Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Eleştirel Düşünme Bağlamında İncelenmesi

Meral ÖNCÜ

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir, 2023

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

ÇOCUK EDEBİYATI KİTAPLARININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Meral ÖNCÜ

Yüksek Lisans

Danışman: Prof. Dr. Zühal ÇUBUKÇU

Eskişehir, 2023

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Meral ÖNCÜ tarafından hazırlanan **Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Eleştirel Düşünme Bağlamında İncelenmesi** başlıklı bu tez, **22/06/2023** tarihinde *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'*nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan **Tez Savunma Sınavı** sonucunda **başarılı** bulunarak, jürimiz tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi		Unvanı Adı SOYADI	İmza
Jüri Başkanı	:	Prof. Dr. Mehmet GÜLTEKİN	.....
Danışman	:	Prof. Dr. Zühal ÇUBUKÇU	.....
Danışman	:	Doç. Dr. Hilmi DEMİRAL	.....
Üye	:	Prof. Dr. Pınar GİRMEN	.....
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep AKIN DEMİRCAN	.....

Prof. Dr. M. Zafer BALBAĞ
Enstitü Müdürü V.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Eleştirel Düşünme Bağlamında İncelenmesi başlıklı tezin bizzat tarafımca hazırlanan, özgün bir çalışma olduğunu; bu çalışmanın tüm aşamalarında (hazırlık, veri toplama, analiz, bilgilerin sunumu ve raporlaştırma vb.) bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olarak hareket ettiğimi; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri, bilgi vb. için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara çalışmanın kaynakçasında yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan "Bilimsel İntihal Tespit Programı"yla tarandığını ve hiçbir "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, herhangi bir biçimde bu çalışmamla ilgili yukarıdaki beyanıma aykırı bir durumun saptanması halinde, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçların sorumluluğunu kabul ettiğimi bildiririm.

22 / 06 / 2023
Meral ÖNCÜ

Teşekkür

Araştırmamın öncesi ve sonrasında değerli görüşleriyle bana yol gösteren, desteğini ve yardımını benden esirgemeyen kıymetli danışmanlarım Prof. Dr. Zühal Çubukçu ve Doç. Dr. Hilmi Demiral'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans yapmama vesile olan, beni bu süreçte yalnız bırakmayan, her daim destek olan eşime, aileme ve bu süreçte zaman olarak yeterli vakit geçiremediğim oğluma gösterdiği sabırdan dolayı tüm kalbimle teşekkür ederim.

Çalışmamın ileride bu konuda çalışacak olan meslektaşlarıma faydalı olmasını temenni ederim.

İçindekiler

Teşekkür i
İçindekiler ii
Tablolar Listesi iv
Şekiller Listesi vi
Özet 1
Abstract 2
BİRİNCİ BÖLÜM 3
1. Giriş 3
1.1. Problem Durumu 3
1.2. Araştırmanın Amacı 8
1.3. Araştırmanın Önemi 8
1.4. Varsayımlar/Sayıltılar 9
1.5. Sınırlılıklar 9
1.6. Tanımlar 9
1.7. Kısaltmalar 10
İKİNCİ BÖLÜM 11
2. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve 11
2.1. Düşünme 11
2.2. Düşünme Becerileri 12
2.3. Eleştirel Düşünme 13
2.3.1 Eleştirel Düşünmenin Kökeni 16
2.3.2. Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutu 19
2.3.2.1. Duyuşsal Stratejiler 20
2.3.2.2. Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler 22
2.3.2.3. Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler 24
2.3.3. Eleştirel Düşünme Eğilimleri 25
2.3.4. Eleştirel Düşünmenin Gerekliliği 30
2.3.5. Eleştirel Düşünmenin Eğitimde Öğretilebilirliği 31
2.3.6. Eleştirel Düşünen Bireylerin Özellikleri 37
2.3.7. Eleştirel Olan ve Eleştirel Olmayan Bireyler Arasındaki Farklar 39
2.3.8. Eleştirel Düşünme Öğretiminde Modeller 41
2.3.8. Eleştirel Düşünmede Öğretmenin Rolü 44
2.4. Edebiyat 46

2.4.1. Edebiyatın İşlevi 46
2.5. Çocuk Edebiyatı 48
2.5.1. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi 50
2.5.2. Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi 53
2.5.3. Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler 57
2.6. İlgili Literatür 62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 66
3. Yöntem 66
3.1. Araştırma Deseni 66
3.2. Veri Kaynağı 66
3.2.1. TUDEM Edebiyat Ödülleri Seçici Kurulu 69
3.3. Verilerin Toplanması 69
3.4. Verilerin Analizi 70
3.5. Güvenirlik 74
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 76
4. Bulgular 76
4.1. Duyuşsal Stratejilere Ait Bulgular 77
4.2. Bilişsel Stratejiler Makro Becerilere Ait Bulgular 107
4.3. Bilişsel Stratejiler Mikro Becerilere Ait Bulgular 174
BEŞİNCİ BÖLÜM 220
5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 220
5.1. Sonuç 220
5.2. Tartışma 221
5.3. Öneriler 225
KAYNAKÇA 227
EKLER 237
ÖZGEÇMİŞ 243

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
Tablo 1.1	Eleştirel Düşünme Becerileri Kazanımları	5
Tablo 2.1	Sokratik Soruların Gruplandırılması	18
Tablo 2.2	Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutu	19
Tablo 2.3	Eleştirel Düşünürlerin Sahip Olduğu Eğilimler	28
Tablo 2.4	Eleştirel Düşünürlerin Sahip Olduğu Tutumlar	28
Tablo 2.5	Örnek Ders Planı	33
Tablo 2.6	Derste İşlenen Hikâyeye Yönelik Eleştirel Düşünme Soruları	34
Tablo 2.7	Eleştirel Düşünme Becerilerimizi Teşvik Edecek Sorular	35
Tablo 2.8	Eleştirel Düşünen Bireyler ve Eleştirel Düşünmeyen Bireyler Arasındaki Farklar-1	40
Tablo 2.9	Eleştirel Düşünen Bireyler ve Eleştirel Düşünmeyen Bireyler Arasındaki Farklar-2	40
Tablo 3.1	Çalışma Grubu	67
Tablo 3.2	Seçilen Eserler	69
Tablo 4.1	Duyuşsal Strateji A.1 Boyutu	77
Tablo 4.2	Duyuşsal Strateji A.2 Boyutu	79
Tablo 4.3	Duyuşsal Strateji A.3 Boyutu	80
Tablo 4.4	Duyuşsal Strateji A.4 Boyutu	82
Tablo 4.5	Duyuşsal Strateji A.5 Boyutu	91
Tablo 4.6	Duyuşsal Strateji A.6 Boyutu	93
Tablo 4.7	Duyuşsal Strateji A.7 Boyutu	96
Tablo 4.8	Duyuşsal Strateji A.8 Boyutu	97
Tablo 4.9	Duyuşsal Strateji A.9 Boyutu	101
Tablo 4.10	Eleştirel Düşünme Becerileri Duyuşsal Stratejilere Ait Frekans Dağılımı	104
Tablo 4.11	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.10 Boyutu	107
Tablo 4.12	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.11 Boyutu	109
Tablo 4.13	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.12 Boyutu	112
Tablo 4.14	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.13 Boyutu	118

Tablo 4.15	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.14 Boyutu	120
Tablo 4.16	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.15 Boyutu	125
Tablo 4.17	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.16 Boyutu	126
Tablo 4.18	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.17 Boyutu	127
Tablo 4.19	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.18 Boyutu	129
Tablo 4.20	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.19 Boyutu	135
Tablo 4.21	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.20 Boyutu	144
Tablo 4.22	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.21 Boyutu	156
Tablo 4.23	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.22 Boyutu	158
Tablo 4.24	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.24 Boyutu	160
Tablo 4.25	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.25 Boyutu	165
Tablo 4.26	Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.26 Boyutu	166
Tablo 4.27	Eleştirel Düşünme Becerileri Bilişsel Stratejiler-Makro Becerilere Ait Frekans Dağılımı	169
Tablo 4.28	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.27 Boyutu	175
Tablo 4.29	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.28 Boyutu	177
Tablo 4.30	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.29 Boyutu	183
Tablo 4.31	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.30 Boyutu	188
Tablo 4.32	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.31 Boyutu	194
Tablo 4.33	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.32 Boyutu	198
Tablo 4.34	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.33 Boyutu	206
Tablo 4.35	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.34 Boyutu	209
Tablo 4.36	Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.35 Boyutu	212
Tablo 4.37	Eleştirel Düşünme Becerileri Bilişsel Stratejiler-Mikro Becerilere Ait Frekans Dağılımı	215

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
Şekil 2.1	Eleştirel Düşünürün Sahip Olduğu Zihinsel Beceriler	15
Şekil 2.2	Huitt'in Eleştirel Düşünme Modeli	42
Şekil 4.1	Seçilen Eserlerin Eleştirel Düşünme Stratejilerinin 35 Boyutun Kullanım Sıklığı	76
Şekil 4.2	Kitaplarda Duyuşsal Stratejilere Ait Kullanılma Oranları	106
Şekil 4.3	Kitaplarda Bilişsel Stratejiler-Makro Becerilere Ait Kullanılma Oranları	173
Şekil 4.4	Kitaplarda Bilişsel Stratejiler-Mikro Becerilere Ait Kullanılma Oranları	218

Özet

Çocuk Edebiyatı Kitaplarının Eleştirel Düşünme Bağlamında İncelenmesi

Meral ÖNCÜ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Zühal ÇUBUKÇU

İkinci Danışman: Doç. Dr. Hilmi DEMİRAL

2023

Amaç: Araştırmanın amacı çocuk edebiyatı kitaplarının eleştirel düşünme becerisi bağlamında incelenmesidir.

Yöntem: Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri kaynağını TUDEM edebiyat ödülü alan 6 roman ve 3 hikâye olmak üzere 9 kitap oluşturmuştur. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile eleştirel düşünme becerisinin duyuşsal ve bilişsel boyutlarına göre incelenmiştir. Yapılan analiz çalışmasında Paul ve diğerleri tarafından oluşturulan eleştirel düşünmenin 35 boyutu araştırmanın veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmanın veri kaynağını oluşturan ödüllü çocuk kitapları Paul ve diğerlerinin eleştirel düşünmenin 35 boyutuna göre incelenmiş; inceleme sonunda sözü edilen eserlerin eleştirel düşünmenin bilişsel ve duyuşsal alandan oluşan 34 stratejisini içerdiği tespit edilmiştir. Kitaplarda sadece disiplinler arası bağlantı kurma basamağına rastlanılmamıştır. Bilişsel stratejilerin makro beceriler basamağından daha fazla yararlanıldığı ortaya konmuştur.

Sonuç ve Öneriler: Araştırma sonunda seçilen çocuk edebiyatı kitaplarının, eleştirel düşünme becerisinin disiplinler arası bağlantı kurma basamağı hariç diğer 34 boyutu içerdiği saptanmıştır. Bu kitaplardan başka diğer çocuk edebiyatı kitapları da eleştirel düşünmenin 35 boyutu üzerinde çalışılarak alan yazına kazandırılabilir.

Anahtar kelimeler: Dil Becerileri, Eleştirel Düşünme ve Boyutları, Çocuk Edebiyatı Kitapları

Abstract

Examining Children's Literature Books in the Context of Critical Thought

Meral ÖNCÜ

Eskisehir Osmangazi University Institute of Educational Sciences

Department of Educational Sciences

Advisor: Prof. Dr. Zühal ÇUBUKÇU

Second Advisor: Doç. Dr. Hilmi DEMİRAL

2023

Purpose: The aim of the research is to examine children's literature books in the context of critical thinking skills.

Method: The research was carried out with basic qualitative research method. The data source of the research consisted of 9 books (6 novels and 3 stories) which received the TUDEM literature award. The obtained data were analyzed according to the affective and cognitive dimensions of critical thinking with descriptive analysis. In the analysis study, 35 dimensions of critical thinking created by Paul et al. were used as the data collection tool of the research.

Results: The award-winning children's books, which constitute the data source of the study were analyzed according to the 35 dimensions of critical thinking by Paul et al. At the end of the examination, it was determined that the books included 34 dimensions of critical thinking consisting of cognitive and affective strategies. In the books, only "making interdisciplinary connections" dimension wasn't found. It has been revealed that "cognitive strategies-macro abilities" are used more than the others.

Conclusion and Suggestions: At the end of the research, all the dimensions of critical thinking skills were revealed from the selected children's literature books except for "making interdisciplinary connections". Apart from these books, other children's literature books can be used to increase literature by working on the 35 dimensions of critical thinking.

Keywords: Language Skills, Dimensions of Critical Thinking, Children's Literature Books

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

Küresel güçlerin ve ekonomilerin her geçen gün pek çok alanda yarıştığı bilgi ve teknoloji çağı olan 21.yüzyılın en önemli ögelerinden biri eğitimdir. Bilim ve teknolojiye ayak uydurabilen, çağın gerektirdiği değişim ve yeniliklere uyum sağlayabilen, kendi kültürel ve milli değerlerinin yanında dünyadaki diğer kültürlere de yabancı kalmayan eğitim sistemlerinin yetiştirdiği bireyler ülkelerinin geleceğini inşa edecek mimarları olacaktır.

Albert Einstein "Eğitim, gerçeklerin öğretilmesi değildir. Düşünmek için aklın eğitilmesidir." sözüyle aslında eğitimde temel meselenin düşünmek olduğunu vurgulamış ve eğitimin asıl prensibinin araştıran, sorgulayan, düşünen bireyler yetiştirmek olduğunu ifade etmiştir.

Bu araştırmada, ödüllü çocuk edebiyatı kitaplarının 21. yüzyılın önemli becerilerinden olan ve Türkçe dersi öğretim programının genel ve özel amaçları arasında yer alan eleştirel düşünme becerilerini ne ölçüde yansıttığının incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Problem Durumu

21. yüzyıl, teknolojide bu ana kadar benzeri görülmemiş bir patlama ile anlamlandırılan dijital çağ olarak karşımıza çıkmıştır (Beers, 2011, s.1). Bu anlamda 21. yüzyıl âdeta bilgi ve teknoloji çağı olarak da adlandırılabilir. Çünkü bu yüzyıl bize, bilgiye ulaşılabildiği ve bilginin hızla transfer edildiği, bu yüzden de bilgide hızlı değişimi, sürekliliği, dolayısıyla bu değişim ve hızın öğrenme ortamlarını da etkilediği ve değiştirdiği bir dönemi göstermektedir. Her şeyin bu kadar hızlı değişim ve gelişim gösterdiği günümüzde toplumlar da bu değişime kayıtsız kalmamaktadır. Bu bağlamda bireylerin, bulundukları toplumlarda bilgiyi nerede ve nasıl kullanabileceğini bilen, değişen çağa ve teknolojiye ayak uydurabilen, yaratıcı ve yeniliklere açık bireyler olarak bazı becerilere sahip olmaları gerekmektedir (Boyacı, vd., 2019, s.710). 21. yüzyıl becerileri olarak adlandırılan bu beceriler, bilginin ve teknolojinin bu hızlı değişimi ve gelişimi karşısında dünyayı da değiştirmekte ve bu yeni dünya düzenini daha iyi anlamayı gerektirmektedir. Değişen bu yeni düzende sadece bilgi ve teknoloji değişim geçirmez; aynı zamanda toplumlar, kültürler, ekonomiler ve siyasi yapılar da beraberinde değişir (Cansoy, 2018, s.3114). Bu yeni düzene ayak uydurabilmek, değişim ile 21. yüzyılın gerektirdiği bu yapıları ye-

niden anlayabilmek ve bunun için uzmanların ortaya koyduğu beceri ve donanımlara sahip olmak ayrıca önemlidir. 21. yüzyıl becerileri olarak adlandırılan bu beceriler ile ilgili olarak İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatı [Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)] bir çerçeve belirlemiştir. Bu temel çerçeve; "Yaşam ve Kariyer Becerileri", "Öğrenme ve İnovasyon (Yenilikçilik) Becerileri", "Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri", "Temel Konular ve 21. Yüzyıl Temaları" konu başlıkları halinde karşımıza çıkmaktadır. Bu becerilerin dayandığı alt beceriler ise anadilde okuryazarlık, İngilizce başta olmak üzere yabancı dil okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı, fen okuryazarlığı, bilgi ve teknoloji okuryazarlığı, sivil okuryazarlık, finansal-ekonomik-iş ve girişimci okuryazarlık, sağlık okuryazarlığı, küresel farkındalık gibi alanlarda gerekli yetkinliğe ve becerilere sahip olmayı gerektirir. Yaşamın her alanında iş, ekonomi, bilgi ve teknoloji dünyası ile eğitim alanını da kapsayan becerileri doğru okuyabilmek ve anlayabilmek önemlidir. OECD'nin belirlediği bu çerçeveye bakıldığında temel konuların başında ana dilde yeterlilik ve okuma becerileri gelmektedir (OECD, 2008). Nitekim öğrencilerin okulda öğrendikleri pek çok şeyin okuma becerisi ile sıkı bir ilişkisi olduğu söylenebilir. Okuma becerisi çok yönlü bir beceri olup yaşam boyu öğrenciye gerekli olan bir beceridir. Bu beceri öğrencilerin sadece Türkçe derslerinde değil; matematik, fen ve teknoloji dersi ile sosyal bilgiler gibi diğer derslerindeki başarıyı da etkileyen önemli bir faktördür (Kutlu, vd., 2011, s.133). Bu sebeple okuma becerileri kazanımlarının elde edilmesinde bireylerin iyi yetiştirilmesi önemlidir.

21. yüzyılda ülkeler için eğitim programlarında öncelikle kendi ana dili ve bu ana dilde okuma becerilerini kazandırmak temel alınmış, bu sebeple 21. yüzyıl içinde yaşanılan çağ ve bu çağın gerektirdiklerinden dolayı her alanda yeni bir reformu zorunlu kılmıştır. Şüphesiz ülkelerin geleceğini belirleyen ve şekillendiren unsurların başında eleştirel düşünen bilinçli birey ve toplumlar ile onları eğiten ve yetiştiren eğitim kurumları gelmektedir.

21. yüzyıl eğitim sistemi ve kurumlarına dair çalışmalar yapan ABD'de American Association of School Librarians (AASL) 21. yy. eğitimine dair ölçütleri dört başlık altında toplamıştır. Bu dört ana başlık araştırmak, eleştirel düşünmek ve bilgi edinmek, sonuçlar çıkarıp bilinçli kararlar vermek ve bilgiyi yeni durumlara uygulamak ve yeni bilgi üretmektir (Gelen, 2017, s.16). Burada görüldüğü üzere OECD gibi AASL de bu becerileri belirlerken eleştirel düşünme becerilerine ilk sıralarda yer vermektedir.

Tablo 1.1

Eleştirel Düşünme Becerileri Kazanımları

Dinleme/İzleme	Okuma	Konuşma	Yazma
T.5.1.7. Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir. **T.5.1.9.**Konuşmacının sözlü olmayan mesajlarını kavrar. **T.5.1.10.**Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir. **T.5.1.11.**Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir. **T.6.1.10.**Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir. **T.6.1.11.**Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir. **T.7.1.7.**Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir. **T.7.1.10.**Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular. **T.7.1.12.** Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir. **T.8.1.6.**Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder. **T.8.1.9.**Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular. **T.8.1.10.** Dinledikleri/izledikleri medya metinlerini değerlendirir.	**T.5.3.14.** Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler. **T.5.3.15.**Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. **T.5.3.17.**Metni yorumlar. **T.5.3.25.**Medya metinlerini değerlendirir. **T.5.3.27.**Metinler arasında karşılaştırma yapar. **T.5.3.29.**Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. **T.5.3.30.**Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. **T.6.3.20.** Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler. **T.6.3.23.**Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. **T.6.3.24.**Metnin içeriğini yorumlar. **T.6.3.25.**Metinler arasında karşılaştırma yapar. **T.6.3.29.**Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. **T.6.3.32.**Medya metinlerini değerlendirir. **T.6.3.34.** Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. **T.7.3.22.** Metnin içeriğini yorumlar. **T.7.3.33.** Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular. **T.8.3.21.**Metnin içeriğini yorumlar. **T.8.3.22.** Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. **T.8.3.25.**Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. **T.8.3.31.**Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	**T.5.2.5.**Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. **T.6.2.5.**Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. **T.7.2.3.**Konuşma stratejilerini uygular. Katılımlı, yaratıcı, güdümlü, empati kurma, tartışma ve eleştirel konuşma gibi yöntem ve tekniklerinin kullanılması sağlanır. **T.7.2.5.**Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. **T.8.2.3.**Konuşma stratejilerini uygular. Yaratıcı, güdümlü, empati kurma, tartışma, ikna etme ve eleştirel konuşma gibi yöntem ve tekniklerinin kullanılması sağlanır.	**T.5.4.2.** Bilgilendirici metin yazar. **a)** Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır. **T.6.4.3.**Hikâye edici metin yazar. **a)** Öğrencilerin zaman, mekân, şahıs ve olay unsurlarını belirlemeleri, hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinde anlatacaklarının taslağını oluşturmaları sağlanır. **T.6.4.6.**Bir işi işlem basamaklarına göre yazar. **T.7.4.2.**Bilgilendirici metin yazar. **T.7.4.3.**Hikâye edici metin yazar. **T.7.4.6.** Bir işi işlem basamaklarına göre yazar.

Türkiye, eğitim programlarındaki gelişmeleri takip eden ve buna göre yenilikler yaparak programını yeniden yapılandıran ülkeler arasındadır. MEB'in en son 2019-2020 eğitim-öğretim yılı için yayınladığı program dikkate alınacak olursa tüm eğitim kademelerinde eleştirel düşünmeyi destekleyen kritik kazanımların belirlendiği görülür. Türkçe dersi ana dil dersi olup, öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma olmak üzere

dört temel kazanım çerçevesinde becerilerini geliştirmeyi ve kazanımlar elde edebilmelerini hedeflemektedir. Bu araştırma kapsamında ilköğretim Türkçe dersi her sınıf seviyesindeki eleştirel düşünme becerileri kazanımlarına yönelik örnekler yukarıdaki Tablo 1.1'deki gibidir. Bu kazanımlardan da anlaşılacağı üzere Türkçe dersi öğretim programında eleştirel düşünme, problem çözme odaklı düşünme, bilgiyi doğru anlayabilme ve yorumlayabilme, değerlendirme gibi eleştirel düşünme becerilerinin üst becerileri temel alınmıştır. MEB bu kazanımları kritik kazanımlar başlığı altında ele alarak programdaki önemine dikkat çekmiştir (MEB, 2020, s.35-50). Böylece 21.yy. becerileri ana dil programındaki yerini almıştır.

21. yüzyıldaki tüm bu gelişmeler sebebi ile ülkeler, okuma ve okuduğunu anlama becerisinin birey ve toplum üzerindeki rolünün farkına varmış; toplumların gelişimini doğrudan etkileyen bu durum karşısında eğitim politikalarında ulusal düzeyde reformları gerekli görmüşlerdir (Kutlu vd., 2011, s.133). Ülkelerin 21.yy. becerileri denilen bu becerilere yatırım yaparak bu küresel yarışta kendilerine bir yer edinebilmeleri önemlidir. Bu becerilere gerekli yatırım yapmayan ülkelerin ekonomik ve teknolojik bir ilerleme ve büyüme kaydetmesi oldukça güçtür. Büyüme ve ilerleme kaydedemeyen ülkelerde zaman zaman küresel ekonomik krizlerin yaşanması muhtemel olup bu durum gençler arasındaki işsizlik oranlarını da olumsuz boyutlarda artırabilmektedir. Böyle bir durumda gençlerin iş piyasasının istediği niteliklere sahip olması ve çalışma hayatlarında yer edinebilmeleri için eğitim yoluyla 21.yy. becerilerine sahip olmaları önem arz etmektedir. Öyle ki artık ülkeler hükümetler düzeyinde stratejik planlar yapmakta ve ulusal anlamda bu becerileri toplumlarına entegre ederken birbirleriyle yarışmaktadır (OECD, 2012).

Ülkeler uluslararası platformda eğitim politikalarını ve öğrencilerinin okuma becerileri yeterliliğini değerlendirebilmek için bazı çalışmalarda yer almaktadır. Uluslararası düzeyde okuma becerileri üzerindeki yeterliliği anlamayı hedefleyen ve OECD tarafından gerçekleştirilen çalışmalardan biri de PISA sınavıdır. Ülkelerin anadili, matematik ve fen alanlarındaki okuryazarlığını ölçmek için gerçekleştirilen bu sınavla öğrencilerin bilgiyi öğrenme ve uygulama alanında gerekli yeterliliğe ulaşıp ulaşmadığını belirlemek, bilgiyi kullanabilme ve yorumlayabilme becerilerini ölçmek, öğrencileri sadece akademik hayatta değil gerçek yaşamda da karşılaşabilecekleri sorun ve problemleri ne derecede çözebileceğini de belirlemek amacı ile bu sınavlar yapılmaktadır (Yıldırım, 2012, s.5). OECD ülkelerinin her üç yılda bir gerçekleştirdiği ve her uygulamada fen, matematik okuryazarlığı ve okuma becerileri olmak üzere bu alanlardan birini ölçmek maksadıyla

gerçekleştirdiği bu uluslararası sınav, ülkelerin uluslararası anlamda eğitimlerinin çıktılarını diğer ülkelerle karşılaştırılmasını ve küresel çapta ülkeler içindeki sıralamasını ortaya koymaktadır. 2000 yılında uygulanmaya başlayan bu sınava Türkiye ilk kez 2003 tarihinde katılmış, 2003 yılını sırasıyla 2006, 2009, 2012, 2015 ve 2018 yılları takip etmiştir. Her katılımda belirli ölçüde puanını artırarak ilerleyen Türkiye 2015 yılında bir düşüş göstermekle birlikte 2018 yılında yeniden puanını arttırmayı başarmıştır. En son 2018 yılında okuma becerileri ağırlıklı yapılan sınavda Türkiye 466 puan ortalamasıyla OECD ülkelerinin ortalaması olan 453 puanın üzerine çıkarak 37 OECD ülkesi içinde 31. sırada yer almıştır. Bununla beraber OECD ülkeleri dışında diğer katılımcı ülkelerle birlikte toplam 79 ülkenin katıldığı 2018 PISA sınavında Türkiye, 79 ülke içinde 40. sırada yer almıştır. PISA sınavları okuma becerileri konusunda özellikle dört bilişsel süreci temel alır. Bu süreçler bilgiyi okuma, yorumlama, değerlendirme ve derin düşünmedir. Bunların içerisinde özellikle bilgiyi yorumlama, değerlendirme ve derinlemesine tahlil etme üst bilişsel beceri gerektirir. Bu sınavda okuma becerilerinin son üç basamağındaki üst bilişsel seviyelerde Türkiye'den çok az öğrenci görülmesi dikkat çekicidir. Öğrencilerin uzun bir metni anlama, anladığını doğru yorumlama, metinde somut olarak verilmeyen bilgileri doğru analiz edebilme, okuduğu farklı metinleri birbiri ile karşılaştırabilme, sentez yapabilme, aralarındaki benzerlik ve zıtlıkları karşılaştırabilme, yazarın bakış açısını ve düşünce dünyasını doğru yorumlayabilme, bilgi kaynaklarının güvenirliğini sorgulayabilme gibi üst düzey bilişsel beceri isteyen basamakları gerçekleştirmeleri son derece önemlidir. Türkiye'de bu alanda ortaya çıkan eksiklik, öğrencilere okuma becerileri kazandırma konusunda daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. Asıl olan 21. yüzyılda bilgiyi almaktan çok bilgiyi nasıl kullanabileceğini öğrenmedir (MEB, 2019). Türkiye'nin PISA sınavlarında diğer ülkelerle karşılaştırıldığında okuduğunu anlama becerilerinde analiz ve sentez gibi üst bilişsel yeterliliklerde sıralamanın gerisinde olması eğitim programlarında bu kazanımlara yönelik reformları da beraberinde getirmektedir (İşeri, 2019, s.392-393). Bu nedenledir ki eğitimdeki temel konu, öncelikle okuma becerileri alanında yeterli düzeye erişmiş, okuduğunu anlayan, okudukları üzerine düşünen, bunları yorumlayabilen, günlük hayatla karşılaştırmasını yapabilen ve bir değerlendirmeye varan nitelikli öğrenciler yetiştirmek olmalıdır (Batur, vd., 2019, s.597).

Türkiye'nin okuduğunu anlama becerileri düzeyinin istenilen seviyede olmaması, ana dilde bu becerilerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu becerilerin geliştirilme-

sinde, yaş ve gelişim özellikleri dikkate alınarak okuma alışkanlığını kazandırmak öncelikli olmalıdır. Bunu yaparken bir yandan da okunan metinlerin eleştirel düşünme ile irdelenmesi ve yorumlanması metni anlamlandırmada önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, çocuklar için yazılmış çocuk kitaplarının çocukların eleştirel düşünme becerilerine katkı sağlayabilecek içeriğe sahip olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmanın diğer bir amacı ise kitaplarda işlenen temaları eleştirel düşünme becerileri açısından analiz etmek, çalışma ile alan yazına katkı sağlayabilmektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı "çocuk edebiyatı kitaplarının eleştirel düşünme bağlamında 35 boyuta göre incelenmesi"dir. Bu amaca ulaşmak için "Seçilen çocuk edebiyatı kitapları, eleştirel düşünme becerisinin 35 boyutunu ne derecede yansıtmaktadır?" sorusu oluşturmaktadır. Araştırmaya yönelik alt problem soruları şöyledir:

Çocuk edebiyatı kitapları eleştirel düşünme becerisinin;

1. duyuşsal stratejiler boyutunu,
2. bilişsel stratejiler makro boyutunu,
3. bilişsel stratejiler mikro boyutunu ne derecede yansıtmaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okumanın sadece basit bir eylemden ibaret olmadığı, bunun çok ötesinde bir düşünme eylemi olduğu aşikârdır. Eğitim sistemimizdeki en büyük sıkıntılardan biri de öğrencilerin ilgi ve merakını uyandıracak, onlarda bir okuma kültürü ve zevki yaratacak kitapların onlara yeterince tanıtılamaması ve kitap okumanın onlarda bir alışkanlık haline getirilememesidir. Kitapların okuma kültürü edindirmenin yanında düşünme üzerinde de pek çok olumlu etkisi vardır.

Eleştirel düşünmenin öğretiminde ve geliştirilmesinde edebiyat ürünleri araç olarak kullanılabilir. Bir okurun aktif ve yapıcı bir biçimde dâhil olduğu okuma süreci eleştirel düşünmeyi destekler (Tutaş, 2006, s.94). Bu nedenle okuma kitaplarından eleştirel düşünme becerisi öğretiminde yararlanmak faydalı olur.

Eleştirel düşünme öğretiminde çocuk kitapları önemli bir rol oynar. Çocuk; kitabı okuduktan sonra onun kitap üzerine düşünmesini sağlamak, kitapla ilgili sorularına cevap vermek ve yeni sorular üretmesini sağlamak çocukla yetişkin arasındaki felsefi sorguyu geliştirmeye yardımcı olur (Çalışkan, 2019, s.120). Çocuk kitapları aynı zamanda karakterler aracılığıyla çocuklarda eleştirel düşünme becerilerine katkı sağlar. Karakterlerin

eleştirel düşünen bireylerin özelliklerini yansıtmalarıyla çocuğun karakterle kurduğu duygusal bağ, eleştirel düşünme sürecini olumlu yönde desteklemektedir (Aybek & Destegüloğlu, 2021, s.1561).

İlgili alan yazın incelendiğinde eleştirel düşünme becerileri üzerine çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Yapılan çalışmalar incelendiğinde öğrencilerin düşünme becerileri ve eğilimleri ile öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının düşünme becerileri, bu konudaki inanç ve tutumları, eleştirel düşünme becerileri eğitimi almalarının öğrenciler üzerindeki etkileri, öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri konusundaki öz yeterlilik inançları ile yaş, cinsiyet, ailelerin sosyoekonomik durumu ve ebeveynlerinin eğitim durumları gibi alanlarda çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Alan yazın incelendiğinde çocuk kitaplarının eleştirel düşünme becerisinin boyutlarını içermesini araştıran az sayıda çalışmaya rastlanmıştır.

Yapılacak olan bu çalışmanın öğrencilerin ilgisini uyandıracak, tema itibari ile onlarda okuma zevki uyandıracak ve en önemlisi eleştirel düşünme becerisine katkı sağlayacak kitapların belirlenmesi ve gerek öğrenciler gerek öğretmenler için de bir kaynak teşkil etmesi bakımından alan yazına katkısı olacağı düşünülmektedir. Bununla ilgili literatürde sınırlı sayıda çalışma olmasından dolayı literatürün bu eksiğini tamamlamak adına yapılacak olan bu araştırma büyük önem arz etmektedir.

1.4. Varsayımlar/Sayıltılar

TUDEM Edebiyat Ödülü almış çocuk kitaplarının eleştirel düşünmenin boyutlarını içerdiği varsayılmaktadır.

Eleştirel düşünmenin boyutlarını içeren kitaplar çocukları eleştirel düşünmeye sevk edecek özellikler göstermektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Yapılan bu çalışma 2011-2022 yılları arası TUDEM Edebiyat Ödülü almış, yayımlanmış, yaş seviyesine uygun çocuk kitapları arasından farklı temaları içeren 6 roman ve 3 öykü olmak üzere 9 kitap ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Eleştirel Düşünme: Kendi içinde bir tutarlığa sahiptir ve akıl yürütme, sorgulama gibi ölçütlere dayanarak sonunda bir karar verme yetisini barındıran bir beceri (Sevim, 2021, s.246-247).

35 Eleştirel Düşünme Boyutu: Paul ve arkadaşları tarafından eleştirel düşünmenin bilişsel ve duyuşsal alanlarında oluşturulan 35 alt kategori (Paul, vd., 1990, s.64).

1.7. Kısaltmalar

AASL: American Association of School Librarians

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development

PISA: Programme for International Student Assessment

EDB: Eleştirel Düşünme Becerileri

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Tezin bu bölümünde düşünme, eleştirel düşünme, eleştirel düşünmenin önemi ile çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının tarihi, çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Sonra eleştirel düşünme ile ilgili alan yazındaki araştırmalar betimlenmiştir.

2.1. Düşünme

Düşünme, insan iradesi ve dilin vasıtası ile gerçekleşen bir eylemdir. Düşünme; insanoğlunun tarih sahnesine çıkışından günümüze dek bilimin, uygarlıkların, kültürlerin aşamalı ve birbiriyle etkileşimli olarak aktarımının altında yatan en temel unsurlardan biri olmuştur.

Düşünme insanoğlunun etrafındakileri algılaması, anlamlandırması, algıladığı ve anlamlandırdığı bu unsurların ne olduğunun farkına varması ve tüm bunlar karşısında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak tepki vermesidir (Yılmaz, 2021, s.5-6). Böylece düşünme ile elde edilen veriler üzerinde düşünülerek bunlar zihinde yeniden şekillenir ve bu süreç sonunda bir yargıya varılır (Özden, 2021, s.139-140). Diğer bir tanıma göre düşünme, aklın aktif kullanımı ile insanı diğer canlılardan ayıran kendine özgü bir eylemdir (Payam, 2021, s.301). Buna göre insan etrafındakileri anlamak, anlamlandırmak için fikirleri, kavramları, analojileri, metaforları, teorileri, modelleri ve açıklamaları kullanan tek canlıdır. Aynı zamanda bu anlamlandırmayı yaparken bazen kendi ile çelişen, anlamları yanlış anlayan, stereotipleşen, dogmatik, ön yargılı da olan tek canlıdır (Paul, 1990, s.28). Bu nedenle düşünme sürecinin dikkatli ve tarafsız yönetilmesi önemlidir. Bu süreç zihnin içinde çok yönlü gerçekleşen, devam eden geniş ve sınırsız bir süreçtir. Bireyden bireye değişen düşünme süreci çok yönlü ve sistematik işlediğinde niteliği artmakta; birey tarafından yüzeysel olarak gerçekleştiğinde ise bu nitelik azalmaktadır.

Düşünme her ne kadar bilişsel bir süreç olarak görülse de aynı zamanda tutum ve değerleri de içine almaktadır. Bu nedenle bilişsel girdilerle zihinde gerçekleşen bu süreç bireyde duyuşsal olarak da kendini göstermektedir. Düşünme ile başlayan bu bilişsel süreç hissetme yani duygular ile devam ederek bireyin duyuşsal yanını da ortaya çıkarır. Bireyin sahip olduğu duyguların kaynağında düşünceler yatar. Başka bir deyişle düşüncelerin duyguları da doğurduğu söylenebilir. Zihnin durum ve olayları ilişkilendirirken

neler olduğunu anlamlandırması, bu anlamlandırma sonrası bireyin neler hissettiğini anlama çabası zihnin düşünme eylemini sürdürürken bilişsel süreç ile duyuşsal süreci de aktif kılar. (Yılmaz, 2021, s.5-6)

Düşünmenin çeşitlendirildiği günümüzde dünyada bilim ve teknolojideki değişiklikler bireyleri de doğrudan etkilemekte ve onların üst düzey düşünmelerini gerekli kılmaktadır. Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerine gereken önem verilmeli ve uygulanmalıdır (Güneş, 2021, s.6-8). Çünkü üst düzey düşünme; bireyde var olan bilgileri, yeni bilgiler ile karşılaştırdığında çıkarımlar elde ettiği, karşılaştırma yaptığı, bunun için bilişsel basamakları kullandığı önemli bir süreç olarak ortaya çıkar. Böylece zihin çeşitli uyaranları bilişsel anlamda işleyerek yeni düşünceler ortaya koymuş olur. Üst düzey düşünme olarak adlandırılan bu durum eleştirel düşünme ile doğrudan ilişkilidir. Tıpkı eleştirel düşünmede olduğu gibi temelinde karmaşık bir problemi çözme, elde ettiği bilgileri nasıl kullanabileceğine karar verme, sahip olunan bilgilere odaklanmak yerine ihtiyaç duyulan bilgilere nasıl ulaşacağını bilme, bunları doğru yorumlayabilme, değerlendirme ve bunun sonucunda da yeni bilgiye ulaşabilme üst düzey düşünmenin temelini oluşturur (Doğanay, 2021, s.329). Bu nedenle eleştirel düşünmenin zihnin düşünme süreçlerini işleyişi ve anlamlandırışı bakımından bir üst düzey düşünme becerisi olduğu söylenebilir.

2.2. Düşünme Becerileri

Düşünme becerilerinin tanımı ile ilgili literatüre bakıldığında bu becerilerin genel olarak bilişsel bir süreç olduğu kabul edilir. Düşünme becerileri bilişsel bir beceri olarak bilginin akıl yürütme yoluyla elde edildiği zihinsel bir eylemdir. Bunun yanında literatürde alternatif başka tanımlara da değinilir.

Kişinin zihinsel süreçlerini yöneten bu beceriler bazı kaynaklarda temel, ileri ve alt beceriler olarak gruplandırılmış; bunun yanı sıra bu becerilerin bilgi, eğilimler, bilişsel ve üst bilişsel işlemlerden oluştuğu belirtilmiştir. Biliş, düşünmeyle ilgili zihinsel işlemleri ve beynin düşünmeyi kolaylaştıran biyolojik/nörolojik süreçleri olarak tanımlanmaktadır. Üstbiliş ise kişinin kendi düşüncesini plânlama, değerlendirme ve izleme sürecinden oluşan zihinsel işleyişin en üst noktasını belirtmektedir (Cotton, 1991, s.3). Düşünme zihinsel bir süreçtir ve bu süreç içinde bireyin düşünme süreci içinde aktif olmasını da gerektirir (Costa, 1985, s.31).

İnsanlar doğası gereği düşünme işlemini gerçekleştirir ancak bu zihinsel süreç kişiden kişiye değişebildiği için bazen kişiyi yanlış yönlendirebilir. Bu durumda düşünmenin ne olduğu üzerinde durulmalıdır. Düşünme; içinde akıl yürütmeyi, bir olayı irdelemeyi, problem çözmeyi, yorumlamayı, olaylar ve kavramların birbiri ile olan ilişkisini ve bunu anlamlandırıp değerlendirmeyi de içinde barındırdığından tekdüze bir etkinlik değildir. Bu nedenle sadece düşünmek yeterli değildir. Önemli olan bunu rasyonel bir şekilde gerçekleştirmektir. Bu sebeple düşünmek daha kusursuz bir düşünme yöntemi olan eleştirel düşünmeyi gerekli kılar (Ersoy & Başer, 2011, s.2). O halde eleştirel düşünme rasyonel bir düşünme olup akıl yürütme üzerine temellendirilmiş nitelikli düşünmedir.

2.3. Eleştirel Düşünme

Binlerce yıl öncesinde Antik Yunan felsefesinde de önemli bir yere sahip olan eleştirel düşünme, bugün 21.yüzyılda eğitimde hâlâ bu önemini korumakta ve sürdürmektedir. Binlerce yıl önce eğitimin temelini oluşturan bu düşünce yapısı, günümüzde düşünmeye engel olabilecek unsurların farkında olmak, hayatımızda genellemeler oluşturacak kalıpların dışına çıkmak ve görülmeyeni görmek adına önemlidir (Çalışkan, 2019, s.115). Eleştirel düşünme sorgulama gerektiren bir beceridir ve merkezinde neden sorusunu sorabilmek yatar. Sorgulama olmadan eleştirel düşünme de olmaz (Erdem & Yazıcıoğlu, 2015, s.30).

Bir üst düzey düşünme türü olan eleştirel düşünmenin literatürde pek çok tanımı mevcuttur. Eleştirel düşünme; bireyde var olan dogmatik düşüncelerden, inançlardan, kalıplaşmış fikirlerden arınmayı gerektirir. Eleştirel düşünme, akıl ve mantık süzgecinden geçmiş fikirlerin kanıtlara dayandırılarak gerçeklik ilkesi doğrultusunda akılcı ve mantıklı bir düşünme modelidir (Akkaş, 2021, s.46).

Bir üst düzey düşünme becerisi olan eleştirel düşünme aynı zamanda bilgiyi öğrenmeye açık olma, bilgiyi sorgulamaktan çekinmeme, kanıtlara dayanarak bir görüşü savunma, bilginin güvenilirliğinden emin olma, farklı bilgi ve duygulara karşı empatik yaklaşabilme gibi pek çok tutumu da içerir (Doğanay, 2021, s.353). Üst düzey düşünme becerilerinden olan eleştirel düşünme, kendi içinde bir tutarlığa sahiptir. Eleştirel düşünme akıl yürütme, sorgulama gibi ölçütlere dayanarak sonunda bir karar verme yetisini barındıran bir beceridir (Sevim, 2021, s.246-247).

Eleştirel düşünme, insanın düşünme perspektifine yeni bir bakış açısı sunan ve bunu gerçekleştirirken bilimin pek çok alanını da disiplinler arası olacak şekilde bir araya getiren bir düşünme sürecidir. Bu süreç "düşünmeyi düşünme üzerine" felsefi bir bakış

açısı da sunar. Bundan dolayı bireyin kendi düşüncelerini akıl yürütme basamaklarını kullanarak sorguladığı bir düşünme biçimidir (Aydın & Pehlivan, 2019, s.329).

Paul'a göre eleştirel düşünme, düşüncenin niteliğini arttırmak amacıyla kendi düşüncelerini yeniden düşünmedir. Lipman'a göre eleştirel düşünme; bulunduğu ortamdan etkilenen, belirli ilkelere dayalı olan ve iyi bir yargıya ulaşma yolunda kendini yenileyebilen bir dinamiğe sahiptir (Aybek, 2018, s.568). Yani düşüncenin derinlemesine ve aktif bir şekilde gerçekleştiği bir süreci ifade eder.

Eleştirel düşünme, halk arasında ve kültürümüzde her ne kadar olumsuz bir kavram ve anlam çağrıştırsa da aslında bir konunun sadece yanlış yanlarını değil; eksik yönlerini de gösteren, bunların düzeltilmesinde büyük rol oynayan, değerli ve önemli bir geri bildirimdir. Eleştirel düşünme kendi içinde bir sistematiğe sahip olan, düşünme niteliğini arttıran bir akıl yürütme sürecidir. Bu sürecin başlangıcı, karşılaşılan bilginin doğruluğunu sorgulamakla başlar. Günümüzde haber, gazete, radyo, sosyal medya vb. yerlerden duyduğumuz, okuduğumuz ya da gördüklerimizin doğruluğu, güvenilirliği, kanıtlanabilirliği yani nesnelliği üzerine kafa yorabiliyor; bunları sorgulayabiliyor ve araştırabiliyorsak eleştirel düşünme sürecini başlatıyoruz demektir (Kıralp, 2021, s.277).

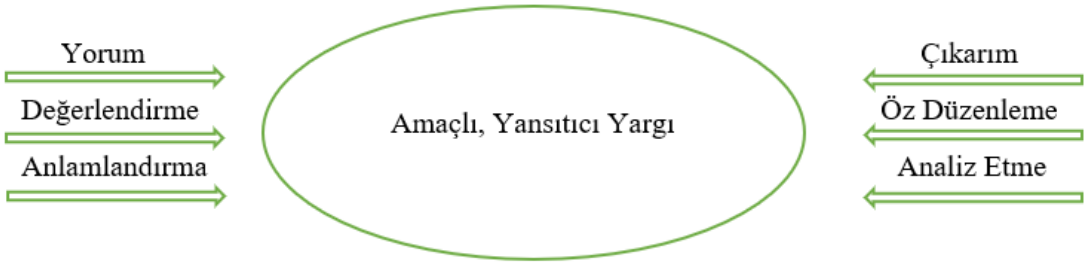
Eleştirel düşünme, bireyin düşünme sürecinde öz disiplini ve öz denetimi sağlayan bir düşünme sistemidir. Birey düşünme stratejilerini kullanırken bir yandan bilgiyi edinme sürecini gözden geçirir bir yandan da edindiği bilgiler üzerinde kafa yorar. Böylece düşünce dünyasının şekillenmesini olumsuz anlamda etkileyecek etmenlere karşı da farkındalığa sahip olur (Eğmir, 2018, s.8).

Eleştirel düşünme, doğru becerinin uygun bir bağlamda başarılı bir şekilde kullanılmasından çok daha fazlasını ifade eder. Başka bir deyişle eleştirel düşünme, zihinsel beceriler kullanılmaya ihtiyaç duyulduğunda bunu uygulama istekliliğinin farkında olunması sonucu ortaya konulan bir tutumdur. Yani birey isteyerek ve kendi iradesi ile düşünme sürecini başlatır (Halpern, 1988, s.72).

Eleştirel düşünme, iyi düşünme anlamına gelir. Bir amaç doğrultusunda ele alınan konuyu kanıtlayan, onun ne anlama geldiğini bulan, sorunun çözümüne ilişkin çabayı içeren bir eylemdir. Yani eleştirel düşünür mantıklı, düşünceli, gerçeklere ve alternatiflere açık, dikkatli olan iyi bir düşünürdür. Güçlü bir eleştirel düşünürün sahip olduğu Şekil 2.1'de görüldüğü gibi birtakım zihinsel becerileri vardır. Eleştirel düşünmenin merkezinde bir amaç doğrultusunda karara varmada bu beceriler önemlidir (Facione. 2011, s.5-6). Tüm bunlar eleştirel düşünmenin sistematik, kendi içinde tutarlı, dinamik, nitelikli, ilkeli ve felsefi yanını ortaya koyar.

Şekil 2.1

Eleştirel Düşünürün Sahip Olduğu Zihinsel Beceriler

Yukarıdaki Şekil 2.1'de görüldüğü üzere eleştirel düşünme makul, yansıtıcı, sorumlu ve becerikli bir düşünmedir. Bireyin dünya hakkındaki güvenilir bilgi arayışında doğru düşünme anlamına gelir (Schafersman, 1991, s.3). Bu süreçte birey bilgiyi anlamlandırma, yorumlama, değerlendirme, çıkarımlarda bulunma, öz düzenleme ve analiz etme gibi zihinsel becerilerini kullanır.

Eleştirel düşünme; makul bir düşünceye ulaşma yolunda argümanların dikkatlice analiz edildiği, sonuçlara ulaşmada sağlam kanıtların arandığı, bunun için hangi bilgiye nasıl ulaşılacağı ve bunun nasıl kullanılacağını bilmemize yarayan, objektif ve açık fikirli bireylerin yetişmesinde önemli bir süreçtir. Birey düşünme süreçlerini kullanırken sorunları nasıl ele alacağını, eleştirel ve yaratıcı yollarla ne tür bir bakış açısı geliştirmesi gerektiğini, hangi yöntemlerle bu süreci yöneteceğini bilir (Marzano vd., 1988, s.17).

Eleştirel düşünme kendine özgülük içinde gerçekleşen mantık, akıl, üst düzey düşünme yollarını içeren, bakış açılarının konuya göre değişebildiği bir dinamik yapıya sahip kusursuz bir düşünme biçimidir. Kendi içinde zayıf ve sağlam duyulu eleştirel düşünme olarak 2 boyutta incelenebilir. Zayıf duyulu eleştirel düşünmede analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarından mikro seviyede yararlanılır. Sağlam duyulu eleştirel düşünmede ise bu basamakların makro seviyede kullanıldığı, olayların çok boyutlu ele alındığı, objektif bir şekilde düşünme bağımsızlığının kurulduğu görülmektedir (Sönmez, 2019).

Eleştirel düşünme, içinde pek çok düşünme biçimini barındıran ve bir çatı altında toplayan bir şemsiyeye benzer. Bu düşünme sisteminde olgular, kavramlar çok yönlü ve tarafsız bir şekilde değerlendirilir. Objektif düşünme ve yansıtıcı düşünmenin ön planda olduğu bir düşünme sistemidir (Yazçayır, 2016, s.205).

Gündoğdu (2009, s.60)'ya göre eleştirel düşünmenin literatürde bir tanım sorunu vardır. Ona göre konu ile ilgili her disiplin alanının eleştirel düşünmeyi kendi alanı ile

ilişkilendirmesi, o disiplin alanının sınırları içinde açıklaması ve daha da önemlisi eleştirel düşünmeyi diğer düşünme türleri ile özdeşleştirme çabasına girmesi aslında bu tanım sorununu doğurmuştur. Oysaki eleştirel düşünme belirli bir disiplin alanının sınırlarına indirgenecek bir kısıtlılık içermez; aksine her disiplin alanının özelliklerini parça parça yansıtan geniş ve derin bir potansiyele sahiptir. Bunun da temelini "derinlemesine düşünme" kavramı ile John Dewey ortaya koymuştur.

John Dewey'e göre düşünme, aklın algıladığı ve bilinç ile şekillendirdiği bir farkındalık sürecidir. Bu süreçte derinlemesine düşünme bu farkındalık sürecinin en üst basamağını ifade eder. Dewey derinlemesine düşünmeyi üzerinde kafa yormadığımız, herhangi bir kanıta ihtiyaç duymadan, zihinden geçirilen her türlü imge ve olgu olarak rastgele düşünmeden; beş duyu organımızla direkt olarak algılayamadığımız ancak soyut olarak zihnimizde yapılandırdığımız kurgusal düşünmeden ve herhangi bir kanıta ya da tanıklığa dayanmadan inançların, geleneklerin ve kültürün şekillendirdiği dogmatik düşünmeden ayırır (Dewey, 1997, s.3). Bu durum da eleştirel düşünmenin sadece tek bir disiplin alanına ait olmadığını tüm disiplinleri kapsayacak geniş bir hacme sahip olduğunu gösterir.

2.3.1 Eleştirel Düşünmenin Kökeni

Eleştirel düşünme daha yüksek nitelikte bir düşünme için düşünce üzerine yeniden düşünmedir. Düşünmenin kusursuz olabilmesi, doğruluğu, netliği, inandırıcılığı, nitelikli olması için bir değerlendirmedir. Bu düşünme sisteminin temeli M.Ö. 4. yüzyıla kadar uzanmaktadır. O dönemlerde etkili bir öğretim aracı olan Sokrates diyalektiği aslında eleştirel düşünmenin köken olarak yüzyıllar öncesinde de var olduğunu bize göstermektedir. Sorgulamaya dayalı olan Sokrates metodolojisi o dönemde varsayımlara meydan okuyan, ikilemleri ortaya koyan, ön yargıyı reddeden, sorular aracılığıyla gerçeği arayan, kendini muhataplarının karşısında mutlak otorite olarak görmeyen ve "Sorgulanmamış bir hayat yaşamaya değmez." ifadesi ile yüzyıllar öncesinde bile sorgulamayı hayatın eksenine almış bir uygulamadır. Sokrates'e göre bilgi, bireyin kolayca ulaşabileceği bir yapıdan ibaret değildir. Bilgiye ulaşmanın temelinde bireyin çabası yatar. Bireyin bu çabasının başlangıç eylemi de sorgulamadır. Bunu yapabilmek için bireyin önce "ben biliyorum" ön yargısından arınmış olması gerekir. Böylece birey bilmediğini bilme anlayışı ile bilginin peşinden gider, hakikati sorgular ve yeni deneyimler elde eder. Sokrates'e göre kişiye yönlendirilen soru ile bireyin daha önce bildiği bilgiye dair düşünceleri sarsılır ve

kişi düşüncesi üzerine tekrar düşünür. Eleştirel düşünmede de amaç bir kavramı tüm yönleriyle düşünüp güçlü ve zayıf yönlerini görerek nesnelliğe ulaşmaktır (Durhan, 2021, s.87-89).

Sokratik sorgulama ilk başlarda 'aporia' kavramı yani çelişki ile başlamıştır. Sokratik sorgulama yöntemi fikirlerin ve kavramların aydınlatılmasına yönelik muhataplar arasında diyalektik bir alışverişi içerir. Bunun sonucunda çelişki yaşayan muhataplar, kendi görüşlerini güçlendirmek veya sundukları görüşleri reddetmek için meslektaşlarının şaşkınlığını kullanabilirler. Aporia, son zamanlarda felsefede insan bilgisinin kırılganlığını ve yanılabilirliğini ortaya çıkaran normatif bir ideal ve düşüncenin tekdüzeliğini baltalamak için eleştirel bir tasarım olarak görülürken; Sokratik gelenekte çürüklüğü ve yanlışlığı ortaya çıkarmanın bir yöntemi olarak görülür. Her iki durumda da bu yöntem bilginin değişebilirliğine atıf yapar. Sokratik diyaloğun amacı, akıl yürütmemizdeki kusurların ve yanlış yönlendirilmiş görüşlerimizin farkında olmaktır. Sokratik diyalog; bireylerin benlik duygularını yönlendiren ve şekillendiren normları, fikirleri ve idealleri anlamalarının yanında bunun gerçekten sorgulanabilir olduğunun da farkına varmalarını sağlamaya çalışır (Sarid, 2012, s.929).

Sokratik sorgulama; temel sorunları gündeme getirir, meselenin altında yatan etmenleri soruşturur, sorunlu düşünce alanlarını takip eder, öğrencilerin kendi düşüncelerinin yapısını keşfetmelerine ve öğrencilerin kendi akıl yürütmeleriyle yargıya varmalarına yardımcı olur (Paul vd., 1990, s.48). Sokratik sorgulama öğrencileri öğrenme süreci boyunca aktif kıldığı için güçlü bir yöntemdir. Bu yöntemde öğretmen önce öğrencilere yönlendirdiği sorularla onların konu hakkında ne bildiğini anlar. Daha sonra konu ile ilgili sorduğu meydan okuyan sorularla öğrencinin yeni bir perspektiften bakmasına yardımcı olur (Bozer & Kurnaz, 2016, s.154-155).

Sokratik soruların nasıl sorulması gerektiğini Paul (1990, s.45-46); Sokratik soruların taksonomisi başlığı altında açıklama soruları, varsayımları araştıran sorular, kanıt ve sebepleri araştıran sorular, bakış açıları hakkında sorular, çıkarımları ve sonuçları araştıran sorular olarak incelemiştir. Aşağıda sunulan Tablo 2.1'de her bir kategorinin genel soru örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 2.1

Sokratik Soruların Gruplandırılması

Açıklama Soruları	**Kanıt ve Sebepleri Araştıran Sorular**
Ne demek istiyorsunuz?	Örnek ne olurdu?
Ana noktanız nedir?	Bunu söylemenizin sebepleri nelerdir?
Bu … ile nasıl ilişkilidir?	Başka hangi bilgileri bilmemiz gerekiyor?
Bunu başka bir şekilde ifade edebilir misin?	Nedenlerinizi bize açıklar mısınız?
Sizce buradaki ana sorun nedir?	Buna inanmak için iyi bir kanıt mı?
Temel noktanız mı yoksa	Bu nedenler yeterli mi?
Seni anlamama izin ver: ……demek mi istiyorsun yoksa ...?	Bu kanıttan şüphe etmek için bir sebep var mı?
Bunun konu ile nasıl bir ilgisi var?	Durumun böyle olup olmadığını kim bilebilir?
……’ın sözleriyle ne demek istediğini düşünüyorsun?	Sizce sebep nedir?
...'ın söylediklerini kendi kelimelerinizle özetler misiniz?	Bu sonuca hangi mantıkla ulaştınız?
Bana bir örnek verebilir misin?	Bunun doğruluğunu nasıl öğrenebiliriz?
Bu bir örnek olabilir mi?	Başka biri bu yanıtı desteklemek için kanıt sunabilir mi?
Bunu daha fazla açıklayabilir misin?	Nereden biliyorsunuz?
Bunun hakkında daha fazla şey söyler misin?	Bunu neden söyledin?
Neden öyle diyorsun?	Bunun neden doğru olduğunu düşünüyorsun?
	Sizi bu inanca yönlendiren ne oldu?
	Bunun için herhangi bir kanıtın var mı?
	Bu, bu durumda nasıl geçerlidir?
	Ne fark yaratıyor?
	Sizi aksine ne ikna ederdi? Bunun hesabı ne?
Varsayımları Araştıran Sorular	**Bakış Açıları Hakkında Sorular**
Ne varsayıyorsun?	Neden bu bakış açısı yerine bunu seçtiniz?
… ne düşünüyor?	Diğer gruplar/insan türleri nasıl tepki verirdi?
	Niye? Onları ne etkilerdi?
Bunun yerine ne varsayabiliriz?	Yapacağın itiraza nasıl cevap verebilirsin?
Seni doğru anlıyor muyum?	Bunu başka bir şekilde gören/gören var mı?
Tüm akıl yürütmeniz şu fikre bağlı... Neden mantığınızı … yerine … daha fazla dayandırdınız?	Aynı fikirde olmayan biri ne der?
… varsayıyor gibisin. Bunu hafife almayı nasıl haklı çıkarırsınız?	Alternatif nedir?
Her zaman böyle midir? Sizce bu varsayım neden burada geçerli?	… ve …'in fikirleri birbirine ne kadar benziyor?
Çıkarım ve sonuçları araştıran sorular	
Bununla neyi ima ediyorsun?	
… derken, … ima mı ediyorsun	
Ama bu olsaydı, sonuç olarak başka ne olurdu? Niye?	
Bunun ne etkisi olurdu?	
Bu mutlaka olur mu yoksa sadece muhtemelen olur mu?	
Alternatif nedir?	
Eğer durum buysa, başka ne doğru olmalı?	

Sokratik sorgulamayı eğitimde kullanmak öğrenmenin devamı ve sürekliği açısından da önemlidir. Sorulara verilen yanıtla düşünmenin durduğu gerçeğinden yola çıkılarak her soru başka bir soruyu doğurur. Bu nedenle öğrenci ve öğretmen açısından da olumlu ve etkili bir yöntemdir (Bozer & Kurnaz, 2016, s.156).

Eleştirel düşünme temelinde çok yönlü düşünmedir. Alan yazında eleştirel düşünme ve boyutları ile ilgili araştırmalarda Paul ve diğerleri (1990, s.56); eleştirel düşünmeyi bilişsel ve duyuşsal alanlarda ayrıntılı inceleyerek eleştirel düşünmenin duyuşsal stratejiler, bilişsel stratejiler makro beceriler ve bilişsel stratejiler mikro beceriler olmak üzere 3 ana ve 35 alt stratejiden meydana geldiğini dile getirmişlerdir.

2.3.2. Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutu

Paul ve diğerlerinin yapmış olduğu çalışmaya göre eleştirel düşünme, duyuşsal ve bilişsel stratejiler olmak üzere 35 boyut halinde gruplandırılmıştır. Duyuşsal stratejiler A1'den A9'a kadar 9 stratejiden, bilişsel stratejilerden makro beceriler B10'dan B26'ya kadar 17 stratejiden, mikro beceriler ise B27'den B35'e kadar 9 stratejiden oluşmaktadır. Bu tez kapsamında belirlenen kitapların incelenmesinde yararlanılan eleştirel düşünmenin 35 boyutu aşağıda yer alan Tablo 2.2'de ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Tablo 2.2

Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutu

Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutu		
A. Duyuşsal Stratejiler	**B. Bilişsel Stratejiler Makro-Beceriler**	**C. Bilişsel Stratejiler Mikro Beceriler**
1.Bağımsız düşünmek	10.Genellemeleri inceleme ve aşırı basitleştirmelerden kaçınma	27.İdealleri gerçek uygulama ile karşılaştırma ve karşılaştırma
2.Benmerkezciliğe veya toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştirme	11.Benzer durumları karşılaştırma: içgörüleri yeni bağlamlara aktarma	28.Tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanma
3.Adil düşünür olma	12.Kişinin bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya keşfetme	29.Önemli benzerlikleri ve farklılıkları belirten
4.Duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme	13.Sorunları, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturma	30.Varsayımları inceleme veya değerlendirme
5.Entelektüel tevazu geliştirme ve yargıyı askıya alma	14.Kelime veya deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümleme	31.İlgili ve alakasız gerçekleri ayırt etme
6.Entelektüel cesaret geliştirme	15.Değerlendirme için kriterler geliştirme: değerlerin ve standartların netleştirilmesi	32.Makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapma
7.Entelektüel iyi niyet veya dürüstlük geliştirme	16.Bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesi	33.Kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirme
8.Entelektüel azim geliştirme	17.Derinlemesine sorgulama: kök veya önemli soruları gündeme getirme ve takip etme	34.Çelişkileri tanıma
9.Akla güven geliştirme		35.Uygulamaları ve sonuçları keşfetme

Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutu	
	18.Argümanları, yorumları, inançları veya teorileri analiz etme veya değerlendirme 19.Çözümleri üretme veya değerlendirme 20.Eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme 21.Eleştirel okuma: metinleri açıklama veya eleştirme 22.Eleştirel dinleme: sessiz diyalog sanatı 23.Disiplinler arası bağlantı kurma 24.Sokratik tartışma uygulaması: inançları, teorileri veya bakış açılarını açıklığa kavuşturma ve sorgulama 25.Diyalojik akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırma 26.Diyalektik olarak akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri değerlendirme

2.3.2.1. Duyuşsal Stratejiler

Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutunun ilk 9 tanesini duyuşsal stratejiler oluşturur. Bunların açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Bağımsız Düşünme: Eleştirel düşünme kendi kendine özerk düşünmedir. İnançlarımızın çoğu, irrasyonel olarak inançlar oluşturmaya yönelik güçlü bir eğilimimiz olduğundan erken yaşta edinilir. Eleştirel düşünürler, rasyonel olarak kabul edemeyecekleri inançları ortaya çıkarmak ve ortadan kaldırmak için eleştirel beceri ve içgörüler kullanırlar. Yeni inançları formüle ederken, eleştirel düşünürler başkalarının inançlarını pasif bir şekilde kabul etmezler; meseleleri kendileri analiz eder, haksız otoriteleri reddeder ve haklı otoritelerin katkılarını kabul ederler. Kolayca manipüle edilmezler. Bağımsız düşünürler, bilgini ne zaman konuyla ilişkili olduğunu ayırt eder ve bu bilgileri kendi iç görüsü ile açığa çıkarırlar.

Benmerkezciliğe veya Toplummerkezciliğe İlişkin İçgörü Geliştirme: Benmerkezcilik, başkalarının bakış açılarını dikkate alma ve arzunun tatmini ile çatışacak fikirleri veya gerçekleri kabul etmede yetersizlik veya isteksizlik olarak kendini gösterir. Kişinin her şey hakkında haklı olma ihtiyacı ya hep ya hiç tutumu (Ben %100 haklıyım ya da sen %100 haksızsın) ile karakterize edilir. Benmerkezci birey, inançlarının çoğunun doğru olduğunu varsaymaktadır. Benmerkezcilik eleştirel düşüncenin tam tersidir. İnsanlar sosyalleştikçe, benmerkezcilik kısmen toplummerkezciliğe dönüşür. Birey içinde yaşadığı

toplumun inançlarının doğru ya da doğru olup olmadığını sorgulamadan doğruluğunu kabul eder.

Adil Düşünür Olma: Sorunlar hakkında eleştirel düşünmek için, onların güçlü ve zayıf yönlerini anlamak önemlidir. Benmerkezci eğilimin üstesinden gelmek için gerçeği anlık algılarımızla veya uzun süredir devam eden düşünce ve inancımızla özdeşleştirmeden kendimizi başkalarının yerine koymamız gerekir. Onlarla aynı fikirde olmasak da onlar gibi düşünmeye çalıştığımızda neden aynı fikirde olmadığımızı anlayabilir, karşıt görüşlerin zayıf ve güçlü yönlerini belirleyebiliriz.

Duyguların Altında Yatan Düşünceleri ve Düşüncelerin Altında Yatan Duyguları Keşfetme: Her ne kadar insan zihninde birbirinden bağımsız, hatta karşıt güçler gibi birçok ayrı duygu ve düşünce olsa da duygu ve düşünceler birbiri ile ilişkilidir. Bireyin kendini anlaması ve içgörü ile düşünmesi için akıl, duygu ve düşünce arasındaki yakın bağlantıları kabul etmesi gerekir. Eleştirel düşünürler, duygularının bir duruma verdikleri yanıtın farkındadırlar. Bu durumla ilgili farklı bir anlayış ve yoruma sahip olma ihtimallerinde duygularının da farklılaşacağının farkındadırlar.

Entelektüel Tevazu Geliştirme ve Yargıyı Askıya Alma: Eleştirel düşünürler bilgilerinin sınırlarını bilirler. Ön yargıya ve ön yargının görüşlerini sınırlamalarına karşı hassastırlar. Entelektüel alçakgönüllülük, kişinin bildiğinden fazlasını iddia etmemesi gerektiği kabulüne dayanır. Böylece eleştirel düşünürler bildiklerini ve bilmediklerini ayırt ederler.

Entelektüel Cesaret Geliştirme: Bağımsız ve adil düşünmek için popüler olmayan fikirler veya bakış açıları ile de yüzleşmek gerekir. Bunu yapma cesareti, saçma olarak kabul edilen fikirlerin bazen rasyonel olarak haklı olduğunun ve bize telkin edilen sonuçların veya inançların bazen yanlış veya yanıltıcı olduğunun kabulünden kaynaklanır. Hangisinin olduğunu belirlememiz için öğrendiğimizi aktif ve eleştirel olacak şekilde kabul etmemiz gerekir.

Entelektüel İyi Niyet veya Dürüstlük Geliştirme: Eleştirel düşünürler, kendi düşüncelerindeki tutarsızlıkları dürüstçe kabul eder, uyguladıkları entelektüel standartlarda tutarlıdırlar. Kendi düşünceleri analiz edilmiş deneyimlerle kanıtlandığında bu kanıt doğrultusunda gerçeğe inanırlar.

Entelektüel Azim Geliştirme: Eleştirel düşünür olmak zaman ve çaba gerektirir. Eleştirel düşünürler zorluklara, engellere ve hayal kırıklıklarına rağmen entelektüel içgörüleri ve gerçekleri takip etmeye isteklidirler. Daha derin bir anlayış ve içgörü elde etmek

için uzun süre kafa karışıklığı ve çözülmemiş sorularla mücadele etme ihtiyacının farkındadırlar.

Akla Güven Geliştirme: Rasyonel insan, aklın gücünü ve değerini bilir. Bilimde ve insanlık tarihinde kaydedilen hemen hemen tüm ilerlemeler, bu güce ve dolayısıyla akla güvenmenin makul olduğuna tanıklık eder. Akla güven, sezginin gerçekliğini inkâr etmez; daha ziyade sezgiyi ön yargıdan ayırmanın bir yolunu sağlar.

2.3.2.2. Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler

Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutunun ikinci bölümünü 17 bilişsel stratejiden oluşan makro yetenekler oluşturur. Bunların açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Genellemeleri İnceleme ve Aşırı Basitleştirmelerden Kaçınma: Eleştirel olmayan düşünürler olayları genellikle aşırı basitleştirir, bu sebeple sorunları veya deneyimleri yanlış sunar. Örneğin insanları veya grupları tamamen iyi ya da kötü, eylemleri her zaman doğru veya yanlış olarak görmek tipik olarak basitleştirme ve genellemedir. Eleştirel düşünürler ise bu genelleme ve basitleştirmelerde kaçınır.

Benzer Durumları Karşılaştırma, İçgörüleri Yeni Bağlamlara Aktarma: Eleştirel düşünürlerin fikirleri dikkatli bir şekilde kullanma yeteneği, fikirleri eleştirel bir şekilde aktarma yeteneklerini de geliştirir. Böylece öğrendikleri bilgiyi transfer etmiş olurlar.

Kişinin Bakış Açısını Geliştirme: İnançlar, Argümanlar veya Teoriler Oluşturma veya Keşfetme: Eleştirel olmayan düşünürler olaylara bakış açılarında tek bir doğrunun varlığına inanırlar ve kendilerine avantaj sağlamak için başkalarının bakış açılarını manipüle ederler. Eleştirel düşünürler ise kendi düşünme biçimleri ve diğer tüm bakış açılarının hataya açık olduğunu kabul etmeyi öğrenirler. Eleştirel analiz yoluyla edindikleri deneyimler üzerinden bakış açılarını geliştirmeyi öğrenirler.

Sorunları, Sonuçları veya İnançları Açıklığa Kavuşturma: Bir konu veya ifade ne kadar eksiksiz, açık ve doğru bir şekilde formüle edilirse, çözümlenmesi veya doğrulanmasının tartışılması o kadar kolay ve yararlı olur. Eleştirel düşünürler sorunlu iddiaları, kavramları ve değerlendirme standartlarını tanır ve anlamanın yargılamadan önce gelmesini sağlar. Gerçekleri yorumlardan, görüşlerden, yargılardan veya teorilerden ayırırlar. Daha sonra her birini anlamak ve değerlendirmek için en uygun soruları gündeme getirirler.

Kelime veya Deyimlerin Anlamlarını Açıklama ve Çözümleme: Eleştirel düşünme, düşüncenin netliğini gerektirir. Eleştirel düşünür kavramları anlar, tanıma uygun örnekler verebilir.

Değerlendirme İçin Kriterler Geliştirme: Değerlerin ve Standartların Netleştirilmesi: Eleştirel düşünürler bir şeyi değerlendirirken değerlendirme sürecinin ve temel aldıkları değerlerin farkındadırlar. Değerlendirme yaparken farklı bakış açılarını da dikkate alırlar.

Bilgi Kaynaklarının Güvenilirliğinin Değerlendirilmesi: Eleştirel düşünürler bir konu hakkında birden fazla makul pozisyon olabileceğini düşünerek alternatif bilgi kaynaklarını kullanırlar ve bunları kullanırken aynı zamanda güvenilir kaynaklar olmasını dikkate alırlar.

Derinlemesine Sorgulama: Kök veya Önemli Soruları Gündeme Getirme ve Takip Etme: Eleştirel düşünürler bir konuyu derinlemesine irdelerler. Öğrendikleri ayrıntıları, konunun daha geniş çerçevesine ve genel bakış açılarına yerleştirerek kendi anlayışlarına ulaşırlar.

Argümanları, Yorumları, İnançları veya Teorileri Analiz Etme veya Değerlendirme: Eleştirel düşünürler neyin doğru olduğuna karar verirken konunun güçlü ve zayıf yönlerini belirler ve bunu yaparken analitik araçlar kullanırlar. Konu ile ilgili yorum yaparken yorumun dayandığı varsayımları araştırır, alternatif yorumlar önerir ve değerlendirirler. Özerk düşünürler, başka teorileri de dikkate alır ve kendi teorilerini geliştirirler.

Çözüm Üretme veya Değerlendirme: Eleştirel düşünürler problemi çözerken en iyi çözümü bulmak için ellerindeki her şeyi kullanırlar. Sorunları net, doğru ve adil bir şekilde formüle etmek için zaman ayırırlar. Sorunun nedenlerini uzun uzadıya incelerler. Eleştirel düşünürler aynı zamanda yaratıcı düşünür olarak en iyi çözümü üretirler.

Eylemleri veya Politikaları Analiz Etme veya Değerlendirme: Eleştirel düşünürler kendilerinin ve başkalarının davranışlarını değerlendirirken kullandıkları kriterlerin bilincindedirler. Eylemlerin sonuçlarını değerlendirirken bunu rasyonel varsayımlara dayandırarak yaparlar.

Eleştirel Okuma: Metinleri Açıklama veya Eleştirme: Eleştirel düşünürler dikkatli bir şüphecilikle metinleri okurlar. Okurken kendilerine sorular sorar, materyalin imalarını, nedenlerini, örneklerini, anlamını ve gerçeğini merak ederler.

Eleştirel Dinleme: Sessiz Diyalog Sanatı: Eleştirel düşünürler dinlemenin pasif değil aktif olarak yapıldığının farkındadırlar. Eleştirel dinleyiciler, konuşmacı konuşurken aynı zamanda kendilerine şu soruları yönlendirirler: Bunu neden söylüyor? Ana nokta nedir? Bu noktayı anlamak için hangi örnekleri verebilirim? Bu ayrıntı ne ile ilişkilidir?

Disiplinler Arası Bağlantı Kurma: Eleştirel düşünürler sorunlar ile ilgili düşünürken farklı disiplin alanlarındaki kavramları analiz ederek birbiri ile ilişkilendirirler.

Sokratik Tartışma Uygulaması: İnançları, Teorileri veya Bakış Açılarını Açıklığa Kavuşturma ve Sorgulama: Eleştirel düşünürler olayları ya da kavramları derinlemesine sorgularlar. Başkalarının konu hakkında ne düşündüğünü öğrenmek ve kendi bakış açılarını geliştirmek için çeşitli sorgulama tekniklerini kullanırlar.

Diyalojik Akıl Yürütme: Perspektifleri, Yorumları veya Teorileri Karşılaştırma: Kavramları ve sorunları derinlemesine düşünerek farklı bakış açıları ve fikirleri keşfederler. Eleştirel düşünürler karşılıklı verimli bir diyaloğu eleştirel düşünme becerileri ile birleştirirler.

Diyalektik Olarak Akıl Yürütme: Perspektifleri, Yorumları veya Teorileri Değerlendirme: Karşıt görüşlerin güçlü ve zayıf yönlerini keşfetmek için diyalojik düşünme yöntemi kullanılır. Eleştirel düşünürler farklı bakış açılarını muhakeme gücünü kullanarak sadece keşfetmekle kalmaz; aynı zamanda ortaya sunulan kanıtlar ışığında konunun zayıf ve güçlü yönlerine dair değerlendirmeler yapar.

2.3.2.3. Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler

Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutunun üçüncü bölümünü 9 stratejiden oluşan mikro yetenekler oluşturur. Bunların açıklamaları aşağıdaki gibidir.

İdealleri Gerçek Uygulama ile Karşılaştırma: Eleştirel düşünürler gerçekleri idealler ile karıştırmaz. Her fikrin gerçekte doğru olmayacağını bilir.

Tam Olarak Düşünme Hakkında Düşünme: Eleştirel Kelime Dağarcığı Kullanma: Düşünmeyi daha nitelikli hale getirmek için düşünme hakkında düşünmeyi ifade eder. Anahtar kelimeleri; varsayım, çıkarım, bakış açısı, ölçüt, kanıt, çelişki ve ayırt etmedir.

Önemli Benzerlikleri ve Farklılıkları Belirtme: Eleştirel düşünürler bir kavramın benzerlerini ve farklı olanlarını birbirinden ayırt eder. Bunun için gözlem ve akıl yürütme becerilerini kullanır.

Varsayımları İnceleme veya Değerlendirme: Eleştirel düşünürler hem kendi varsayımlarını hem de başkalarının varsayımlarını sorgular ve bu varsayımlara başlangıçta şüpheci yaklaşırlar. Alternatif varsayımları dikkate alır ve her türlü varsayımı sorgularlar. Yanlış varsayımı reddeder ve bunu araştırırlar.

İlgili ve Alakasız Gerçekleri Ayırt Etme: Eleştirel düşünürler bir konu ile ilgili olan ve olmayan gerçekler arasındaki ayrımın farkındadırlar. Eleştirel düşünürler dikkatlerini ilgili gerçeklere odaklar, alakasız düşüncelerin sonuçları etkilemesine izin vermezler.

Makul Çıkarımlar, Tahminler veya Yorumlar Yapmak: Eleştirel düşünürler gerçeklerin ne anlama geldiğini görmek için gerçeklerin ötesine bakarlar. Gözlemlerini vardıkları sonuçlardan ayırırlar. Eleştirel düşünürler aynı zamanda kendi çıkarları ile örtüşen benmerkezci ve toplummerkezci görüşleri hususundaki eğilimlerinin farkındadırlar. Bu nedenle değerlendirme yaparken bu yönlerini de hesaba katar ve sonuca ulaşırken bu eğilimlerine dikkat ederler.

Kanıtları ve İddia Edilen Gerçekleri Değerlendirme: Eleştirel düşünürler, bir sonuca varırken konu ile ilgili kanıtları ve düşündüklerini ayrıntılı incelerler. Kanıt olarak sunulan her şeyi kabul etmezler.

Çelişkileri Tanıma: Eleştirel düşünürler düşünce ve inançlarındaki çelişkilerin farkındadırlar. Adil düşünürler olarak benzer durumları benzer bir şekilde yargılamaya çalışırlar. Eleştirel düşünürler; özellikle karşıt argümanların veya görüşlerin birbiri ile çeliştiği noktaları ve çelişkileri destekleyen inançları birbirinden ayırt edebilir, bunların analizine odaklanabilirler.

Uygulamaları ve Sonuçları Keşfetme: Eleştirel düşünürler bir şeyin neden olduğunu kabul ederken bunun sonucunu da keşfederler. Eylemler veya politikalarla ilgili inançları değerlendirirken, eleştirel düşünürler bu inançlara göre hareket etmenin sonuçlarının da farkındadırlar (Paul vd., 1990, s.71-73).

Yukarıdaki açıklamalara göre eleştirel düşünme, bireyin bilişsel ve duyuşsal açıdan üst düzey düşünme becerilerini kullanarak bunu tutum ve tavırlarına da yansıttığı bir süreci ifade eder.

2.3.3. Eleştirel Düşünme Eğilimleri

Bireyin bir beceriyi kazanmasındaki temel şart o beceriye karşı eğilim göstermesidir. İyi bir eleştirel düşünür olmanın da temelinde eleştirel düşünme eğilimi yatmaktadır (Seferoğlu & Akbıyık, 2006, s.194). Bu nedenle eleştirel düşünme becerisi kazanmak isteyen eleştirel düşünür için eleştirel düşünme eğilimine sahip olmak önemlidir.

Eleştirel düşünme, doğru becerinin uygun bir bağlamda başarılı bir şekilde kullanılmasından daha fazlasıdır. Bireyin bir beceriye ne zaman ihtiyaç duyduğunu bilmesi ve zihinsel becerileri uygulama hususunda istekliliğinin farkında olması için eleştirel tutum ve eğilime sahip olması gerekir. Bunu uygulayabilmesi de sarf edeceği çaba ile doğru orantılıdır. Sears ve Parsons bunu eleştirel düşünür etiği olarak adlandırmışlardır. (Sears & Parsons, 1991). Tembel ve özensiz bir düşünür, geniş eleştirel düşünme becerilerine

sahip olabilir ancak hiçbirini kullanmaya meyilli olmayabilir. Hiç kimse zahmetli düşünme süreçlerine girmeden herhangi bir alanda uzmanlık geliştiremez (Wagner, 1997, s.1059). Bu nedenle öğrencilerin iyi düşünmeye ve başarıya ulaşmak için gereken çalışmaya değer vermelerini sağlayacak yollar bulmalı; onların iyi birer eleştirel düşünür olma yolunda hedefler koymaları sağlanmalıdır (Halpern, 1999, s.72).

Ennis (1996)'e göre "Eleştirel düşünme eğilimleri nelerdir?" sorusuna literatürde bu alanın önde gelen pek çok ismi cevap bulmaya çalışmıştır. Norris (1992) bu alanda eleştirel düşünme eğiliminin kişide önemli olduğuna dair genel bir tanım yapmıştır. Edward Glaser eleştirel düşünmeyi "kişinin deneyiminin kapsamına giren sorunları ve konuları düşünceli bir şekilde değerlendirme eğiliminde olan bir tutum, mantıksal sorgulama ve akıl yürütme yöntemleri hakkında bilgi ve bu yöntemleri uygulamada biraz beceri, herhangi bir inancı ya da varsayılan bilgi biçimini onu destekleyen kanıtlar ve bunun yöneldiği diğer sonuçların ışığında incelemek için sürekli gösterilen çaba" olarak tanımlamaktadır (Fischer, 2011, s.3). Glaser bu tanımında eleştirel düşünmenin temelinde düşünme becerilerine atıf yapar. Ona göre eleştirel düşünen bireylerde bazı düşünme becerilerinin olması gereklidir. Bu beceriler; sorunları tanımak, bu sorunları çözmek için uygulanabilir araçlar bulmak, ilgili bilgileri toplamak ve sıraya koymak, belirtilmemiş varsayımları ve değerleri tanımak, dili doğru anlamak ve kullanmak, açıklık ve ayrım, verileri yorumlamak, kanıtları ve ifadeleri değerlendirmek, önermeler arasında mantıksal ilişkilerin varlığını tanımak, garantili sonuçlar ve genellemeler yapmak, kişinin ulaştığı genellemeleri ve sonuçları test etmek, kişinin inanç kalıplarını daha geniş deneyimler temelinde yeniden yapılandırması ve günlük yaşamdaki belirli şeyler ve nitelikler hakkında doğru kararlar vermektir (Fischer, 2011, s.3-4).

Eleştirel düşünmede önemli olan unsur bireyin eleştirel bir ruha sahip olması gerektiğidir. Eleştirel bir ruha sahip olmak, olumsuz anlamda kişinin her zaman herkese ve her şeye karşı aşırı eleştirel olduğu anlamına gelmez. Önemli olan sorgulamanın temelinde var olan merak, akıl yürütme ve güvenilir bilgiye ulaşmada istekli olmaya duygusuna sahip olmaktır. (Facione, 1994, s.4). Bununla beraber "nesnellik, entelektüel dürüstlük, tarafsızlık, yargıları ve olayları ilkelere dayandırma istekliliği, sebepleri araştırma ve değerlendirme kararlılığı" gibi ilkelerin önemine de dikkat çekmiştir.

Facione vd. (1995, s.6-9) ise eleştirel düşünme eğilimlerinde yedi faktöre dikkat çekmiştir. Bunlar; açık fikirli olma, meraklı olma, sistematik olma, analitik olma, gerçeği arama isteği, eleştirel düşünmede kendine öz güven ve olgunluktur.

Açık fikirlilik: Farklı görüşlere karşı hoşgörülü olmayı ve kişinin kendi önyargı olasılığına karşı bile duyarlı olmayı ele alır. Açık fikirlilik, başkalarının inançlarına ve yaşam tarzlarına karşı hoşgörü ve anlayışla değer veren çoğulculuğu ifade eder. Bu nedenle çok kültürlü bir toplumun vatandaşları için çok önemlidir.

Meraklılık: Bilginin uygulanması sürecinde bilgi açık olmadığında bile kişinin entelektüel merakını ve öğrenme arzusunu ifade eder. Entelektüel merak ve bilme arzusu, özgürce düşünmeye sahip kişilerin tanımlayıcı özellikleri arasındadır. Öğrenmeyi kolaylaştırır.

Sistematik olma: Bir konuda organize olmayı, düzenli çalışmayı, araştırma konusuna odaklanmış ve bu konuda çalışkan olmayı gerekli kılar. Düzenli ve azimli olmak ön plandadır. Problem çözme ve karar vermeye yönelik organize yaklaşımlar, ele alınan problem alanından bağımsız olarak düşünebilme yeteneği bu kişilerin ayırt edici özellikleridir.

Analitik olma: Sorunları çözmek için muhakeme uygulamasını ve kanıt kullanımını ödüllendirmeyi, potansiyel kavramsal veya pratik zorlukları öngörmeyi ve sürekli olarak müdahale ihtiyacına karşı tetikte olmayı hedefler. Analitik olma, sorgulayan zihin için temel bir eğilimdir. Bu özelliğe sahip kişiler, ciddi sorunları çözmek için başka bir strateji yerine, olayların ve fikirlerin sonuçlarını tahmin etmeye ve mantığı kullanmaya meyillidir.

Gerçeği Arama İsteği: Belirli bir bağlamda en iyi bilgiyi aramaya istekli, soru sorma konusunda cesur, bulgular kişinin kişisel çıkarlarını veya önyargılı görüşlerini desteklemese bile bireyin araştırmayı sürdürme konusunda dürüst ve objektif olma eğilimini hedefler. Özgür olarak eğitimli bir kişi, belirli bir dizi gerçeğin geçerli olduğunu veya belirli bir dizi nedenin ilgili ve güçlü olduğunu kabul ettiğinde, bu kişi inançlarını bu gerçekler ve nedenlere göre ayarlamaya eğilimlidir. Gerçeği arayan kişi, herhangi bir konuda fikrini değiştirmeyi gerektirse bile ek gerçekleri, nedenleri veya bakış açılarını ciddi şekilde değerlendirmeye açık olan kişidir.

Kendine Güven: Kişinin kendi akıl yürütme süreçlerine duyduğu güveni ölçer. Bireyin sahip olduğu özgüven, kişinin kendi gerekçeli yargılarının doğruluğuna güvenmesini sağlar. Problemlerin rasyonel çözümünde başkalarına yol göstermesine izin verir.

Olgunluk: Kişinin karar vermesinde mantıklı olma eğilimini hedefler. Olgun kişi; problemlerin bazı durumlarda birden fazla makul seçenek içereceğini bazı durumlarda ise standartlara dayalı olarak çözülmesi gerektiği duygusu ve sorgulayıcı tavrıyla yaklaşan kişi olarak tanımlanabilir (Facione vd., 1995, s.9).

Ennis (1996, s.166) literatürdeki bu yorumları dikkate alsa da bu kriterleri eleştirel düşünme eğilimleri için genel bulmuştur. Bunlara karşılık Perkins vd. (1993, s.2) için bireylerin eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaktan çok eleştirel düşünme eğilimlerine sahip olması daha önemlidir. Bu eğilimleri araştıran Perkins vd. (1993, s.2-3)'nin eleştirel düşünme eğilimleri için belirlediği eğilimlerden yedi eğilime dikkat çeken Ennis bu eğilimleri şöyle sıralamıştır: genel ve maceracı olmak, sürdürülebilir entelektüel aktivite doğrultusunda tutum sergilemek, konuyu anlamak ve açıklığa kavuşturmak için araştırmacı bir ruha sahip olmak, planlı ve stratejik olmak, entelektüel bir kişi olarak dikkatli olmak, sebepleri araştırmak ve değerlendirmek, üst bilişsel düşünebilmektir.

Bu eğilimler tek başına yeterli görmeyen Ennis'e göre eleştirel düşünme eğilimi gösteren bireylerin beceri ve tutum boyutunda gösterdiği bazı özellikler vardır. Tablo 2.3 ve 2.4'te eleştirel düşünürlerin sahip olduğu eğilimler ve tutumları göstermektedir.

Tablo 2.3

Eleştirel Düşünürlerin Sahip Olduğu Eğilimler

Eleştirel Düşünürlerin Sahip Olduğu Eğilimler
İnançlarının doğru olmasına ve kararlarının haklı olmasına özen gösterirler.
Bir pozisyonu dürüstçe ve açıkça anlamaya özen gösterirler.
Eleştirel düşünen bireyleri önemserler.
Soruya odaklanırlar.
Argümanları analiz ederler.
Kaynağın güvenirliğini değerlendirirler.
Gözlem yeteneğine sahiptirler ve gözlem raporları oluştururlar.
Çıkarımlar yaparlar ve sonuçları belirtirler
Değer yargıları oluştururlar.
Tümevarımları belirler ve değerlendirirler.

Not. (Ennis, 1996)

Tablo 2.4

Eleştirel Düşünürlerin Sahip Olduğu Tutumlar

Eleştirel Düşünürlerin Sahip Olduğu Tutumlar
Bir sorun ya da tezi açıklığa kavuşturma
Neden ve niçin soruları yönelterek sebep bulma
Doğru ve iyi bilgilenme peşinde olma
Güvenilir kaynakların peşinden gitme
Bütünü göz önüne alma
Ana noktadan uzaklaşmama
Temel konuyu unutmama, zihinde tutma
Açıklık ilkesinden ayrılmama
Kanıt ve nedenler karşısında ikna olduğunda bir yargı belirtme

Eleştirel Düşünürlerin Sahip Olduğu Tutumlar
Başkalarının fikirlerine saygı duyma ve açık olma
Konunun sınırları dâhilinde kesinlik arama
Karmaşık parçaları bir araya getirebilme ve bütünü oluşturma
Eleştirel düşünme becerilerini kullanma

Not. (Doğanay, 2021)

Yukarıda belirtilen eğilimler ve tutumlar bireyin var olan becerilerini uygulamasını kolaylaştırır. Bireyin başka fikirlere açık olması ve diğer bireylerin görüşlerine saygı göstermesi; onun empati yapabilmesini, bakış açısını çeşitlendirmesini ve tarafsız bir şekilde doğrunun peşinden gitmesini kolaylaştırmaktadır (Doğanay, 2021, s.334). Eleştirel düşünme eğilimine ve tutumuna sahip bireyler böylece ele alınan konuyu açık ve net bir şekilde belirler. Araştırmacı bir ruha sahip olan bu bireyler gerçeğe ulaşmada kanıt bulunmadığı sürece yargıya varmazlar. İnançlardan ve duygulardan kendini arındırarak somut gerçekle ilgilenirler. Ayrıca çalışmalarında ortaya koyduğu hedefler doğrultusunda plan yapar ve bir konuyu ele alırken var olan ön bilgilerini de gözden geçirirler (Şahinel, 2007, s.25).

Yapılan araştırmalara göre eleştirel düşünme becerilerine sahip öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerine sahip olmaması bu becerileri kullanmada onların yetersiz kaldıklarını ortaya çıkarmıştır. Sırf bu becerilere sahip olmaları, onların iyi bir eleştirel düşünür olarak adlandırılmaları için yeterli değildir. Çünkü eleştirel düşünür olmak bu becerileri aynı zamanda kullanmayı gerektirmektedir.

Araştırmacılara göre ideal bir eleştirel düşünür, sadece bilişsel becerileri ile değil; aynı zamanda hayata ve genel olarak yaşama bakış açısı ile de karakterize edilebilir. Bu anlamda yaşam ve yaşama yaklaşım şunları içerir: geniş bir konu yelpazesine ilişkin meraklılık, bilgili olma ve bilgili kalma kaygısı, eleştirel düşünmeyi kullanma fırsatlarına karşı uyanıklık, gerekçeli sorgulama süreçlerine güven, kişinin kendi akıl yürütme yeteneklerine olan güveni, farklı dünya görüşleri konusunda açık fikirlilik, alternatifleri ve görüşleri değerlendirmede esneklik, başkalarının görüşlerini anlamak, akıl yürütmeyi değerlendirirken tarafsızlık, kendi önyargıları, klişeleri veya benmerkezci eğilimleriyle yüzleşmede dürüstlük, kararları askıya alma, karar verme veya değiştirme konusunda ihtiyatlı olma ve görüşleri yeniden gözden geçirme istekliliğidir (Facione, 2011, s.11).

Tüm bu özelliklere bakıldığında eleştirel düşünme becerilerinin uygulanmasında eleştirel beceriye sahip olmanın yanında bu beceriyi uygulama ve eyleme geçmek için

eleştirel eğilim ve tutumlara sahip olmanın da önemli olduğu görülür. Öyleyse eleştirel düşünmeye sahip olmak tek başına yeterli değildir; bu konuda eğilim de göstermelidir.

2.3.4. Eleştirel Düşünmenin Gerekliliği

Değişen teknoloji ve iş dünyası ile eleştirel düşünme becerisine sahip olan bireylere duyulan ihtiyaç eskiye göre çok daha önem arz etmektedir. Öyle ki bireylerin rekabetçi ve yenilikçi iş dünyasında eleştirel düşünerek uygun kararlar verme yetilerine sahip olmaları ve bu yeteneklerini kritik kararlar alma aşamasında kullanabilmeleri modern dünyada önem taşımaktadır (Halpern, 1999, s.69). Çünkü ülkelerin geleceğini belirleyen en temel ve dinamik yapısı, toplumları oluşturan nitelikli insan gücüdür. Nitelikli insan gücü yetiştirmenin yolu da nitelikli bir eğitimden geçer. Bu nedenle devletlerin eğitim politikaları oluşturulurken eğitim sisteminde düşünme stratejilerine yer verilmeli ve bu stratejiler öğretilmelidir. Düşünme becerileri içinde önemli bir yeri olan araştırmaya ve sorgulamaya dayalı, objektif, tutarlı, mantıklı, problem çözme odaklı olan eleştirel düşünme önemlidir. Eleştirel düşünebilen birey aynı zamanda çoklu bakış açılarını da geliştirebilen birey demektir. Bu bireyler sadece kendini geliştirmekle kalmaz; aynı zamanda ülkelerine de iyi birer yurttaş olurlar (Kıralp, 2021, s.281).

Eleştirel düşünme; doğru olanı yanlış olandan ayırt etmemizi, yaşadığımız çevre ve toplumun şartlarından farkında olarak ya da olmayarak etkilendiğimiz ve bunun sonucunda yanlış kalıplara soktuğumuz düşünce dünyamızı yeniden sorgulamamızı ve düşüncelerimizde bir farkındalık süreci başlatarak kendi kendimizi sorgulamamıza yardımcı olur. İnsanların doğdukları ve büyüdükleri sosyal çevreden, yaşadıkları toplumdan ve kültürden etkilenmesi kaçınılmazdır. Bireylerin farkında olmadan kazandıkları alışkanlıklar, içselleştirdikleri değerler bağlı oldukları bu sosyolojik yapı ile şekillenir. Eleştirel düşünmenin bireye bu bağlamdaki en büyük katkısı ise bireyin kendi alışkanlıklarını ve değerlerini yeniden sorgulamasına; bunlar üzerine düşünüp objektif bir bakış açısıyla kendini, değerlerini, edinimlerini yeniden gözden geçirmesine ve değerlendirme yapabilmesine olanak tanımasıdır. Tüm bunlar eleştirel düşünmenin şartı olan sorgulama ve tarafsız olmayı ön plâna çıkarmaktadır (Aydın & Pehlivan, 2019, s.3).

Schafersman'a (1991, s.1) göre eğitimin iki hedefi vardır. Bunun ilki geleneksel olan "Ne düşünmeli?" sorusu üzerine temellendirilmiş ve günümüzde hâlâ öğretmenlerin ve öğrencilerin en çok efor sarf ettiği kısımdır. Diğeri ve asıl en önemlisi ise "Nasıl düşünmeli?" hedefi üzerine temellendirilmiştir ki burada düşünmenin üst düzey basamak-

larından eleştirel düşünme ortaya çıkar. Meselenin asıl odak noktası da öğretmen ve öğrenci açısından tam da bu noktadadır. Bu sebepledir ki eleştirel düşünme modern eğitimin en önemli konularındandır.

Modern eğitim bireyselleşme ve toplumsallaşmanın temelinde var olan önemli bir kavramdır. Eğitimin uygulandığı okullar demokrasi kavramının bireylere kazandırıldığı önemli sosyal yapılar olarak karşımıza çıkar. Bireylerin demokratik düşünmelerinde karşısındaki bireylerin görüşlerini, iddialarını ayırt edebilmelerinde ve anlamalarında etkin bir rol oynar. Tüm bu farkındalık ve bilinci bireylere küçük yaşlardan itibaren sistematik bir biçimde kazandırmak amacıyla eleştirel düşünmeyi öğretmek eğitim sistemi için de önemlidir. Bireyin sadece beyaz ve siyah kavramının dışında bütünü tüm yönleriyle görmeye çalışması, çeşitli bakış açılarını da değerlendirerek kendine ait bir yargı oluşturması, madalyonun siyah ve beyaz yüzünün yanında gri tonunu da görebilmesi ve değerlendirebilmesi sistematik bir düşünce olan eleştirel düşünmenin bireyin düşünce dünyasına kattığı olumlu yönlerinden biridir. Denilebilir ki demokrasi ve demokratik düşünce için eleştirel düşünme önemli bir ön koşuldur (Özden, 2021, s.139-140). Böylece demokratik vatandaşlar ve dünya bireyleri yetiştirirken kendi problemlerine kendi çözüm üreten; bu problemleri akılcı, mantıklı, barışçıl bir biçimde çözen bireyler yetiştirmek eğitim sistemleri için de gereklidir. Bunun gerçekleşmediği bir öğretim sisteminde bilgiyi sadece öğretmenden öğrenen bireyler okul hayatları dışında sudan çıkmış balık gibi ne yapacağını da bilemez, karşılaştığı problemlere çözüm üreten taraf olamaz. Bu nedenle eleştirel düşünme becerilerine sahip olmak, bireyin sadece eğitim hayatında önem arz etmez; aynı zamanda tüm yaşamı boyunca kullanabileceği bir süreklilik arz eder (Nickerson, 1987, s.332). Öğrenim hayatlarını tamamlayan bireyler; bu süre sonunda gerçek ile gerçek olmayanı, doğru ile yanlışı, olgu ile görüşü, ön yargı gibi kavramları ayırt edebilme ve bunlar üzerinde düşünüp bir karara varabilme yetisi için eleştirel düşünme becerilerini ömür boyu kazanmış olur (Özden, 2021, s.139). Bu nedenle pek çok becerinin kazandırıldığı okullarda eleştirel düşünme becerisini kazandırmak da eğitimin hedefleri arasında olmalıdır.

2.3.5. Eleştirel Düşünmenin Eğitimde Öğretilebilirliği

Eleştirel düşünmenin temelinde şüphecilik yatmaktadır. Günümüzde bireylerin karşılaştığı ve karşılaşabileceği çeşitli bilgi yığınları karşısında sorgulayarak, kanıtlara dayalı değerlendirme yapabilmesi, hem bireylerin kolay manipüle olmasını engeller hem

de düşünen bireyler olarak eleştirel düşünme becerilerini edinmesini sağlar. Böylece eleştirel düşünen bireylerin oluşturduğu eleştirel toplumlar oluşur.

Eleştirel düşünme iş dünyasında olduğu kadar eğitim programlarında da artık gerekli görülmektedir. Karşılaştığı bilgi yığını karşısında bireyin kendisi için gerekli olan bilgiye ulaşması, bu bilgiyi nerede ve nasıl kullanacağını bilmesi, parça bütün ilişkisi içinde analiz edebilmesi, var olan problemlerin kaynağını belirleyerek çeşitli çözüm yollarını düşünerek kullanması hem birey hem de toplum için önemlidir (Eğmir, 2020, s.4).

Çocuklar dünyaya geldiklerinde eleştirel düşünme gücüyle doğmazlar. Eleştirel düşünme, öğretilmesi gereken bir yetenektir. Bireye bu yetenek, akranları ya da ebeveynleri tarafından güvenilir bir şekilde öğretilemez. Doğru bilgi ve becerileri bireye kazandırmak için eğitimli ve bilgili eğitmenler gerekir (Schafersman, 1991, s.3-7). Bu nedenle eleştirel düşünmenin öğretimindeki temel prensip öncelikle eleştirel düşünmeyi bilen, uygulayabilen ve bunu eğitim-öğretim ortamında etkin bir şekilde kullanabilen öğretmenler yetiştirmektir. Öğretmenlerin eleştirel düşünmeyi öğrenciye öğretirken kullanacakları yöntem ve stratejiler, uygulayacakları sınıf ortamı, tutumları, hedefe uygun etkinlik planlamaları ve öğretilecek olan bu becerinin yıl boyunca planlanan içerikler ile öğretilmesi önemlidir (Kıralp, 2021, s.281). Bu konuda öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Eleştirel düşünme, ders esnasında öğrenciye direkt olarak ilkeler doğrultusunda (Schafersman, 1991, s.7) bir ders ya da konu gibi öğretilir nitelikte olmamalıdır. Eleştirel düşünmenin her şeyden önce bir süreç olduğu unutulmamalı ve hedeflenen amaç doğrultusunda öğretim kademesi boyunca planlanarak aktarılmalıdır.

Eleştirel düşünme bilişsel olduğu kadar aynı zamanda duyuşsal bir stratejidir. Bu nedenle belirlenen amaç doğrultusunda öğrencide tutum geliştirmelidir. Bunun için tartışmaya açık demokratik bir ortam hazırlayarak öğrenciler aktive edilebilir. (Kıralp, 2021, s.282).

Eleştirel düşünme becerileri öğreniminin önemli olduğunu öğrencilerine kazandırmak isteyen bir öğretmen, öncelikle bunun için uygun bir sınıf ortamı düzenlemelidir. Eleştirel düşünme tek bir derse indirgenmemeli, gerektiğinde diğer tüm derslerle entegreli bir şekilde verilmelidir. Eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesi için sınıf içi ve dışı grup çalışmaları uygulaması yapılmalıdır. Sınıf içinde özellikle tartışma yöntemi kullanılmalı, öğrencilerin bu yöntem sayesinde aktif olması sağlanmalıdır. Böylece uygun bir tartışma ortamında sorular yoluyla düşünme teşvik edilmeli, öğrencilerin hipotezler kurup kendilerini ifade etmelerine ve birbirlerinin muhakeme güçlerini anlamalarına izin verilmelidir (Duman, 2020, s.467). Bunun için öğretmenler sınıflarında küçük küme ya

da gruplar oluşturarak öğrencilere açık uçlu sorular sorabilir, onlardan problemi tanımlamalarını ve yorum yaparak çözüm yollarına ulaşmalarını isteyebilirler (Boran & Gencer, 2017, s.421).

Eleştirel düşünme didaktik ders niteliğinde işlendiğinde, kapsamlı içerik yapısıyla ve öğrencileri düşünmeye sevk etmeyen alıştırmalarla alt düzey düşünme çerçevesinde öğrenciyi pasif konuma getirmektedir. Bu durumda öğrenci; öğrendiklerini aktif olarak sorgulamaz, öğrendiklerini yeni deneyimlerle karşılaştırmaz, varsayımları incelemez, kanıtları toplamazsa ileri düzede bir düşünme de gerçekleştirmez (Paul, vd., 1990, s.147). Buna dair ve arkadaşları sınıf ortamında öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini uygulayacakları ders planı örnekleri sunmuşlardır. Bu örnek ders planı, öğretmenlerin sınıfta eleştirel düşünme iklimini yaratmak için yöntem ve stratejileri nasıl kullanacaklarını göstermek adına bir örnek teşkil etmektedir. Tablo 2.5'te örnek ders planlarından biri yer almaktadır.

Tablo 2.5

Örnek Ders Planı

Dersin Amaçları (Öğrenciler İçin)
Hikâyede ifade edilen birkaç bakış açısını keşfederek diyalojik düşünmelerini sağlamak
Ana karakterin kız kardeşiyle sorun yaşamamak ve onunla aynı fikirde olmaması arasındaki temel çatışmayı takip etmeleri
Ana karakterin seçeneklerinin çeşitli olası sonuçlarını tartışmaları
Çeşitli karakterlerin problemle ilgili ifadelerini kendi ifadeleriyle karşılaştırarak değerlendirme için kriterler geliştirmeleri, hikâyedeki probleme çözümler üretmeleri ve değerlendirmeleri
Yabancılarla ve sadakatle ilgili sosyo-merkezli varsayımları keşfetmeleri

Örnek Ders Planı: Ders, okul orkestra lideri Bay Franks'in okula yeni gelen yetenekli Nancy'yi solo klarnetçi olarak atamasıyla başlayan hikâyeye odaklanır. Okulun orkestra grubundaki üyelerin çoğu, okulun bir önceki en iyi solo klarnetçisi olan Katheryn'in, okula henüz gelmiş Nancy karşısında hafife alınarak bu görevden alınmasına oldukça kızarlar. Ancak Katheryn'in ikiz kardeşi Margaret bu karara grubun diğer üyeleri gibi bakmaz. Grubun üyeleri Bay Franks'ten intikam almak için Nancy'nin solo klarnetçi olarak çıkacağı okul konserinin biletlerini satmayı reddeder ve bunu öğrenen Margaret bu durum karşısında dehşete düşer. Margaret ikiz kardeşinin bu olay karşısında adil davranmadığına karar vererek bu durumdan kaçınmak ister ama aynı zamanda sorunu iki-

ziyle tartışmaktan da kaçınır. Nancy tüm bunlar olurken kendini klarnet konusunda yetersizmiş gibi gösterir; hâlbuki Katheryn ve Margaret, bir gün onun çok zor bir parçayı çok iyi bir şekilde çaldığına şahit olurlar. Bunu gören Katheryn; Nancy hakkındaki olumsuz yargılarını değiştirerek onun iyi bir müzisyen olduğunu, Nancy hakkında yanıldıklarını orkestra grubundaki arkadaşlarına söyler. Hikâye burada bırakılır.

Hikâye, karakterlerden Margaret'in gözünden anlatılmıştır. Öğretmen hikâyeyi burada keserek öğrencilerinden Nancy için küçük girişler yazmalarını, hikâyenin diğer karakterlerin gözünden yeniden anlatılsaydı nasıl anlatılabileceğini, okula yeni gelen biri olmanın nasıl bir şey olacağını, ikizler arasında bir tartışma olsaydı bunu canlandırmalarını çıkarımlar yaparak değerlendirmelerini ister. Hikâye sınıfta okunduktan sonra öğretmen, öğrencilerin eleştirel düşünmesi için Tablo 2.6'daki soruları sorar.

Tablo 2.6

Derste İşlenen Hikâyeye Yönelik Eleştirel Düşünme Soruları

Derste İşlenen Hikâyeye Yönelik Eleştirel Düşünme Soruları
Hikâyenin başlığı hikâyenin içeriği ile örtüşüyor mu?
Siz hangi başlığı koyardınız?
Margaret'in bakış açısını yansıtır mısın?
Katheryn'in bakış açısını yansıtır mısın?
Nancy'nin bakış açısını yansıtır mısın?
Bu karakterler ne hissediyor olabilir?
Margaret neye değer veriyor? Nasıl? Niçin?
Hikâye başka bakış açılarından anlatılsaydı nasıl olurdu?
Bu durum okuyucuyu nasıl etkilerdi?
İyi bir çözüm ne gerektirir?
Bu çözümler nasıl karşılaştırılır?

Yukarıdaki soruları arttırmak mümkündür ancak burada önemli olan öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla sorulan soruların onları düşündürmeye sevk edecek nitelikte olmasıdır (Paul, vd., 1990). Nasıl ki bir matematik dersinde çocuğun önce problemi anlaması sonra da çözüm yoluna karar vermesi gerekiyorsa; Türkçe dersinde de bu tür metin çözümlemelerinde konuyu, içeriği anlamak ve bu içerik üzerinden eleştirel düşünme yoluyla konuya farklı bakış açıları ve çözümler getirmek nitelikli metinler ve sorularla mümkün olabilir. Böylece öğretmen, konuya ilişkin sorularla öğrenciye rehberlik ederek süreci daha işlevsel hale getirir (Schafersman, 1991, 3-7). Böylece bu süreçte eleştirel düşünmeyi başlatacak nitelikli sorular öğrencilerin de bu bilişsel süreci başlatmalarına yardımcı olacaktır.

Facione konu ile ilgili yaptığı araştırmalarda eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için sorulacak sorulara örnek vermiştir. Facione bu soruları öz düzenleme, açıklama, değerlendirme, çıkarım, analiz ve yorum başlıkları altında incelemiştir. Facione'nın yapmış olduğu incelemede karşımıza Tablo 2.7'deki tablo çıkmaktadır.

Tablo 2.7

Eleştirel Düşünme Becerilerimizi Teşvik Edecek Sorular

Başlıklar	Sorular
Yorum	Ne anlama geliyor? Ne oluyor? Bunu nasıl anlamalıyız? Bunu karakterize etmenin/sınıflandırmanın en iyi yolu nedir? Bu bağlamda, bunu söylemek/yapmakla ne amaçlandı? Bundan nasıl bir anlam çıkarabiliriz (deneyim, duygu veya ifade)?
Analiz	Lütfen bu iddiada bulunma nedenlerinizi bize tekrar söyleyin. Vardığınız sonuç/iddia ettiğiniz şey nedir? Neden öyle düşünüyorsun? Bu konudaki argümanlar nelerdir? Bu sonucu kabul etmek için hangi varsayımları yapmalıyız? Bunu söylemenizin dayanağı nedir?
Çıkarım	Şimdiye kadar bildiklerimizi göz önünde bulundurarak, hangi sonuçlara varabiliriz? Bu kanıt ne anlama geliyor? Bu varsayımdan vazgeçersek/kabul edersek işler nasıl değişir? Bu soruyu çözmek için hangi ek bilgilere ihtiyacımız var? Bunlara inansaydık bu inançlar ileriye dönük bizim için ne anlama gelirdi? İşleri bu şekilde yapmanın sonuçları nelerdir? Henüz keşfetmediğimiz bazı alternatifler nelerdir? Öngörmemiz gereken istenmeyen sonuçlar var mı?
Değerlendirme	Bu iddia ne kadar inandırıcı? Bu kişinin iddialarına neden güvenebileceğimizi düşünüyoruz? Bu argümanlar ne kadar güçlü? Gerçeklerimiz doğru mu? Şu anda bildiklerimiz göz önüne alındığında, vardığımız sonuçtan ne kadar emin olabiliriz?
Açıklama	Soruşturmanın spesifik bulguları/sonuçları nelerdi? Lütfen bu analizi nasıl yaptığınızı bize anlatın. Bu yoruma nasıl ulaştınız? Lütfen akıl yürütmenizi bir kez daha gözden geçirin. Bu kararın neden alındığını nasıl açıklarsınız?
Öz Düzenleme	Bu konudaki tavrımız hâlâ çok belirsiz; daha kesin olabilir miyiz? Metodolojimiz ne kadar iyiydi ve onu ne kadar iyi takip ettik? Görünüşte çelişen bu iki sonucu uzlaştırmamızın bir yolu var mı? Kanıtlarımız ne kadar iyi? Taahhütte bulunmadan önce neyi kaçırıyoruz? Nihai bir karar vermeden önce ne demek istediğimizi tekrar gözden geçirebilir miyiz?

Not. (Facione, 2011, s.8)

Yukarıdaki Tablo 2.7 incelendiğinde eleştirel düşünmenin temelinde "Neden? Nasıl? Niçin? vb." soru sorma, olayları irdeleme, kaynağın çıkış noktasını belirleme, ne bildiğinin bilincinde olma, bildiklerini nasıl düzenleyeceğini ayırt etme, kanıt arama, bunlar üzerinde düşünme ve kafa yormanın olduğu söylenebilir. Eleştirel düşünme becerisini kazandıracak bu soruları sınıf ortamında uygulamak bu yönüyle tüm dersler için gereklidir ve önemlidir. Okullarda bu süreç desteklenmeli, eleştirel düşünmeyi beceri olarak edinmiş bireyleri topluma kazandırmaya çalışılmalıdır (Akınoğlu, 2003, s.11). Böylece sorgulayan bireyler sorgulayan toplumun da temelini oluşturacaktır.

2.3.6. Eleştirel Düşünen Bireylerin Özellikleri

İyi bir eleştirel düşünür öncelikle derinlemesine düşünen, mantıklı, parça-bütün ve bütün-parça ilişkisini iyi görebilen, analiz eden bir kişiliğe sahiptir (Güneş, 202, s.61). Bu özelliklere sahip birey, benmerkezcilikten uzak kalarak sadece düşünme sürecine odaklanır. Bu sürecin merkezinde yer alan aktif bir birey olarak her türlü hataya, yanılmaya yatkın olabileceğinin farkına vararak etrafındaki her türlü çeldiriciye karşı daha dikkatlidir (Aydın, vd., 2019, s.1). Bu nedenle duygularından arınmış, tarafsız ve kanıta dayandırarak gerçeğin peşindedir. Eleştirel düşünen kişi problemi çözebilmek için bilgiye nasıl ulaşacağını bilir; neyi, niçin aradığının farkındadır (Güneş, 2021, s.61). Bu bilinçle gerçeği bulmak için uygun sorular sorarak ilgili ve gerekli bilgileri toplar. Topladığı bu bilgileri verimli ve yaratıcı bir şekilde sıralayabilir; bu bilgiler ışığında mantıklı bir şekilde akıl yürütebilir (Schafersman, 1991, s.3). Tüm bu farkındalıklar bireyin gerçeği ayırt etme gücünün de yüksek olduğunu gösterir.

Eleştirel düşünme konusunda bir otorite olan Raymond S. Nickerson (1987), iyi bir eleştirel düşünürü bilgi, yetenek, tutum ve alışılmış davranış biçimleri açısından karakterize eder. İşte böyle bir düşünürün özelliklerinden bazıları şunlardır (s.332);

- Kanıtları ustaca ve tarafsız bir şekilde kullanır.
- Düşünceleri organize eder; onları kısa, öz ve tutarlı bir şekilde ifade eder.
- Mantıksal olarak geçerli ve geçersiz çıkarımları ayırt eder.
- Bir kararı destekleyecek yeterli kanıt olmadığında yargıyı askıya alır.
- Alternatif eylemlerin olası sonuçlarını tahmin etmeye çalışır.
- Yüzeysel olarak belirgin olmayan benzerlikleri görür.
- Bağımsız olarak öğrenebilir ve bunu yapmaya daimî bir ilgisi vardır.
- Problem çözme tekniklerini öğrenilenler dışındaki alanlarda uygular.

- Sözel bir argümanı alakasızlıklardan arındırabilir ve onu temel terimleriyle ifade edebilir.
- Alışkanlıkla birisinin görüşlerini sorgular ve hem bu görüşler için kritik olan varsayımları hem de görüşlerin sonuçlarını anlamaya çalışır.
- Kişinin kendi fikirlerinin yanıltıcı olabileceği, bu fikirlerde yanlı olma olasılığını ve kanıtları kişisel tercihlere göre dikkate alabileceği tehlikesinin farkına varır.
- Kişinin anlayışının her zaman sınırlı olduğunun farkındadır (Schafersman, 1991, s.4)

Paul ve Elder (1988) a göre iyi yetiştirilmiş bir eleştirel düşünür;

- Hayati soruları ve sorunları gündeme getirerek, bunları açık ve kesin bir şekilde formüle eder.
- Bilgileri etkili bir şekilde yorumlamak için soyut fikirleri kullanarak ilgili bilgileri toplar ve değerlendirir.
- Makul sonuçlara ve çözümlere ulaşarak bunları ilgili kriterler ve standartlara göre test eder.
- Alternatif düşünce sistemleri içinde açık fikirli bir düşünür, gerektiğinde bunların varsayımlarını, uygulamalarını ve pratik sonuçlarını tanır ve değerlendirir.
- Karmaşık sorunlara çözümler bulmak için başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kurar.
- Eleştirel düşünme; kısaca öz yönelimli, öz disiplinli, öz denetimli ve öz düzeltici düşünmedir (s.15-16).

Bu özellikler göz önüne alındığında eleştirel düşünen bireyin eleştirel düşünmeyi belli bir amaç temelinde ve bireyin öz denetimi ile gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür (Sevim, 2021, s.247-248). Kişinin bu öz denetimi, düşünürde bulunması gereken bazı özellikleri de beraberinde getirmektedir. Bunlar; sorgulayabilme yetisi, tarafsızlık, empati geliştirebilmek, ön yargılardan arınmış olmak, özerk olabilmek, güncel ve bilimsel teorilere dayalı düşünme gücü ile rasyonel olabilmek, yeniliğe açık olmak, kendini yenileyebilmektir (Aydın vd. 2019, s.2-5).

Eleştirel bir düşünürün belirli kriterlere sahip olması, eleştirel düşünmeyi salt düşünmeden de ayırt etmeyi gerektirmektedir. Öncelikle eleştiri yapılacak konu üzerinde önceden ön bilgiye sahip olmak önemlidir. Eleştirel düşünme belli bir yönteme dayandırılarak yapılmakta; konuya dair yorum yapılırken düşüncelerin öncesi ve sonrası arasında bir tutarlılığın olmasını ve ana çerçeve ile ilişkisinin kopuk olmamasını gerektirmektedir.

Eleştirel düşünmede eleştiri, belli kriterlere dayandırılarak yorumlanırken; yargıya varmada yorumlama, analiz ve değerlendirme basamakları birbiriyle ilişkilendirilerek kullanılmakta ve kanıtlarla desteklenmektedir (Sevim, 2021, s.247). Böylece nitelikli düşünme süreci gerçekleşmiş olur.

Eleştirel düşünmenin belirli bir amaç doğrultusunda ve uygun yöntemler kullanılarak bireylere öğretilmesi, eğitim ve öğretimdeki yerini ve önemini de arttırmaktadır. Okullarda eleştirel düşünen öğrenciler yetiştirmek ve bu konuda öğrencilerin gelişimini desteklemek, gerek eğitim-öğretim kalitesi gerek nitelikli düşünen öğrenciler yetiştirmek açısından son derece değerlidir. Eleştirel düşünmeye sahip öğrenciler, olay ve olgular arasındaki neden-sonuç ilişkisini daha iyi kavrar ve ilişki kurarlar. Eleştirel düşünebilen öğrenciler düşünme ve sorgulama yetenekleri daha çok geliştiğinde özellikle derslerde kendilerini daha iyi ifade eder ve eleştirel sorularıyla derse daha aktif katılırlar. Ayrıca eleştirel düşünme becerisine sahip öğrenciler bir inanca körü körüne inanma ve bağlanma yerine bunun doğruluğunu araştırır, buna dair kanıtlar bulmaya çalışır, bulduklarını yeniden akıl süzgecinden geçirerek sorgular, analiz eder ve değerlendirir (Kestel & Şahin, 2018, s.41). Böylece sorgulayabilen, düşünebilen açık fikirli eleştirel bireyler olarak topluma kazandırılabilirler.

2.3.7. Eleştirel Olan ve Eleştirel Olmayan Bireyler Arasındaki Farklar

Eleştirel düşünme, kişinin kendisi ve yaşamını etkileyecek kararlar alırken düşünmenin sorumluluğunu kendi aldığı, güvenilir ve etkili bir düşünme biçimidir. Eleştirel düşünme aynı zamanda eleştirel sorgulamadır. Bu nedenle bu tür eleştirel düşünürler; sorunları araştırır, sorular sorar, mevcut duruma meydan okuyan yeni cevaplar ortaya koyar, iyi ya da kötü için kullanılabilecek yeni bilgiler keşfeder, otoriteleri ve geleneksel inançları sorgular, kabul edilmiş dogmalara ve doktrinlere meydan okur ve bu açıdan yaşadıkları toplumda bir güce sahip olurlar.

Eleştirel olmayan kişiler, yaşadıkları toplumdaki otoritenin takipçisidirler; çoğu zaman sorgulamaz, meraklı değildirler, mevcut sorunlarla baş edemez ve bu duruma meydan okuyamazlar. Duygusal düşünceye kapılırlar, inandıklarına doğru olduğunu hissettikleri için inanır ve sorgulamadan kabul ederler. Bu nedenle de eleştirel düşünemezler (Schafersman, 1991, s.3).

Eleştirel düşünme nitelikli bir üst düzey düşünme çeşidi olarak bu düşünme becerisine sahip olan bireylerle olmayan bireyler arasında da fark yaratır. Bu beceriyi kullanabilen birey ile kullanamayan bireyler karşılaştırıldığında sadece bilişsel anlamda değil;

duyuşsal anlamda da tutum ve tavır olarak bazı farklar görülür. Eleştirel düşünen bireyler ve eleştirel düşünmeyen bireyler arasındaki farklar üzerinde çalışmalar yapan Paul tarafından Tablo 2.8'de, Glatthorn ve Baron tarafından Tablo 2.9'da sunulmuştur.

Tablo 2.8

Eleştirel Düşünen Bireyler ve Eleştirel Düşünmeyen Bireyler Arasındaki Farklar-1

EDB'ye Sahip Bireyler	**EDB'ye Sahip Olmayan Bireyler**
Entelektüel becerileri gelişmiştir.	Entelektüel becerileri gelişmemiştir.
Açık fikirlidirler.	Dar görüşlüdürler.
Sorgulama yaparlar.	Kolayca manipüle olurlar.
Derin düşünürler.	Kafaları kolayca karışır.
Düşüncedeki kusurları bulur ve düzeltmeye çalışırlar.	Karşılaştıkları sorunları kolayca çözemezler.
Farklı fikirlere karşı adil bir tutum sergilerler.	Farklı fikirlere karşı adil bir tutum sergileyemezler.

Not. (Paul,1990, s.68); EDB: Eleştirel Düşünme Becerisi

Tablo 2.9

Eleştirel Düşünen Bireyler ve Eleştirel Düşünmeyen Bireyler Arasındaki Farklar-2

EDB'ye Sahip Bireyler	**EDB'ye Sahip Olmayan Bireyler**
Belirsizliğe karşı hoş görülüdür.	Kesinlik arar ve belirsizliğe tahammülü yoktur.
Yeterince öz eleştireldir, alternatif olasılıklar ve hedefler arar.	Kendini eleştirmez ve ilk denemelerden memnundur.
Düşündürücü ve müzakerecidir.	Erken pes eder ve başlangıçtaki fikirlerin doğruluğuna inanır.
Kapsamlı araştırmalar yapar.	Rasyonellik geri plandadır ve düşünmenin etkililiğine inanmaz.
Hedefleri keşfetmede müzakerecidir, gerektiğinde hedefleri gözden geçirir.	Hedefleri gözden geçirmez, sınırlı imkânlarla uğraşmayı tercih eder, ilk olasılığa alternatifler arar.
Olasılıkları analiz etmede müzakerecidir.	Tercih edilen olasılıklara meydan okuyan kanıtları yok sayar.
Tercih edilen olasılıklara meydan okuyan kanıtları kullanır.	Bilinçli olarak yalnızca güçlü olasılıklara kanıt arar.
Başlangıçta güçlü olan olasılıklara karşı veya zayıf olanlar lehine bilinçli olarak kanıt arar.	
Akılcılığın değerine ve düşünmenin etkiliğine inanır.	

Not. (Glatthorn and Baron, 1991, s.65); EDB: Eleştirel Düşünme Becerisi

2.3.8. Eleştirel Düşünme Öğretiminde Modeller

Alan yazında eleştirel düşünme becerileri ile ilgili pek çok açıklama ve araştırma bulunur. Bununla beraber ortak görüş bu becerilerin öğretilebileceğidir. Bu da eleştirel düşünme becerilerinin nasıl öğretileceği konusunda çeşitliliğe sebep olmuştur.

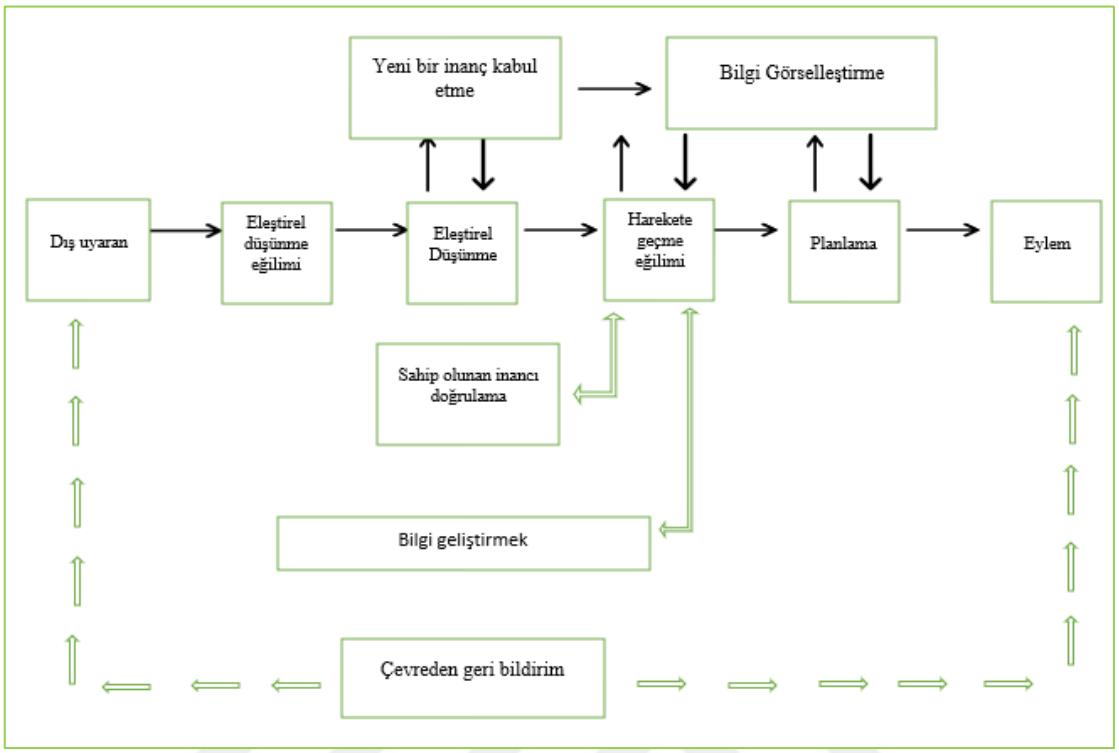
Ennis, eleştirel düşünme öğretimi ile ilgili yaklaşımını dört maddede toplar. Bu yaklaşım genel (bağımsız), infüzyon, gömülü ve karma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Genel yaklaşım, eleştirel düşünmenin mevcut müfredat dışındaki derslerde öğretilebileceğini ön görür. İnfüzyon yaklaşımı, eleştirel düşünmeyi öğretilecek olan konu ile birleştirmeye dayanır. Burada eleştirel düşünme içerik ile birleştirilerek ön plana çıkarılır. Gömülü yaklaşım, eleştirel düşünme becerilerinden aleni bir şekilde bahsetmez. Öğrenilecek olan konunun sonunda bu becerilerin de edinileceğini düşünür. Karma yaklaşım ise bu bahsedilen genel, infüzyon ve gömülü yaklaşımların toplamından oluşur (Sönmez, 2021, s.116).

Öte yandan eleştirel düşünme karmaşık yapısıyla bir üst düzey düşünme olduğundan, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini kazanmasında tek bir yöntemin yetersiz kalacağını düşündürmektedir. Öğrenciler eleştirel düşünme becerileri ile ilk kez karşılaştıklarında bu becerileri anlamlandırmakta ve uygulamada zorluk çekebilirler. Bu durumda becerilerin öncelikle öğretmen tarafından açıklanması ve nasıl uygulanacağına dair öğretmenin rehberlik etmesi de yetersiz kalabilir çünkü buradaki düşünme sürecini öğretmen değil; öğrenci yapmalıdır. Öğretmen, bu becerileri öğrencilerin uygulamasını sağlamada bir rehber görevi üstlenmelidir. Yani öğrencinin pratik yapma sorumluluğunu alması önemlidir.

Huitt (1998) bu konuda bir eleştirel düşünme modeli sunmuştur. Bu model Şekil 2.2'de gösterilmektedir.

Şekil 2.2

Huitt'in Eleştirel Düşünme Modeli

Huitt bu model ile ilgili eleştirel düşünmenin bilişsel özelliğinin yanında duygusal, yapıcı ve davranışsal yönlerine de dikkat çekmektedir. Bu modele göre ilk uyarıcı, değerlendirilmesi gereken bir argüman sunar. Eğer eleştirel düşünme eğilimi gerçekleşecekse birey eleştirel düşünmeyi kullanmaya başlayarak hareket geçer. Eleştirel düşünme sonunda daha önceden var olan inanç doğrulanır veya yerini yeni bir inanç alır. Eleştirel düşünme sürecinin bir parçası olarak oluşturulan ya da hatırlanan görseller oluşabilir.

Sürecin diğer aşamasında eleştirel düşünmenin davranışa rehberlik etmesi için planlama ve eyleme geçme faaliyetlerine katılmaya yönelik bireyde duygusal bir eğilim olur. Bir eylem planı geliştirmek ve uygulamak için hedef belirleme ve öz düzenlemenin bağlayıcı bileşenleri etkin hale gelir. Eylem uygulandıkça, çevreden geri bildirim ve buna karşılık gelen prosedür bilgisinde bir artış olur. Bu yeni öğrenme ile inanç doğrulanır ya da bilgi düzeltilir. Bu da eleştirel düşünme gerektiren yeni bir durum ortaya çıkarır (Huitt, 1998).

Eleştirel düşünme ile ilgili başka bir model Aylesworth ve Reagan tarafından ortaya konan Aşamalı Yaklaşım Modelidir. Bu modele göre eleştirel düşünme öğretimi birbirini takip eden beş basamaktan oluşmaktadır. Bu basamaklar sırası ile problemi tanıma,

denence kurma, denenceleri test etme, çıkarım geliştirme, sonuca varma ve sonuçları değerlendirmedir. Bu modele benzeyen ve deneyim odaklı olan bir diğer model Dreyfus tarafından geliştirilen Beceri Kazanma Modelidir. Bu model Aşamalı Yaklaşım Modeli gibi beş aşamalıdır ve bilişsel beceri odaklıdır. Modelin ilk aşamasına göre birey henüz sadece kurallara uymaktadır. İkinci aşamaya geldiğinde tutum ve görüşler doğrultusunda davranış geliştirir. Üçüncü aşamada artık bilinç kazandığından kendi planlarını yapabilir, rutinlerini oluşturabilir. Dördüncü aşamada ilişkili olan ve olmayanları birbirinden ayırt edebilir. Beşinci aşamada ise ilk aşamada sorgusuz kabul ettiği kuralları artık irdeleyip gerektiğinde terk eder ve objektif bir kişilik sergileyerek yeni bir anlayış geliştirebilmektedir (Şenşekerci & Bilgin, 2008, s.29).

Aşamalı öğretim yerine öğretimi bir bütün içinde olmasını savunan bir başka model Marzano ve arkadaşlarının geliştirdiği Düşünmenin Boyutları Modelidir. Düşünmenin beş boyutunu öne çıkaran bu modele göre düşünme bu boyutlarla bir bütünlük arz eder. Bu boyutlar şunlardır: üst biliş, eleştirel ve yaratıcı düşünme, düşünme süreçleri, temel düşünme becerileri ve içerik alan bilgisidir. Marzano ve arkadaşlarına göre bu boyutlar sınıflandırılmazlar. Birbiri ile örtüşür ve birbiri ile ilişkilendirilirler. Bu sebeple aralarında bir hiyerarşi oluşturmazlar.

Birinci boyut olan üst biliş, bireyin düşüncesinin farkındalığına ve kontrolüne atıfta bulunur. Örneğin öğrencilerin sebat etmenin değeri ve işin doğası gibi şeyler hakkındaki inançları, verilen herhangi bir görev için gösterecekleri motivasyon, dikkat ve çabalarını büyük ölçüde içselleştirmelerini sağlar. Eleştirel ve yaratıcı düşünme, düşünme literatüründe baskın temalardır. Belirli süreçler ya da ilgili becerilere bakılmaksızın, bir bireyin düşüncesi az çok yaratıcı veya eleştirel olarak tanımlanabilir. Kavram oluşturma, kavrama, karar verme ve problem çözme gibi düşünme süreçleri düşünmenin başka bir boyutudur. Bu modelde bilişsel süreçler hedefe yöneliktir. Bir pasajı anlamak, bir problemi çözmek veya bilimsel araştırmalar yapmak, başlı başına akademik faaliyetlerdendir. Bireyler bir şeyler hakkında düşünmelidir ve bu düşünmenin içeriği onların nasıl düşündüğünü etkilemektedir. Boyutların önemli bir özelliği aynı anda meydana gelmeleridir. Birey beceri ve süreçleri kullanırken eleştirel ve yaratıcı yöntemlerle üst bilişsel olarak düşünebilir (Marzano, 1988, s.17). Eleştirel düşünme ile ilgili bu modellere bakıldığında eleştirel düşünmenin çok yönlü ve derinlemesine bir düşünme biçimi olduğu, kendi içinde bir sistematiği olan ve birbiriyle ilişkili aşamalardan meydana geldiği söylenebilir.

2.3.8. Eleştirel Düşünmede Öğretmenin Rolü

Modern çağın modern toplumları ve bireylerini oluşturmak eğitimde reform ile başlar (Aybek, 2015, s.388). Geçmişten günümüze öğretmen odaklı olan ve öğrencinin sadece kayıt yapar gibi öğretmeni dinlediği ortamlarda öğrenmenin nasıl gerçekleştiği üzerine araştırmalar yapılmış ve öğrenen merkezli programlar ile ülkelerin eğitim sistemleri yeniden düzenlenmiştir. Amerika, İngiltere, Kanada, İsrail, İspanya, Avustralya gibi ülkelerin eğitim sistemlerini derinden etkileyen ve yeniden oluşturulmasını sağlayan yapılandırmacı eğitim anlayışı, Türkiye'de de 2005-2006 yıllarından itibaren ses getirmiş ve eğitim programımız öğrenen merkezli bir anlayışla yeniden düzenlenmiştir (Canbulat & Yüce, 2016, s.137). Buna göre eğitim ortamında öğreten ve öğrenen karşılıklı olarak birbirini etkiler. Öğretmen öğrenciye bilgiyi doğrudan öğretmez; bilgiyi sorgulatarak öğrenene kılavuzluk yapıp bilgiye ulaşmasını sağlar. Öğreten bunu yaparken aynı zamanda demokratik bir sınıf ortamı hazırlar. Bu ortamda öğrenenler birbirleriyle tartışarak yeni fikirlere açık, müzakereci ve etkin bir role bürünürler. Böyle bir ortamda bilgi yeniden üretilir ve değerlendirilir.

Öğrenenler bilgiye ulaşmada öğretenin rehberliğinde kendi öğrenme yöntemlerini oluştururlar. Sürekli sorgulayıcı rolünü üstlenen öğrenenin öğreten tarafından en iyi biçimde yetiştirilmesi sağlanır. Böylece öğrenen üzerindeki güdülenme faktörü öğrenimi tamamlayıcı bir rol üstlenir. Eleştirel bakış açısıyla bilgiyi sorgulayan bireyler dünyayı ve çevresini daha iyi anlar, yorumlar ve değerlendirir. Öğrenenin üst düzey düşünme becerilerini geliştiren bu yapılandırmacılık öğrenme ortamını öğrenen için daha zevkli kılar (Demirel, 2017, s.170). Böylece öğrenen öğrenme ortamında aktif bir rol üstlenir.

Eğitim reformunun temelinde çağın gerektirdiklerine ayak uydurabilen, yenilikçi, gelişime her daim açık, eğitimde çeşitli yöntem ve stratejileri kullanabilen, hayat boyu öğrenmeyi kendine ilke edinmiş dinamik öğretmen yapısı yatar (Aybek, 2015, s.393).Eğitim kurumlarında sorgulayan, araştıran, farklı fikir ve görüşlere açık, tartışmaktan çekinmeyen, bir problemin farklı çözüm yollarını arayan, açık fikirli, duyarlı, aktif katılım gösteren öğrencileri yetiştirebilmeleri için bu özellikleri benimsemiş öğretmenler; eleştirel düşünür olarak öğrenciye hitap etme, bakış açılarını zenginleştirme, onları bu yolda güdüleme amacıyla eleştirel düşünme becerilerini öğrenciye kazandırmada etkili olurlar. Sınıfında özgür öğrenme ortamını oluşturan; eleştirel düşünmeye sevk edici münazara, beyin fırtınası, tartışma, örnek olay, Sokratik tartışma gibi yöntemleri aktif olarak kullanan öğretmen öğrenme ortamını da aktive eder (Aybek, 2007, s.36). Böylece eleştirel düşünme becerisini edinmiş öğretmenler bunu öğrencilerine aktarabilir (Yeşilyurt, 2021,

s.825). Bu nedenle öğretmenlerin temelde bu düşünceyi uygulayabilecek beceriye sahip olmaları önemlidir. Çünkü eleştirel düşünmeye sahip öğretmen, eleştirel düşünmeyi öğrenen öğrenciler yetiştirebilir.

Eleştirel düşünmenin küçük yaşlardan itibaren bireylere kazandırılmasında en önemli kişi olan öğretmenin (Duman, 2011, s.466), eleştirel düşünmeyi desteklemede kullanabileceği en önemli materyali kitaptır. Öğrencileri eleştirel düşünme becerilerini kullanabilecekleri metinler ve eserlerle buluşturmak ise bu hedefe ulaşmanın en mühim yoludur. Eleştirel düşünmeyi öğrenen öğrenci bu yolla ders sürecine daha aktif olarak katılır, araştırmaya ve problemlere çözüm üretmeye heveslidir, sorgulayıcıdır, motivasyonu yüksektir, başka fikirlere açıktır ve objektiftir. Böylece bu beceri sayesinde sınıftaki eğitim ortamı da demokratik ve dinamiktir (Kıralp, 2021, s.281-282). Bu demokratik ortamı sınıfta oluşturan öğretmen öğrencilerine oldukça özgür bir ortam sunmuş olur. Böyle bir ortamda kendini daha özgür ifade eden öğrenciler aynı zamanda yeniliğe ve gelişmeye de açık bireyler olarak yetişirler.

Öğretmenin sınıf ortamında dikkat etmesi gereken başka bir husus da sahip olduğu tutum ve tavırdır. Sınıf ortamında öğrencilerin konu hakkındaki görüşlerini ifade ederken onların ortaya koydukları kanıtları değerlendirmeleri hususunda özellikle durması, bunları öğrencilerin sorgulamasını sağlaması, öğrencileri araştırma yapmaya ve doğru bilginin peşinden gitmeye yönlendirmesi öğrencilere iyi bir rehber olmasını sağlayacaktır. Öğretmenin öğrencileri bu yolda teşvik etmesi; öğrencilerin çözüm odaklı, araştırmacı, problem çözücü, analiz ve değerlendirme yeteneklerini geliştirici bir tutum sergilemelerinde de yardımcı olacaktır (Hasançebi, 2021, s.103). Öğretmenler sınıf ortamında eleştirel bir tutum ve tavır sergilerken aynı zamanda tüm öğrencilere karşı demokratik bir tavır ve tutum sergilemesi, öğrencilerin düşünce dünyalarını oluşturmalarında onlara rehberlik etmesi, öğrencilerin bireysel yeteneklerini keşfetmelerinde ve ortaya çıkarmalarında onları teşvik edici olması, sınıf içi ve dışı etkinliklere öğrencinin aktif katılımını özendirmesi sahip olması gereken tutum ve tavırlardır (Yazçayır, 2016, s.211).

Eleştirel düşünmeyi öğrenmenin ve bu beceriyi devam ettirmenin öğretmenler açısından da pek çok faydası bulunur. Bunlardan bazıları;

- Eleştirel düşünebilen öğretmen her şeyden önce düşüncelerinde özgürlüğü ve özgünlüğü yakalar. Olaylara farklı pencerelerden bakarak farklı bakış açıları ve değerlendirme stratejileri geliştirir.
- Sınıf ortamında öğrencilere doğru soruları sorarak eleştirel düşünmeye sevk etmede uygun yöntem ve stratejileri kullanmış olur.

- Öğrencileri eleştirel düşünmeye sevk etmede uygun bir tartışma zemini hazırlayarak sınıf ortamını buna elverişli hale getirir.
- Böylece soru sormaya açık, konuları tartışmaya sevk edici, uygun ve demokratik bir sınıf ortamı oluşturmuş olur (Hasançebi, 2021, s.99-100).

Eleştirel düşünmeyi sınıf ortamında öğrencilerine öğreten öğretmenler onlara öğrenme sorumluluğunu vermiş olur. Eleştirel düşünme becerileri gelişen öğrenciler sınıf ortamında daha etkin şekilde derslere katılır, daha zorlayıcı ve düşündürücü sorular sorarlar. Bu durum öğrencilerin öğrenme sürecindeki aktifliğini de geliştirir. Böylece bu becerileri kullanan öğrenciler hem akademik hem de ilerideki iş yaşamlarında dünyaya bakış açılarını genişletme ve öğrenmede kalıcılığı da yakalamış olurlar (Murawski, 2014, s.26). Öğretmenlerin, öğrencilerini derste aktif kılmak ve düşünme becerilerini geliştirmek için eleştirel düşünmeyi sınıf ortamında kullanmaları bu açıdan önem arz etmektedir.

2.4. Edebiyat

Edebiyat kelimesinin literatürde çeşitli tanımları vardır. Edebiyat kelime anlamı olarak "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazındır." (TDK, 2005). Edebiyat kelimesinin kökü Latinceden gelmektedir. Herhangi bir zamanda ve ülkede herhangi bir insan kültürünün ortaya koyduğu evrensel bir üründür. (Miller, 2002, s.1)

Edebiyatın dar ve geniş anlam olmak üzere iki yönünden bahsetmek mümkündür. Dar anlamıyla edebiyat güzel yazılardan oluşan bir bütündür. Geniş anlamıyla edebiyat nesilden nesle aktarılan, aktarılış biçimiyle ön plana çıkan ifade güzelliğidir. (Meriç, 1980, s.16-17). Bu yönüyle edebiyat estetik değerinin yanında geçmiş ve gelecek nesiller arasında köprü kurma özelliğine de sahiptir.

2.4.1. Edebiyatın İşlevi

Edebiyat eserini işlevsel kılan hizmet ettiği amaçtır. Her eserin farklı bir işlevi vardır ve bu işlev kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Bu işlevler eğitici, öğretici, heyecan verici, didaktik, pragmatik, eğlendirici, kişide estetik bir zevk uyandıran, ahlaki vb. olabilir. Edebiyat tüm bu işlevleri üstlenirken aynı zamanda insanı düşünmeye sevk eden bir itkidir (Bülbül, vd., 2015, s.4).

Edebiyatın çok yönlü ve katmanlı olması onun sadece bireylere değil; toplumlara karşı da üstlendiği işlevden kaynaklanır. Tarihin en eski çağlarında dahi var olan ve günümüze kadar varlığını sürdüren ve geliştiren edebiyat bu yönüyle dinamik bir yapıya da

sahiptir. Antik Yunan ve Roma dönemlerinde edebiyat yapıtları toplumsal işlev olarak Tanrı, tanrısal düzeni, ahlaki ögeler ve insan unsurunu görev olarak üstlenirken; Orta Çağ Avrupa'sında ise Hristiyanlık ögelerini üstlenmiştir. Bu dönemlerde üretilen yapıtlarda topluma ışık tutmak, insanoğlunun yaşadığı hayatı ve çağı anlamlandırabilmek, dini otoriteyi kabullenmek için Tanrı'ya karşı itaatkâr olmak bu eserlerin asıl amaçlarına araç olmuştur. Bu yönüyle edebiyat siyasi, ahlaki bilgilendirme yönüyle toplumlarda kendini göstermiştir (Aşkaroğlu, 2020, s.200). Yüzyıllar boyunca toplumların yaşadığı dönemlere göre ortaya çıkan sosyal spazmları ve karmaşaların, siyasi düzensizliklerin, çetrefilli ve edilgen toplumsal problemlerin kaynağı edebiyat olmuştur. Öte yandan toplum içerisindeki her türlü olumsuz ögelere, çarpıklığa ve karmaşıklığa rağmen aynı zamanda barış, dostluk, iyilik ve güzellik gibi kavramları yansıtan önemli bir güç olarak da karşımıza çıkmaktadır. Edebiyat tarihinde bunun pek çok örneğini görmek mümkündür. Çehov, Rus halkının tembelliğini ve bu tembelliğin yarattığı can sıkıcı durumu ve dinginliği eserlerinde yansıtarak edilgen toplum yapısını daha etken kılmak ve toplumunu üretkenliğe davet ederek bunu kendine görev edinir. Diğer yandan Goethe evrensel yazın anlayışı ile tüm toplumlara seslenir. Edebiyat, bu toplumsal görevini yerine getirirken aynı zamanda bunu yazarla beraber üstlenir. Yazarlar bu bağlamda iyi bir sosyal gözlemci olup; bireyin kendi içinde yitip gitmesini, toplumların sosyal yaralarını sezgisel ve gözlem gücünün etkisi ile iyileştiren bir rehbere dönüşür. Bu yönüyle yazarın toplum için var olduğu söylenebilir (Bülbül vd., 2015, s.6).

Edebiyat bireyin hayatı anlamlandırma ihtiyacını da karşılar. İçinde bulunduğu dünyayı ve hayatı anlamlandırmak isteyen insanoğlu yakın çevresini, doğayı, evreni, evrende yaratılan her türlü varlığı, dünyanın ve kendisinin yaratılış amacını geçmişten günümüze merak etmiş; tüm bunları anlamlandırmak istemiştir. Bireyin bu ihtiyacını karşılamak da onların hayatına adeta farklı açılardan ayna tutan edebi eserlerle mümkün kılınmıştır. Edebiyat daima bir devinim içindedir. Bugünün yenisi yarının eskisi olabilir ve eskiyen yeni karşısında zamana, mekâna, toplumların ihtiyaçlarına göre yeni yeniler çıkabilir ve bu döngüsel bir çember halinde devam eder.

Edebiyatın bireyler üzerindeki diğer işlevlerinden biri de bireyde heyecan duygusu yaratmak, kendi yaşamını başka yaşamlarda yeniden keşfetmesini ve anlamlandırmasını sağlamaktır. Bu yönüyle de edebiyat, yazarın kurgusunda farklı gerçekleri yansıttığı bir araç olarak da bireye hizmet eder (Aşkaroğlu, 2020, s.215). Bu yönüyle edebiyatın gerek toplum gerek birey üzerindeki işlevselliğinin çok yönlü olduğu söylenebilir.

2.5. Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı; çocuğu hayal ve düşünce dünyasının merkezine koyan, içeriğini buna göre hazırlayan, dil ve estetik açıdan çocuğa görelik kavramından yola çıkarak çocuğu aynı zamanda yetişkinlik dönemine geçişte hayata hazırlayan ve destekleyen bir süreçtir (Şirin, 2007, s.26). Bu açıdan bakıldığında çocuk edebiyatı, dönemsel özellikleri bünyesinde barındıran bir alandır (Çiftçi, 2013, s.126). Çocuğu ve çocukluk dönemini bilmek için bu gelişim evreleri büyük önem taşır (Duran, 2021, s.4). Doğum öncesi ile başlayan gelişim dönemi (döllenmeden doğuma kadar olan dönem); bebeklik dönemi (doğum ile iki yaş arası), ilk çocukluk dönemi (2-6 yaş arası), orta çocukluk dönemi (6-11 yaş arası), ergenlik dönemi (11-21 yaş arası), ilk yetişkinlik dönemi (21-40 yaş arası), orta yetişkinlik dönemi (40-65 yaş arası) ve ileri yetişkinlik dönemi (65 yaş ve üzeri) ile tamamlanır (Doğan, 2021, s.5).

Bireyin gelişim dönemini bir bütün içinde parçalara ayırarak ve her bir parçanın bir sonrakini sıra ile takip ettiği bir süreç olarak gören Piaget'in bilişsel gelişim dönemi bu alanda önemli kuramlardan biridir. Piaget tarafından ortaya atılan bu kuramda gelişim bir bütündür ve özetle dört dönem halinde incelenebilir. Duyusal-Motor Zekâ Döneminde (0-2 yaş), davranış duyusal ve motor olarak kendini gösterir. Bilişsel gelişim henüz düşünme safhasında anlamlandırılamaz ve kavramsallaştırılamaz ancak zihinde şema olarak oluşur. İşlem Öncesi Düşünme Döneminde (2-7 yaş), zihinde kavramsal gelişim kendini gösterir ve mantık ile ilişkilendirmeler başlar fakat hâlâ yarı mantıksal olduğu söylenebilir. Somut İşlemler Döneminde (7-11 yaş), çocuk, karşılaştığı somut kavramları mantık ile bütünleştirerek mantık yürütmeyi uygulamaya başlar. Soyut İşlemler Döneminde (11-15 yaş ve üzeri), çocuğun bilişsel gelişim döneminin en aktif olduğu dönemdir. Akıl yürütme yoluyla problem çözme becerilerinin de geliştiği bu dönem için düşünme becerilerinin artış gösterdiği söylenebilir.

Piaget'ye göre birey, bu gelişim dönemlerini sırayla deneyimlemelidir. Yani örnek verilecek olursa somut işlemler dönemini tamamlamayan bir birey soyut işlemler dönemine geçemez. Bu nedenle bu dönemler birbiri takip eden süreç olarak bir bütündür. Bununla birlikte bireylerin kalıtımsal, çevresel faktörler, yaşam deneyimleri gibi farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda gelişim düzeyleri de birbirinden farklı gelişebilir (Wadsworth, 2015, s.26-27).

Bireyin bilişsel gelişimi ile ilgili bir başka önemli kuram Vygotsky'nin ortaya attığı kuramdır. Vygotsky Piaget'ye göre bilişsel gelişimi, bireyin etkileşim içinde bulunduğu toplum ve kültür ile ilişkilendirir. Bu yönüyle kuramı Piaget'den farklılık gösterir.

Vygotsky'ye göre çocuğun doğuştan gelen bir öğrenme potansiyeli zaten mevcuttur. Bireyde öğrenme, içinde bulunduğu ve etkileşim halinde bulunduğu toplum ve kültürle beraber gelişir. Çocuğun düşünme yetisi, çocuktan daha deneyimli bireylerin rehberliğinde ilerleme göstermektedir. Bu sayede bilişsel gelişim, çocuğun çevresiyle girdiği etkileşimin ürünüdür de denilebilir (Vygotsky, 1978, s.33).

Vygotsky'ye göre öğrenme ve gelişim birbirini etkileyen unsurlardır. Vygotsky öğrenmenin gelişimi olumlu yönde ilerlettiğine inanır. Bireyde öğrenmenin gerçekleşmesinde de dili ve yakınsak çevreyi merkeze almaktadır. Dili, bireyin gelişiminde ve öğrenmeyi gerçekleştirmesinde sözcükler vasıtasıyla destekleyen bir araç olarak görür. Dil, bireyin düşünme dünyasını şekillendirmesinde önemli bir rol üstlenir. Bireyin dış dünyasında deneyimlediği edinimleri iç dünyasına aktaran ve bunu anlamlandırmada yardımcı olan bir mekanizma gibidir. Bu sayede dil, düşünmede aracılık görevi üstlenir. Dil aracılığı ile birey anlama, kavrama, çıkarım yapma, uygulama ve sonuca varma gibi bilişsel gelişimin basamaklarını da deneyimlemiş olur. Vygotsky yakın gelişim alanı ve birey arasındaki ilişkiyi ise bireyin öğrenme sürecinde usta-çırak ilişkisine benzetir. Nasıl ki bir çırak öğrenebileceği işleri bir usta rehberinde öğrenip uyguluyorsa, birey de kendisi için zor olan ve üstesinden gelemeyeceği problemleri çözmede yakın çevresinden birinin (Bu bazen aileden bir ebeveyn olabileceği gibi bazen de okuldan bir öğretmen ya da öğrenci de olabilir.) önderliğinde yerine getirebilir. Bu yönüyle de bireydeki öğrenme ve gelişim, yaşadığı toplumdan ayrı olarak düşünülemez. Vygotsky'nin bu yaklaşımı öğrenmenin sosyokültürel yönünü vurgulamaktadır (Kargı, 2016, s.9; Öncü, 2018, s.236). Tüm bu süreçler göz önüne alındığında "çocuk" kavram olarak belirli bir gelişim dönemini işaret eder ve çocuğa yönelik edebiyat da bu gelişim dönemlerini dikkate alarak çocuk ve ilk gençlik, sınırları çocuk ve çocukluk olan, çocuğa görelik gibi kavramları temel alan bir geçiş dönemi edebiyatıdır (Şirin, 2013; s.46, 2016, s.17). Bu nedenle üzerinde çalışılması ve incelenmesi gereken ciddi bir alandır (Enginün, 2006, s.220).

Sonuç olarak çocukluk dönemi, yetişkinlik öncesi belirli gelişim aşamalarının tamamlandığı bir dönemdir. Çocuk edebiyatının, çocuğa görelik ilkesinden yola çıkarak çocuğun yetişkinliğe kadar geçirdiği gelişim dönemlerini dikkate alması mühimdir. Ayrıca eserlerini bu ilkeler doğrultusunda vermesi öznesi çocuk olan bu edebiyat için önem arz eder.

2.5.1. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Dünyada çocuk edebiyatının gelişimi çok eski tarihlere dayanmaz. Batı'da matbaanın icadı, sanayileşme sonrasında XV. yüzyıldan itibaren çocuk modernleşmesi kavramı sorgulanmış; çocuğa minyatür yetişkin gözüyle bakılan kavram bundan sonra değişerek yeni bir hal almaya başlamıştır. XVI. yüzyıldan itibaren ise çocuk, çocukluk, çocuk edebiyatı kavramları üzerine daha çok eğilme olmuştur. Böylece çocuk yetişkine benzeyen küçük bir birey olmaktan çıkmış, kendi gerçekliği içinde var olmaya başlamıştır denilebilir (Şirin, 2016, s.16).

Batı ülkelerinde çocuğun aile ve toplumdaki yeri ve önemi 17. yüzyılda fark edilmeye başlar (Baş, 2015, s.3). Çocuk edebiyatı kavramı ilk kez 17.yüzyılda gündeme gelmiştir. Bu döneme kadar yetişkinlere yönelik yazılmış olan eserlerin sade bir dille yazılmış olanları, içinde çocuk kelimesinin geçtiği metinlerin çocuklara yönelik olabileceği düşünülerek içeriği tam düşünülememiş; bu yaklaşımla da aslında uzun bir süre eksik kalmıştır. Hâlbuki çocuk edebiyatı, içinde sadece çocuk sözcüğünün geçtiği bir edebiyat değildir.

Çocuk edebiyatı çocuğun dilini, anlayışını, duygularını, düşüncelerini, bakış açısını yakalayabilmek ve metinlerde de çocuk doğallığı ile bunu yansıtabilmektir. Bunu yaparken aynı zamanda çocuklar üzerinde eğitici bir yönünün de olması önemlidir. Böylece çocuk kitapları çocuğun gelişimini de destekleyen önemli bir araç görevini de üstlenmiş olur (Şahin, 2021, s.63).

Batı'da Orta Çağ dönemlerinde çocuk eğitiminde din ve kilise baskın bir rol üstlenmiştir. O dönemde toplum üzerinde de baskın bir rol oynayan kiliseler, çocukların kutsal metinler dışında bir metin okumasına karşı olup, çocukların sadece İncil'de geçen metinler ile iyi eğitilmesinin mümkün olacağını düşünmüştür. Bu durumda da çocukların dini öğretilerin etkisi ile yetiştirildiği söylenebilir. Bu dönemde çocukların bu dini metinler dışında dinlediği farklı tür yetişkinler için anlatılan masallar olmuştur. Bu durumun farklılaşması daha sonraları matbaanın icadı ile değişmeye başlamıştır.

Batı'da çocuk edebiyatı ile ilgili ilk çalışmaların 17.yy'da başladığı görülmektedir. İngiltere'de ilk kez "chapbooks" adı ile basılan ve çocuklara yönelik olan çalışmayı sonraları 1637 yılında Johann Amos Comenius tarafından hazırlanan "Orbis Piclus" izlemiştir. Aynı dönemde La Fontane tarafından yazılan fabllar da o dönem çocuklara okutulan eserler arasındadır (Şahin, 2021, s.65). Bu yüzyılda çocukların okula gitme oranlarında da artış görülmüş ve okul kilisenin eğitim rolünü üstlenmiştir. Kiliselerin daha ön-

celeri verdiği dini eğitim bu yüzyılda okullarda iyi ahlak ve erdem sahibi olmanın önemini temele almıştır. Pek çok yazar, dini eğitimlerin etkisi ile çocuk pedagojisi üzerine kafa yorarak çocuk psikolojisi alanında çalışmalar yapmış; çocuğun ayırt edebilme yetisini edebiyatın içine dâhil etmiş ve bu alanda eserler vermişlerdir (Aytekin, 2016, s.22).

Charles Perrault'un bu yüzyılda yazdığı Mavi Sakal, Üç Büyücü, Uyuyan Güzel, Külkedisi, Parmak Çocuk, Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi adlı masallar çocuklar arasında büyük ilgi görmüş eserlerdendir. Çocuklara yönelik bu tarz eserlerin yayımlanması ile ayrıca çocuk kitaplarına resim eklemeyi göz ardı etmeyen bir anlayış da bu dönemde gelişmiş ve ünlü ressamlardan George Cruikshank "Grimm Masalları", Sir John Tenniel ise "Alice Harikalar Diyarında" eserlerini resimlendirerek dünya edebiyatına kazandırmışlardır (Güleç, 2020, s.11).

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Batı'da çocuklar için edebiyat oluşturma düşüncesi şekillenmiş (Arıcı, 2018, s.3), çocuk edebiyatına yönelik ciddi çalışmalar başlamıştır. John Newberry'nin Ana Kaz adlı eseriyle başlayan gelişmeler, Rousseau'nun çocukların erdem ve dürüstlük teması ile nitelikli yetiştirilmesini savunan görüşleri ile devam etmiştir. Özellikle Rousseau'nun Emile adlı eseri o dönem Fransız toplumunda büyük ses getirmiştir. Eserde Rousseau, Fransız zarafetinin çocuğun yetiştirilmesinde baskın olmasını eleştirerek çocuğun kendi dünyasındaki doğallıkta büyüyüp gelişmesini savunmuştur (Şahin, 2021, s.66). Çocuğa bakış açısı bu yüzyılda 17.yy'a göre yerini daha modern bir anlayışa bırakmıştır. Çocuğun okuyacağı eserlerin didaktik ögelerden uzak olmasını savunan Rousseau, bu dönemde çocuklar için Daniel Defoe'nun Robinson Crusoe kitabını zevk alınacak bir eser olarak işaret eder. Bu eserden sonra Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde de bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Böylece 18.yüzyıl çocuk edebiyatı alanına hizmet veren bir dönem olmuştur (Aytekin, 2016, s.25).

19. yy. sanayileşme ile aydınlanma çağının ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu sebeple aklın ve bilimin ön planda olduğu görülür. Jules Verne'nin pek çok romanında bilim temasının ön plana çıktığı ve bilim sayesindeki gelişmelere yer verdiği görülür. "Balonla Beş Hafta, Dünyanın Merkezine Yolculuk, Aya Yolculuk, Kaptan Grant'ın Çocukları, 80 Günde Devri Âlem, Denizler Altında 20.000 Fersah ve İki Yıl Okul Tatili" bu alanda yazmış olduğu eserlerdendir. Böylece Jules Verne, macera temasını yoğun bir şekilde kullandığı eserleri sayesinde çocuk edebiyatına farklı hayal gücü de getirmiştir. Bu yüzyıla damgasını vuran ve dünya çocuk edebiyatına kazandırılan diğer eserlere bakıldığında İsviçreli yazar Johanna Spyri'nin Heidi'si, Rus edebiyatından Ivan Krylov'un fablları ve

Tolstoy'un çocuklar için yazdığı hikâyelerini görmek mümkündür. Yine bu yüzyıl edebiyatına katkıda bulunan ülkelerden biri de Amerika olmuştur. Amerikan edebiyatına ait Loise May Alcott'un "Küçük Kadınlar", Mark Twain'in "Huckelberry ve Tom Sawyer'in Maceraları", Robert Louisse Stevenson'ın "Define Adası", Anna Swell'in "Siyah İnci", Levis Caroll'un "Alice Harikalar Diyarında" ve Elenor H. Porter'in "Pollyanna" adlı eserler bu yüzyıl çocuk edebiyatına örnek teşkil etmiştir (Koyuncuoğlu, 2021, s.7-8).

20.yüzyıla gelindiğinde bu dönemde yaşanan toplumsal ve politik olayların etkisinin edebiyata da yansıdığı görülür. Bu alandaki çalışmaların artmasıyla birlikte çocuk kitaplarında nicelik ve nitelik bakımından büyük ilerlemelerin olduğunu söylemek mümkündür (Arıcı, 2018, s.9).

Bu zaman diliminde yaşanan II. Dünya Savaşı sebebiyle 20.yy. çocuk edebiyatı, savaş öncesi ve sonrası yansımalarıyla ele alınabilir. II. Dünya Savaşı'nın toplumda yarattığı dram ister istemez edebiyata da yansımış; annesiz babasız kalan yalnız çocuklar, savaşın sebep olduğu fakirlik, çaresizlik, kimsesizlik gibi sıkıntı ve sorunlar çocuk kitaplarında tema olarak kendini göstermiştir. Savaşın sebepleri, sonuçları ve toplumlar üzerindeki etkilerinin tartışıldığı bu yüzyılda en büyük sıkıntının eğitim sistemlerinden kaynaklandığı ve bunun çocuk edebiyatına yansıdığı gibi konular sık sık gündeme gelmiş ve bunun üzerinde durulmuştur. Bu tartışmanın en çok yoğunlaştığı konu ise "iyi kitap" kavramı üzerine olmuştur. İyi kitap kavramının belli normlara sığdırılamayacağı düşüncesinden hareketle o zamana kadar genellikle didaktik açıdan ele alınan çocuk kitapları; artık bu felsefeden uzaklaşarak çocuğu, çocuk edebiyatının öznesi olarak konumlandırmıştır. Yeni bir anlayışla çocuğa yaklaşan bu edebiyat artık çocuk gerçekliği ilkesini benimsemiştir. Çocuğa yetişkinlerinkinden farklı bir dünya sunarak onu gerçekçi ve akıl kavramları üzerine temellendirmiştir. Aile kurumu ve eğitim kurumları da yer yer eleştirilirken bu dönemde toplumsal sorunlara da değinilmiştir.

20. yüzyıl, çocuk edebiyatındaki gelişmeleri ve yeni anlayış tarzıyla dünya edebiyatından pek çok yazarı bu alandaki eserleri ile öncü kılmıştır. Alman edebiyatından Christine Nöstlinger, Peter Haertling, Erich Kästner, Michael Ende, Janosch; İsveç edebiyatından Astrid Lindgren, Fransız edebiyatından Gosscinny ve İngiliz edebiyatından Roald Dahl bu yüzyılın öncü yazarlarına örnek olarak gösterilebilir (Neydim, 2003, s.48).

Çocuk edebiyatının dünyadaki gelişiminin özellikle son 300 yılda gelişme gösterdiği söylenebilir. 17. yüzyılda çocuğun özne olması gerektiği ile ilgili farkındalık başlamıştır. Toplumda yaşanan değişimlerle 18, 19 ve 20. yüzyılda yaşanan gelişmelerle de devam etmiştir.

2.5.2. Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi

İslamiyet öncesi ve sonrası birtakım çalışmalar görülse de ülkemizde çocuk edebiyatı gelişimi, Osmanlı Devleti döneminde başlar; Cumhuriyet dönemi ve sonrası ile devam eder. Türkiye'de çocuk edebiyatı çalışmaları Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet olmak üzere üç tarihsel dönemde incelenebilir (Tunagür, 2021, s.15).

İslamiyet öncesi dönemde çocuk edebiyatı kavramının henüz oluşmadığı zamanlarda çocuklar, edebî anlamda yetişkinler için hazırlanmış halk edebiyatı kaynaklarından beslenmişlerdir. Destanlar, masallar, efsaneler, tekerlemeler, ninniler bunlara örnek verilebilecek edebî türlerdendir. Çocukların Dede Korkut Hikâyeleri, Battal Gazi, Köroğlu hikâyeleri ve masalların yanında Nasreddin Hoca fıkraları gibi halk edebiyatının sözlü ürünlerinden faydalandığı da görülür (Şahin, 2021, s.68-69).

İslâmiyet'in kabul edilmesinden sonra çocuklara hitap eden eser örneklerinin temelinin 11. yüzyıla dayandığı söylenebilir. Bu yüzyılda Yusuf Has Hacib tarafından yazılmış olan Kutadgu Bilig'de çocuk yetiştirmenin önemli bir sorumluluk olduğuna değinilir. Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ü Lügat-it Türk adlı eserinde erkek çocuğun eğitimi, Keykâvus Bin İskender'in Kâbusnâmesi'nde de Keykâvus'un oğlu için kaleme aldığı öğütler eserde esas alınmıştır (Kadızade & Sakar, 2021, s.58-59). O dönemlerde Batı dünyasının ilk örneklerinde olduğu gibi bu eserlerde de çocuklara öğüt vermek amacı güdülmüştür (Tunagür, 2021, s.15). Öte yandan aynı yüzyılda Sadi tarafından kaleme alınan Gülistan ve Bostan adlı eserde ise çocuğa karşı farklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Sadi bu eserinde çocuğun doğuştan iyi ya da kötü olduğunu ve çocuğun doğasının eğitimle değiştirilemeyeceği fikrini savunmuştur. Bu fikri bir başka açıdan ele alan eser ise Mevlana'nın yazdığı Mesnevi'dir. Mevlâna, Mesnevi'de eğitimle değiştirilemeyen çocuğun dayak ile yola gireceğini söylemektedir (Kadızade & Sakar, 2021, s.59).

Edebiyatımızda ilk fabl örneği ise 15. yüzyılda kaleme alınmış olan Selâtinnâme adlı eserdir. 17. Yüzyılda Nâbi'nin yazmış olduğu Hayriyye adlı eser yine çocuklar için yazılmış olsa da dünya ve ahiret hayatını konu edinen tasavvufi bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. 18. yüzyılda Divan edebiyatı şairi Sünbülzâde Vehbi'nin Lütfiyye adlı eseri de tıpkı Nabi'nin oğlu için yazdığı Hayriyye adlı eserle aynı amaca hizmet etmek için oluşturulmuştur. Bu eserde de dünya ve ahiret ile ilgili nasihat verme söz konusudur. Türk toplumunda çocuğa verilen değerin, bu yüzyıllarda yazılmış çocuk eserlerinde onun ahlaki ve dinî yönünün gelişmesine hizmet ettiği söylenebilir.

Tanzimat dönemine gelindiğinde ise çocuk ve çocukluk kavramına yeni bir bakış açısının başladığı görülmektedir (Tunagür, 2021, s.16). Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun başında olan II. Abdülhamid pek çok alanda reform yapmış ve yaptığı reformların başında da eğitim kurumu gelmiştir. Batı dünyasındaki gelişmelerin yakından takip edilmesiyle eğitimde köklü değişikliklere gidilmiş, bu dönemde İstanbul'da pek çok modern okul açılmıştır. Galatasaray Sultanîsi, Mekteb-i Mülkiye ve Darüşşafaka bu kurumlardan bazılarıdır. Bu gelişmeler yaşanırken bir yandan da aydınlarımız ve yazarlarımızdan pek çok kişi yurt dışına gönderilmiş, orada gördükleri ve öğrendikleri bilgi ve kültürü ülkelerine döndüklerinde fikir ve eserleriyle yansıtmaya çalışmışlardır. Tanzimat dönemindeki bu batılılaşma hareketleri ile ülkemiz Batılı dergi, gazete tanışmış ve çocuklara yönelik yazılan yabancı eserlerin çevirileri ile tanışmıştır (Kadızade & Sakar, 2021, s.60).

Çocuk edebiyatı ile ilgili ilk çeviri örneklerine Fenelon'dan çeviri yapan Yusuf Kâmil Paşa'nın "Telemak" adlı eseri örnek verilebilir. Bu eserle başlayan çeviri çalışmalarını Şemsettin Sami'nin "Robinson Crusoe", Mahmut Nedim'in "Güliver'in Seyahatleri", Mehmet Emin'in "Balonla Beş Hafta" ile Şinasi'nin La Fontaine'den çevirdiği "Eşek ile Tilki" fablını Recaizade Mahmut Ekrem ve Ahmet Mithat Efendi'nin manzum çevirileri izleyerek bu eserler çocuk edebiyatına kazandırılmıştır (Şahin, 2021, s.69). Bunların yanında Ziya Paşa'nın Jean Jacques Rousseau tarafından yazılan Emile'i, Ahmet İhsan'ın Jules Verne'den çevirdiği Gizli Ada ve 80 Günde Devr-i Âlem eserleri önemli çeviriler arasında edebiyatımızdaki yerini almıştır (Tunagür, 2021, s.17).

Tanzimat Dönemi'nde çocuk edebiyatının gelişmesinde olumlu katkıları bulunan diğer türler ise gazete ve dergilerdir. Bu dönemde Kayserili Doktor Rüştü tarafından Nuhbetü'l Etfal adlı çocuk dergisinde fabl çevirileri yayımlanarak çocuklara ders verme amaçlanır. Çocuklar için bu dönemde hazırlanmış ilk gazete ise Sıtkı Bey'in "Mümeyyiz" adıyla basmış olduğu gazetedir. Bu ilk örneklerin ardından bu dönemde çocuklara yönelik pek çok dergi ve gazete basılmaya devam etmiştir (Kadızade & Sakar, 2021, s.61).

Tanzimat dönemi sonrasında da yazarların çocuk edebiyatına yönelik çalışmaları artan bir hızla devam etmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi Türk çocuk edebiyatında farklı kavramlar tartışılarak çağdaşlaşma yolunda ilerlendiği söylenebilir. "Şuray-ı Ümmet" gazetesinde Ali Nusret tarafından çocuk edebiyatının önemi dile getirilmiş; aynı dönemde Satı Bey "Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası"nda müzik ve edebiyatın çocuk edebiyatındaki önemine vurgu yapan bir yazı kaleme almıştır. Bunlarla beraber bu dönemde bilhassa çocuk edebiyatının üzerinde duran daha pek çok eser verilmiştir. Tevfik Fikret'in "Şermin", Alaaddin Gövsa'nın "Çocuk Şiirleri", Ali Ulvi Elöve'nin "Çocuklara Neşideler" adlı

eserleri bunlar arasındadır (Arıcı, 2018, s.11). Bu döneme eserleriyle katkıda bulunan bir diğer önemli isim ise Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp yazmış olduğu Kızıl Elma ve Altın Işık gibi eserlerini Türk çocuk edebiyatına kazandırmıştır. Eserleri ile daha çok millî şuuru oluşturma amacı güden Gökalp, Dede Korkut Hikâyeleri gibi tarihi ve milli önemi bulunan metinleri eserlerinde konu edinmiştir. Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç gibi isimler de çocuklar için oluşturdukları eserler ile bu millî edebiyat dönemine katkıda bulunan şairlerimizdendir.

Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatına bakıldığında Tanzimat döneminde olduğu gibi çocuklar için yazılmış Batı dünyasından eserlerin çevirileri devam etmekle beraber bu çeviriler hız kazanmıştır. Sabahattin Eyuboğlu, Orhan Veli Kanık ve Nazım Hikmet çeviri yapan belli başlı yazarlarımızdandır. Bu dönemde Türk çocuk edebiyatına kazandırılan eserlere bakıldığında E. Porter'in Polyanna, L. M. Alcott'un Küçük Kadınlar, Amicis'in Çocuk Kalbi, Sherlock Holmes, Mercan Adası, Define Adası, Küçük Prens gibi önemli eserlerin Türk çocuk edebiyatına kazandırıldığını görmek mümkündür.

Cumhuriyet dönemi öne çıkan edebi türlerden biri de masal türüdür. Türkiye'de masal araştırmacılığı ve çalışmaları ile öne çıkan isimlere bakıldığında başta Pertev Naili Boratav ve Eflatun Cem Güney olmak üzere Oğuz Tansel, Tarık Dursun Kakınç, Naki Tezel ve Cahit Uçuk derledikleri masalları Türk çocuk edebiyatına kazandıran ve bu alandaki çocuk edebiyatı kaynaklarını zenginleştiren yazarlarımızdandır. Mustafa Ruhi Şirin, Aytül Akal, Mevlâna İdris Zengin, Adnan Özyalçıner de çağdaş masallar üzerine çalışma yapan pek çok yazarımızdan sadece birkaçıdır (Öztürk & Tağa, 2019, s.43).

Cumhuriyet dönemi çıkarılan çocuk dergilerine bakıldığında ise çocukların özellikle cumhuriyet vatandaşı olarak yetişmesi temasının konu edindiği görülür. Savaş sonrası dünyanın büyük bir ekonomik buhran geçirmesinin ardından Türkiye'de de politik, ekonomik ve kültürel anlamda pek çok değişim yaşanmış; özellikle eğitim reformuna gidilerek çocukların topluma uyumlu birer bireyler olarak kazandırılması amaçlanmıştır. Bu dönemde çıkarılan dergilerde de çocuğa bugünün küçüğü yarının büyüğü anlayışı ile özel bir ihtimam gösterilmiştir. Yine bu dönemde batı dünyasında da gündeme gelen çocuk hakları büyük önem kazanmış ve eserlerde bu temaya da yer verilmiştir (Alabaş, 2019, s.83-84). Bu dönemde çocuklar için hazırlanan dergilerden olan ve çocuk gelişimine önemli katkıları olan "Arkadaş, Çocuk Sesi, Çocuk, Şeker Çocuk, Elma Şekeri, Milliyet Çocuk, Milliyet Kardeş, Kandil Çocuk" dergileri bu dönemdeki önemli yayınlardan sadece birkaçıdır (Kadızade & Sakar, 2021, s.63). Cumhuriyet döneminde yeni

harflerin kabulü ile burada daha adı sayılamayan fakat bu alandaki çocuk dergilerinin sayısında da epey artış olmuştur (Oğuzkan, 2013, s.344).

Şiir alanında çocuk edebiyatına bakıldığında Fazıl Hüsnü Dağlarca, Mehmet Necati Öngay, İsmail Uyaroğlu, Ali Püsküllüoğlu gibi şairlerimizin bu türde pek çok eser verdiği görülür. "Açıl Susam Açıl, Balina ile Mandalina, Çocuklara Sevgi Şiirleri, Sevgi bahçesi, Gül Sağnağı, Çocuklara Şakacı Şiirler" şiir kitapları bu örneklerden birkaçıdır. Mizahi öykü türüne bakıldığında çocuk edebiyatına pek çok eser kazandıran Muzaffer İzgü önde sayılabilecek isimlerden biridir. Mizahi ögeleri eserlerinde başarılı bir şekilde yansıtan yazar, "Bülbül Düdük, Yumurtadan Çıkan Öğretmen, Uçtu Uçtu Ali Uçtu, Güldüren Uçurtma, Çizmeli Osman, Ekmek Parası" gibi daha pek çok eseri çocuklar için kaleme alarak bu alanda ayrıca ödül kazanan yazarlarımızdandır.

Öykü ve roman türünde eser veren yazarlarımızdan Talip Apaydın, Hakkı Özkan, Işıl Özgentürk, Ümit Kaftancıoğlu, Gülten Dayıoğlu gibi yazarlarımız bu türde eserler veren öncü isimlerin başında gelmektedir. Gülten Dayıoğlu özellikle çocuk edebiyatı alanında oldukça eser vermiş verimli kalemlerden biridir. "Döl" adlı hikâyesiyle birden fazla ödül kazanan Dayıoğlu, öykü türü dışında bilim kurgu türü, roman, gezi yazısı gibi alanlarda da eserler vermiştir. "Fadiş, Dört Kardeştiler, Yurdumu Özledim, Dünya Çocukların Olsa, Yeşil Kiraz, Suna'nın Serçeleri, Akıllı Pireler, Işın Çağı İnsanları, Azat Kuşu, Şenlik Günü, Kır Gezisi, Uçan Motor, Deli Bey, Sıcak Ekmek, Uçurtma, Kumluktaki Mavi Yavru, Hindistan'a Yolculuk ve Nepal Gezisi, Kangurular Ülkesi Avustralya'ya Yolculuk, Mısır'a Yolculuk" adlı eserleri çocuk edebiyatı alanına yönelik yazdığı eserlerdendir (Güleç, 2020, s.7). Resimli çocuk kitaplarında bu dönemde Amerikan edebiyatında örnekleri görülen Zagor, Tommiks, Teksas, Teks, Zembla, Mr. No gibi çizgi diziler çocuk edebiyatına kazandırılırken aynı zamanda Suat Yalaz'ın Karaoğlan dizisi de bu türde çocuk edebiyatına kazandırılmış eserlerdendir (Baş, 2015, s.18).

Ülkemizde Tanzimat Dönemi ile başlayan, devamında Meşrutiyet Dönemi ile devam eden çocuk edebiyatına yönelik edebi ve eğitici çalışmalar, Cumhuriyet Dönemi ile hız kazanmış; bu dönemden sonra çocuk edebiyatı sahasında eser veren yazarların sayısında ciddi bir artış görülmüştür. Çeşitli metin türlerinde eserler verilmesi, bu alanda yazılmış çocuk edebiyatı eserlerine verilen ödüller, bu alanda yazılan eserlerin niteliğinin de artmasını sağlamıştır (Temizyürek vd., 2016, s.214).

Sonuç olarak İslamiyet öncesi sözlü kaynaklarla başlayan çocuk edebiyatı çalışmalarının İslamiyet sonrası dinin de etkisiyle daha çok ahlaki ögeler içeren didaktik ya-

pıda eserler verdiği söylenebilir. Avrupa'da olduğu gibi çocuk edebiyatının bizim kültürümüzde de çocuğa özel bir yazın alanı olarak ele alınması hayli zaman almıştır. Öyle ki bu durum 17 ve 18. yüzyılda da devam etmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki gerçek Batılı çalışmaların yürütüldüğü Tanzimat döneminde ise bu durum değişerek Batı'daki edebiyat çalışmaları çeviri eserler yardımı ile yakından izlenmiş ve edebiyatımıza kazandırılmıştır. Bu durumu Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi çalışmaları izlemiştir. Böylece tüm bu gelişmelerin kendi çocuk edebiyatımızın şekillenmesine öncülük ettiği söylenebilir.

2.5.3. Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler

Çocuk edebiyatı, çoğu kaynağa göre 2-14 yaş arası dönemi kapsayan ve bu dönemin özellikleri dikkate alınarak çocuğun ihtiyaçlarının karşılandığı bir edebiyat alanı olarak düşünülmektedir. Yani bu çocukluk döneminde bulunan bireyin duygu ve hayal dünyası, düşünce yapısına uygun olarak hazırlanmış sözlü ve yazılı eserler bütünüdür (Oğuzkan, 2013, s.3). Merkezinde çocuk ve çocukluk olan bu edebiyat; bir yandan çocuğun düşünce, hayal ve duygu dünyasına katkı sağlarken diğer yandan içeriği, dili, duruluğu çocuğa göre hazırlanarak çocukta okuma alışkanlığı ve hazzını geliştiren, edebiyat, sanat ve estetik değerleri oluşturan bir alandır. Çocuğun kendi dilini öğrenmesi, dış dünyayı algılaması ve eleştirel bir düşünür olmasında çocuk edebiyatının önemi büyüktür (Kaya, 2021, s.117).

Çocuğu yetişkinlik dönemine hazırlayan çocuk edebiyatının dayanağı çocuk ve edebiyattır. Bu yönüyle bakıldığında çocuk edebiyatı eserleri oluşturulurken, bu eserlerin meydana getirilişinde kritik nokta olan 'çocuğa görelik kavramı' unutulmamalıdır (Şirin, 2016, s.23). Bu kavramdan yola çıkarak çocuk kitaplarında bazı ölçütlerin bulunması gerekir. Çocuk kitaplarında olması gereken bu ölçütler biçim ve içerik olmak üzere iki grupta incelenebilir.

Biçim (Dış Yapı) Özellikleri

Kâğıt: Çocuk kitaplarında kâğıdın kalitesi aynı zamanda görsel bir nesne olan kitabın kalitesini de belirlemektedir. Bu nedenle çocukların ilk yıllarından itibaren eline alacakları kitapların çabuk yırtılmayan kâğıda sahip olması ve bu kâğıdın üzerindeki görselleri de nitelik bakımından iyi yansıtması kitaba verilecek önem ve duyulacak saygı açısından önemlidir. Çabuk yıpranmayan ve yırtılmayan sayfalardan oluşması, göz sağlığına uygun nitelikte bir yapıda olması kitabın niteliğini de arttıracaktır (Sever, 2006, s.45). Bu açıdan kâğıt kalitesi kitap için olumlu bir algı yaratmaktadır.

Kapak: Eserin okunmadan önce ilk çekiciliği kapağı olmaktadır (Oğuzkan, 2013, s.370). Çocuğu kitaba sevk etmede kapak, bir davetiye gibi düşünüldüğünde çocuk üzerinde oluşturacağı albeni de en az kitabın içeriği kadar önem arz etmektedir. Bu nedenle dış kapak çocuk için ilgi çekici olmalı, çocuğu okumaya cezbetmelidir (Karatay, 2011, s.90). Kitap kapağının çocuk üzerindeki çekiciliğini resim belirler. Resimli kitaplar çocukluğun ilk yıllarında çocuğun duyularına hitap ederek çocuğun hayatına dâhil olurlar. Çocuktaki kitap sevgisinin temellerini atmada, çocukta estetik ve edebi bir zevk oluşturmada resimli kitaplar önemli bir yere sahiptir (Şirin, 2000, s.157). Kitap kapağı kaliteli, canlı ve çekici resimlere sahip olmalı; kapağındaki resimlerle içeriği arasında bir uyum olmalıdır (Arıcı, 2018, s.51). Kitabın ilk dikkat çekici yönünün kapak olduğu göz önüne alındığında kapak çocuğun ilgisini çekecek nitelikte olmalıdır.

Ciltleme: Kitabın uzun ömürlü olması için kapağının sağlamlığı da önemlidir. Bu nedenle çocuk kitaplarında kitap kapağı kalın mukavvadan olmalıdır. Dikiş yoluyla ciltlenen kitaplar, kullanımının uzun ömürlü olması nedeniyle tercih edilmelidir (Şirin, 2000, s.160). Böylece ciltlemede kullanılan malzemenin niteliği kitabın kullanım ömrünü de olumlu etkileyeceğinden ciltlemeye özen gösterilmelidir.

Resimleme: Kitaplardaki resimler ile kitabın içeriği arasında bir uyum olmalıdır. Resimlerin kitaplardaki yoğunluğu çocuğun yaşına göre değişim gösterir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanmış kitaplar tamamen resimlerden oluşabilir. Bu yoğunluk çocuğun ilköğretime başlamasıyla aşamalı olarak azalır ve kitabın odak noktası resimden metne yönelir (Aytekin, 2016, s.67). Resimler, çocuk için kitabın içeriğinin sınırlarını da genişletir ve okuduğu metne daha derin anlamlar yüklemesini sağlar. Böylece kitaptaki resimle çocuğun hayal dünyası birleşir ve zengin bir düş gücü meydana gelir. Bununla birlikte resimler sayesinde verilmek istenen duygular, zihinde soyut biçimden somuta dönüşür. Bu nedenle metinde kullanılan resimlerin metinle örtüşmesi, içerik-biçim uyumunu yakalamak ve metni anlamlı kılmak adına önemlidir (Karatay, 2011, s.82). Böylece kitap ve resim bütünlüğü çocuğun hem duygu hem de düşünce dünyasına olumlu katkı sağlayarak çocuk ve kitap arasındaki bağı da güçlendirir.

Harfler/Punto: Çocuk kitaplarındaki metnin puntosu, çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine göre dikkate alınmalı ve hazırlanmalıdır. Harflerin boyutu ve büyüklüğü kitap okurken gözü yormamalı, rahat okunmasını sağlamalıdır (Kaya, 2021, s.122). Metinlerdeki harfler punto olarak sınıf seviyelerine göre düzenlenmelidir. Buna göre birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar için punto büyüklüğü 14 punto; dördüncü ve beşinci sınıflar için 12 puntodan daha küçük olmamalıdır (Arıcı, 2018, s.51). Böylece yaş sevilerine uygun

punto kullanımına dikkat edilmeli, bunun çocuğun kitap okumasını kolaylaştıracağı unutulmamalıdır.

Sayfa Düzeni: Metnin kolay okunabilirliğinde sayfa düzeni önemlidir. Sayfa düzeninde kâğıdın kenarlarında boşluklar bulunmalı, satır aralarının açıklığına dikkat edilmeli, okurken okuyucuyu yormamasına özen gösterilmelidir. Sayfada metnin tek sütun biçiminde yer alması metnin okunmasını kolaylaştırır. Eser hangi yaş grubuna hitap ediyorsa metin ve metin için kullanılan görseller de buna uygun olarak sayfada yer almalıdır (Kaya, 2021, s.123). Uygun düzenlenen sayfa düzeninin okuma kolaylığı sağlayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

İçerik (İç Yapı) Özellikleri

Konu: Çocuk kitapları çocuğa okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmada büyük rol oynar. Bundan dolayı yazarın konu seçerken oldukça hassas davranması gerekir (Kaya, 2021, s.126). Kitaplardaki konunun kahramanlar, olay örgüsü, yer ve zaman gibi unsurlarla göstereceği bütünlük okuma eyleminin de devamlılığını sağlamaktadır (Pilten, 2021, s.116). Çocuk kitaplarında konu kısıtlaması yoktur; ancak konunun ele alınış biçimi, nasıl anlatıldığı oldukça önemlidir (Aktan, 2020, s.146). Çocuk kitaplarında işlenen konular çeşitlilik gösterebilir: ciddi, komik, eğlendirici, gerçek hayal ürünü, kurgu vb. Önemli olan konunun çocuk için hareket unsurlarını içermesidir. Bu, çocuğun kitap üzerindeki odaklanmasını kolaylaştırır (Şirin, 2000, s.158). Çocuklar yetişkinlerden farklı bir düş dünyasına sahiptirler. Bu nedenle düşsel özellikler çocuk gerçekliği perspektifinden çocuğa verilmelidir. Çocuk gerçeği, çocuğun bakış açısını yakalamayı ve onun gözünden bakabilmeyi kitapta verebilmektir yoksa çocuklaşmak değildir (Karatay, 2011, s.96). Çocuk kitaplarında işlenen konu; olayın ana çerçevesini oluşturduğundan çocuğun eğlendirici, düşündürücü, dinlendirici, gelişimsel özelliklerine paralel olarak ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olmalıdır. Bu nedenle konunun çocuğun gerçek yaşamından kopuk olmaması önemlidir. Gerçek yaşamla ilişkilendirilmiş konu, çocuğun etkili iletişim ve yaşam becerilerini kazanmasında da büyük rol oynar. Çocuk edebiyatı çocuğun sesi olmalı, onun dünyasına seslenmelidir. Bu nedenle çocuğun her açıdan gelişimini sağlamak amacıyla eserlerde çocuğa verilmek istenen ileti ya da bilgi, çocuğun yaş ve gelişim özellikleri ile örtüşmelidir (Enginün, 2006, s.216). Çocuk kitapları aynı zamanda okul dışında da eğitici bir rol üstlenir. Çocuğu sosyal yaşama hazırlar, değerlerini ve kültürünü daha yakından tanıması ve benimsemesini sağlar (Kaya, 2021, s.117).

Çocuk kitapları çocuklara beli bir düşünceyi dikte ettirecek ideolojik yönlendirmelerden uzak durmalı (Şirin, 2000, s.189), ideolojik fikirleri çocuğa dayatmamalıdır

(Karatay, 2011, s.97). Yurt ve millet sevgisi, gelenek ve görenekler, kültürümüz işlenirken evrensel değerler de bu kavramlardan ayrı tutulmamalı, beraber işlenmeye özen gösterilmelidir. Eğlendirici özellikte olan kitaplarda mizah ögesi de unutulmamalıdır (Oğuzkan, 2013, s.371). Çocuk edebiyatında konu, çocuğa görelik ilkesine göre yaş ve gelişim özellikleri dikkate alınarak bir bütünlük içinde sunulmalıdır.

Kahramanlar: Edebi eserlerde kahramanlar eserin en önemli unsurlarındandır. Kahramanlar üstlendikleri rol itibarı ile eserde öne çıkan kişi ya da varlıklardır. Çocuk kitaplarında kahraman çocuğun dünyasında çok önemli bir rol üstlenir. Öyle ki çocuk çoğu zaman okuduğu eserdeki kahramanla kendini özleştirir, kahramanı kendine rol model alabilir. Bu bağlamda yazarın kahramanı oluştururken ayrıca seçici ve titiz davranması gerekir. Kendine rol model aldığı kahramanın gerçek hayattan tanıdığı birilerini çağrıştırması, hatta kahramanın ona komşusu kadar tanıdık gelmesi, kahramanın çocuk üzerindeki inandırıcılığını ve güvenini de arttırır. Bu nedenle kahramanın eserde anlatılış biçimi, karakter özellikleri, düşünce yapısı, olaylara bakış açısı, problemler karşısındaki tavrı ve sorunları çözüş biçimi oldukça mühimdir. Çünkü çoğu zaman kahramanı kendisine örnek alan çocuk onun gibi davranmaya, düşünmeye meyillidir. Bundan dolayı kahramanın çocuğun dünyasında iyi bir rol model olması çocuğun düşünce dünyası için dikkat edilmesi gereken bir husustur (Kökçü, 2021, s.77; Karatay, 2011, s.99). Bir eserdeki kahraman çeşitlilik gösterebilir. Çoğu zaman eserin kahramanı insan olabildiği gibi bazen bir hayvan, bir eşya gibi çeşitli varlık ya da nesne şeklinde kendini gösterebilir (Şirin, 2000, s.158). Bu noktada kahramanın kim olduğundan ziyade çocuğun dünyasında kapladığı yer ve onun düşünce dünyasını geliştirecek nitelikte olması önemlidir (Temizyürek vd., 2016, s.30). Karakterlerin bu çeşitliliği sayesinde çocuk yeni yaşantılar ve deneyimler kazanmış olur (Karatay, 2011, s.100). Çocuk, karakterler ile kendi yaşamı arasında çoğu zaman bir bağ kurduğu için karakter seçiminde özen gösterilmelidir.

Olay Örgüsü: Yazılı metinlerdeki önemli ögelerden biri de olay örgüsüdür. Olay örgüsü eserin hangi yönde ilerleyeceğini gösterir. Çocuk kitaplarında olay örgüsü çocuğu kitabın içine dâhil eder; böylece kitapta anlatılanlara çocuk da kafa yorar. Kitaptaki çatışma ve problemlere dâhil olan çocuk, bunların çözümüne düşünce dünyasında çare arayarak aktif bir okuyucu pozisyonuna girer. Bu nedenle çocuk kitaplarında olay örgüsü kurgulanırken çocuğun merakını devam ettirecek düzeyde ölçülü verilmeli, kitaptaki heyecan adım adım arttırılmalıdır. Bir sonraki adımda ne olacağına kafa yoran çocuğun böylece kitaba ve olay örgüsüne karşı ilgisi ve merakı da artar, bu durum onda okuma isteğini canlı tutar (Karatay, 2011, s.103). Olay örgüsü, çocuğun anlayabileceği bir akış

içinde geçmeli ve çocuğun zihninde anlamlandıracağı mantık sıralaması ile verilmelidir. Ayrıca işlenen olay örgüsü; belli bir plan dâhilinde oluşturulmalı, gereksiz ayrıntılara yer verilmemeli, iletilmek istenen duygu ve düşüncelerin çocuğa doğrudan verilmesinden kaçınılmalı, iletiler mümkün olduğunca örtük bir şekilde verilmelidir (Aktan, 2020, s.149). Bu sebeple olay örgüsünün belli bir plana göre oluşturulması ve anlatılanların birbiri ile ilişkili olması mühimdir. Belli bir plan ve sıra göz ardı edilerek anlatılan olay örgüsü aksi halde çocuğun zihninde kalıcı olmayabilir. Bu da çocuğun esere karşı ilgisini, odaklanmasını ve eserin vermek istediği mesajı olumsuz yönde etkileyebilir (Pilten, 2021, s.119). Bu nedenle olay örgüsünün anlaşılır ve belirli bir mantık akışı içinde tutarlı bir şekilde eserde verilmesi önemlidir.

Tema: Tema, yazarın eserinde sıklıkla üzerinde durduğu duygu ve düşünceler eğilimidir (Oğuzkan, 2013, s.370). İyi bir çocuk kitabı açık ve anlaşılır bir tema çerçevesinde yazılmalı, çocuğu aynı zamanda düşündürmeye de sevk etmelidir. Çocuk, kitabı bitirdikten sonra eski bilgi ve deneyimlerinin üzerine yeni deneyimler ve tecrübeler edinmeli, bu yönde bilgi ve becerisini de geliştirmelidir (Şirin, 2000, s.210; Oğuzkan, 2013, s.372). Yazarın çocuğa vermek istediği düşünce, çocukta hangi duygu ve düşünce değişikliği yaratmak istiyorsa o yönde anlamlandırmasını kolaylaştıracak durulukta ve net olmalı; aile sevgisi, dostluk, barış, güzel ahlak, saygı, sevgi gibi evrensel değerler taşımalıdır. Bu temaların aksine kin, nefret, düşmanlık gibi uygun olmayan temaları işlemekten kaçınılmalıdır (Pilten, 2020, s.117). Böylece işlenen tema ile ilgili olarak çocuklarda bir farkındalık sağlanabilir (Kökçü, 2021, s.77). Eserde verilmek istenen ana düşünce çocukta bir ikilem yaratmamalı, zihninde kafa karışıklığına sebep olmamalıdır. Böyle bir durumda okuduğunu tam olarak anlayamayan bir çocuk için bu durum faydadan çok zarar verebilir (Aytekin, 2016, s.50). Çocuk kitapları çocuğun psikososyal gelişimi göz önünde bulundurularak ahlaki değerler üzerinde onu eleştirel düşünmeye yönlendirmeli; hak ve adalet kavramları, eşitlik, sorunlar karşısındaki çözüm önerilerini düşünmeye sevk edecek nitelikte olmalıdır (Ünlüer, 2020, s.37). Bu açıdan temaların açık, net, sorgulayıcı, düşündürücü ve evrensel değerleri içermesi; çocuğun düşünce dünyasında olumlu etki yaratması mühimdir.

Üslup ve Dil: Çocuğa görelik kavramı merkeze alındığında bunun temel ölçütleri dil ve anlatımdır. Üslup, yazarın kendine has söyleyiş yani anlatım biçimidir. Üslup o eseri yazan yazarın eğitimine, edebiyat anlayışına, sanatsal yönüne, sözcükleri kullanma hünerine göre değişiklik gösterebilir. Her yazarın kendine has bir üslubu vardır. Üsluba karakteristik bir özellik kazandırmada seçilen sözcüklerin ve deyimlerin önemi büyüktür.

Bu sözcük ve deyimlerin dildeki kullanım sıklığı, güncelliği ve anlaşılır olması eserin okuma zevkini de arttıracaktır (Oğuzkan, 2013, s.373). Çocuk kitapları çocukların ana dilini tanımalarında onlar için eşsiz ve ilk kaynaklar olacağından özenle seçilen kelime dağarcığı, onların hayal dünyasını zenginleştirecek betimlemeler, tüm duyularına hitap edecek canlı bir anlatım ile yetişkinliğe geçiş öncesinde çocuklarda estetik ve edebiyat zevki oluşturmalıdır (Arıcı, 2018, s.32). Metinlerin uzunluğu, onların dikkat süreleri de göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. Uzun yazılmış bir metin çocuğun yaşına göre metinden kopmasına sebebiyet verebilir. Anlatımdaki duruluk ve sadelik, metinlerin hacminde de kendini göstermelidir (Temizyürek vd., 2016, s.23). Öte yandan yazarın eserde ağır bir dil kullanmaktan kaçınması anlatımda duruluğu da beraberinde getirir. Böylece çocuklar için yazılan eserlerde dil ve anlatım, ne kadar duru ve sade olursa çocuk ruhuna ulaşmayı o derece kolay başarır (Aktan, 2020, s.151). Metinlerin açık ve anlaşılır olmasının yanında kısa ve basit olmasına da dikkat edilmeli metinlerde ahenkli bir ritim yakalanmalıdır (Şirin, 2000, s.213). Böylece sade, duru ve anlaşılır bir dil metni anlama ve anlamlandırmada olumlu bir etki yaratır.

2.6. İlgili Literatür

Korkmaz ve Yeşil (2009); ilköğretim, lise ve yüksek öğretim kademelerinde öğrencilerin öğretim kademelerine göre eleştirel düşünme düzeylerini araştırmak amaçlı yapmış oldukları çalışmalarında toplam 395 öğrenciyi incelemişlerdir. Bu öğretim kademelerinde uyguladıkları testler sonucunda eleştirel düşünme düzeyleri yüzdesinin en fazla olduğu kademenin ilköğretim olduğu gözlemlenmiş; ortaöğretim ve yükseköğretim kademesinde bu yüzdenin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim kademesinde aynı zamanda eleştirel düşünme eğilim ve düzeylerinin alt boyutları araştırıldığında açık fikirlilik, kendine güven ve sistematiklik boyutlarında diğer kademelere göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Öte yandan eleştirel düşünmenin alt boyutlarına bakıldığında üç öğretim kademesinde de öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun okudukları, duydukları veya gördüklerinin doğruluğunu araştırma ya da merak etme eğilimlerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada öğretim kademelerinin sınıf seviyesi yükseldikçe öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim ve becerilerinin azaldığı görülmüştür (Özdemir, 2005).

Korkmaz (2009), öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim ve düzeylerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim ve düzeylerinin genel olarak orta düzeyde olduğunu, buna karşın yüksek düzeyde eleştirel düşünme eğilim ve düzeyleri oranının ise oldukça düşük olduğunu tespit etmiştir. Araştırma

sonucuna göre öğretmenlerin eleştirel düşünme eğilim ve düzeylerinin yetersiz olduğu sonucuna varmıştır.

Durukan ve Maden (2010), Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri üzerine yaptıkları araştırmada, Türkçe öğretmeni adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerini öğrenme stili ve sınıf değişkenleri açısından incelemeyi amaçlamışlardır. Yükseköğretim kurumlarının Türkçe öğretmenliği bölümünde okuyan aday öğretmenler üzerinden yapılan çalışmaya göre adayların eleştirel düşünme eğilimleri ile okudukları sınıf düzeyi ve öğrenme stilleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Yapılan araştırmaya göre karşılaştığı bilgiyi ayrıştırabilen ve değiştirebilen öğrenme stillerine sahip olanların, bilgiyi direkt özümseyen ve yerleştiren öğrenme stiline sahip adaylara göre daha yüksek eleştirel düşünme becerilerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmaya göre kullanılan farklı yöntem ve stratejiler öğretimde öğrenme stillerini ve eleştirel düşünme eğilimlerini de olumlu yönde etkilemektedir.

Özensoy (2011), eleştirel okumaya göre hazırlanmış sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisine etkisini araştırdığı araştırmasında eleştirel okumaya göre örnek ünite hazırlamış ve eleştirel okumaya dayalı ünitenin öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada MEB tarafından hazırlanan öğretmen kılavuz kitabına dayalı öğretim ile eleştirel okumaya dayalı hazırlanmış örnek ünite karşılaştırılmış ve öğretmen kılavuz kitabının eleştirel düşünme becerileri üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığını tespit etmiştir.

Duran (2013), Türkçe Öğretim Programlarında ilkokul ve ortaokul sınıf müfredatında bulunan eleştirel okuma eğitimine ilişkin kazanımları sınıf düzeylerine uygunluğu açısından incelemiştir. Programda eleştirel düşünmeyi geliştirecek, eleştirel okumaya yönelik kazanımların yer aldığı tespit edilmiş ancak bazı kazanımların ilkokul 1 ve 2. sınıflar düzeyinde kazandırılmasının zorluğu göz önünde tutularak ileriki sınıflarda yer alması gerektiği ortaya konulmuştur. Yapılan araştırma sonucunda Türkçe Öğretim Programının eleştirel okuma ve düşünme üzerinde önemle durduğu ve buna yönelik birçok kazanımın programda yer aldığı görülmüştür.

Erdem ve Yazıcıoğlu (2015), Öğretmen adaylarının problem çözme becerileri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişkiyi cinsiyet, mezun olunan lise türü, anabilim dalı, öğrenim türü, sınıf ve yaş değişkenlerine göre belirlemek amacıyla 924 öğretmen adayı ile ilgili bir çalışma yapmışlardır. Yapılan çalışmada öğrenim türü, sınıf düzeyi, yaş, mezun olunan lise türü ve ana bilim dalı değişkenlerinin öğretmen adaylarının problem çözme becerileri üzerinde anlamlı bir değişken olmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan

öğretmen adaylarının problem çözme becerileri ile eleştirel düşünme becerileri arasında istatiksel olarak pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Köksal ve Çöğmen (2018), ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme ve iletişim becerilerini incelemek amacıyla yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin eleştirel düşünme ve iletişim becerilerini incelemiş; bu becerilerin öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediği, öğrencilerin eleştirel düşünme ve iletişim becerileri arasında ilişki olup olmadığını ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmaya göre öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre öğrencilerin iletişim becerilerinin beşinci sınıf öğrencileri arasında en yüksek düzeye sahipken sekizinci sınıf öğrencileri arasında en düşük düzeye sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Cinsiyet bazında incelenen sonuçlarda ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre yüksek iletişim becerilerine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Eleştirel düşünmenin alt boyutları olan değerlendirme, çıkarım ve açıklama basamaklarında ise sınıf kademesi yükseldikçe aralarındaki ilişkinin de doğru orantılı arttığı sonucuna varılmıştır.

Yaralı (2020), gelişimsel açıdan eleştirel düşünme ve çocuklarda eleştirel düşünmenin desteklenmesi konusunda yapmış olduğu çalışmasında, üst düzey düşünme becerilerinden biri olan eleştirel düşünmenin bireyin bebekliğinden yetişkinliğini kapsayan gelişimsel dönemde gelişmekte olduğunu ortaya koymuştur. Bu süreç içinde eleştirel düşünme becerisinin gelişimi için bu beceriyi destekleyecek ortama ihtiyaç olduğunu tespit etmiştir. Bunun için çocukların özgür düşünmesini, düşünce dünyalarında öz denetim kazanmalarını sağlayacak bir okul ortamının önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca eleştirel düşünme becerileri gelişen bireylerin okuma, yazma, dinleme ve konuşma bağlamında iletişimsel becerilerinin de geliştireceğini tespit etmiştir. Böylece bireylerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için bunun okul öncesinden ergenliğe kadar okul ortamında kullanılacak çeşitli yöntem ve tekniklerle desteklenebileceğini açıklamıştır.

Han (2020), yaratıcı okuma etkinliklerinin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerisine etkisini araştırdığı çalışmasında belirlediği deney ve kontrol gruplarına eleştirel düşünme testi uygulamış; öyküleyici ve bilgilendirici metinler ile çalışmalar yapmıştır. Eleştirel düşünme becerileri çalışması yapılan deney grubu öğrencilerinin eleştirel düşünme testi sürecin başında kontrol grubundaki öğrencilere göre daha düşükken sürecin sonunda bu becerileri olumlu yönde gelişmiştir. Bu da yapılan yaratıcı okuma etkinliklerinin eleştirel düşünme becerilerine olumlu katkısı olduğunu göstermektedir.

Mete (2021), ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini çeşitli değişkenlere (cinsiyet, aile yapısı, kardeş sayısı, anne-baba eğitim düzeyi, aile geliri vb.) göre incelediği araştırmasında öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin orta seviyede olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmada özellikle ana dilinin kazanılmasında çocuk için ilk kaynak olan annenin eğitim düzeyi ile çocuğun eleştirel düşünme becerileri arasında bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında aile gelir düzeyi ile öğrencilerin bilgiye ve kaynağa ulaşma arasında olumlu bir etkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bunların yanında en önemli faktörün öğrencilerin okuma alışkanlığı kazandıkça eleştirel düşünme becerilerinin de pozitif olarak arttığı tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Tezin bu bölümünde araştırmanın deseni, veri kaynağı, veri toplama araçları, verilerin analizi ve güvenilirliğe ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Araştırmanın deseni nitel araştırma desenlerinden temel nitel araştırma olarak belirlenmiştir. Temel nitel araştırma; belli bir bağlamın parçası olan durum ve olguları kendi içindeki etkileşimleri ile anlamaya çalışma ve ortaya konan ürünü zengin bir şekilde açıklama amacı güder. Bu araştırmalar, olguların ötesindeki anlamların ne ifade ettiğini anlamaya çalışan ve katılımcı olarak aktif rol alan araştırmacılar için esnek bir yapı sunar (Merriam, 2009, s. 15). Bu araştırmada 2011-2022 yılları arasında çocuk edebiyatı yazını alanında ödül almış, farklı temalar içeren 6 roman ve 3 öykü kitabının; Paul ve diğerlerinin belirlediği eleştirel düşünme boyutlarını ne ölçüde içerdiği belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. Veri Kaynağı

Tablo 3.1'de 2011-2022 yılları arasında TUDEM Edebiyat Ödülü almış tüm eserler sunulmuştur. Bu eserlerin arasından ölçütler dikkate alınarak 3 öykü ve 6 roman olmak üzere 9 çocuk edebiyatı eseri seçilmiştir. Veri kaynağında yer alan eserler Tablo 3.2'de sunulmuştur. Araştırmada çalışma grubu seçilirken ölçüt olarak; eserlerin çocuk edebiyatı roman ve öykü dalında birinci, ikinci ve üçüncülük TUDEM Edebiyat Ödülü almış, Piaget'ye göre çocuğun bilişsel gelişim döneminin en aktif olduğu soyut işlem dönemine denk gelen 10 yaş üstü yaş seviyesine uygun yayımlanmış eserler olması ve aynı temayı içeren kitaplardan yalnız birer örnek teşkil edecek eserler seçilmesine dikkat edilmiştir.

Tablo 3.1

Veri Kaynağı

Sıra No	Eserin Adı	Yazarı	Yılı	Türü	Temalar	Yaş Grubu	Açıklamalar
1	Almarpa'nın Gizemi	Koray AVCI ÇAKMAN	2011	Roman	Efsane, Söylenceler	10+	
2	Tapınağın Sırrı	Zehra TAPUNÇ	2011	Roman	Efsane, Söylenceler	10+	Açkl. 1
3.	Bilmecenin İzinde Macera-nın Peşinde	Dursun Ege GÖÇMEN	2011	Roman	Arkadaşlık, dayanışma	10+	
4.	Uzaylı Komşu	İclal K. DİKİCİ	2012	Öykü	Ön yargılar, iletişim	10+	
5.	Gülen Sakız Ağacı	Koray AVCI ÇAKMAN	2012	Öykü	Çevre bilinci, yaratıcılık	10+	
6.	Eyfel'i Kim Yedi?	Özlem K. SÖZBİLİR	2012	Öykü	Hayal gücü, serüven	9+	
7.	Amber'in Zaman Kapsülü	Figen GÜLÜ	2013	Roman	Karar verme, geçmiş-şimdi	10+	
8.	Atla	Mercan AYTUNA	2013	Roman	Arkadaşlık, dayanışma	9-12	Açkl. 1
9.	Kibele'nin Gölgesinde	Yasemin Y. GÜNDOĞAN	2013	Roman	Karar verme, geçmiş-şimdi	10+	Açkl. 1
10.	Karakura'nın Düşleri	Hanzade SERVİ	2014	Öykü	Hayal gücü, serüven	10+	Açkl. 1
11.	Kabile	Alper K. BİLİR	2014	Öykü	-		Açkl. 2
12.	Efendi'nin Mahzeni	Ali BENİCE	2014	Öykü	-		Açkl. 2
13.	Kuş Olsam Evime Uçsam	Güzin ÖZTÜRK	2015	Roman	Ön yargılar, iletişim	9-12	Açkl. 1
14.	Kayra:5000 Yıl Öncesine Düşen Yıldız	Bengi, Yıldız ve İpek KURT	2015	Roman	-	-	Açkl. 2
15.	Taş Devri Çocukları	Zehra TAPUNÇ	2015	Roman	-	-	Açkl. 2
16.	Nice Nine'nin Zeytini	Şafak OKDEMİR	2016	Öykü	Doğa ve insan	6-10	Açkl. 3
17.	Öykü Adında Öyküler	Ali BENİCE	2016	Öykü	-	-	Açkl. 2
18.	Atıştırmalık Öyküler	Elif Y. TOĞAY	2016	Öykü	Büyüme ve olgunlaşma	7-8	Açkl. 3
19.	Araf'ta Zaman	Halil İbrahim POLAT	2017	Roman	-	-	Açkl. 4
20.	Yelkovan	Sevda İpek SUDA	2017	Roman	-	-	Açkl. 4
21.	Minşar Uykuları	Melih YILMAZ	2017	Roman	-	-	Açkl. 4
22.	Selin Beni Terk Etti	Fatih DEBBAĞ	2018	Roman	Büyüme ve olgunlaşma	10+	
23.	Kar Kurdu ve Canavar	Güzin ÖZTÜRK	2018	Roman	Zorbalık, mücadele	10+	

Sıra No	Eserin Adı	Yazarı	Yılı	Türü	Temalar	Yaş Grubu	Açıklamalar
24.	Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası	Dursun Ege GÖÇMEN	2018	Roman	Akran zorbalığı, dayanışma	10+	
25.	Bay Erdal'ın Tehlikeli Alakaları	Cem AYDOĞAN	2019	Roman	-	-	Açkl. 4
26.	Miras	Canan ÖZDEK	2019	Roman	-	-	Açkl. 4
27.	Tanrı Küçük Tahta Parçalarını Sevmezdi	Pınar SEYHUN	2019	Roman	-	-	Açkl. 4
28.	Düşünme(me) Oyunu	Sevtap AYHAN	2020	Roman	Büyüme ve olgunlaşma	9-12 yaş	Açkl. 1
29.	Defne ve Diğer Baş Belaları	Serdar USLU	2020	Roman	Arkadaşlık, dayanışma	8-11 yaş	Açkl. 1
30.	Arkadaşlar Arasında	Fatih DEBBAĞ	2020	Roman	Akran zorbalığı, dayanışma	9-12 yaş	Açkl. 1
31.	Benim Adım Maya	Gonca Mine ÇELİK	2021	Resimli Kitap	-		Açkl. 3
32.	Doğadaki İzleriniz	Meryem ERMEYDAN & Melike TAN	2021	Resimli Kitap	-		Açkl. 3
33.	Prenses Olmak	Gizem KARAGÖZ & Nurtaç Ş. AKÇELİK	2021	Resimli Kitap	-		Açkl. 3
34.	Udu Tanrısı, Eşlikçi ve Lale	Sevtap AYHAN	2022	Roman	-		Açkl. 2
35.	Senden Tembeli Var	Tuba A. DELİ	2022	Roman	-		Açkl. 2
36.	Atımın Kuyruğu	Serhan OK	2022	Roman	-		Açkl. 2

Not. Açkl. 1: Aynı temayı içeren bir diğer eser olduğu için seçilmemiştir.

Açkl. 2: Yayımlanmamış eser olduğu için seçilmemiştir.

Açkl. 3: Yaş seviyesi uygun olmadığı için seçilmemiştir.

Açkl. 4: Yetişkin edebiyatı eseri olduğu için seçilmemiştir.

Tablo 3.2

Seçilen Eserler

S. N	Eserin Adı	Yazarı	Yılı	Türü	Temalar	Yaş
1.	Almarpa'nın Gizemi	Koray AVCI ÇAKMAN	2011	Roman	Efsane, Söylenceler	10+
2.	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Dursun Ege GÖÇMEN	2011	Roman	Arkadaşlık, dayanışma	10+
3.	Uzaylı Komşu	İclal K. DİKİCİ	2012	Öykü	Ön yargılar, iletişim	10+
4.	Gülen Sakız Ağacı	Koray AVCI ÇAKMAN	2012	Öykü	Çevre bilinci, yaratıcılık	10+
5.	Eyfel'i Kim Yedi?	Özlem K. SÖZBİLİR	2012	Öykü	Hayal gücü, serüven	9+
6.	Amber'in Zaman Kapsülü	Figen GÜLÜ	2013	Roman	Karar verme, geçmiş-şimdi	10+
7.	Selin Beni Terk Etti	Fatih DEBBAĞ	2018	Roman	Büyüme ve olgunlaşma	10+
8.	Kar Kurdu ve Canavar	Güzin ÖZTÜRK	2018	Roman	Aile ilişkileri, mücadele	10+
9.	Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası	Dursun Ege GÖÇMEN	2018	Roman	Akran zorbalığı, dayanışma	10+

3.2.1. TUDEM Edebiyat Ödülleri Seçici Kurulu

TUDEM Edebiyat Ödülü almış kitapların seçici kurulunda Prof. Dr. Sedat Sever, Prof. Dr. Selahattin Dilidüzgün başta olmak üzere toplam 11 akademisyen; yazar ve şairlerden Muzaffer İzgü, Aytül Akal, Behiç Ak, Feyza Hepçilingirler, Mavisel Yener, Miyase Sertbarut, Ülkü Tamer başta olmak üzere toplam 68 yazar; Can Gürzap, Yıldız Kenter, Rutkay Aziz başta olmak üzere toplam 7 devlet ve TRT sanatçısı bulunmaktadır. Bu durum, toplumun çeşitli zümrelerinden alanlarında tanınmış isimlerin onayından geçen kitapların güvenilirliği açısından da olumlu bir etki oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri doküman incelemesi yolu ile oluşturulmuştur. Doküman analizi, araştırmada amaç edinilen hedefler doğrultusunda bilgi içeren yazılı materyaller üzerinden toplanan bilgilerin analizini kapsar. Nitel araştırmalar, doğrudan gözlemin mümkün olmadığı durumlarda araştırma problemi ile ilişkili yazılı materyal ve kaynakların tek başına kullanılmasını mümkün kılar. Daha çok eğitim alanında yapılan araştırmalarda, örneğin; öğrenci ve öğretmen ders kitapları, eğitim programı, eğitimle ilgili

resmî belgeler gibi alanlarda doküman incelemesi araştırma yöntemi olarak kullanılabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.189). Doküman incelemesi basılı materyalleri inceleme ve değerlendirmede sistematik bir süreci ifade eder (Özkan, 2019, s.3).

Araştırmanın veri toplama aşamasında çocuk edebiyatı yazınında TUDEM Edebiyat Ödülü almış 9 adet ödüllü çocuk kitabı seçilmiştir. Bu kitaplar eleştirel düşünmenin boyutlarını içermesi açısından incelenmiştir. Eserlerin okunması ve verilerin toplanması eleştirel düşünmenin bu boyutlarına göre gerçekleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Betimsel analizde toplanan veriler daha önceden oluşturulan bir kavramsal çerçeve ya da belirlenen temalar etrafında oluşturulur. Bu temalar çerçevesinde oluşan kavramsal çerçeveye göre veriler düzenlenir ve yorumlanır. Bununla birlikte araştırma soruları da yapılacak olan araştırma için genel bir kavramsal çerçeve oluşturur. Betimsel analizde bu kavramsal çerçeveye göre verileri yorumlamak sistematik bir çalışmayı da beraberinde getirir ve veriler buna göre betimlenir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.239-240).
Araştırmacı, araştırmasında araştırma sorularından yola çıkarak bir kavramsal çerçeve oluşturmuştur. Bu kavramsal çerçeveye göre araştırmaya konu olan kitapları incelemiş ve eserlerin analizini yapmıştır. Seçilen kitaplar Paul ve diğerlerinin eleştirel düşünme becerilerinin duyuşsal, bilişsel makro ve bilişsel mikro stratejiler olarak oluşturduğu eleştirel düşünmenin 35 boyutu modeli üzerinden incelenmiş ve kitapların bu boyutları ne ölçüde içerdiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Yabancı alan yazından araştırılan ve İngilizceden Türkçeye çevrilen eleştirel düşünme stratejileri şu şekildedir:

Duyuşsal stratejiler; bağımsız düşünme, benmerkezciliğe veya toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştirme, adil düşünür olma, duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme, entelektüel tevazu geliştirme ve yargıyı askıya alma, entelektüel cesaret geliştirme, entelektüel iyi niyet veya dürüstlük geliştirme, entelektüel azim geliştirme, akla güven geliştirmedir.

Bilişsel stratejiler-Makro beceriler; genellemeleri inceleme ve aşırı basitleştirmelerden kaçınma, benzer durumları karşılaştırma: içgörüleri yeni bağlamlara aktarma, kişinin bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya keşfetme, sorunları, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturma, kelime veya deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümleme, değerlendirme için kriterler geliştirme: değerlerin ve standartların netleştirilmesi, bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesi, de-

rinlemesine sorgulama: kök veya önemli soruları gündeme getirme ve takip etme, argümanları, yorumları, inançları veya teorileri analiz etme veya değerlendirme, çözüm üretme veya değerlendirme, eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme, eleştirel okuma: metinleri açıklama veya eleştirme, eleştirel dinleme: sessiz diyalog sanatı, disiplinler arası bağlantı kurma, Sokratik tartışma uygulaması: inançları, teorileri veya bakış açılarını açıklığa kavuşturma ve sorgulama, diyalojik akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırma, diyalektik olarak akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri değerlendirmedir.

Bilişsel stratejiler-Mikro beceriler; idealleri gerçek uygulama ile karşılaştırma, tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanma, önemli benzerlikleri ve farklılıkları belirtme, varsayımları inceleme veya değerlendirme, ilgili ve alakasız gerçekleri ayırt etme, makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapma, kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirme, çelişkileri tanıma, uygulamaları ve sonuçları keşfetmedir.

Elde edilen veriler tematik çerçeve olarak kabul edilen eleştirel düşünmenin 35 boyutuna göre toplanmıştır. Elde edilen verilerden sonra eserler, bu boyutları ne ölçüde içerdiğine göre yorumlanmıştır. Bu yöntemde veriler, okuyucuya düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunulur. Betimsel analizde veriler değerlendirilirken sık sık doğrudan alıntılara yer verilir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.240). Bu nedenle yapılan araştırmada araştırma soruları doğrultusunda belirlenen kavramsal çerçeveye göre eserler incelenerek betimsel analiz için eserden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Elde edilen verilerin betimlemesi bu kavramsal çerçeveye göre açıklanmıştır.

Seçilen kitaplar, araştırma sorularının sırasına göre incelenmiş ve bu inceleme sonunda bulgular elde edilmiştir. Araştırmacı incelenen çocuk kitaplarında araştırmanın birinci alt problem sorusu doğrultusunda eleştirel düşünmenin duyuşsal stratejilerinden ne ölçüde yararlanıldığını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Eleştirel düşünmenin 35 boyutunun merkeze alındığı araştırmada bu 35 boyut tablo halinde sunulmuştur. Tabloda A1'den A9'a kadar maddeler halinde gösterilen duyuşsal stratejiler eserlerde tespit edilmiş ve bu stratejilere örnek teşkil etmesi açısından duyuşsal stratejiler başlığı altında eserlerin içinden sık sık doğrudan alıntılar yapılarak bu becerilere yer verilmiştir.

Araştırmacı, kitapları incelerken eserlerin içerdiği duyuşsal stratejilerden sonra ikinci alt problem sorusu doğrultusunda kitaplarda eleştirel düşünme becerilerinin bilişsel stratejilerinin makro beceriler boyutunda ne ölçüde yararlanıldığını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Eleştirel düşünmenin 35 boyutunun gösterildiği tabloda B10'dan B26'ya

kadar maddeler halinde gösterilen bilişsel stratejilerin makro becerileri eserlerde tespit edilmiş ve bu stratejilere örnek teşkil etmesi açısından bilişsel stratejiler makro beceriler başlığı altında eserlerin içinden sık sık doğrudan alıntılar yapılarak bu becerilere yer verilmiştir.

Araştırmacı, araştırmasının üçüncü alt problem sorusu doğrultusunda kitaplarda eleştirel düşünme becerilerinin bilişsel stratejiler mikro beceriler boyutunda ne ölçüde yararlanıldığını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Eleştirel düşünmenin 35 boyutunun gösterildiği tabloda C27'den C35'e kadar maddeler halinde gösterilen bilişsel stratejilerin mikro becerileri eserlerde tespit edilmiştir. Bu stratejilere örnek teşkil etmesi amacıyla eserlerin içinden sık sık doğrudan alıntılar yapılarak bu becerilere yer verilmiştir.

Nitel araştırmalarda kodlama, aynı tema altında toplanan verilerden anlamlı bütün ifade etme sürecidir. Kodlama yapılırken bu bazen bir sözcük bazen de bir paragraf olabilir. Böylece verilerin kavramsal olarak ifade ettiği anlam bulunmaya çalışılır. (Yıldırım & Şimşek, 2018, s.243). Araştırmacı yapmış olduğu araştırmada aynı kategoride topladığı verilere ilişkin kodlar oluşturmuş böylece verilerin altında yatan olgu ya da kavramları açıklamada bu kodlardan yararlanmıştır. Kodlar oluşturulurken öznellikten uzak tutum sergilemiş ve kodları kategoriler ile ilişkilendirerek oluşturmuştur. Araştırmanın kodlarının nasıl oluşturulduğuna dair birkaç örnek aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Duyuşsal stratejiler teması altında verilen ve kategori olarak A1 basamağında bulunan bağımsız düşünme, bireyin özerk düşünmesi ile ilgilidir. Birey düşünürken başkalarından bağımsız olarak karar verir. Bu açıklamadan yola çıkılarak bu kategorinin kodu "düşüncenin bilincinde olma" olarak verilmiştir. Aynı temada yer alan ve kategori olarak A3 basamağında bulunan adil düşünür olma, bireyin benmerkezciliğinden uzaklaşması ve kendini başkalarının yerine koyarak onlarla neden aynı fikirde olmadığını anlaması ile ilgilidir. Bundan dolayı bu kategorinin kodu "bakış açısını gözden geçirme" olarak verilmiştir.

Bilişsel stratejiler makro beceriler teması altında verilen ve kategori olarak B10 basamağında bulunan genellemeleri inceleme ve aşırı basitleştirmelerden kaçınma, eleştirel düşünürlerin olgu ya da olaylar üzerine yorum yaparken basitleştirme ve genellemelerden kaçınmasını ifade eder. Bu sebeple bu kategorinin kodu "genellemeden kaçınma" olarak verilmiştir. Aynı temada yer alan ve kategori olarak B12 basamağında bulunan kişisel bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya inançları açıklığa kavuşturmada; eleştirel düşünürler kendi düşünme biçimleri ile diğer tüm

bakış açılarının hataya açık olduğunu, ne düşündüğünü anlamanın bazen zaman alabileceğini kabul ederler. Bu açıklamadan yola çıkılarak kategorinin kodu "bakış açısı geliştirme" olarak verilmiştir.

Bilişsel stratejiler mikro beceriler teması altında verilen ve kategori olarak C27 basamağında bulunan idealleri gerçek uygulama ile karşılaştırmada eleştirel düşünürler, her fikrin gerçekte doğru olmayacağını bilirler. Bu açıklamaya dayanarak kategorinin kodu "fikirlerle yaşantıları karşılaştırma" olarak verilmiştir. Aynı temada yer alan ve kategori olarak C28 basamağında bulunan tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanmada eleştirel düşünürler, düşünmeyi daha nitelikli hale getirmek için anahtar kelimeleri, varsayım, çıkarım, bakış açısı, kanıt, ölçüt ve çelişkileri ayırt ederler. Bu açıklamaya dayanarak kategorinin kodu çıkarım yapma olarak verilmiştir.

Yukarıda verilen örnekler kategorilerden ve bu kategorilerin ifade ettiği anlamdan yola çıkan araştırmacının kodları nasıl oluşturduğuna dair açıklamak için sunulmuştur. Diğer kategori ve bu kategorilere ait kodlar da aynı şekilde oluşturulmuştur.

Araştırmacı, eserlerin eleştirel düşünme becerilerini ne ölçüde yansıttığını ortaya çıkarmak için eserlerin içerdiği eleştirel düşünme stratejilerinin kullanılma sıklığını belirlemiş ve bunları da tablo olarak sunmuştur. Araştırmacı bulduğu sonuçlara göre eleştirel düşünme stratejilerini içermesi bakımından kitapları yorumlamıştır. Araştırmacı, araştırmanın devamında eleştirel düşünme stratejilerinin dağılımını inceleyerek en çok ve en az kullanılan stratejileri tespit etmiştir. Araştırmacının verileri yorumlarken elde edilen verileri diğer olgularla karşılaştırması, bunların kendi içinde sebep-sonuçlarını irdelemesi, eğer varsa birbiriyle ilişkilendirmesi daha nitelikli bir sonuca ulaşmasını sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmada elde edilen verileri örneklemek için alıntı yapılırken bu alıntının neden-sonuç ilişkisi her tablonun altında açıklanmıştır. Böylece veriler eserler ile ilişkilendirilerek nitelikli bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kitaplardan toplanan eleştirel düşünme stratejisi verilerinin frekansları (strateji türlerinin kullanılma sıklığı) ortaya konularak eserlerin hangi eleştirel düşünme kategorileri bakımından zengin olduğu, hangi eleştirel düşünme kategorileri yönünden ise zayıf kaldığı ortaya çıkartılmıştır. Araştırmacı elde ettiği verileri yorumlarken bu verilerin eleştirel düşünme becerilerine olan katkısını sebep-sonuç doğrultusunda irdelemiş ve birbirleri ile olan ilişkisini yorumlamaya çalışarak bir sonuca varmayı amaçlamıştır.

3.5. Güvenirlik

Pozitivist paradigmaya göre araştırmalardaki içsel geçerliğin karşılığı nitel araştırmalarda inandırıcılık kavramı ile örtüşür. Nitel araştırmalarda inandırıcılığın geçerli olabilmesi için alan yazında çeşitli teknikler önerilmiştir. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğinde bu tekniklerden biri olan Lincoln ve Guba'nın belirlediği ölçütler dikkate alınmıştır. Nitel araştırmalarda araştırmacılar geçerlik ve güvenilirliği sağlamada çeşitli teknikler kullanabilir. Lincoln ve Guba'ya göre araştırmaların kesinliğini belirleyen faktörler içsel geçerlik, dışsal geçerlik, güvenilirlik ve nesnelliktir. Bulguların gerçekle olan uyumu inandırıcılığı yani içsel geçerliği, bulguların diğer bağlamlara uyarlanabilmesi aktarılabilirliği yani dış geçerliği, aynı katılımcıların aynı bulgulara erişmesi güvenilirliği, bulguların araştırmacının öznelliği dışında tutularak katılımcıların deneyim ve düşüncelerini yansıtması nesnelliği sağlamaktadır (Arastaman vd., 2018, s.48).

Nitel araştırmalarda araştırmanın inandırıcılığını ifade eden geçerlik için kullanılan bir diğer yöntem kodlayıcılar arasındaki güvenilirliktir. Miles ve Huberman (1994)'a göre kodlamalar iki kişi arasında aynı veri seti kullanılarak yapıldığında tanımlar daha net hale gelmektedir. Böylece kodlamaların ne ifade ettiği ve hangi verinin hangi kodla ifade edileceği için ortak bir görüş birliği sağlanmış olur (Arastaman, 2018, s.58). Kodlama araştırmacının öznelliğini ifade edebileceği gibi aynı veri seti ışığında benzer kodlamanın yapılabilmesi açısından da nesnel olabilir (Baltacı, 2017, s.5). Bu sebeple yapılan araştırmada kodlama yapılırken araştırmacı mümkün olduğu kadar öznelliğini kodlamaya katmamış, kodların veri setinden uzaklaşmadan daha genel olmasına dikkat ederek nesnelliği ön planda tutmuştur. Bunun için araştırmacı veri setine uygun kodlar bulduktan sonra kodların güvenilirliği için alanında uzman bir akademisyene kodları kontrol ettirmiştir. Kodlar, veriler dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmiş, üzerinde fikir birliği sağlanamayan ya da iyileştirilmesi gereken kodlar düzeltilmiştir. Böylece kodlamada güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Veri analizinde bulguların doğrulanması için nitel araştırmalarda veriler ve kodlar tekrar kontrol edilmelidir. Nitel araştırmalarda veri setine ilişkin bulguların farklı araştırmacılar tarafından elde edilen benzerlik oranı önemlidir. Verilerin kontrolü için araştırmada kodlar, kategoriler ve bulgular araştırmacı tarafından tekrar kontrol edilmiş; araştırmacı dışında alanında uzman başka bir Türkçe öğretmeni tarafından kitaplar aynı kategorilere göre tekrar okunmuş ve elde edilen bulgular araştırmacının bulguları ile karşılaştırılmıştır.

Miles ve Huberman (1994)'ın nitel araştırmalarda bulguların benzerlik oranına ilişkin içsel tutarlık için geliştirdiği bir formül vardır. Bu benzerlik formülü şu şekilde hesaplanmaktadır: $\Delta = C \div (C + \partial) \times 100$. Bu formüle göre Δ: Güvenilirlik katsayısını, C: Üzerinde görüş birliği sağlanan bulgular, ∂: Üzerinde görüş birliği sağlanamayan bulguları ifade etmektedir. Buna göre araştırmacının başlangıçta bulduğu bulgu sayısı 423, üzerinde tam olarak görüş birliği sağlanamayan bulgu sayısı ise 17'dir. Buna göre ∂:17'dir. Miles ve Huberman modeli dikkate alınarak yapılan hesaplamaya göre $\Delta = 406 / (406+17) \times 100$ formülüne göre Δ=95 çıkar. Yani araştırmanın güvenilirliği bu formüle göre %95 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman'a göre içsel geçerliliği ölçen bu formülün en az %80 olması gerekmektedir. Bu durumda araştırmanın güvenilirliği bu oranın üzerinde çıkmıştır.

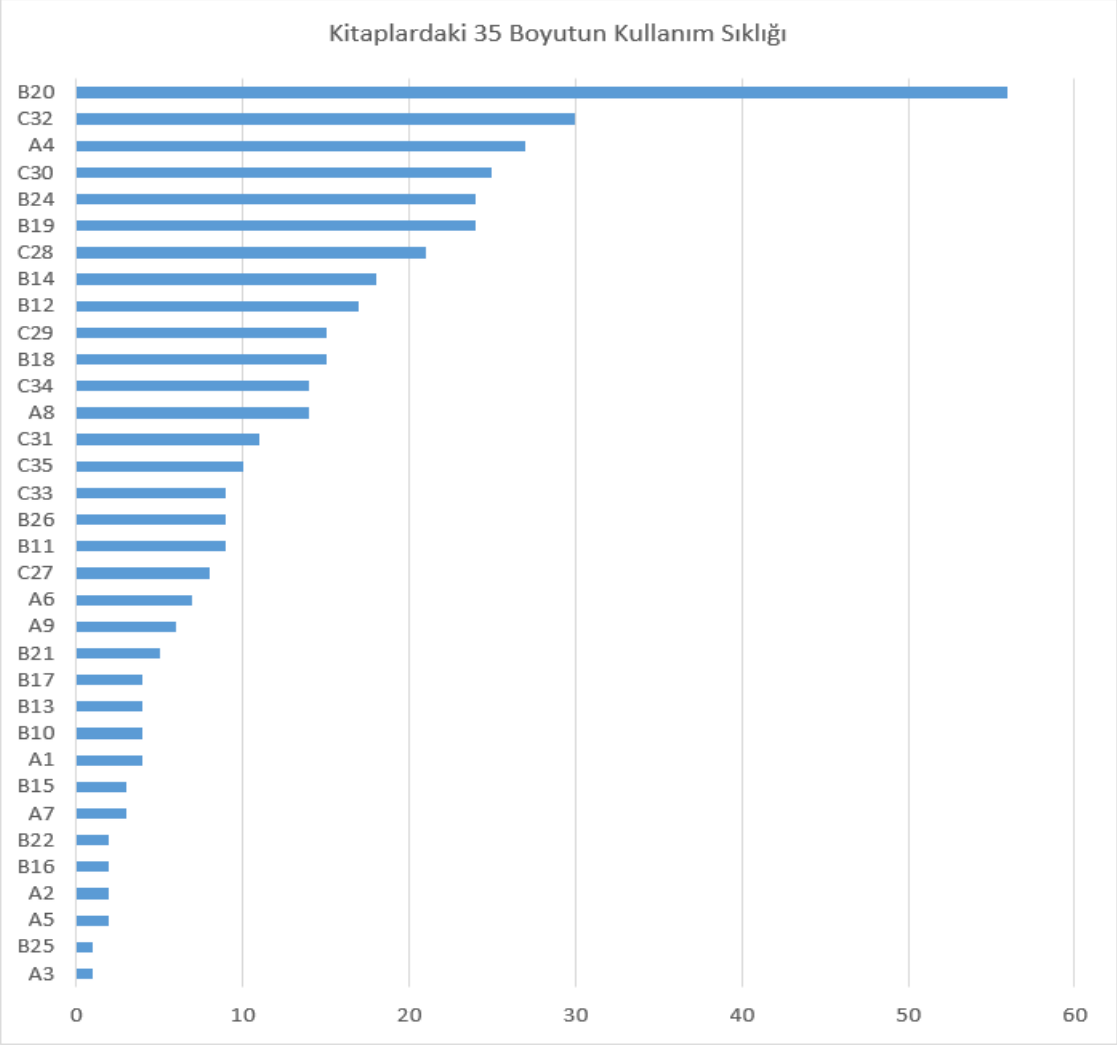
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular

Tezin bu bölümünde eserlerden elde edilen bulgular tablolar halinde sunularak her bir tablonun altında ilgili açıklamalara yer verilmiştir. TUDEM Edebiyat Ödülü almış 9 eser eleştirel düşünme stratejilerinin 35 boyutuna göre incelenmiş, eserlerden elde edilen bulgular her bir strateji için ayrı ayrı tablo halinde gösterilmiş ve betimsel analizleri yapılmıştır. Eleştirel düşünme verilerine başlamadan önce eleştirel düşünmenin üç boyutu ile ilgili genel dağılımı göstermek amacıyla eleştirel düşünmenin 35 boyutunun eserlere göre dağılımına ilişkin frekanslara aşağıdaki şekilde yer verilmiştir.

Şekil 4.1

Seçilen Eserlerin Eleştirel Düşünme Stratejilerinin 35 Boyutun Kullanım Sıklığı

Yukarıdaki şekil incelendiğinde eserlerde en sık rastlanılan boyut B20 koduyla verilen eylemleri veya politikaları analiz etmedir. Bunu C32 koduyla verilen makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapma ve diğer boyutlar izler. En az rastlanılan boyut ise A3 koduyla verilen adil düşünür olmadır. Şekilde eserlerde en fazla kullanılan boyuttan en aza kullanılan boyuta göre sıralama oluşturulmuştur.

4.1. Duyuşsal Stratejilere Ait Bulgular

Bu bölümde araştırmaya konu olan 9 adet ödüllü çocuk eserinden elde edilen bulgular, eleştirel düşünme boyutunun duyuşsal stratejiler basamağında bulunan 9 maddeyi ne ölçüde içerdiğine göre incelenmiş ve tespit edilen bulgular tablo halinde gösterilmiştir. İnceleme sonunda elde edilen bulgular, eleştirel düşünmenin duyuşsal stratejiler basamağına göre yorumlanmış olup bulguların betimsel analizleri sunulmuştur. Analizleri yapılan bulguların eserlerdeki kullanılma sıklığına göre frekans tablosuna yer verilmiş ve veriler dağılım grafiği gösterilmiştir.

Tablo 4.1

Duyuşsal Strateji A.1 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.1 Bağımsız düşünme	Almarpa'nın Gizemi	Aylin'se, "Ben hâlâ Kuşçu'yla konuşma fikrindeyim," dedi yine. (s.91)	Düşüncenin bilincinde olma
		"Ben ta başından beri senin iyi biri olduğunu biliyordum ve seninle her şeyi konuşma taraftarıydım," diye de ekledi. (s.135)	
	Gülen Sakız Ağacı	Adam göz ucuyla baktı kutuya ve Yoo, aradığım bu da değil," dedi. (s.19)	
	Uzaylı Komşu	"Gerek yok, niçin geldiğinizi biliyorum ve fikrimi değiştirmeye hiç niyetim yok. (s.11)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.1 basamağında bulunan bağımsız düşünme, düşüncenin bilincinde olma kodu ile verilmiştir. Bireyin kendi kendine özerk olarak düşünmesi ve başkalarından bağımsız olarak karar vermesini ifade eder. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 2 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 1 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi adlı romanda Aylin ve arkadaşları kitabın diğer karakterlerinden Kuşçu ile ilgili birtakım şüpheler duymaktadır. Kuşçu Köyceğiz'de kendi teknesinde yaşayan, arada sırada teknesiyle Aylin ve arkadaşlarına etrafı gezdiren bir kişidir. Teknesiyle çocuklara etrafı gezdirirken aynı zamanda anlattığı efsanelerle de çocuklara düşündürücü mesajlar iletmektedir. Kuşçunun tüm bu özelliklerinin yanında zaman zaman turist kılığına girmesi, akıcı bir Fransızca konuşarak Fransız bir turist gibi davranması ve zaman zaman kılık değiştirmesi dört arkadaş tarafından kuşku ile karşılanmaktadır. Aylin'in arkadaşları Kaan, Kerem ve Tolga Kuşçu'nun bölgede yaşayan karettaları kaçırmak için plan yaptığını ve onun güvenilmez, tehlikeli bir kişi olduğuna inanırlarken Aylin arkadaşları ile aynı fikirde değildir. Arkadaşlarının fikrini pasif bir düşünür gibi kabullenmez; onları dinler ancak bağımsız bir düşünürün gösterdiği özellikler doğrultusunda etrafındaki fikir birliğinden manipüle olmaz. Aylin erken karar vermenin yanlış olduğuna, Kuşçu ile konuşulması gerektiğine inanır ve bağımsız bir düşünürün özelliklerini yansıtır. *"Ben hâlâ Kuşçu'yla konuşma fikrindeyim." (Çakman, 2012, s.91).*

Romanın sonlarına doğru Kuşçu'nun aslında kötü biri olmadığı, bölgenin doğal ve eşsiz güzelliklerini korumak için polislerle iş birliği yaptığı ortaya çıkar. Aylin'in kendi düşüncesi doğrultusunda vardığı kararda haklı olduğu görülür. Kuşçu'nun masum olduğu anlaşılırken Aylin Kuşçu'ya onun hakkında duydukları kuşkudan ve arkadaşları ile düştüğü fikir ayrılığından bahseder. Aylin ile Kuşçu karakterinin romanda aralarında geçen diyalogda da Aylin bağımsız düşünür özelliklerini yansıtmaktır ve kendi fikrini ortaya koyar. *"Ben ta başından beri senin iyi biri olduğunu biliyordum ve seninle her şeyi konuşma taraftarıydım." (Çakman, 2012, s.135).*

Gülen Sakız Ağacı adlı öyküde Arda mahallelerindeki oyuncakçı Kemal amcadan bir çocukluk anısını anlatmasını ister. Kemal amca çocukken ona büyükbabası tarafından hediye edilen müzik kutusunun öyküsünü anlatır. Büyükbabası oyuncak müzik aletleri satan bir oyuncakçıda torunu için hediye bakarken dükkânın sahibi satıcı çeşit çeşit gösterişli müzik kutularını gösterir. Her birinin ayrı özellikleri olduğuna, özel malzemelerden yapıldığına, hediye için oldukça gösterişli olduklarına büyükbabayı ikna etmeye çalışır. Kemal amcanın büyükbabasının, satıcının onu ikna etmek için gösterdiği tüm çabaya rağmen kendi fikirleri doğrultusunda karar vermesi yine bağımsız düşünme basamağına bir örnektir. *"Adam göz ucuyla baktı kutuya ve Yoo, aradığım bu da değil, dedi." (Çakman, 2013, s.19).* Daha sonra oyuncak raflarının arkasında tozlu bir bölmede duran, şarkısı duyulmayan ama üzerindeki dansçıların dans ettiği oyuncak kutusunu alır. Torunu için dükkandaki diğer tüm müzik kutularından farklı olduğunu düşündüğü bu kutuyu alır.

Uzaylı Komşu adlı eserde Bayan Pimpirik; etrafında büyük apartmanlarla çevrili bahçeli, şirin bir evde yaşar. Bir gün prestijli bir inşaat şirketinin temsilcileri olarak kendilerini tanıtan bir kadın ve erkek Bayan Pimpirik'in evine gelir. Evini almak istediklerini ve karşılığında ne kadar istiyorsa verebileceklerini söyler. Bayan Pimpirik'i ikna etmek için türlü dil döken bu kişiler onu evini satması için asla ikna edemezler. Söylenen her şeye rağmen Bayan Pimpirik özerk bir düşünür olarak haksız otoriteleri reddeder ve bağımsız düşünürün özelliğini yansıtır. *"Gerek yok, niçin geldiğinizi biliyorum ve fikrimi değiştirmeye hiç niyetim yok." (Dikici, 2013, s.11).*

Tablo 4.2

Duyuşsal Strateji A.2 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.2 Benmerkezciliğe veya toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştirme	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Elbette her insan bazen yanılabilir. Sonuçta ben de bir insanım. Ve yanıldığımı servisten inince okul kapısında beni bekleyen Berkay'ı görünce anladım. (s.51)	Düşünceyi yeniden yapılandırma
	Uzaylı Komşu	Ondan uzak duracaksın bak. Anlamamıştı Savaş. 'Bize benzemiyor, bizden farklı diye mi uzak durmam gerekiyor? İnsan ne isterse, kendini nasıl mutlu hissedecekse öyle giyinmeli. (s.19)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.2 basamağında bulunan benmerkezciliğe veya toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştirme, düşünceyi yeniden yapılandırma kodu ile verilmiştir. Benmerkezcilik eleştirel düşünmenin tam tersidir. Benmerkezci birey kendi düşünce ve inançlarının doğruluğunu kabul eder. Oysaki benmerkezcilikten toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştiren bir birey düşünce ve inançlarında yanılabileceğini kabul etmeye başlar ve başka bireylerin de düşünce ve inançlarının doğruluğunu kabullenir. Bu basamağa dair "Bilmece'nin İzinde Macera'nın Peşinde" adlı eserde 1 bulguya, "Uzaylı Komşu" adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

"Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde" adlı romanda Ozan, masalın şifrelerini çözmek için arkadaşları ile verdikleri mücadelede Berkay'ın mızıkçılık yapacağı düşüncesine kapılır. Şifreyi çözmek için buluşacakları ertesi gün Berkay'ın dişçiye gideceğini söylemesi Ozan'ın Berkay'ın gelmeyeceği fikrine kapılmasına sebep olur. Bu konuda

gösterdiği benmerkezci tavrı Berkay'ı ertesi gün okulda görmesi ile yıkılır. Böylece bir insan olarak yanılabileceği fikri ile toplummerkezciliğe ilişkin bir tavır sergiler. *"Elbette her insan bazen yanılabilir. Sonuçta ben de bir insanım. Ve yanıldığımı servisten inince okul kapısında beni bekleyen Berkay'ı görünce anladım." (Göçmen, 2012, s.51).*

Uzaylı Komşu adlı öyküde Bayan Pimpirik'in farklı görüntüsünden dolayı yaşadığı toplumda kabul görmemesi; büyüğünden küçüğüne o toplumun bireylerine, tutum ve davranışlarına da yansımıştır. Mahallenin çocukları ne zaman Bayan Pimpirik'i sokakta görseler onun farklı görüntüsü ile alay ederler, hatta onun bir uzaylı olacağına bile inanmaya başlarlar. Bu kadar büyük bir ön yargının içinde Savaş arkadaşları gibi düşünmemektedir. Arkadaşlarının gösterdikleri benmerkezci ve bencil yaklaşımın aksine herkesin kendileri gibi görünmek zorunda olmadığı, insanların farklı fiziki özelliklerinin bulunmasının doğal olduğuna dair toplummerkezciliğe karşı bir içgörü geliştirir. Annesi, Savaş'ı kaldırımdan geçen Bayan Pi'den uzak tutmaya çalışırken aralarında geçen diyalog Savaş'ın toplummerkezci tutumuna örnek teşkil eder. *"Ondan uzak duracaksın bak. Anlamamıştı Savaş. 'Bize benzemiyor, bizden farklı diye mi uzak durmam gerekiyor? İnsan ne isterse, kendini nasıl mutlu hissedecekse öyle giyinmeli." (Dikici, 2013, s.19).*

Tablo 4.3

Duyuşsal Strateji A.3 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.3 Adil düşünür olma	Gülen Sakız Ağacı	Annem dünyanın sekizinci harikasına bakar gibi vazoyu hayranlıkla inceledi. Acaba benim görmediğim ne görüyor bu vazoda diye düşünerek, vazoyu almış ben de dikkatlice inceliyordum. (s.55)	Bakış açısını gözden geçirme

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.3 basamağında bulunan adil düşünür olma, bakış açısını gözden geçirme kodu ile verilmiştir. Bireyin adil düşünür olması için benmerkezciliğinin üstesinden gelerek gerçeği anlık algılarıyla veya uzun süredir devam eden inançlarıyla özdeşleştirmeden kendini başkalarının yerine koyması gerekir. Başkaları ile aynı fikirde olmasa bile onlar gibi düşünmeye çalıştığında neden aynı fikirde olmadığını anlamaya çalışır. Bu basamağa dair Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Gülen Sakız Ağacı adlı eserde Arda'nın annesi antika eşyalara düşkün biridir. Mahallelerinde bulunan Asaf amcanın antika dükkânına beraber gittiklerinde annesi antika çini bir vazo beğenir. Arda önce bu vazonun neden bu kadar değerli ve kıymetli olduğuna kendi bakış açısından bir anlam veremez. Annesinin bu vazoyu neden bu kadar beğendiğini anlayabilmek için kendi fikrini bir yana koyar ve kendini annesinin yerine koyarak vazoyu annesinin gözünden anlamaya çalışır. Arda'nın burada gösterdiği tutum, bireyin bir başkası ile neden aynı fikirde olmadığını anlayabilmek için kendini karşı tarafın yerine koyarak düşünmeye çalışan adil düşünür tutumuna örnektir. *"Annem dünyanın sekizinci harikasına bakar gibi vazoyu hayranlıkla inceledi. Acaba benim görmediğim ne görüyor bu vazoda diye düşünerek, vazoyu almış ben de dikkatlice inceliyordum."* (*Çakman, 2013, s.55).*

Tablo 4.4

Duyuşsal Strateji A.4 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.4 Duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme	Almarpa'nın Gizemi	Şimdiyse ne önündeki yemekten ne de yol boyu akıp giden manzaradan zevk alıyordu. Rayların kenarına dizilmiş el sallayan köylü çocuklarına bile sinir olmuştu. (s.11) Daha önce hiç bu kadar mutlu olmadığını hissetti Kaan. Hatta Eren'le aylarca bekledikleri o yeni oyun CD'si çıktığında bile bu kadar iyi hissetmemişti kendini… (s.37)	Duygu ve düşüncelerin farkında olma
	Amber'in Zaman Kapsülü	Okuldan çıkarken hem hiçbir ipucu bulamadığım için üzülüyor, hem de yalan söylediğim için kendime kızıyordum. (s.37) Babam ve hemşireye yalan söylediğim için utanıyordum, ama utancımın esas sebebi büyük teyzeden fotoğrafı sert bir şekilde almamdı. (s.72)	
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Yıllar önce de olsa, bir adaşımın böyle işletilmesi nedense gücüme gitmişti. (s.8) Duygularım karmakarışıktı. Bir taraftan masalı bulmanın gururunu yaşarken, bir taraftan da masalın bitmiş olmasına üzülüyordum. (s.110)	
	Eyfel'i Kim Yedi?	Huyumdur, yeni ve çok sevdiğim bir şeye sahip olduğumda sık sık bakar sevinç duyarım. Bu kez öyle olmadı; şaşkın ve kaygılıydım. Koleksiyonumun en güzel parçası yerinde yoktu! (s.50)	
	Gülen Sakız Ağacı	Hepimiz çok sevinmiştik öğretmenimizin bu kadar kolay bir ödev vermesine. (s.7) "Üç saattir sıkılmadınız mı burada, dedi babam." "Yoo," dedim. "Aksine çok eğlendik. Uçurtma uçurmak çok keyifli…" (s.46) Gitmesin istiyordum babam. Gideli birkaç gün olmuştu. Üzüntümden ne yemek yiyor ne de konuşuyordum. (s.62)	
	Kar Kurdu ve Canavar	Şimdi, yine cumartesi günleri aynı çizgi film çıkınca, annesinin çocukluğunda izlediği filmi seyrettiği için mutlu oluyordu. (s.42)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.4 Duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme	Kar Kurdu ve Canavar	Mizgin'e, Aksak Birindar'ın kızı, derlerdi. Bazen sadece Aksaklar! Soyadı gibi bir şey yani. Bu yüzden muhtara kızgınlığı hiç geçmezdi Mizgin'in. (s.84)	Duygu ve düşüncelerin farkında olma
		"Ayrılalım," kaldı aklımda. Ona hiçbir şey diyemedim. Sinirimden, kese kâğıdındaki yumurtaları teker teker çıkarıp kaldırıma fırlattım. (s.8)	
		Ceren çok ısrarcıydı ve kendisine aşırı şekilde güveniyordu. Bu çelimsiz, çilli kıza sinir olmaya başlamıştım. (s.25)	
	Selin Beni Terk Etti	Öfkeliydim, hem de çok. Annemin tüm bunları atlamış olmasına öfkelenmiştim galiba. (s.66)	
		Babam, şimdi olduğu gibi annemle ilgili hep güzel şeyler söyledi bana. Bunları duyduğumda anneme olan hayranlığını anlardım. (s.72)	
		"Hayatımda böyle lezzetli şeyler yemedim," diyordu Ceren. Böyle şeyler duymak insana gurur veriyor. Kendinizi iyi hissediyorsunuz. (s.87)	
		Ben en çok bu odayı seviyorum, çünkü rengârenk. Burada, masal dünyasında gibiyim. (s.10)	
		O, çarşıya çıktığında tüm gözler onda olur, tuhaf tuhaf bakarlar. Bu duruma alışık olan Pi, gülümseyerek selam verir herkese. Bu yüzden, çarşı esnafı tuhaf bulsa da Pi'yi pek sever, ona saygı duyar. (s.16)	
	Uzaylı Komşu	Hasan'ın geri dönmediğini görünce, Sanırım biraz ileri gittim, dedi Bediş kendi kendine. Yine kalbini kırmıştı arkadaşının. Gönlünü alsa iyi olacaktı. (s.33)	
		Ceren ve Savaş, komşu teyzeye karşı kendilerini yeterince suçlu, hatta borçlu hissediyorlardı. (s.53)	
		Bu sabah yüreğim pır pır uyandım. Hem uzun zaman sonra onu göreceğimden (umarım) hem de yarın yurt dışına yapacağım yolculuk yüzünden heyecanlıyım (s.80)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Zaten ben okulu hiç sevmiyorum ki. Her gün servise binerken, ayaklarım geri geri gidiyor. Sınıfımdaki çocukları görmek istemiyorum. Ama en çok da kendi adımdan nefret ediyorum! (s.15)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.4 Duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme	Vur Patlasın Çal Oynasın	Sınıftaki sevinç çığlıkları eminim tüm okulda yankılanıyordu. Herkes çok heyecanlanmıştı. Hatta ben bile! (s.20) Beş on saniye boş boş birbirimize baktık. Acaba benim yüzümde ne görüyordu? Ne görecek, Tabii ki acınacak bir çocuk! Bunu düşününce yine ağlamaya başlarım diye korktum. Bugün daha fazla 'ezik' olmayı gerçekten kaldıramayacaktım. (s.30) Sonra bütün sınıf bağırmaya başladı. "Çal! Çal! Çal!" İçimden öfkeli bir sıcaklık yükseldi. Yavaşça yürüyüp sandalyeye oturdum ve dedemin darbukasını kucağıma aldım. (s.57) Tamam, dürüst olmak gerekirse, Orkestraya alınmadığımız için hâlâ içimizde bir burukluk vardı ama artık eskisi kadar üzgün değildik. Çünkü oluşturduğumuz müzik grubunda çok eğleniyorduk. (s.95)	Duygu ve düşüncelerin farkında olma

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.4 basamağında bulunan duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme, duygu ve düşüncelerin farkında olma kodu ile verilmiştir. Bireyin kendini anlaması ve içgörü ile düşünmesi için akıl, duygu ve düşünce arasında bir bağ kurarak duygu ve düşüncelerinin farkında olması gerekir. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 2 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 2 bulguya, Bilmecenin İzinde Macera'nın Peşinde adlı eserde 2 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 3 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 2 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 5 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 5 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası adlı eserde ise 5 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi adlı romanda Kaan'ın babası İlhan Bey'in işten çıkarılmasıyla Kaan ve ailesi Köyceğiz'e taşınır. Yıllardır yaşadığı şehirden, arkadaşlarından ve okulundan ayrılmak Kaan için kabul edilmesi güç bir durumdur. Yaşadığı bu durum ve ardında bıraktığı şehir ile ilgili düşünceleri Kaan'ın duygu dünyasına da yansır. Kaan'ın duygu ve düşünceleri bazen yazar tarafından bazen de karakterin kendi ağzından okura yansıtılır. *"Şimdiyse ne önündeki yemekten ne de yol boyu akıp giden manzaradan zevk alıyordu. Rayların kenarına dizilmiş el sallayan köylü çocuklarına bile sinir olmuştu." (Çakman, 2012, s.11).* Kaan ve ailesi Köyceğiz'e taşındıktan sonra Kaan için yepyeni bir hayat başlamıştır. Kaan kısa sürede Köyceğiz'in doğal ve eşsiz güzellikleri ve yeni edindiği arkadaşlıklar sayesinde yeni ortamına alışır. Köyceğiz'de kendi teknesinde yaşayan, Kaan ve arkadaşlarını teknesiyle Köyceğiz'in eşsiz koylarında gezdiren Kuşçu ile kurduğu yakınlık Kaan'ın duygu dünyasında farklı bir heyecan ve mutluluğa kapı açar. *"Daha önce hiç bu kadar mutlu olmadığını hissetti Kaan. Hatta Eren'le aylarca bekledikleri o yeni oyun CD'si çıktığında bile bu kadar iyi hissetmemişti kendini…" (Çakman, 2012, s.37).*

Amber'in Zaman Kapsülü adlı romanda Amber, okuldaki Türkçe öğretmeninin ailelerindeki akrabaları tanıtmalarını istemesi, Amber'in geçmişi ve ailesi ile ilgili araştırma yapmasına vesile olur. Amber'in bir gün babasının çalışma odasında kilitli tuttuğu bir kutuda Ferda isminin yazılı olduğu eski bir fotoğrafı bulması, Amber'e bu kişinin ailesinden yakın bir akrabası olduğunu düşündürür. Bu sebeple Ferda'nın kim olduğuna dair araştırmalar yapmaya başlar. Bu araştırmalarını babasından gizleyen Amber, bununla ilgili bazen duygu ve düşünce dünyasında karmaşalar yaşar ve kendince aslında bunların sebeplerinin de farkındadır. *"Okuldan çıkarken hem hiçbir ipucu bulamadığım için üzülüyor, hem de yalan söylediğim için kendime kızıyordum." (Gülü, 2014, s.37).* Babasına

akrabalarının olup olmadığını sorduğunda uzakta yaşayan yaşlı bir teyzenin olduğunu öğrenmesinin ardından ısrarla onu ziyaret etmek istediğini söyleyerek babasını onu ziyaret etmeye ikna eder. Ziyaretin gerçek sebebinin Ferda'nın kim olduğuna dair yaptığı araştırmadan kaynaklı olduğunu da babasından saklar. Amacı hafızasını yitiren bu yaşlı akrabasına Ferda'nın fotoğrafını göstererek ondan bir şeyler öğrenmeye çalışmasıdır. *"Babam ve hemşireye yalan söylediğim için utanıyordum, ama utancımın esas sebebi büyük teyzeden fotoğrafi sert bir şekilde almamdı." (Gülü, 2014, s.72).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı romanda Ozan'ın bir ödev nedeni ile kütüphaneye gitmesi ve orada eline aldığı bir kitabın sayfaları arasında kendi ismine ithafen yazılmış bir not bulması Ozan'ın bir hayli şaşırmasına neden olur. Arka arkaya seçtiği kitaplarda bu notun devamının olması onu daha da şaşırtır. Ne düşüneceğini bilemez. Önce bunun bir tesadüf mü olduğunu sorgularken sonra kendi ismi ile aynı olan başka bir Ozan'a yazıldığını düşünür. Bunu düşünürken de başka bir Ozan da olsa bir kişinin bu şekilde işletilmesi onda huzursuzluk duygusuna neden olur. Bu duygusunun altında yatan düşünce de kitapta karakterin ağzından okura hissettirilir. *"Yıllar önce de olsa, bir adaşımın böyle işletilmesi nedense gücüme gitmişti." (Göçmen, 2012, s.8).* Ozan'ın kütüphanede art arda bulduğu notların, romanın ilerleyen bölümlerinde aslında bir masalın beş parçaya ayrılmış bölümleri olduğu ve bu masalın ayrılan parçalarının bulmacalar yoluyla takip edilerek bir oyunun içerisine dâhil olacak beş kişi tarafından birleştirilmesi gerektiği anlatılır. Ozan ve arkadaşları notları ve bu notlara dair bulmacaları çözerek romanın sonunda masalı birleştirirler. Romanın sonunda Ozan; arkadaşları ile büyük bir dayanışma, birlik ve beraberlik içinde çözdükleri problemin gururunu yaşarken bir yandan da bu maceranın bitmesinden duyduğu üzüntünün farkındadır. *"Duygularım karmakarışıktı. Bir taraftan masalı bulmanın gururunu yaşarken, bir taraftan da masalın bitmiş olmasına üzülüyordum." (Göçmen, 2012, s.110).*

Eyfel'i Kim Yedi? adlı öyküde bir Akdeniz kentine gezmeye giden gezginin burada ilginç nesneler satan bir dükkân dikkatini çeker. Dükkâna girdiğinde başında tacı olan küçük bir kurbağa heykeli görür ve alır. Aldığı bu kurbağa heykelini, dolaştığı şehirlerden topladığı koleksiyonuna dâhil eder. Eve döndüğünde koleksiyonuna dâhil ettiği bu heykeli bir sabah uyandığında yerinde göremeyince çok şaşırır. *"Huyumdur, yeni ve çok sevdiğim bir şeye sahip olduğumda sık sık bakar sevinç duyarım. Bu kez öyle olmadı; şaşkın ve kaygılıydım. Koleksiyonumun en güzel parçası yerinde yoktu!" (Sözbilir, 2013, s.50).*

Gülen Sakız Ağacı adlı öyküde Arda'nın Türkçe öğretmeninin verdiği "Çocukluk nedir?" konulu ödev sebebi ile sınıfta bir bayram havası eser. Sınıfın en haylaz öğrencisi bile bu duruma çok sevinir. Arda ve arkadaşlarının bu sevincinin altında yatan duygu öğretmenin verdiği ödev konusunu kolay bulmalarıdır. *"Hepimiz çok sevinmiştik öğretmenimizin bu kadar kolay bir ödev vermesine." (Çakman, 2013, s.7).*

Arda'nın annesi Nevin Hanım'ın çocukluk anısının anlatıldığı bölümde Nevin Hanım köyde yaşayan dayısını ziyarete gittiklerinde dayısının kızı Gülay'ın çok şanslı olduğunu düşünür. Gülay'ın yaşadığı köy hayatı, çevresi, etraftaki doğallık, küçük şeylerle yaşadığı mutluluk Nevin Hanım'ı da etkiler. Bir gün dayısının Gülay ve Nevin Hanım'a kendi elleriyle yaptığı uçurtma, onun şehirde kırtasiyeden aldığı uçurtmadan çok farklıdır. Dayısı ve Gülay ile uçurtma uçururken daha önce hissetmediği kadar büyük bir mutluluk yaşayan Nevin Hanım o günü çocukluğunun en güzel anıları arasında hatırlar. *"Üç saattir sıkılmadınız mı burada, dedi babam. Yoo, dedim. Aksine çok eğlendik. Uçurtma uçurmak çok keyifli…" (Çakman, 2013, s.46).*

Arda'nın komşusu Münire teyzenin anısının anlatıldığı bu bölümde, Münire teyze küçükken babası iş bulmak için çabalar. Ne yaptıysa iş bulamaz ve bir gün iş bulmak için uzaklara gitmesi gerektiğini söyler. Babasının gitmesi Münire teyzenin çocuk dünyasında büyük bir yıkıma yol açar. Etrafında onu mutlu etmeye çalışan annesi ne yaparsa yapsın o babasının eksikliğini her zaman hisseder ve bu düşünce ile hayatındaki her şey eksik gelir. Babasının yokluğunda hiçbir şey yapmak istemez. *"Gitmesin istiyordum babam. Gideli birkaç gün olmuştu. Üzüntümden ne yemek yiyor ne de konuşuyordum." (Çakman, 2013, s.62).*

Kar Kurdu ve Canavar adlı romanda Mizgin, babasının eve sarhoş gelmesinden ve annesine verdiği zarardan dolayı çok üzülmektedir. Annesinin yine üzgün olduğu anlardan birinde onu mutlu etmek için anne kız beraber kurdukları küçük dünyalarında mutlu olmanın yollarını ararlar. Annesinin çocukluk günlerini hatırlaması ve o günlerde yaşadığı mutluluğu paylaşması aynı zamanda Mizgin'i de mutlu eder. Annesinin çocukluğunda izlediği tek çizgi filmi kendisinin de izlemesi, Mizgin'e annesinin eski günlerindeki mutluluğunu paylaşıyor hissi verir. *"Şimdi, yine cumartesi günleri aynı çizgi film çıkınca, annesinin çocukluğunda izlediği filmi seyrettiği için mutlu oluyordu." (Öztürk, 2020, s.42).*

Mizgin'in babasına takılan Aksak Birindar lakabı ve kendisine de bu lakapla seslenilmesi Mizgin'i oldukça sinirlendirir. Yaşadığı öfke duygusunun babasına takılan bu ad sebebi ile olduğunu kendi de fark eder. *"Mizgin'e, Aksak Birindar'ın kızı, derlerdi.*

Bazen sadece Aksaklar! Soyadı gibi bir şey yani. Bu yüzden muhtara kızgınlığı hiç geçmezdi Mizgin'in." (Öztürk, 2020, s.84).

Selin Beni Terk Etti adlı romanda Deniz ve Selin birbirini seven iki arkadaştır. Selin'in bir gün Deniz'den ayrılmak istemesi üzerine Deniz'in yaşadığı öfke ve hayal kırıklığı Deniz'i oldukça etkiler. Selin'in ondan ayrılmasını bir türlü kabul etmek istemez. *"Ayrılalım, kaldı aklımda. Ona hiçbir şey diyemedim. Sinirimden, kese kâğıdındaki yumurtaları teker teker çıkarıp kaldırıma fırlattım." (Debbağ, 2020, s.8).* Bir gün okullarına Ceren adında bir öğrencinin gelmesi, Deniz'in Selin'e olan duygularını anlamlandırması ve kendini tanımasında büyük rol oynar. Ceren'in kendinden emin tavırları, Deniz'e duygu ve düşünce dünyasını sorgulatacak sorular yönlendirmesi bazen Deniz'in Ceren'e karşı olumsuz duygu beslemesine neden olur. *"Ceren çok ısrarcıydı ve kendisine aşırı şekilde güveniyordu. Bu çelimsiz, çilli kıza sinir olmaya başlamıştım." (Debbağ, 2020, s.25).*

Deniz'in anne ve babası bir süre sonra ayrılma kararı verirler. Deniz bu karara tepki gösterir. Anne ve babasının bu kararı verirken kardeşi Zeynep ve kendisini düşünmemelerine, son zamanlarda ne yaşadıklarını ne istediklerini fark etmemelerine tepkilidir. Son günlerde pasta yapmaya merak salması, mutfakta fazla zaman geçirmesi bile annesinin dikkatini çekmemiştir. *"Öfkeliydim, hem de çok. Annemin tüm bunları atlamış olmasına öfkelenmiştim galiba." (Debbağ, 2020, s.66).*

Annesi ile babası ayrılan Deniz'in, bu ayrılık sonrası anne ve babasının birbirleri ile ayrılma öncesine göre daha sağlıklı iletişim kurmaları Deniz'in duygu dünyasına da etki eder. *"Babam, şimdi olduğu gibi annemle ilgili hep güzel şeyler söyledi bana. Bunları duyduğumda anneme olan hayranlığını anlardım." (Debbağ, 2020, s.72).*

Deniz'in büyüme ve olgunlaşmasının etrafında cereyan eden olaylar, onun duygu ve düşünce dünyasındaki gelişme ve değişimleri de destekler. Bu olgunlaşma Deniz'in gerek aile gerek arkadaşlık ilişkilerine ve iletişimine de yansır. Deniz artık sadece kendini haklı görmemekte, Selin'e de hak vermektedir. Bu sebeple Selin'le olan arkadaşlık ilişkisini yapıcı yönde geliştirmek için harekete geçer. Selin ve Ceren ile vakit geçirmeye, onları anlamaya gayret gösterir. Arkadaşlarıyla keyifli zaman geçirmek için onları evlerine davet eder. Bunun için annesi ile bir hafta sonu hazırlık yapar. Deniz'in gösterdiği bu çaba ve olumlu eylem ona kendini daha iyi hissettirir. *"Hayatımda böyle lezzetli şeyler yemedim, diyordu Ceren. Böyle şeyler duymak insana gurur veriyor. Kendinizi iyi hissediyorsunuz." (Debbağ, 2020, s.87).*

Uzaylı Komşu adlı öyküde Bayan Pimpirik öncelikle kedisinin gözünden betimlenir. Bayan Pimpirik'in farklı ve renkli kişiliği sadece kıyafetleri ve dış görünüşüne değil; evine de yansımıştır. Onun farklı tasarımlara sahip şapkalarını adeta bir masal diyarına benzeten kedisi bundan duyduğu mutluluğu dile getirir. *"Ben en çok bu odayı seviyorum, çünkü rengârenk. Burada, masal dünyasında gibiyim" (Dikici, 2013, s.10).* Öykünün ana karakterlerinden Bayan Pi, mısır püskülü saçlarında bigudileri, renk renk farklı şapkaları ve ilginç giysileri, diğer insanlardan farklı fiziksel görüntüsü ile dışarıdan bakıldığında sıra dışı bir portre çizmektedir. Bayan Pi'nin bu sıra dışı görüntüsü, etrafındaki insanların bu farklılığı kabullenmeyişinin sonucu olarak ona yansır. Bayan Pi'ye tuhaf bakarlar; ondan uzak durulması gerektiğini düşünür, onu yolda gördüklerinde kaldırım bile değiştirirler. Tüm bu kabullenmeyişe rağmen Bayan Pi yine de mahalleliye gülümseyen gözlerle bakar, selam verir. Onun bu tavrı mahalle esnafının ona ayrı bir saygı duymasını sağlar. *"O, çarşıya çıktığında tüm gözler onda olur, tuhaf tuhaf bakarlar. Bu duruma alışık olan Pi, gülümseyerek selam verir herkese. Bu yüzden, çarşı esnafı tuhaf bulsa da Pi'yi pek sever, ona saygı duyar." (Dikici, 2013, s.16).*

Öykünün çocuk karakterlerinden Hasan bir gün Bayan Pi'nin evini dürbünüyle gözetlerken arkadaşlarına onu evinin çatısında cadı olarak gördüğünü söyler. Bayan Pi'nin o gün şöminesini temizlemek için siyah elbise giyip siyah şapka takarak çatıya çıkmasını farklı yorumlayan Hasan'ın Bayan Pi'ye karşı ön yargısı o kadar büyüktür ki Bayan Pi'nin bir cadı olduğunu düşünecek kadar. Hasan'ın bu sefer ileri gittiğini düşünen arkadaşı Bediş, onun gece kâbus gördüğünü dile getirerek arkadaşının söylediklerini ciddiye almaz. Bu tavrı ile Hasan'ı kırdığını düşünen Bediş arkadaşının duygu ve düşüncelerinin sebebini dile getirir. *"Hasan'ın geri dönmediğini görünce, Sanırım biraz ileri gittim, dedi Bediş kendi kendine. Yine kalbini kırmıştı arkadaşının. Gönlünü alsa iyi olacaktı." (Dikici, 2013, s.33).* Öykünün ilerleyen bölümlerinde mahallenin çocuklarından Hasan'ın Bayan Pi'ye karşı ön yargısı değişmezken diğer arkadaşları Bediş, Ceren ve Savaş artık Hasan'ın bu konuda ileri gittiğini bile düşünürler. Hiç kimseye bir zararı olmayan Bayan Pi'ye, uzaylıdan cadıya kadar yapılan bu yakıştırmaların yersiz olduğunu ve ona haksızlık yaptıklarını düşünmeye başlarlar. Bayan Pi'ye karşı takındıkları bu tutum ve davranıştan ötürü duydukları pişmanlık yazar tarafından dile getirilir. *"Ceren ve Savaş, komşu teyzeye karşı kendilerini yeterince suçlu, hatta borçlu hissediyorlardı." (Dikici, 2013, s.53).* Öykünün ilerleyen sayfalarında Bayan Pi'nin karakterine dair ayrıntı ve çözümlemeler de artar. Eserin başlangıç bölümlerinde Bayan Pi'nin sıra dışı ve tuhaf yansıtılan portresi, ilerleyen bölümlerinde emekli müzik öğretmeni olduğuna dair yapılan

açıklamalarla normalleştirilir. Bayan Pi'nin okul yıllarındaki kişiliği, naifliği ve güzel yüreği öğrencisi Nihat'ın gözünden dile getirilir. Nihat'ın almış olduğu müzik eğitimi ve kazandığı yurt dışı eğitiminde Bayan Pi'nin emeğinin olduğu vurgulanır. Yurt dışına gitmeden önce Bayan Pi'yi ziyarete gidecek olan Nihat'ın yaşadığı heyecan yine onun tarafından dile getirilir. *"Bu sabah yüreğim pır pır uyandım. Hem uzun zaman sonra onu göreceğimden (umarım) hem de yarın yurt dışına yapacağım yolculuk yüzünden heyecanlıyım." (Dikici, 2013, s.80).*

Vur Patlasın Çal Oynasın adlı romanın ana karakterlerinden olan Şahap; sınıfındaki arkadaşları tarafından akran zorbalığına uğrayan ve bundan dolayı mutsuz, içine kapanık bir çocuktur. Arkadaşlarının onunla ve ismi ile alay etmeleri, onu hor görmeleri Şahap'ın okul hayatını sarsıcı bir şekilde etkilemektedir. İç dünyasında yaşadığı hayal kırıklığını ve duygularını yer yer dile getirir. *"Zaten ben okulu hiç sevmiyorum ki. Her gün servise binerken, ayaklarım geri geri gidiyor. Sınıfımdaki çocukları görmek istemiyorum. Ama en çok da kendi adımdan nefret ediyorum!" (Göçmen, 2020, s.15).* Şahap ve arkadaşlarının eğitim gördüğü okulun müdürünün bir gün sınıflarına gelerek okula yeni müzik aletleri alındığını, bunlarla okulda bir orkestra kurulacağını ve bu orkestranın okullar arası yarışmalarda okulu temsil edeceğini duyurması ile Şahap ve arkadaşları büyük bir heyecan yaşar. Hatta kendini mutsuzluğa hapsetmiş Şahap bile kendini bu mutluluğa dâhil ettiğini dile getirir. *"Sınıftaki sevinç çığlıkları eminim tüm okulda yankılanıyordu. Herkes çok heyecanlanmıştı. Hatta ben bile!" (Göçmen, 2020, s.20).* Sınıf arkadaşlarının Şahap'ın ismiyle sürekli alay etmeleri, ona "Ezik!" ve "Fıstıkçı Şahap!" diye hitap etmeleri Şahap'ın ruhunda derin yaralar açar. Arkadaşları tarafından uğradığı akran zorbalığını bir süre sonra adeta kabullenir hale gelir ve herkesten kaçmayı çözüm olarak görür. Bir gün sınıflarına İpek adlı yeni bir öğrenci gelir ve Şahap'la arkadaşlık kurmaya çalışır. Şahap'ın duygu dünyasında yaşadığı kırgınlık o kadar büyüktür ki İpek'in onunla gerçekten arkadaş olma isteğini başlarda anlayamaz. İpek bir gün yanına geldiğinde Şahap, diğer sınıf arkadaşlarının zorbalığı karşısında iç dünyasında yaşadığı bu zor durumu dile getirir. *"Beş on saniye boş boş birbirimize baktık. Acaba benim yüzümde ne görüyordu? Ne görecek, tabii ki acınacak bir çocuk! Bunu düşününce yine ağlamaya başlarım diye korktum. Bugün daha fazla 'ezik' olmayı gerçekten kaldıramayacaktım." (Göçmen, 2020, s.30).* Okulun orkestra takımına seçilecek öğrencilerin belirlenmesi için müzik öğretmenleri, seçimler sırasında Şahap ve arkadaşlarının bir enstrüman çalmasını uygun görür. Şahap da bu seçmelere dedesinin darbukası ile katılır. Çalma sırası Şahap'a geldiğinde tüm sı-

nıfın "Çal, çal, çal!" diye bağırmasını Şahap, bir alay olarak görür ve bu düşünceden dolayı yaşadığı öfke duygusunu dile getirir. *"Sonra bütün sınıf bağırmaya başladı. Çal! Çal! Çal! İçimden öfkeli bir sıcaklık yükseldi. Yavaşça yürüyüp sandalyeye oturdum ve dedemin darbukasını kucağıma aldım." (Göçmen, 2020, s.57).* Seçmeler bittikten sonra Şahap ve İpek orkestraya seçilemezler. Önce buna üzülen iki arkadaş daha sonra bu üzüntüyü bir kenara bırakıp kendi orkestralarını kurmaya karar verirler. Bu çözüm, onların başta yaşadığı hayal kırıklığı duygusunu sonraları olumlu bir duyguya çevirir. *"Tamam, dürüst olmak gerekirse, orkestraya alınmadığımız için hâlâ içimizde bir burukluk vardı ama artık eskisi kadar üzgün değildik. Çünkü oluşturduğumuz müzik grubunda çok eğleniyorduk." (Göçmen, 2020, s.95).*

Tablo 4.5

Duyuşsal Strateji A.5 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.5 Entelektüel tevazu geliştirme ve yargıyı askıya alma	Selin Beni Terk Etti	Gerçekten acayip çocuk, şu Can. Tam bir kapalı kutu. Onun hakkındaki tüm öngörülerim tepetaklak olmuştu. Sanırım yaptığım hatalardan biri de bu. Birini yeterince tanımadan onunla ilgili bir görüş oluşturmak. Bu, aynı zamanda yanlış bir fikre kapılmama da neden oluyordu. (s.79)	Ön yargıyı yıkma
	Uzaylı Komşu	Derin bir soluk bıraktı Savaş, arkadaşlarına baktı. Hata mı yapmışlardı? Belki de kadına bir özür borçları vardı. "Ayıp ettik, peşine takılıp. Ayıp ettim. Bana elini uzatan birine teşekkür bile etmeden…" (s.26)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.5 basamağında bulunan entelektüel tevazu geliştirme ve yargıyı askıya alma, ön yargıyı yıkma kodu ile verilmiştir. Eleştirel düşünürler ön yargıya ve ön yargının düşüncelerini sınırlamalarına karşı hassastırlar. Entelektüel alçakgönüllülük, kişinin bildiğinden fazlasını iddia etmemesi gerektiği kabulüne dayanır. Böylece eleştirel düşünürler ön yargılı davrandıklarında bunu ayırt eder ve peşin hükümlü oldukları düşünce üzerine yeniden düşünürler. Bu basamağa dair Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz bir gün okullarına gelen Can adlı bir öğrencinin başta tuhaf ve garip bir çocuk olduğunu düşünerek Can'a karşı ön yargılı bir tutum sergiler. Deniz'in arkadaşlık ve aile ilişkilerindeki büyüme ve olgunlaşma sürecinde gösterdiği tutum ve davranışlar bir süre sonra daha ılımlı ve olumlu hale gelir. Can'ı tanıdıkça, onunla konuştukça, arkadaşının aslında göründüğü gibi olmadığını; pek çok konuda -özellikle de çiçekler- bilgi sahibi olduğunu görünce ona karşı haksızlık yaptığının farkına varır. *"Gerçekten acayip çocuk, şu Can. Tam bir kapalı kutu. Onun hakkındaki tüm öngörülerim tepetaklak olmuştu. Sanırım yaptığım hatalardan biri de bu. Birini yeterince tanımadan onunla ilgili bir görüş oluşturmak. Bu, aynı zamanda yanlış bir fikre kapılmama da neden oluyordu." (Debbağ, 2020, s.79).*

Uzaylı Komşu adlı öyküde Savaş ve arkadaşlarının Bayan Pi'ye yönelik ön yargıları onun bu dünyada yaşayan bir canlı olmadığını hatta bir uzaylı olduğunu iddia edecek kadar büyüktür. Bir gün Bayan Pi'yi takip eden Savaş'ın bir anda başı döner ve düşüp bayılır. Savaş'ın düştüğünü gören Bayan Pi elini uzatarak Savaş'ı yerden kaldırır ve onu evine götürebileceğini söyler. Kendine gelen Savaş, Bayan Pi'yi karşısında görünce ona teşekkür bile etmeden oradan koşarak uzaklaşır. Sonra bu yaptığından kendi de utanır çünkü Bayan Pi'yi tanımadan onun hakkındaki ön yargılı düşüncelerinin farkına varır. *"Derin bir soluk bıraktı Savaş, arkadaşlarına baktı. Hata mı yapmışlardı? Belki de kadına bir özür borçları vardı. 'Ayıp ettik, peşine takılıp. Ayıp ettim. Bana elini uzatan birine teşekkür bile etmeden…" (Dikici, 2013, s.26).*

Tablo 4.6

Duyuşsal Strateji A.6 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.6 Entelektüel cesaret geliştirme	Almarpa'nın Gizemi	"Bence haksızlık ediyorsunuz," dedi Aylin. "Sırf diğer insanlardan biraz farklı diye ondan şüphelenmemiz doğru mu?" (s.57)	Farklı düşünmekten korkmama
	Gülen Sakız Ağacı	Birden "Korkuluk festivali yapalım," diye atıldım. Herkes şaşkınlıkla bana bakarken nereden cesaret geldi bilmem, düşündüklerimi bir bir söyledim. (s.105)	
	Selin Beni Terk Etti	Hiçbir şey anlamamıştık. "İyi ama," dedim "bunu yukarıdan yapman gerekmez mi?" "Bu şekilde bir kuş gibi uçtuğumu hayal ediyorum. Daha önce gördüğüm her şeyi hayalimdeki bu kuşa aktarıyorum. Kuş yükseldikçe artık onun gözüyle görmeye başlıyorum." (s.100-101)	
	Uzaylı Komşu	"Buldum!" dedi. "O kedi, cadı kadının kedisi. O gönderiyor, yönlendiriyor kediyi, kim bilir ne hain planları var. (s.51) "Bilmediğimiz şeylerden, tanımadığımız insanlardan korkarız ve çeşitli yakıştırmalarda bulunuruz. Tanıyınca fikrimiz değişebilir," dedim. (s.84)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Aslında hiç huyum değildir sınıfta parmak kaldırıp söz almak. (s.18) Sonra 'ne olacaksa olsun' dercesine makinalı tüfek gibi konuşmaya başladım. (s.18)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.6 basamağında bulunan entelektüel cesaret geliştirme, farklı düşünmekten korkmama kodu ile verilmiştir. Bağımsız düşünen birey, bulunduğu topluluk içinde farklı fikirlere sahip olsa bile bu farklılığı dile getirme cesaretini göstermelidir. Popüler olmayan fikir ya da bakış açısına sahip olsa da düşündüğü şeyi konuşmaya hazır olmalı ve bunu dile getirmelidir. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 1 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı

eserde 1 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 2 bulguya, Vur Patlasın Çal oynasın adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi adlı romanda Kuşçu karakterinin farklı görünüşü, hareketlerindeki gariplik, Kuşçu'nun teknesinde brandalarla sakladığı sandık, Kuşçu'nun papağanı Çiko'nun "Haydut Kuşçu!" diye konuşması Aylin'in arkadaşları Tolga, Kaan ve Kerem'in gözünde Kuşçu hakkında şüphelerini haklı çıkarır. Çoğunluğun içinde arkadaşları gibi düşünmeyen Aylin ise bu konudaki farklı düşüncesini açıklamaktan çekinmez. "Bence haksızlık ediyorsunuz," dedi Aylin. *"Sırf diğer insanlardan biraz farklı diye ondan şüphelenmemiz doğru mu?" (Çakman, 2012, s.57).*

Gülen Sakız Ağacı adlı öyküde Arda'nın Türkçe öğretmeninin verdiği "Çocukluk Nedir?" konulu araştırmasında etrafındaki yetişkinlerin çocukluk anılarından oluşan öykülerden birinde eniştesinin anısına yer verilir. Eniştesi çocukken köyün sakinleri yaşadıkları köye turist çekmek isterler. Komşu köye gelen turist ilgisinden dolayı köyün ekonomik olarak kalkındığını gören köylüler kendi köyleri için de bu durumun gerçekleşmesini ister ve buna bir çözüm yolu ararlar. Bu duruma çare bulmak için köy halkı bir akşam köy kahvesinde toplanır. Bu toplantıya küçük bir çocuk olarak eniştesi de babası ile gider. Her kafadan bir sesin çıktığı toplantıda yetişkinlerden bazıları köyde define var söylentisi yaymayı bazıları da festival yapmayı fikir olarak öne sürer. Yetişkinlerin fikir karmaşası yaşadığı bu ortamda o zamanlar çocuk olan eniştesi bir anda kendi fikrini söylemekten çekinmez ve mısır ekerek geçinen köy halkının tarlalarında bulunan korkulukları düşünerek cesaretle korkuluk festivali yapma fikrini paylaşır. *"Birden 'Korkuluk festivali yapalım,' diye atıldım. Herkes şaşkınlıkla bana bakarken nereden cesaret geldi bilmem, düşündüklerimi bir bir söyledim." (Çakman, 2013, s.57).*

Selin Beni Terk Etti adlı romanda Deniz ve arkadaşları İstanbul'un ünlü bir meydanını beraber gezerler. Bu esnada farklı fikirleri olan Can'ın gözlerini kapatarak meydanda dönmeye başlamasına tam olarak anlam veremeyen arkadaşları ona ne yaptığını sorarlar. Can o an arkadaşlarının şaşkın bakışlarına rağmen hissettiklerini ve düşüncelerini paylaşmaktan çekinmez ve meydana kuşbakışı baktığını söyler. Kuşbakışının herkes tarafından bilinen anlamına karşın sahip olduğu farklı bakış açısını dile getirir.

> *Hiçbir şey anlamamıştık. İyi ama, dedim bunu yukarıdan yapman gerekmez mi? Öyle yapıyorum zaten, dedi dönmeyi sürdürerek. Bu şekilde bir kuş gibi uçtuğumu hayal ediyorum. Daha önce gördüğüm her şeyi hayalimdeki bu kuşa aktarıyorum. Kuş yükseldikçe artık onun gözüyle görmeye başlıyorum. (Debbağ, 2020, s.100-101).*

Uzaylı Komşu adlı öyküde mahalleliden birkaç kişinin evine giren hırsız mahalle sakinlerini şaşırtır. Bu hırsızın kim olduğunu merak edenler arasında öykünün çocuk kahramanları Hasan, Savaş, Bediş ve Ceren de vardır. Hırsızı yakalamaya niyetlenen çocuklar hırsızla ilgili ipuçları toplarlar. Hırsızın sadece yiyecek çalması ve mahalledeki evlerden yalnız zemin katlara girmesine dikkat çeken Hasan bu bilgileri bir kâğıda not eder. Yeni bir hırsızlık olayında un serpilmiş bir tezgâhtan yiyecek çalan hırsızın geride bıraktığı ize bakınca bunun bir pati olduğunu fark ederek hırsızın kedi olduğunu anlarlar. Böylece konu Hasan hariç diğer çocuklar için kapanır. Hasan Bayan Pimpirik'e karşı duyduğu ön yargıyı öykünün bu bölümünde de fazlasıyla hissettirir ve hırsız kedinin Bayan Pi'nin kedisi olduğunu iddia eder. Arkadaşlarının onun bu fikrini saçma ve yersiz bulması bile Hasan'ı düşüncelerini açıklamaktan alıkoymaz. Arkadaşlarının içinde tek farklı düşünen biri olarak fikirlerini arkadaşlarının itirazlarına rağmen savunmaya devam eder. *"Buldum! dedi. O kedi, cadı kadının kedisi. O gönderiyor, yönlendiriyor kediyi, kim bilir ne hain planları var." (Dikici, 2013, s.51).* Bayan Pi'nin öğrencisi Nihat, öğretmenini ziyaret etmek üzere elindeki adres yazılı kâğıtla mahalleye gelir ve mahalledekilere Bayan Pi'yi sorar. O esnada kitapçı Ziya Bey evi göstermesi için Hasan'ı görevlendirir. Hasan Nihat'la yol boyunca sohbet ederken bir ara Bayan Pi'nin cadı olabileceği şüphesini çekinmeden Nihat'la da paylaşır. Nihat, Hasan'a insanların göründüğünden çok daha farklı olabileceği ve önemli olan şeyin insanları tanıdıkça düşüncelerin de değişebileceği fikrini paylaşır. *"Bilmediğimiz şeylerden, tanımadığımız insanlardan korkarız ve çeşitli yakıştırmalarda bulunuruz. Tanıyınca fikrimiz değişebilir, dedim." (Dikici, 2013, s.84).*

Vur Patlasın Çal Oynasın romanında Şahap arkadaşlarının üzerinde kurduğu akran zorbalığı sebebiyle sınıf içinde ürkek tutum ve davranışlar sergileyen, konuşmaktan çekinen bir öğrencidir. Bir gün derste öğretmeni empati ve sempati kelimeleri arasındaki farkı sorduğunda ve buna örnek vermelerini istediğinde ilk kez çekinmeden fikrini söyleme cesaretini kendinde hisseder. *"Aslında hiç huyum değildir sınıfta parmak kaldırıp söz almak." (Göçmen, 2020, s.18).* Parmağını kaldırdıktan sonra arkadan arkadaşlarının fıstıkçı Şahap diye alay etmelerine karşın yeniden cesaretlenerek fikrini örnekle açıklama cesaretini gösterir. "Sonra 'ne olacaksa olsun' dercesine makinalı tüfek gibi konuşmaya başladım." (Göçmen, 2020, s.18).

Tablo 4.7

Duyuşsal Strateji A.7 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.7 Entelektüel iyi niyet veya dürüstlük geliştirme	Kar Kurdu ve Canavar	"Rehber Hanım," dedi Birindar. "Yeniden insan olmayı istiyorum, sevmeyi öğrenmek istiyorum. (s.94) Babası, Zeynep'in annesinin yardımıyla arada canavara dönüşmemesi için bir uzmana görüneceğine söz vermişti. İlk ziyaretini de birkaç gün önce yapmıştı. (s.108)	Düşünce ve davranışı iyileştirme
	Uzaylı Komşu	"Bizde hata. İhmal ettik onları, aç kaldılar. Bundan böyle her gün birimiz bir kap yemek verelim sokaktaki hayvanlara, ne dersiniz?" diyen Ceren'in önerisini oy çokluğuyla kabul ettiler. (s.55)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.7 basamağında bulunan entelektüel iyi niyet veya dürüstlük geliştirme, düşünce ve davranışı iyileştirme kodu ile verilmiştir. Eleştirel düşünen bireyler kendi düşüncelerindeki tutarsızlığı ya da yanlışlığı fark ettiklerinde bunu kabul etme eğilimi gösterirler. Kabul ettikleri yeni düşüncelere sadece inanmakla kalmaz; bu doğrultuda harekete geçmeleri gerektiğini de düşünürler. Bu basamağa dair Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 2 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin'in babası Birindar, alkol bağımlılığı nedeniyle eşinin ve kızı Mizgin'in hayatında açtığı yıkımın farkına varır ve bu davranışlarının yanlışlığını kabul ederek kendini düzeltmek ister. Bu sebeple de Mizgin'in okulundaki rehber öğretmene başvurur. *"Rehber Hanım," dedi Birindar. "Yeniden insan olmayı istiyorum, sevmeyi öğrenmek istiyorum." (Öztürk, 2020, s.94).* Mizgin'in babası bu yanlış tutum ve davranışlarının sadece farkına varmakla kalmaz, bunun için harekete geçer. Alkol bağımlılığından kurtulmak için kararlıdır ve elinden gerekeni yapmaya koyulur. *"Babası, Zeynep'in annesinin yardımıyla arada canavara dönüşmemesi için bir uzmana görüneceğine söz vermişti. İlk ziyaretini de birkaç gün önce yapmıştı. (Öztürk, 2020, s.108).*

Uzaylı Komşu adlı öyküde mahallelinin evinden yiyecek çalanın Bayan Pi'nin kedisi değil; yavrularına yiyecek bulmaya çalışan bir anne kedi olduğunu fark eden Ce-

ren, Bediş, Hasan ve Savaş o anda sokak hayvanlarını ihmal ettiklerini anlarlar. Bu düşünce ile bundan sonra bu konuda daha hassas davranmaları gerektiğini kabul eder ve onlara düzenli yiyecek bırakmaya kendi kendilerine söz verirler. *"Bizde hata. İhmal ettik onları, aç kaldılar. Bundan böyle her gün birimiz bir kap yemek verelim sokaktaki hayvanlara, ne dersiniz?" diyen Ceren'in önerisini oy çokluğuyla kabul ettiler." (Dikici, 2013, s.55).*

Tablo 4.8

Duyuşsal Strateji A.8 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.8 Entelektüel azim geliştirme	Almarpa'nın Gizemi	Ne mi yapacağım? Tabii ki araştırmaya devam edeceğiz' (s.74)	Eylemi gerçekleştirmede kararlılık
	Amber'in Zaman Kapsülü	Aylarca, hatta yıllarca uğraşmam gerekse bile Ferda'yı bulacak, babamın sandığa gömdüğü aile geçmişimizi gün yüzüne çıkaracaktım. (s.26) Sonucu ne olursa olsun, Ferda'yı bulmaya kararlıydım. (s.47) Tüm kısıtlamalara rağmen, sonucu ne olursa olsun onu arayıp bulacaktım! (s.112) Ferda'yı bulmaktan hiç vazgeçmeyeceğimi söyledim ona. (s.178)	
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	"Hadi çocuklar, az kaldı. Şu iki şifreyi de çözdük mü masalı tamamlayacağız. (s.92)	
	Eyfel'i Kim Yedi?	Gruptan ayrılmayı göze alamazdım ama o sırada kafama koydum, buraya gelecektim. (s.44) Ve yedi yıl sonra, o küçük dükkânı bulmak için, yeniden döndüm bu kente. (s.46) Ertesi gün okuldan sonra bunu araştırmaya karar verdiler. (s.64)	
	Gülen Sakız Ağacı	"Bilmem", dedim ümitsizce, "ama böyle elimiz kolumuz bağlı durup da son sakız ağacımızın da kesilmesini bekleyemeyiz." (s.14) İşte o gün söz verdim kendi kendime: Bahçesinde bir sürü sakız ağacı olan bir evim olacaktı büyüyünce ve kimse, ama kimse kesemeyecekti ağaçlarımı. (s.17)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.8 Entelektüel azim geliştirme	Uzaylı Komşu	Hasan dönüş yolunda heyecanla anlatıyordu. Bu kez de hırsız kedinin peşine düşmeyi kafasına koymuştu. Kediyi yakalayıp cadının gerçek niyetini öğrenecek ve onun oyununu bozacaktı. (s.52) 'Eğer ben bu öğrencilerimle bir şey başarırsam bundan sonra kimseden umudumu kesmeyeceğim' diye kendine söz vermiş. Çok çalışmışlar. Diğer öğretmen arkadaşları, "Adam olmaz bunlardan hocam, boşuna uğraşmayın," demiş. Ama Pi yılmamış. (s.69)	Eylemi gerçekleştirmede kararlılık
	Vur Patlasın Çal Oynasın	İpek, bakışlarımdaki canlanmayı görünce kolumdan tutup çekiştirdi. "Hadi sallanma, gidiyoruz!" "Nereye?" diye sordum peşinden koşarken. Arkasına bile dönmeden yanıtladı: "Tabii ki kendi orkestramızı kurmaya…" (s.88)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.8 basamağında bulunan entelektüel azim geliştirme, eylemi gerçekleştirmede kararlılık kodu ile verilmiştir. Eleştirel düşünür olmak zaman ve çaba gerektirir. Eleştirel düşünürler zorluklara, engellere ve hayal kırıklıklarına rağmen entelektüel içgörüleri ve gerçekleri takip etmeye isteklidirler. Daha derin bir anlayış ve içgörü elde etmek için uzun süre kafa karışıklığı ve çözülmemiş sorularla mücadele etme ihtiyacının farkındadırlar. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 1 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 4 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 1 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 3 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 2 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 2 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kaan ve arkadaşları Kuşçu hakkındaki şüphelerini dile getirirken Tolga ve Aylin o sırada birbiri ile didişmeye başlar. Sorunlarının çözümü için bunun yersiz olduğunu söyleyen Kerem, tartışmak yerine bu soruna çare aramaları gerektiğini dile getirir. Kaan da ona katılarak bu konu ile ilgili araştırma yapmaları gerektiğini söyler. Böylece sorunlarla mücadele etme yöntemine başvururlar. *"Ne mi yapacağım? Tabii ki araştırmaya devam edeceğiz." (Çakman, 2012, s.74).*

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, babasının çalışma odasında sakladığı bir kutunun içinde Ferda yazan fotoğrafın ailesinden kime ait olduğunu bulana kadar

araştırmaya ve mücadele etmeye karar verir. *"Aylarca, hatta yıllarca uğraşmam gerekse bile Ferda'yı bulacak, babamın sandığa gömdüğü aile geçmişimizi gün yüzüne çıkaracaktım." (Gülü, 2014, s.26).* Bununla ilgili çeşitli araştırmalar yapar. Yaptığı araştırmaların sonucunda asla pes etmez ve sorun karşısındaki mücadeleci tavrını devam ettirir. *"Sonucu ne olursa olsun, Ferda'yı bulmaya kararlıydım." (Gülü, 2014, s.47).* Babası Amber'in Ferda'yı bulmak için giriştiği mücadeleden habersiz son zamanlarındaki hâl ve tavırlarına bir anlam veremez. Hatta onu bir psikoloğa götürmeyi bile düşünür. Babasının gösterdiği tüm tutum ve tavırlara karşın Amber yine de mücadelesinde kararlı olmaya devam eder. *"Tüm kısıtlamalara rağmen, sonucu ne olursa olsun onu arayıp bulacaktım!" (Gülü, 2014, s.112).* Romanın ilerleyen bölümlerinde Amber Ferda'nın halası olduğunu ve babası ile uzun yıllardır görüşmediğini öğrenir. Aynı zamanda annesinin ölmeden önce Amber'e bıraktığı mektupta da halasından bahsetmesi Amber'in halası Ferda'yı bulma kararlılığını daha da pekiştirir. Halasını aramaktan vazgeçmeyeceğini arkadaşı Tiktak'a da söyler. *"Ferda'yı bulmaktan hiç vazgeçmeyeceğimi söyledim ona." (Gülü, 2014, s.178).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında Ozan ve arkadaşları kendilerine gelen şifreli mesajları çözerken zaman zaman zorlanırlar. Bir masalın beşe bölünen her bir şifresini çözerken büyük bir gayret içinde dayanışma gösterirler. Son iki mesaj diğerlerinden çok daha zor gelir ama buna rağmen çaresizliğe kapılmayıp çözüme ulaşmada kararlı duruş sergilemeye devam ederler. Sorunlar karşısında birbirlerini motive ederler. *"Hadi çocuklar, az kaldı. Şu iki şifreyi de çözdük mü masalı tamamlayacağız." (Göçmen, 2012, s.92).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabında Yok Şeyler Dükkânı adlı öyküde bir Akdeniz kentine giden gezginin, seyahati esnasında şehirde gezerken bir sokakta gördüğü ilginç nesneler satan bir dükkânda aklı kalır. Rehber eşliğinde tur grubuyla şehri gezen kahraman, bu şehirden çok etkilenir ve bu şehre tekrar gelmeyi aklına koyar. *"Gruptan ayrılmayı göze alamazdım ama o sırada kafama koydum, buraya gelecektim." (Sözbilir, 2013, s.44).* Gezgin aradan 7 yıl zaman geçtikten sonra tekrar kente gitmeye karar verir ve gider. *"Ve yedi yıl sonra, o küçük dükkânı bulmak için, yeniden döndüm bu kente." (Sözbilir, 2013, s.46).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabında BŞH'nin Sırrı adlı öyküde, hikâyenin baş kahramanı İda, bir gün okula giderken mahallede bulunan antika dükkanında gördüğü bir model arabayı çok beğenir ve alır. İda arabayı aldıktan sonra antika dükkânının sahibi Halil amcanın iş yerine bir gün hiç de tekin olmayan birkaç adam gelir ve 1936 model Cadillac

marka bir araba aradıkları, bu arabanın aile hatırası olduğu ve onlar için öneminden bahsederler. Bu olayın ardından aynı adamlar başka bir gün İda ve arkadaşlarının okul çıkışına gelerek aynı şeyi İda'ya da söylerler. Kısa bir süre sonra da İda ve ailesinin evinde yaşanan hırsızlık olayı ile İda ve arkadaşları hırsızların antika arabanın peşinde olduğunu anlar. Arabanın peşine düşen bu adamlar için arabanın neden bu denli önemli olduğunu çözmeye karar verirler. *"Ertesi gün okuldan sonra bunu araştırmaya karar verdiler." (Sözbilir, 2013, s.64).*

Gülen Sakız Ağacı adlı öyküde Arda'nın Türkçe öğretmeninin verdiği "Çocukluk Nedir?" konulu araştırmada etrafındaki yetişkinlerin çocukluk anılarından oluşan öykülerden birinde mahalleden Şevket amcanın anısına yer verilir. Şevket amcanın çocukluğu bol ağaçlı küçük bir şehirde geçmiştir fakat zamanla mahallelerinde bulunan ağaçların sayısı azalır. Ağaçlık alanların yerini büyük apartmanlar alır. Mahallede kalan son sakız ağacının etrafı Şevket amca ve arkadaşlarının oyun yeridir. Bir gün son kalan bu sakız ağacının da etrafı tellerle çevrilince Şevket amca ve arkadaşları buraya da apartman yapılacağını düşünürler. Son kalan bu ağacı nasıl kurtaracaklarına dair çözüm yolları ararlar. *"Bilmem, dedim ümitsizce, ama böyle elimiz kolumuz bağlı durup da son sakız ağacımızın da kesilmesini bekleyemeyiz" (Çakman, 2013, s.14).* Bu sorunu çözmek için ellerinden geleni yaparlar ama bir süre sonra tüm çabalarına rağmen son kalan sakız ağacı da kesilir. O gün bir çocuk olarak Şevket amca, büyüdüğünde ağaçları kestirmeyeceğine dair kendi kendine bir söz verir ve bu sözünü tutar. *"İşte o gün söz verdim kendi kendime: Bahçesinde bir sürü sakız ağacı olan bir evim olacaktı büyüyünce ve kimse, ama kimse kesemeyecekti ağaçlarımı." (Çakman, 2013, s.17).* Şevket amca bu konudaki kararlığını yıllar sonra gösterir ve mahallede etrafı sakız ağaçları ile çevrilmiş bir arsa içindeki evinde yaşar.

Uzaylı Komşu öyküsünde Hasan, Bayan Pi ile ilgili düşüncelerinde o kadar kararlıdır ki onun bir cadı olduğuna ve kedisinin de son zamanlarda mahalledeki hırsızlık olaylarından sorumlu olduğuna inanır. Ne olursa olsun Bayan Pi'nin peşini bırakmaya niyeti yoktur. *"Hasan dönüş yolunda heyecanla anlatıyordu. Bu kez de hırsız kedinin peşine düşmeyi kafasına koymuştu. Arkadaşlarından bu konuda da yardım istiyordu, sonuçta bir cadıyla karşı karşıyaydı. Kediyi yakalayıp cadının gerçek niyetini öğrenecek ve onun oyununu bozacaktı." (Dikici, 2013, s.52).*

Bayan Pi'nin hikâyenin ilerleyen bölümlerinde emekli bir müzik öğretmeni olduğu anlaşılır. Öğretmenlik yıllarında öğrencilerine büyük emek veren Bayan Pi, çalıştığı

bir sene okulun en haylaz sınıfının öğrencilerinden bir orkestra kurmuş; hatta bu öğrencileri okullar arası müzik yarışmasına bile hazırlamıştır. Öğretmen olarak öğrencileri karşısındaki azimli ve kararlı duruşu öyküde dile getirilir. *"Eğer ben bu öğrencilerimle bir şey başarırsam bundan sonra kimseden umudumu kesmeyeceğim diye kendine söz vermiş. Çok çalışmışlar. Diğer öğretmen arkadaşları, 'Adam olmaz bunlardan hocam, boşuna uğraşmayın,' demiş. Ama Pi yılmamış." (Dikici, 2013, s.69).*

Vur Patlasın Çal Oynasın orkestrasında okulda kurulacak olan orkestra seçimlerine İpek ve Şahap seçilmez. Bunun üzerine İpek okul takımına seçilmemelerine rağmen asla vazgeçmez, Şahap'ın da vazgeçmesine izin vermez. Tüm kararlılığıyla Şahap'ın karşısına geçerek kendi orkestralarını kuracaklarını söyler. *"İpek, bakışlarımdaki canlanmayı görünce kolumdan tutup çekiştirdi. 'Hadi sallanma, gidiyoruz! 'Nereye?' diye sordum peşinden koşarken. Arkasına bile dönmeden yanıtladı: "Tabii ki kendi orkestramızı kurmaya…" (Göçmen, 2020, s.88).*

Tablo 4.9

Duyuşsal Strateji A.9 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.9 Akla güven geliştirme	Eyfel'i Kim Yedi?	Salonda oturup internetten kertenkelelerden kurtulma yöntemlerini araştırdım. Bir dolu böcek ilaçlama firmasının adı çıktı karşıma. Böcek ilacı sıkıp kurtulmayı ben de bilirdim, ama öldürmek bana göre değildi; katil olmadan çözmeliydim bu işi. İnternetin bir yardımı olmayınca elimdeki kocaman külahla yeniden döndüm odaya. (s.86)	Çözüm bulmaya istekli olma
	Gülen Sakız Ağacı	Onlar yine böyle didişirken aklıma büyükleri korkutacak bir şey gelmişti. Yüzüme gizemli bir ifade vermeye çalışarak "Laneet!" dedim. "Büyükler lanetten korkar. Aşağı sokaktaki eski püskü konağı lanetli diye kimse almıyor ya…" (s.16)	
	Selin Beni Terk Etti	Babam gülümsedi. "Sana saçma gelen kurallar varsa bunları değiştirmek için bir şeyler yapman gerek, yoksa onlar yerinde dururken kurallar herkes içindir." "Peki ama, ne yapabilirim ki?"	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
A.9 Akla güven geliştirme	Selin Beni Terk Etti	"Bu sanırım senin sorunun. Çözmek için, eminim bir yol bulacaksın." Adil görünüyordu. (s.33)	Çözüm bulmaya istekli olma
	Uzaylı Komşu	Çok istiyorum ben de piyano çalmayı. Önce Güzel Sanatlar Lisesine, sonra da konservatuvara gitmeyi. Annemler, doktor olmamı istiyor. Onlara müziğin benim için bir tutku olduğunu nasıl anlatabilirim ki… Bir yolu olmalı! (s.37) İçeride ne var acaba? Sessizce giriyorum kapıdan içeri… (s.37) Omuzlarımdan tuttu, "Otur," dedi. Piyanonun başına oturttu. Bu bir rüya olmalı… "Çal…" dedi. Elleri elimin üstündeydi. Çaldım… Çalabiliyorum! (s.45)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Duyuşsal stratejilerin A.9 basamağında bulunan akla güven geliştirme, çözüm bulmaya istekli olma kodu ile verilmiştir. Eleştirel düşünürler herhangi bir problem karşısında düşünmenin gücü ile her türlü problemi çözebileceklerine inanırlar. Bu nedenle çözüm bulmaya isteklidirler ve eyleme geçmek için harekete geçmenin bir yolunu ararlar. Bu basamağa dair Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 1 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 3 bulguya rastlanmıştır.

Birbirinden farklı 7 öyküden oluşan Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde Bir Mart Öyküsü hikâyesinde kahramanın, evinin duvarında varlığını hissettiği semender ile karşılaşması ve o günden sonra evini bu hayvanla paylaşmak zorunda kalışının macerası ironik bir üslupta verilir. Kahraman; evinden çıkarmaya çalıştığı kertenkeleyi internetten araştırdığı yöntemlerden biri olan böcek ilacı ile öldürmeyi tercih etmez. Bir canlıyı öldürme fikrinin onun karakteriyle uyuşmadığını dile getirir, her canlının yaşama hakkı olduğunu vurgular. Yaşadığı bu problem karşısında çözümü akıl yürüterek yine kendi bulur.

> *Salonda oturup internetten kertenkelelerden kurtulma yöntemlerini araştırdım. Bir dolu böcek ilaçlama firmasının adı çıktı karşıma. Böcek ilacı sıkıp kurtulmayı ben de bilirdim, ama öldürmek bana göre değildi; katil olmadan çözmeliydim bu işi. İnternetin bir yardımı olmayınca elimdeki kocaman külahla yeniden döndüm odaya (Sözbilir, 2013, s.86).*

Gülen Sakız Ağacı adlı öyküde Şevket amca ve arkadaşları çocukken mahalledeki son kalan sakız ağacını kesmeye çalışan inşaat şirketine karşı çözüm ararlar. Bu konuda ne yapabileceklerini düşünürlerken akıllarına lanet ile ilgili bir hikâye yaymak gelir ve yayarlar da. *"Onlar yine böyle didişirken aklıma büyükleri korkutacak bir şey gelmişti. Yüzüme gizemli bir ifade vermeye çalışarak "Laneet!" dedim. "Büyükler lanetten korkar. Aşağı sokaktaki eski püskü konağı lanetli diye kimse almıyor ya…" (Çakman, 2013, s.16).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz, anne ve babasından kendisine cep telefonu almalarını ister. Arkadaşlarının da cep telefonu olduğu ama kendisinin evde pek çok yasakla yüzleşmek zorunda kaldığı için şikâyet eder. Babası bunların yasak değil kural olduğunu hatırlatır. Ayrıca Deniz'e saçma gelen bu kuralları yine onun düşünerek çözebileceğini ifade eder. *"Babam gülümsedi. Sana saçma gelen kurallar varsa bunları değiştirmek için bir şeyler yapman gerek, yoksa onlar yerinde dururken kurallar herkes içindir. Peki ama, ne yapabilirim ki? Bu sanırım senin sorunun. Çözmek için, eminim bir yol bulacaksın. Adil görünüyordu." (Debbağ, 2020, s.33).*

Uzaylı Komşu adlı öyküde Ceren piyano çalmayı, Güzel Sanatlar Lisesinde okumayı ve oradan da konservatuvara gitmeyi çok ister. Bunun bir yolu olduğuna inanır ve iyi piyano çalan Bayan Pi'nin evine gider. *"Çok istiyorum ben de piyano çalmayı. Önce Güzel Sanatlar Lisesine, sonra da konservatuvara gitmeyi. Annemler, doktor olmamı istiyor. Onlara müziğin benim için bir tutku olduğunu nasıl anlatabilirim ki… Bir yolu olmalı!" (Dikici, 2013, s.37).* Daha sonra Bayan Pi'nin evine girdiğinde ona piyano çalmayı çok istediğini söyler. Bayan Pi, kendisine güvenmesini ve bunun mümkün olduğunu dile getirir. Ceren cesaretle piyanonun başına oturur ve çalabileceğine inanarak bunu dener. *"İçeride ne var acaba? Sessizce giriyorum kapıdan içeri…" (Dikici, 2013, s.37). "Omuzlarımdan tuttu. 'Otur,' dedi. Piyanonun başına oturttu. Bu bir rüya olmalı… 'Çal…' dedi. Elleri elimin üstündeydi. Çaldım… Çalabiliyorum!" (Dikici, 2013, s.45).*

Aşağıdaki tablo 4.10'da duyuşsal stratejilerin alt kategorilerine ait frekans tablosuna yer verilmiştir. Bu tabloda kitaplardan elde edilen toplam 66 adet duyuşsal strateji içeriği yer almaktadır. Stratejiler eserlerdeki kullanılma sıklığına göre düzenlenmiştir.

Tablo 4.10

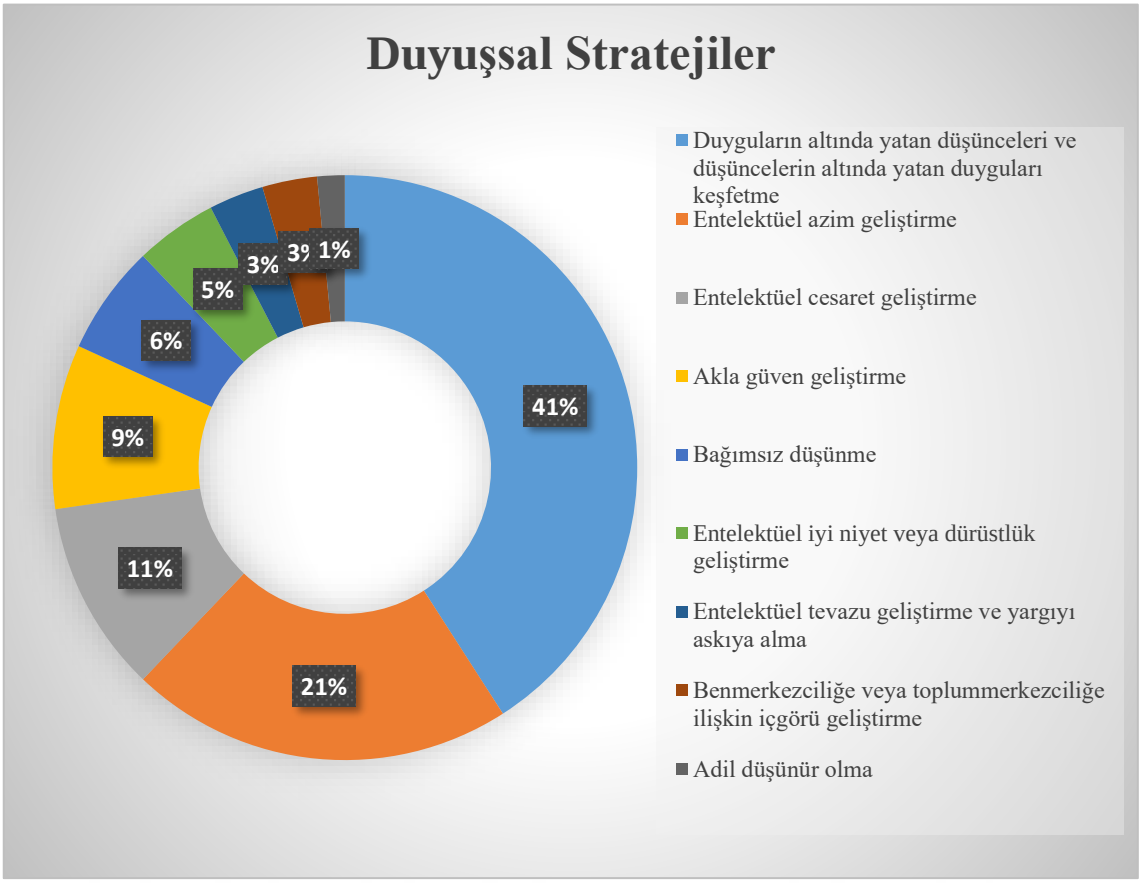
Eleştirel Düşünme Becerileri Duyuşsal Stratejilere Ait Frekans Dağılımı

Duyuşsal Stratejiler		Frekans
A.1 Bağımsız düşünme	Almarpa'nın Gizemi	2
	Gülen Sakız Ağacı	1
	Uzaylı Komşu	1
	Toplam	**4**
A.2 Benmerkezciliğe veya toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştirme	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	1
	Uzaylı Komşu	1
	Toplam	**2**
A.3 Adil düşünür olma	Gülen Sakız Ağacı	1
	Toplam	**1**
A.4 Duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme	Almarpa'nın Gizemi	2
	Amber'in Zaman Kapsülü	2
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	2
	Eyfel'i Kim Yedi?	1
	Gülen Sakız Ağacı	3
	Kar Kurdu ve Canavar	2
	Selin Beni Terk Etti	5
	Uzaylı Komşu	5
	Vur Patlasın Çal Oynasın	5
	Toplam	**27**
A.5 Entelektüel tevazu geliştirme ve yargıyı askıya alma	Selin Beni Terk Etti	1
	Uzaylı Komşu	1
	Toplam	**2**

Duyuşsal Stratejiler		Frekans
A.6 Entelektüel cesaret geliştirme	Almarpa'nın Gizemi	1
	Gülen Sakız Ağacı	1
	Selin Beni Terk Etti	1
	Uzaylı Komşu	2
	Vur Patlasın Çal Oynasın	2
	Toplam	**7**
A.7 Entelektüel iyi niyet veya dürüst-lük geliştirme	Kar Kurdu ve Canavar	2
	Uzaylı Komşu	1
	Toplam	**3**
A.8 Entelektüel azim geliştirme	Almarpa'nın Gizemi	1
	Amber'in Zaman Kapsülü	4
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	1
	Eyfel'i Kim Yedi?	3
	Gülen Sakız Ağacı	2
	Uzaylı Komşu	2
	Vur Patlasın Çal Oynasın	1
	Toplam	**14**
A.9 Akla güven geliştirme	Eyfel'i Kim Yedi?	1
	Gülen Sakız Ağacı	1
	Selin Beni Terk Etti	1
	Uzaylı Komşu	3
	Toplam	**6**
	Genel Toplam	**66**

Şekil 4.2

Kitaplarda Duyuşsal Stratejilere Ait Kullanılma Oranları

İncelenen eserlerdeki duyuşsal strateji basamaklarının en sık kullanılandan en az kullanılana doğru sıralanışı yukarıdaki gibidir. En sık kullanılan basamağın %41 oranı ile duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme basamağı olduğu görülür. Bu basamağı ikinci olarak %21 oranı ile entelektüel azim geliştirme basamağı izler. Üçüncü sırada %11 oranı ile entelektüel cesaret geliştirme becerisi yer alır. Daha sonra bu becerileri kullanılma sıklığına göre sırası ile %9 oranı ile akla güven geliştirme, %6 oranı ile bağımsız düşünme, %5 oranı ile entelektüel iyi niyet veya dürüstlük geliştirme, %3 oranı ile entelektüel tevazu geliştirme ve yargıyı askıya alma, %3 oranı ile benmerkezciliğe veya toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştirme ve son olarak %1 oranı ile adil düşünür olma becerisi izler.

Eserlerde en fazla duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme basamağının kullanılma sebebi, karakterlerin iç dünyasına dair ayrıntılara sık sık yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Karakterlerin yaşadığı duygu ve düşüncelerin altında yatan sebepler bazen karakterlerin kendi ağzından bazen de yazar

tarafından verilir. Duyuşsal stratejiler eleştirel düşünme becerilerinin aynı zamanda tutum ve davranış boyutunu temsil eder. Karakterlere, onların duygu ve düşüncelerine dair verilen bu ayrıntılar aynı zamanda karakterlerin ruhsal portrelerini de yansıtmaktadır.

4.2. Bilişsel Stratejiler Makro Becerilere Ait Bulgular

Bu bölümde araştırmaya konu olan 9 adet ödüllü çocuk eserinden elde edilen bulgular, eleştirel düşünme boyutunun bilişsel stratejiler makro beceriler basamağında bulunan 17 maddeyi ne ölçüde içerdiğine göre incelenmiş ve tespit edilen bulgular tablo halinde gösterilmiştir. İnceleme sonunda elde edilen bulgular, eleştirel düşünmenin bilişsel stratejiler makro beceriler basamağına göre yorumlanmış olup bulguların betimsel analizlerine yer verilmiştir. Analizleri yapılan bulguların eserlerdeki kullanılma sıklığına göre frekans tablosuna yer verilmiş ve veriler dağılım grafiği ile gösterilmiştir.

Tablo 4.11

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.10 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.10 Genellemeleri inceleme ve aşırı basitleştirmelerden kaçınma	Almarpa'nın Gizemi	"Bu adamlar yapıyor diye herkesi aynı kefeye koymamak lazım Aylin. Sonuçta bunların kaçakçı olduğu ortaya çıktı." (s.135)	Genellemeden kaçınma
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Ekibin kızlar ve erkekler diye ayrılmasının özel bir nedeni yoktu. Hatta onların, "Erkekler ayak bağıdır," demelerini saymazsak gayet demokratik bir oylama yapmıştık. (s.44)	
	Eyfel'i Kim Yedi?	"Ararsan bulursun, ama bulduğun şey aradığın şey olmayabilir her zaman." (s.7)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	"Her şaka biraz hayal, her hayal biraz uydurma ve her uydurma biraz gerçektir zaten!" (s.119)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejilerin B.10 basamağında bulunan genellemeleri inceleme ve aşırı basitleştirmelerden kaçınma, genellemeden kaçınma kodu ile verilmiştir. Buna göre eleştirel olmayan düşünürler olayları genellikle aşırı basitleştirir. İnsanları tamamen iyi ya da

kötü, eylemleri her zaman doğru veya yanlış olarak görmek tipik olarak basitleştirme ve genellemedir. Eleştirel düşünürler ise bu genelleme ve basitleştirmelerden kaçınır. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 1 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın peşinde adlı eserde 1 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 1 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Fransa'dan Köyceğiz'e gelen bir grup kaçakçı bölgedeki karettaları ve endemik bir özellik gösteren sığla ağaçlarından sızan özü alarak ülkelerine kaçırmak isterler. Kaan ve arkadaşları bu Fransız grubunun yakalanmasını sağlar. Bu sırada Kuşçu aslında onların kaçakçı olduğunu, karettaların yağını ve sığla ağacı özünü krem ve parfümlerde kullanmak için almak istediklerini söyler. Bunun üzerine Aylin bir daha Fransız parfümü kullanmayacağını söyleyince Kuşçu, herkesi aynı kefeye koymamak gerektiğini söyleyerek genellemeden kaçınır. *"Bu adamlar yapıyor diye herkesi aynı kefeye koymamak lazım Aylin. Sonuçta bunların kaçakçı olduğu ortaya çıktı." (Çakman, 2012, s.135).*

"Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde" romanı karakterlerinden Ozan, Berkay ve Tosun bir grup; Alaz ve Kumru bir grup olarak kendilerine gelen şifrelerden birini çözmek için iki gruba ayrılırlar. Bu grubun kızlar ve erkekler olarak oluşmasının temelinde bir genelleme yapmadıkları Ozan tarafından dile getirilir. *"Ekibin kızlar ve erkekler diye ayrılmasının özel bir nedeni yoktu. Hatta onların, "Erkekler ayak bağıdır," demelerini saymazsak gayet demokratik bir oylama yapmıştık." (Göçmen, 2012, s.44).*

"Eyfel'i Kim Yedi?" kitabının ilk öyküsü olan Duvar Hırsızları'nda yazar öyküyü yazmasına vesile olan eski bir kitaptan bahseder. Yazarın kitaplıkta aradığı başka bir eserdir ama tesadüfen raflardan bir kitabın üzerine düşmesiyle yazar bambaşka bir kitapla tanışır. Bunun üzerine ünlü bir yazarın sözünü hatırlar ve aradığı kitaptan yola çıkarak hayatta genellemelerden kaçınılması gerektiğini vurgular. *"Ararsan bulursun, ama bulduğun şey aradığın şey olmayabilir her zaman." (Sözbilir, 2013, s.7).*

"Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası" romanının sonunda İpek ve Şahap bir pazar yerinde açık hava konseri verir ve konser çevredekiler tarafından çok beğenilir. Hatta videoları çekilir. İpek ve Şahap bu videonun sosyal medyada büyük oranda izlenildiğini öğrenirler. Bunun bir şaka ve hayal olabileceğini düşünürlerken bu genellemeden kaçan roman karakterlerinden Aytaç abi her şakanın sadece bir şakadan ibaret olmadığını; biraz hayal, her hayalin biraz uydurma, her uydurmanın da biraz gerçek olduğunu dile getirir. *"Her şaka biraz hayal, her hayal biraz uydurma ve her uydurma biraz gerçektir zaten!" (Göçmen, 2020, s.119).*

Tablo 4.12

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.11 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.11 Benzer durumları karşılaştırma: İçgörüleri yeni bağlamlara aktarma	Amber'in Zaman Kapsülü	Kayıp Prenses'i kendime çok benzetiyor, onu anlıyordum. Kızıl saçlarım ve çillerimle onun kadar güzel değildim belki, ama aynı onun gibi kendi geçmişimi bilmiyordum ben de. (s.49)	Karşılaştırma
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Tekvando şampiyonu bekçinin üzüm sepetine uzanmak, aç bir kaplanın kafesine girmekle aynı anlamı taşıyordu! (s.100)	
	Eyfel'i Kim Yedi?	Kirli ve ötekilerle birlikte yürürken kendini Fareli Köyün Kavalcısı gibi duyumsadı. (s.54)	
	Kar Kurdu ve Canavar	Ortamda pek eğlenceli bir hava olmamasına rağmen alevler tavanda parti veriyor gibiydi, çıtırtılar içinde dans ediyorlardı. (s.18) Bir insanın savunmasız birine saldırması ne ise, bir kurdun da yaralı bir insana saldırması odur. İkisi de zayıflıktır. (s.89)	
	Selin Beni Terk Etti	Sonra koşarak gitti. Saklambaç oynarken ebelenmişim gibi, öylece kalakaldım. Oyunun galibi gibi, öyle rahat, öyle mutluydu. (s.8)	
	Uzaylı Komşu	Kara, uzun bir tünel gibiydi kadının gözleri, içinde kaybolmaktan korktu, bakamadı… (s.19) Başını kaldırdığında, birden kendini karanlık bir tünelin içinde buldu Tünel, rutubet kokuyordu ve soğuktu. Savaş titriyordu. (s.20)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	"Bu seçmeler bilek güreşi gibiydi Şahap," dedi. "Bizim gücümüz yetmedi ve sadece yenildik." (s.87)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.11 basamağında bulunan benzer durumları karşılaştırma: içgörüleri yeni bağlamlara aktarma karşılaştırma kodu ile verilmiştir. Benzer durumları karşılaştırma: içgörüleri yeni bağlamlara aktarmaya göre eleştirel düşünürlerin fikirleri dikkatli bir şekilde kullanma yeteneği, fikirleri eleştirel bir şekilde aktarma yeteneklerini de geliştirir. Kavram, olgu ve olayların başka durumlarla olan benzerliğini

ilişkilendirerek açıklarlar. Bu basamağa dair Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 1 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 1 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 1 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 2 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 2 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber; hafızasını kaybetmiş, kim olduğu ile ilgili hiçbir şey hatırlamayan "Kayıp Prenses" adlı fakir bir kızın maceralarının anlatıldığı filmi izlerken tıpkı onun gibi kendi geçmişinin de eksik parçaları olduğunu ve ailesinin geçmişine dair net bilgiler bilmediğinin farkındadır. Bu sebeple kendisini Kayıp Prenses'e benzeterek bu benzerliği karşılaştırır. *"Kayıp Prenses'i kendime çok benzetiyor, onu anlıyordum. Kızıl saçlarım ve çillerimle onun kadar güzel değildim belki, ama aynı onun gibi kendi geçmişimi bilmiyordum ben de." (Gülü, 2014, s.9).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında Ozan, Berkay, Tosun, Alaz ve Kumru karakterleri bir masalın 5 parçaya ayrılmış bölümlerini kendilerine gelen bir şifre yardımı ile bulmaya çalışırlar. Gelen her şifre ile masalın parçasını farklı yerde bulan karakterler, bu sefer bakmaları gereken yerin okulun yanındaki koruda bulunan bekçi kulübesi olduğuna karar verirler. Bekçinin sert mizacını ve eski tekvando şampiyonu olduğunu bildiklerinden bu işin kendileri için çok tehlikeli olduğunu da sezerler. Bu tehlikeyi tıpkı bir kaplanın kafesine girmeye benzetirler. *"Tekvando şampiyonu bekçinin üzüm sepetine uzanmak, aç bir kaplanın kafesine girmekle aynı anlamı taşıyordu!" (Göçmen, 2012, s.100).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabında BŞH'nin Sırrı adlı öykünün kahramanlarından İda, okula giderken servis kullanmayıp sabahın erken saatlerinde kuş cıvıltıları ve sokak köpekleri ile yürümekten zevk aldığını dile getirir. Bunu yaparken Fareli Köyün Kavalcısı ile kendi arasında bir benzerlik ilgisi kurar. Tıpkı Fareli Köyün Kavalcısının arkasından gelen diğer hayvanlar gibi kendisi de mahallesindeki hayvanlar eşliğinde yürümektedir. *"Kirli ve ötekilerle birlikte yürürken kendini Fareli Köyün Kavalcısı gibi duyumsadı." (Sözbilir, 2013, s.54).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin, bazen evlerine gelen bir canavarın annesine zarar verdiğini görür. Annesi bu canavar yüzünden odada gizli gizli ağlar ve odadan çıktığında yüzünde morluklar görülür. Aslında Mizgin'in babasının alkol bağımlılığı hem annesine hem de Mizgin'in çocuk dünyasına zarar vermektedir. Yine böyle akşamlardan birinde içeriden gelen ağlama sesiyle odaya giren Mizgin, o an yine canavarın geldiğini düşünür ve onun evi yangın yerine çevirmesini tıpkı sobanın içinde yanan alevlerle

bütünleştirir. *"Ortamda pek eğlenceli bir hava olmamasına rağmen alevler tavanda parti veriyor gibiydi, çıtırtılar içinde dans ediyorlardı." (Öztürk, 2020, s.18).* Babasının annesine ve ona verdiği zararı tıpkı bir canavarın ortamı yıkıp yakması gibi düşünür.

Mizgin'in babası Birindar, aynı zamanda yaşadıkları köyün koruculuk görevini üstlenir. Kışın köye inen Birindar köylülerin tavuklarını yiyen bir kurdu yakalamak için tuzak kurar fakat kurduğu tuzağa kendi yakalanır. Bacağından yaralanan Birindar, tam o esnada kurt ile göz göze gelir. Bu olayı av-avcı ilişkisi içinde veren yazar, bir insanın savunmasız birine saldırması ile kurdun yaralı bir insana saldırması arasında benzerlik kurmuştur. *"Bir insanın savunmasız birine saldırması ne ise, bir kurdun da yaralı bir insana saldırması odur. İkisi de zayıflıktır. Ve kurt saldırmadı." (Öztürk, 2020, s.89).*

Selin Beni Terk Etti romanında Selin Deniz'den ayrılmak istediğinde Deniz çok şaşırır. Yaşadığı bu durumu saklambaç oyununda ebelenen bir oyuncuya benzetir. Ona göre oyunun galibi Selin, kendisi de kaybedeni gibidir. *"Saklambaç oynarken ebelenmişim gibi, öylece kalakaldım. Oyunun galibi gibi, öyle rahat, öyle mutluydu." (Debbağ, 2020, s.8).*

Uzaylı Komşu öyküsünde mahalleli tarafından dışlanan Bayan Pi'den özellikle mahalledeki çocuklar korkup kaçmaktadır. Bir gün öykünün kahramanlarından Savaş, Bayan Pi'nin arkasından giderken yere düşer. O sırada Bayan Pi ona yardım etmeye gelir ve o anda yaşadığı korkuyu karanlık bir tünelde kaybolmaya benzetir. *"Kara, uzun bir tünel gibiydi kadının gözleri, içinde kaybolmaktan korktu, bakamadı…" (Dikici, 2013, s.19).* Bayan Pi ile göz göze geldiğinde duyduğu endişeyi soğuk ve rutubetli bir tünelin içinde kalmış birinin endişesine benzetir. *"Başını kaldırdığında, birden kendini karanlık bir tünelin içinde buldu. Tünel, rutubet kokuyordu ve soğuktu. Savaş titriyordu." (Dikici, 2013, s.20).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında okulun orkestra takımı için seçmeleri kaybeden İpek ve Şahap kendi aralarında konuşurlarken İpek, bu yenilgiyi tıpkı bilek güreşinde gücü yetmeyen bir oyuncunun yenilgisine benzetir. *"Bu seçmeler bilek güreşi gibiydi Şahap, dedi. Bizim gücümüz yetmedi ve sadece yenildik." (Göçmen, 2020, s.87).*

Tablo 4.13

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.12 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.12 Kişinin bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya inançları açıklığa kavuşturma	Al-marpa'nın Gizemi	Merak…İnsanoğlunun belki de en yararlı, belki de en zararlı duygusu. Yalnız insanoğlunun mu, merak hayvanların da temel dürtülerinden biri. (s.69) İşte böyle çocuklar; hiçbir şey göründüğü gibi değildir aslında. Cam dediğin elmas gibi parlar ay ışığında. Kömürse, elmas olur çok yüksek ateş ve basınç altında. Mini mini cüceler kocaman devlere dönüşür; koca koca gölgeler geceleyin duvarlara yansıyınca… (s.108)	Bakış açısı Geliştirme
	Bilmece-nin İzinde Maceranın Peşinde	İnsanın ispiyoncu bir abisi varsa dışarıdan bir düşmana ihtiyacı yokmuş. Ama bu da bana ders olsun; iki kişinin bildiği sır, sır değilmiş. (s.34) Bir elin beş parmağı vardı. Ama beş parmak bir değildi. Hiç kimse birbirine benzemiyordu. Alaz kızıl saçlıydı. Kumru ürkekti. Berkay biraz ukalaydı. Tosun tombuldu (s.119-120)	
	Gülen Sa-kız Ağacı	O an Gülay'ın ne kadar da şanslı olduğunu düşündüm. (s.46) "Aman abi en güzeli çocuk olmak!" (s.83) İşte o siyah martının yalvaran gözlerini ve çaresiz çırpınışlarını gördükten sonra, farklı bir gözle bakmaya başladım her şeye. Yaşadığımız dünyada bizim kadar hayvanların da hakkı vardı. (s.95)	
	Kar Kurdu ve Cana-var	Ailesini kaybetmek üzereydi. Gözlerini açan, kızının sözleriydi. Pişmanlık duyup, yeniden insan olmayı istemeseydi; mor çiçekler kollarını kaplayacak, sırtı kamburlaşacak, yüzü kaybolacak ve karanlığa dönü-şecekti. (s.93)	
	Selin Beni Terk Etti	"Bence," dedi. "Senin asıl bilmek istediğin, annenin öğrencilerini ve seni aynı anda sevmesi değil, çünkü dediğin gibi olsaydı senin de hayatında sevebildiğin tek bir kişi olurdu, öyle değil mi?" (s.23) "Selin, anne ve babaların çocuklara her şeyi tam olarak anlatmadıklarını söylüyor, bu durumda pek de haksız sayılmaz galiba." (s.36) "Bir şeyleri bilip öğrenmenin başka yolları da var Deniz," demişti. Haklıydı, bazı şeyleri bilmek için ya-şamak gerekmiyordu. (s.61)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.12 Kişinin bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya inançları açıklığa kavuşturma	Uzaylı Komşu	"Her insanın bir ana dili vardır, ilk doğduğunda kulağına fısıldanan ninni tınısında. Bir de baba dili vardır, başkalarından duyup öğrendiği türkü tınısında. Bunlardan başka bir de kendi dili vardır; içinden gelen, geldiğince söylenen, masal tınısında." (s.44) Çaplin der ki, 'İnsanlar, nasılsa sizin bir eksiğinizi bulacaklar, olduğunuz gibi kabul etmeye yanaşmayacaklardır. Onun için siz doğru bildiğiniz şekilde yaşayın ve kalbinizin sizi yönlendirdiği yere gidin.' Ne güzel söylemiş değil mi? (s.68)	Bakış açısı geliştirme
	Vur Patlasın Çal Oynasın	"Servisi kaçırın ama hayatı kaçırmayın çocuklar!" "Servisi kaçırın ama hayatı kaçırmayın!" diye tekrarladım güvenlik görevlisinin sözünü. "Evet, güzel laf." (s.36) "İnsan yenilince kaybetmez ki. Asıl vazgeçince kaybeder!" (s.87) 'Müdürün oğlu da olsan, düşenin dostu olmuyor,' diye düşündüm. (s.107) Hayat çok garip gerçekten. Her şey ne kadar da çabuk unutuluyordu. Sanki, beş yıl boyunca "ezik" diye dalga geçilen ben değildim. Sanki, okulun en popüler çocuğu olan Berkay, bu okulda hiç okumamıştı. (s.108)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.12 basamağında bulunan kişisel bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya inançları açıklığa kavuşturma, bakış açısı geliştirme kodu ile verilmiştir. Kişisel bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya inançları açıklığa kavuşturmaya göre eleştirel olmayan düşünürler olaylara bakış açılarında tek bir doğrunun varlığına inanırlar. Eleştirel düşünürler ise kendi düşünme biçimleri ile diğer tüm bakış açılarının hataya açık olduğunu ve ne düşündüğünü anlamanın bazen zaman alabileceğini kabul ederler. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 2 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 2 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 3 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 1 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 3 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde2 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası adlı eserde 4 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Meraklı Hubara Kuşu efsanesi adlı bölümde merak duygusunun geçmişten günümüze insanoğlunun en güçlü duygularından biri olduğu anlatılır. Merak duygusu ele alınırken hem olumlu hem de olumsuz yönlerinden bahsedilerek kişinin her iki anlamda da bu duyguya karşı bakış açısı geliştirmesi sağlanır. Merak duygusunun bazen bir canlıyı öldürecek kadar tehlikeli oluşunun yanında bazen de bilimlerin temelinde insanlığa ışık tutacak aydınlıklara vesile olduğu anlatılır. *"Merak…İnsanoğlunun belki de en yararlı, belki de en zararlı duygusu. Yalnız insanoğlunun mu, merak hayvanların da temel dürtülerinden biri." (Çakman, 2012, s.69).*

Mavi Gagalı Pelikan efsanesi adlı bölümde hayatta hiçbir şeyin göründüğü gibi olmadığı bu efsane üzerinden anlatılır. *"İşte böyle çocuklar; hiçbir şey göründüğü gibi değildir aslında. Cam dediğin elmas gibi parlar ay ışığında. Kömürse, elmas olur çok yüksek ateş ve basınç altında. Mini mini cüceler kocaman devlere dönüşür; koca koca gölgeler geceleyin duvarlara yansıyınca…" (Çakman, 2012, s.108).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında Türkçe öğretmeninin sınıfa kızdığı için Ozan ve arkadaşlarına verdiği ödevi Ozan ailesinden saklar. Ozan'ın abisi bunu duyunca Ozan'ın anne ve babasına bu durumu söyler. O güne kadar abisine güvenen, sırlarını saklayabileceğini düşünen Ozan'ın bu olayla abisine karşı güveni sarsılır ve ona güvenerek hata yaptığını o gün anlar. Bu deneyim ona iki kişinin bildiği sırrın sır olamayacağını öğretir. *"İnsanın ispiyoncu bir abisi varsa dışarıdan bir düşmana ihtiyacı yokmuş. Ama bu da bana ders olsun; iki kişinin bildiği sır, sır değilmiş." (Göçmen, 2012, s.34).*

Ozan ve arkadaşlarının beş parçaya ayrılan masalın tüm şifrelerini bir araya getirdikten sonra buldukları mesaj her insanın birbirinden farklı olacağı, beş parmağın beşinin bir olmadığıdır. O zamana kadar bu konu ile ilgili kafa yormayan roman karakterlerinin bu mesajla birlikte kendilerinin bireysel farklılıklarını dile getirmeleri, birbirlerinin fiziksel ve ruhsal farklı yönlerini keşfetmeleri bu konu üzerinde bakış açılarını geliştirmelerine örnek teşkil eder. *"Bir elin beş parmağı vardı. Ama beş parmak bir değildi. Hiç kimse birbirine benzemiyordu. Alaz kızıl saçlıydı. Kumru ürkekti. Berkay biraz ukalaydı. Tosun tombuldu." (Göçmen, 2012, s.119-120).*

Gülen Sakız Ağacı kitabında Arda'nın annesi Nevin Hanım'ın çocukluk anısının anlatıldığı Uçurtma Vadisi adlı öyküde Nevin Hanım çocukken ailesi ile dayısının yaşadığı köye gider. İlk kez köye giden Nevin Hanım önce hiçbir şeyin şehirdeki gibi olmadığını anlar. Dayısının torunu Gülay ile tanıştıktan sonra Gülay'ın bu küçük yerde yaşadığı büyük mutluluğa şahit olur. Köydeki Uçurtma Vadisi denilen yerde yapılan uçurtma şenlikleri Nevin Hanım'ı da heyecanlandırır ve hep beraber oraya giderler. Dayısı, Gülay ve Nevin Hanım için özel uçurtma yapar. Köyün doğallığı, köydeki insanların küçük şeylerden yaşadığı mutluluk Nevin Hanım'ı şaşırtır. *"O an Gülay'ın ne kadar da şanslı olduğunu düşündüm." (Çakman, 2013, s.46).*

Aynı kitapta Ada Bekçisi Aranıyor adlı öyküde Arda'nın amcası ve ailesi ile olan ilişkileri anlatılır. Arda'nın amcası; ailesinin gözünde sürekli iş değiştiren, çocuk ruhlu biridir. Arda'nın babası, kardeşinin bu kararsız hallerini ve sık sık hayal kurarak iş değiştirmesini bir çocuğa benzetir. Arda'nın amcası ise hayatta yaşadığı zorlu süreçleri düşünerek çocuk olmanın yetişkin olmaktan daha güzel ve özel olduğunu fark eder. *"Aman abi… En güzeli çocuk olmak!" (Çakman, 2013, s.83).*

Martılar Ağlamasın adlı öyküde Arda'nın komşusu Erdem ağabeyin anısı anlatılmaktadır. Erdem ağabey bir gün okul çıkışı eve giderken tanker yüklü bir geminin denizin üzerine yaydığı petrolü görür. Bu siyah tabakanın üzerinde çırpınan bir martı dikkatini çeker. Bu gördükleri karşısında o an insanlar ve doğaya verdikleri zararı düşünür; bu konu ile ilgili o ana kadar fark etmediği bir bakış açısı geliştirir. *"İşte o siyah martının yalvaran gözlerini ve çaresiz çırpınışlarını gördükten sonra, farklı bir gözle bakmaya başladım her şeye. Yaşadığımız dünyada bizim kadar hayvanların da hakkı vardı." (Çakman, 2013, s.95).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında, Mizgin'in babası Birindar alkol bağımlılığı yüzünden Mizgin'in annesine şiddet uygular. Bunu eve gelen bir canavarın yaptığını düşünen Mizgin bir gün bu canavarın babası olduğunu anlar. Babasının eve geldiği bir gün

"Sana sevmeyi öğretebilirim canavar, senin evin yok mu?" demesi Birindar'ı kendine getirir ve o güne dek ailesine yaptıkları karşısında kendinden çok utanır, hatasının farkına varır. O andan itibaren bir şeyler yapmaya karar verir. Kızının sözlerinin ruhunda yarattığı bu etki sonucunda o ana kadar yaptığı tüm hataları düşünür ve bir sonuca varır. *"Ailesini kaybetmek üzereydi. Gözlerini açan, kızının sözleriydi. Pişmanlık duyup, yeniden insan olmayı istemeseydi; mor çiçekler kollarını kaplayacak, sırtı kamburlaşacak, yüzü kaybolacak ve karanlığa dönüşecekti." (Öztürk, 2020, s.93).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz ailesinden arkadaşlarına kadar çevresi ile ilişkilerini yeni arkadaşı Ceren sayesinde sorgulamaya başlar. Deniz, Ceren'le sohbet edene kadar etrafındaki kişilerin onun için ne anlam ifade ettiğini sorgulamaz. Ceren'in soruları sayesinde bunlar üzerine yeniden düşünmeye ve farklı bir bakış açısı kazanmaya fırsat bulur. *"Bence, dedi. Senin asıl bilmek istediğin, annenin öğrencilerini ve seni aynı anda sevmesi değil, çünkü dediğin gibi olsaydı senin de hayatında sevebildiğin tek bir kişi olurdu, öyle değil mi?" (Debbağ, 2020, s.23).*

Deniz'in yakın çevresinde gelişen olaylardan biri de anne ve babasının boşanma sürecidir. Hayatındaki tüm değişiklik ve gelişmeleri ayrı ayrı anlamlandırmaya çalışan Deniz, artık anne babasının bir arada olamayışını ve bunun onların hayatına nasıl bir değişim getireceğini anlamaya çalıştığı bir dönemdedir. Annesi, hayatlarının artık eskisi gibi olamayacağını; babası ise her şeye rağmen yine bir arada olabileceklerini söyler. Tüm bu karmaşıklığın içinde daha önce Selin'le aile üzerine yaptıkları bir konuşma Deniz'in aklına gelir. Deniz, tüm bu yaşananlardan sonra Selin'in ebeveynlerin çocukları ile her şeyi paylaşmadığı fikrine hak verir. *"Selin, anne ve babaların çocuklara her şeyi tam olarak anlatmadıklarını söylüyor, bu durumda pek de haksız sayılmaz galiba." (Debbağ, 2020, s.36).*

Deniz, arkadaşları ile yaptığı sohbetlerde daha önce düşünmediklerini düşünür; onların fikirlerini sorguladığında farklı bakış açıları yakalamaya başlar. Bir gün Selin ile kardeşi hakkında konuşurken Selin de ona abisinin bebekliğinden bahseder. Selin'in abisinin bebekliğine dair bilgiler paylaşması Deniz için o an imkânsız görünür fakat Selin'in bir şeyi öğrenmenin tek bir doğrusu olmayacağını belirtmesi, Deniz'in bunu düşünmesini ve düşündüğünde de bu fikre hak vermesini sağlar. *"Bir şeyleri bilip öğrenmenin başka yolları da var Deniz, demişti. Haklıydı, bazı şeyleri bilmek için yaşamak gerekmiyordu." (Debbağ, 2020, s.61).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Ceren bir gün Bayan Pi'nin evinden gelen piyano sesine dayanamaz ve Bayan Pi'nin evine girer. Bayan Pi piyano çalarken bir yandan da şarkısını

söylemeye devam eder. Ceren, duyduğu bu etkileyici müzikten çok etkilenir ve o anda Bayan Pi'ye şarkıyı hangi dilde söylediğini sorar. Bayan Pi'nin verdiği cevap, Ceren'in sorusunu bir kez daha düşünmesini sağlar. Ceren; müzik gibi evrensel bir kavramın hangi dilde söylendiğinin önemli olmadığını, önemli olanın hangi dilde söylenirse söylensin insana hissettirdikleri olduğunu o andan itibaren anlamaya başlar. *"Her insanın bir ana dili vardır, ilk doğduğunda kulağına fısıldanan ninni tınısında. Bir de baba dili vardır, başkalarından duyup öğrendiği türkü tınısında… Bunlardan başka bir de kendi dili vardır; içinden gelen, geldiğince söylenen, masal tınısında." (Dikici, 2013, s.44).*

Bayan Pi'nin hikâyenin başında mahallelinin gözündeki gizemi ve farklı görünüşü hikâyenin sonlarına doğru çözümlenmeye başlar. Yer yer Bayan Pi'nin ruhsal portresi yine kendisi tarafından öyküde dile getirilir. Bayan Pi, çevresindekilerin ona karşı ön yargısının farkındadır ve o bunu pek dert etmez. Hatta bu konuda Çarli Çaplin'in bir sözü aklına gelir ve hayatı bu söz doğrultusunda yaşamak gerektiğini düşünür. *"Çaplin der ki, 'İnsanlar, nasılsa sizin bir eksiğinizi bulacaklar, olduğunuz gibi kabul etmeye yanaşmayacaklardır. Onun için siz doğru bildiğiniz şekilde yaşayın ve kalbinizin sizi yönlendirdiği yere gidin.' Ne güzel söylemiş değil mi?" (Dikici, 2013, s.68).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında Şahap, sınıf arkadaşları tarafından akran zorbalığına uğramış bir çocuktur. Ona ezik demelerine, onunla alay etmelerine karşın o diğer çocuklara hiçbir şey diyemez; onlardan kaçmayı kendine çözüm olarak görür. Bir gün sınıfa yeni gelen arkadaşı İpek de diğer çocuklar tarafından kabul görmemesine rağmen diğerleriyle mücadele etmeyi tercih eder; Şahap gibi sorunlardan kaçmaz. İpek'in bu tavırları Şahap'a örnek olmaya başlar. Yine arkadaşları ile sorun yaşadığı bir gün ona "ezik" diye hitap etmelerinin ardından her zamanki gibi kaçan Şahap'ın bu tavrını İpek de görür. Arkadaşları ile yaşadığı her sorunda kaçan Şahap kendine daha da öfkelenir. Bu olayın ardından İpek, Şahap'ın yanına gelip onu teselli etmeye çalışırken ikisi de fark etmeden okul servisini kaçırır. Servisi kaçıran Şahap büyük bir telaş içinde iken İpek, karşılaştığı her sorun karşısında davrandığı gibi buna da kendince çözüm bulur, havanın güzel olması nedeni ile konuşarak yürüyebileceklerini Şahap'a söyler. İpek'in bu tavrı okulun güvenlik görevlisi olan Aytaç abinin de çok hoşuna gider ve önemli olanın servisi kaçırmak değil; hayatı kaçırmamak olduğunu ifade eder. *"Güvenlik görevlisi arkamızdan gülerek bağırdı: Servisi kaçırın ama hayatı kaçırmayın çocuklar! Servisi kaçırın ama hayatı kaçırmayın, diye tekrarladım güvenlik görevlisinin sözünü. Evet, güzel laf." (Göçmen, 2020, s.36).* Şahap, hayatına giren bu insanlardan etkilenmeye, onların hayata dair görüşleri üzerinde düşünmeye başlayarak yeni bakış açıları kazanır.

Şahap ve arkadaşları okulun orkestra grubuna seçilemeyince vazgeçmenin doğru olmadığını düşünür. *"İnsan yenilince kaybetmez ki. Asıl vazgeçince kaybeder!" (Göçmen, 2020, s.87).*

Okul grubuna seçilen Berkay ve arkadaşlarının yarışmadan sonra okulda düştükleri durumu Şahap kendi durumu ile karşılaştırarak değerlendirir. *"Müdürün oğlu da olsan, düşenin dostu olmuyor,' diye düşündüm." (Göçmen, 2020, s.107). "Hayat çok garip gerçekten. Her şey ne kadar da çabuk unutuluyordu. Sanki, beş yıl boyunca "ezik" diye dalga geçilen ben değildim. Sanki, okulun en popüler çocuğu olan Berkay, bu okulda hiç okumamıştı." (Göçmen, 2020, s.108).*

Tablo 4.14

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.13 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.13 Sorunları, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturma	Gülen Sakız Ağacı	Annem "Çocukluk demek rahatlık demek, yetişkinlerin sırtladıkları sorumlulukları yüklenmemiş olmak demek. Yediğiniz önünüzde, yemediğiniz ardınızda demek." (s.10)	Konuya açıklık getirme
	Kar Kurdu ve Canavar	"'O bir canavar anne. Nasıl girmiş evimize?" 'Kızım ne diyorsun sen?' 'İşte orada ya!' 'Ne canavarından bahsediyorsun?'" (s.19) "Annene canavar deme Zeynep, bak gerçek değilmiş." (s.65)	
	Selin Beni Terk Etti	"Hep kendini anlatmışsın akıllım, hiç onu dinlememiş, görmemiş, ilgilenmemişsin. Sürekli tekrar eden şeyler insanı sıkar biraz." "Ne demek şimdi bu?" dedim. (s.26)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.13 basamağında bulunan sorunları, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturma, konuya açıklık getirme kodu ile verilmiştir. Sorunları, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturmada eleştirel düşünürler gerçekleri yorumlardan, yargılardan ayırmak ve her birini anlamak için en uygun soruları gündeme getirirler. Özellikle bir konuyu açıklığa kavuşturmak için karşısındakine "Ne demek istiyorsun?" sorusunu sorarlar. İnanılan kavram ya da konu çözümlenir, analiz edilir. Bu

basamağa dair Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 1 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 2 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda, etrafındaki yetişkinlere "Çocukluk nedir?" sorusunu sorar, her birinin gözünden çocukluk kavramını analiz etmeden önce anlamaya çalışır. Arda'nın annesi bu soruya çocukların yetişkinlerden daha rahat bir yaşam sürdüğünü, henüz ciddi sorumluluklar almadıklarını, çoğu ihtiyaçlarının etrafındaki yetişkinler tarafından karşılandığını söyleyerek çocukluk kavramını çözümler. *"Çocukluk demek rahatlık demek, yetişkinlerin sırtladıkları sorumlulukları yüklenmemiş olmak demek. Yediğiniz önünüzde, yemediğiniz ardınızda demek." (Çakman, 2013, s.10).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin, ailesinde yaşanan sorunlara cevap bulmaya çalışır. Kars'ın bir köyünde yaşayan Mizgin ve ailesinin evinde bölgenin çetin kış şartlarından dolayı geceleri sık sık elektrik kesintisi yaşanır. Mizgin karanlıkta evlerine bir canavarın geldiğini ve annesine zarar verdiğini düşünür. Babasının alkol bağımlılığı nedeniyle annesine uyguladığı şiddeti bir canavarın davranışına benzeten Mizgin, evde annesine bu zararı veren canavarsa babasının nerede olduğunu sorgular. *"O bir canavar anne. Nasıl girmiş evimize? Kızım ne diyorsun sen? İşte orada ya! Ne canavarından bahsediyorsun?" (Öztürk, 2020, s.19).* Annesi, Mizgin'in bu sorusu karşısında üzülürken bir yandan da onun Mizgin'in babası olduğunu kızına açıklar. Mizgin evinde yaşanan bu olayların başka evlerde de yaşanıp yaşanmadığını merak eder. Arkadaşı Zeynep ile canavar hakkında dertleşir, geceleri evlerine geldiğini söyler. Zeynep de kendi evlerinde de bir canavar olduğunu ama onun evindeki canavarın daha az sinirli olduğunu, daha az bağırdığını hatta arada güldüğünü söyler. Mizgin, Zeynep'in canavar diye bahsettiği kişinin Zeynep'in annesi olduğunu duyunca bu durumun kendi evlerindeki canavardan farklı olduğunu anlar. *"Annene canavar deme Zeynep, bak gerçek değilmiş." (Öztürk, 2020, s.65).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz, Selin'in kendisinden tam olarak neden ayrıldığına anlam veremediğini arkadaşı Ceren'e söyler. Deniz'i dikkatle dinleyen Ceren, Selin'in bakış açısından olayları anlamaya, aralarında yaşanan bu duruma açıklık getirmeye çalışır. *"Hep kendini anlatmışsın akıllım, hiç onu dinlememiş, görmemiş, ilgilenmemişsin. Sürekli tekrar eden şeyler insanı sıkar biraz." (Debbağ, 2020, s.26).* Söylediklerini anlamaya çalışan Deniz, Ceren'e ne demek istediğini sorar. *"Ne demek şimdi bu?" dedim. (Debbağ, 2020, s.26).*

Tablo 4.15

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.14 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.14 Kelime ve deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümleme	Almarpa'nın Gizemi	"Miço ne demek?" diye sordu Arda. "Miço demek küçük kaptan demek," dedi babası. (s.75) "Dede sen bunca şeyi nereden biliyorsun "Toprak toprağı, kuş kuşluğu öğretti bana!" demişti. Ama sonraları anladım ki dedem bununla, "Emek verdiğin, uğraştığın şey hakkında ister istemez bilgilenirsin," demek istemişti. (s.139) "Nasıl yani?" dedi Tolga… "Almarpa bir kuş adı mı?" "Bir değil, üç kuş adı!" dedi Aylin. "Albatrosun 'Al'ı, martının 'MAR'ı, papağanın da 'PA'sı… AL-MAR-PA…" (s.152)	Kelime veya cümle tahlili
	Amber'in Zaman Kapsülü	Heyecanla internette holanın ne anlama geldiğini aradım. İspanyolca 'merhaba' demekti. (s.43) İkinci mesajda, kordelya kelimesinin, yedi yılda bir çiçek açan soğan gövdeli bir bitki olduğu yazıyordu. Üçüncü mesajda İzmir'in Karşıyaka semtinin eski adının Kordelya olduğu yazıyordu. (s.79-80) "Deja-vu ne?" "Fransızca bir kelime. 'Daha önceden görmek' anlamına geliyor. Aslında şöyle: yaşanılan bir olayı, sanki daha önce yaşamış gibi hissetmek." (s.82) Zaman kapsülü, gelecek nesillere aktarılmak için saklanan anılar bütünü olarak tanımlanıyordu. (s.134)	
	Eyfel'i Kim Yedi	Bunun ne olduğunu sorduğumda adını lotus olduğunu söylemekle yetindi. O an büyük bir tedirginlik duydum; çeşitli kültürlerde adı geçen bu bitkinin yemişini yiyen yabancıların geçmişlerini, yurtlarını unuttuğunu okumuştum bir yerlerde. (s.37) Yazıyı gösterdim, çevirdi hemen: "Peri masalları gerçektir. Bu yazı her okunduğunda prensliğime bir süre için geri dönerim." (s.51) "B.Ş.nin ne demek olduğunu sormuştu. Aklından geçenleri bir solukta İda'yla da paylaştı: Biliyor musun? B.Ş. Hastanesi diye bir yer var, BŞH-2 orayla ilgili bir şey olabilir. (s.64) Siz hangisini kullanıyorsunuz bilmiyorum; kertenkele, süleymancık, keler, sakangur, semender ben hepsini kullanırım. Aralarında farklılıklar olabilir ama ayıramam. (s.81-82)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.14 Kelime ve deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümleme	Gülen Sakız Ağacı	Mesela ilkbahara "erikler çiçeklenince" der. Mayıs başı onun için ekinlerin boy verme zamanıdır. Kış ağaçların küstüğü; yaz, kabağın çiçeklendiği mevsimdir. (s.80) "Benim gelmem hasadı bulur. Artık siz gelirsiniz." Geliriz hala, domatesler kızarmadan geliriz, dedim tıpkı onun gibi… "Okullar kapanana kadar domatesler çoktan kızarır Arda. Sen çağlalar badem olmadan gel…" (s.81)	Kelime veya cümle tahlili
	Selin Beni Terk Etti	"Três bien," dedi Selin. Sonra, "Pointê!" diyerek ayağa fırladı. Onu izlerken, bunun parmak uçlarında yükselme komutu olduğunu anladım. (s.89)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	"Sert ünsüzleri nasıl hatırlayacaksınız çocuklar?" Herkes aynı anda, "Fıstıkçı Şahap!" diye bağırdı. "Fe, He, Se, Şe, Pe, Çe, Te, Ke," (s.11) Emir, "Antipatik ne hocam?!" diye atıldı. Öğretmenimiz, soğuk bir sesle yanıtladı: "Sevimsiz!" (s.19) Şahap, Arapça kökenli bir kelimeydi, anlamı da şöyleydi: 1.Kıvılcım 2.Akan yıldız 3.Cesur, yürekli kimse. (s.43) 'Yani sıradan, olmamış gibi bir şey herhalde." (s.93)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.14 basamağında bulunan kelime ve deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümleme, kelime veya cümle tahlili kodu ile verilmiştir. Kelime ve deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümlemede eleştirel düşünürler, kelime ve kavramların anlamını anlamaya çalışırlar. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 3 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 4 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 4 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 2 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın orkestrası adlı eserde 4 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kaan'ın kardeşi Arda "miço" kelimesinin anlamını sorar. *"Miço demek küçük kaptan demek,' dedi babası." (Çakman, 2012, s.75).* Kuşçu çocukluğunda doğa ile iç içe yaşayan dedesinin yanına gitmekten duyduğu hazzı Kaan ve arkadaşları ile paylaşır ve dedesinin kullandığı cümlelerin tahlilini yapar. *"Dede sen bunca şeyi nereden biliyorsun? Toprak toprağı, kuş kuşluğu öğretti bana! demişti. Ama sonraları anladım ki dedem bununla, Emek verdiğin, uğraştığın şey hakkında ister istemez bilgilenirsin, demek istemişti." (Çakman, 2012, s.139).* Romanın sonunda Kaan, Kuşçu'ya teknesinin adı olan Almarpa isminin anlamını sorar. *"Nasıl yani? dedi Tolga… Almarpa bir kuş adı mı? Bir değil, üç kuş adı! dedi Aylin. Albatrosun Al'ı, martının MAR'ı, papağanın da 'PA'sı… AL-MAR-PA…" (Çakman, 2012, s.152).*

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Ferda'nın kim olduğunu araştıran Amber, ona dair ayrıntıları aramaya yaşadıkları şehirdeki 10.Yıl Lisesi'nden başlar. Arkadaşı Tiktak ile lisenin arşivine bakarlar. Bir şey bulamayınca okuldan ayrılmak üzere çıkarlarken bir kadının ona "hola" diyerek eline bir not tutuşturması Amber'i şaşırtır. Hangi dilde konuştuğunu anlamadığı bu kadının söylediği "hola" kelimesinin anlamını araştırır. *"Heyecanla internette holanın ne anlama geldiğini aradım. Bulduğum anlam aklımı daha da karıştırdı. İspanyolca 'merhaba' demekti." (Gülü, 2014, s.43).* Ferda ile ilgili araştırmalarına devam eden Amber, uzaktan akrabaları olan büyük teyzenin evine gider ve ona Ferda'nın fotoğrafını gösterir. Fotoğrafı gören büyük teyze kordelya kelimesini sık tekrarlar. Ara ara hafızası gidip gelen büyük teyzenin söylediği bu sözcüğü araştırmasını arkadaşı Tiktak'tan rica eder. Amber babası ile tatildeyken bu kelimenin anlamına dair Tiktak'tan mesajlar gelir. *"İkinci mesajda, kordelya kelimesinin, yedi yılda bir çiçek açan soğan gövdeli bir bitki olduğu yazıyordu. Bu mesaja bitkiye ait bir resim de eklemişti. Üçüncü mesajda İzmir'in Karşıyaka semtinin eski adının Kordelya olduğu yazıyordu." (Gülü, 2014, s.79-80).* Ferda, babası ile tatilde sohbet ederken etrafındaki turistlerin söylediği bir doğum günü şarkısının ona bir şey hatırlattığını, sanki yaşadığı bir anı yeniden

yaşıyormuş gibi hissettirdiğini babasına söyler. Bunun üzerine babası da "dejavu" kelimesini kullanır. Amber de bu kelimenin anlamını öğrenmek ister. *"Deja-vu ne? Fransızca bir kelime. Daha önceden görmek anlamına geliyor. Aslında şöyle: yaşanılan bir olayı, sanki daha önce yaşamış gibi hissetmek." (Gülü, 2014, s.82).*

Kitapta kelime olarak anlamının verildiği başka bir kavram da zaman kapsülüdür. Amber'in babasının isteği üzerine gittiği psikoloğu Meral Hanım'dan zaman kapsülü kavramını duyması onu meraklandırır ve bu konuyu araştırmaya sevk eder. *"Zaman kapsülü, gelecek nesillere aktarılmak için saklanan anılar bütünü olarak tanımlanıyordu." (Gülü, 2014, s.82).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabında "Kimim Ben?" adlı öyküde yazar, turist olarak gittiği şehirde bir baharatçı dükkânına girer. Baharatçının önüne koyduğu ve daha önceden görmediği bir tabak dolusu yemişin ne olduğunu sorar. Baharatçı "lotus" olduğunu söyler. Bunun üzerine yazar bu bölümde lotus kelimesinin anlamını açıklar. *"Bunun ne olduğunu sorduğumda adını lotus olduğunu söylemekle yetindi. O an büyük bir tedirginlik duydum; çeşitli kültürlerde adı geçen bu bitkinin yemişini yiyen yabancıların geçmişlerini, yurtlarını unuttuğunu okumuştum bir yerlerde." (Sözbilir, 2013, s.37).*

Aynı kitapta "Yok Şeyler Dükkânı" adlı öyküde yazar, turist olarak gittiği Akdeniz kentinde değişik objeler satan bir dükkândan başında tacı olan, yeşil renkli, seramik bir kurbağa satın alır. Severek aldığı bu kurbağanın başındaki tacın üzerinde çok küçük bir yazı vardır. Latince yazılmış bu ifadeyi yazar defterine not alarak yabancı dillerde çalışan bir arkadaşına sorar ve anlamını da ondan öğrenir. *"Yazıyı gösterdim, çevirdi hemen. Peri masalları gerçektir. Bu yazı her okunduğunda prensliğime bir süre için geri dönerim." (Sözbilir, 2013, s.51).*

BŞH'nin Sırrı adlı öyküde İda ve arkadaşı Özgür, İda'nın mahalledeki antikacıdan aldığı arabanın görünenden daha fazla değerli olduğunu düşünür çünkü İda arabayı aldıktan sonra bazı adamlar arabanın peşine düşer. Kısa bir süre sonra da İda'nın ailesi ile yaşadığı eve hırsız girer. Arabanın böylesi rağbet görmesinin sebebini araştıran İda ve Özgür, arabanın altında BŞH-2 adlı bir ibare görür. Bunun ne olduğunu araştırmaya ve anlamını öğrenmeye çalışırlar. *"B.Ş.nin ne demek olduğunu sormuştu. Aklından geçenleri bir solukta İda'yla da paylaştı: Biliyor musun? B.Ş. Hastanesi diye bir yer var, BŞH-2 orayla ilgili bir şey olabilir." (Sözbilir, 2013, s.64).*

Bir Martı Öyküsü adlı hikâyede yazar, evine giren bir kertenkele ile olan mücadelesini anlatır. Kertenkele kelimesi ile aynı anlama gelebilecek diğer kelimelere yer ve-

rilir. *"Siz hangisini kullanıyorsunuz bilmiyorum; kertenkele, süleymancık, keler, sakangur, semender ben hepsini kullanırım. Aralarında farklılıklar olabilir ama ayıramam." (Sözbilir, 2013, s.81-82).*

Gülen Sakız Ağacı kitabında "Çağlalar Badem Olmadan" öyküsünde Arda'nın Mefaret halası ile olan diyaloğu göze çarpar. Mefaret halanın ağzından halk deyişlerine öyküde sık sık yer verilir ve anlamları açıklanır. Mefaret hala mevsimleri dile getirirken mevsim isimleri yerine o mevsimi çağrıştıracak kelimeleri kullanır. *"Mesela ilkbahara 'erikler çiçeklenince' der. Mayıs başı onun için ekinlerin boy verme zamanıdır. Kış, ağaçların küstüğü; yaz, kabağın çiçeklendiği mevsimdir." (Çakman, 2013, s.80).* Mefaret hala Arda'yı köye davet eder. Arda da halasına cevap verirken onun gibi halk deyişlerine yer verir. Okulların kapanma dönemi için domateslerin kızarma dönemini ifade ederken Mefaret halasının cevabı da okulların kapanmasını beklemeden daha erken gelebileceği dönem olan çağlaların badem olmadan -yaz öncesi- dönemini işaret eder. *"Benim gelmem hasadı bulur. Artık siz gelirsiniz. Geliriz hala, domatesler kızarmadan geliriz, dedim tıpkı onun gibi… Okullar kapanana kadar domatesler çoktan kızarır Arda. Sen çağlalar badem olmadan gel…" (Çakman, 2013, s.81).*

Selin Beni Terk Etti romanında Denizlerin evinde bir gün Ceren, Selin ve Deniz bir araya gelir. Ceren'in bale yaptığını daha önce bilmeyen Deniz, bunu Selin'den öğrenir. Ceren'den birkaç hareket göstermesini istediklerinden Ceren ayağa kalkarak bale yapmaya başlar. Bu arada Ceren bale yaparken arada Fransızca kelimelere ve bunların anlamlarına yer verilir. *"Três bien," dedi Selin. Komutları çok çabuk kavramıştı. Sonra, "Pointê!" diyerek ayağa fırladı. Onu izlerken, bunun parmak uçlarında yükselme komutu olduğunu anladım. (Debbağ, 2020, s.89).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında Şahap'ın Türkçe öğretmeni, sınıfta sert sessizler konusunu işler ve bu sessizlerin "Fıstıkçı Şahap" olarak kodlandığını belirtir. "Sert ünsüzleri nasıl hatırlayacaksınız çocuklar? Herkes aynı anda, 'Fıstıkçı Şahap!' diye bağırdı. Fe, He, Se, Şe, Pe, Çe, Te, Ke," (Göçmen, 2020, s.11). Sınıf ortamında bir derste Şahap ve arkadaşları öğretmenin kullandığı antipatik kelimesini merak eder ve anlamını sorarlar. *"Emir, Antipatik ne hocam?! diye atıldı. Öğretmenimiz, soğuk bir sesle yanıtladı: Sevimsiz!" (Göçmen, 2020, s.19).* Kitapta kelime anlamının verildiği başka bir kelime Şahap isminin anlamıdır. İpek, Şahap'ın isminin anlamının ne kadar güzel olduğunu söyleyince Şahap o güne dek isminin anlamını öğrenmediği için kendine kızar ve hemen bu kelimenin anlamını araştırır. *"Şahap, Arapça kökenli bir kelimeydi, anlamı da şöyleydi: 1.Kıvılcım 2.Akan yıldız 3.Cesur, yürekli kimse." (Göçmen, 2020, s.43).* Kitapta

verilen kelime anlamlarından biri de banal kelimesidir. Okul orkestrasının ismini duyduklarında İpek, banal kelimesini kullanır. Diğer arkadaşları da bu kelimenin anlamını merak eder. İpek de kelimenin anlamını açıklar. "*Yani sıradan, olmamış gibi bir şey herhalde." (Göçmen, 2020, s.93).*

Tablo 4.16

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.15 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.15 Değerlendirme için kriterler geliştirme: değerlerin ve standartların netleştirilmesi	Uzaylı Komşu	Çok az insan kaldı artık kitaplardan konuşacak evlat, o yüzden pek severim kendisini. (s.83) "Hayır, benim başarım değil öğretmenim, sizin başarınız. Sınavları kazanmam için gece gündüz çalıştınız benimle. Sonunda çok istediğim Güzel Sanatlar Fakültesi'ni kazandım, siz olmasaydınız…" (s.86) "O günden sonra da hiç elimi bırakmadınız. Siz benim iyilik perimsiniz." (s.87)	Neden-sonuç ilişkisi kurma

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.15 basamağında bulunan değerlendirme için kriterler geliştirme: değerlerin ve standartların netleştirilmesi, neden-sonuç ilişkisi kurma kodu ile verilmiştir. Değerlendirme için kriterler geliştirme: değerlerin ve standartların netleştirilmesinde eleştirel düşünürler, bir şeyi değerlendirirken değerlendirme sürecinin ve temel aldıkları değerlerin farkındadırlar. Bunu yaparken değerlendirmeye dair neden-sonuç ilişkisi kurarlar. Bu basamağa dair Uzaylı Komşu adlı eserde 3 bulguya rastlanmıştır.

Uzaylı Komşu öyküsünde mahalledeki kitabevinin sahibi Ziya Bey, Bayan Pi'yi iyi bir okur olarak değerlendirir ve bu yüzden kendisini sevdiğini söyler. "*Çok az insan kaldı artık kitaplardan konuşacak evlat, o yüzden pek severim kendisini." (Dikici, 2013, s.83).*

Bayan Pi'nin öğrencisi Nihat'ın yurt dışında katıldığı bir yarışmada birinci olması ve çok ünlü bir operadan sahneye çıkması için teklif almasını Bayan Pi tebrik eder ve bu başarısını onun çalışkanlığına borçlu olduğunu dile getirir. Nihat ise başarısının altında yatan asıl etkenin Bayan Pi'nin müzik öğretmeni olarak kendisine verdiği emeğe borçlu olduğunu söyler. *"Hayır, benim başarım değil öğretmenim, sizin başarınız. Sınavları ka-*

zanmam için gece gündüz çalıştınız benimle. Sonunda çok istediğim Güzel Sanatlar Fakültesi'ni kazandım, siz olmasaydınız…" (Dikici, 2013, s.86). Nihat, öğretmeni ile ilk karşılaştığı anı hatırlar ve öğretmeninin o günden sonra onu hiç bırakmadığının, onun elini tutarak her daim Nihat'a destek olduğunun farkındadır. Bu nedenle Bayan Pi, onun için çok değerlidir. *"O günden sonra da hiç elimi bırakmadınız. Siz benim iyilik perimsiniz. (Dikici, 2013, s.87).*

Tablo 4.17

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.16 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.16 Bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesi	Almarpa'nın Gizemi	"Ama Aylin şu noktada haklı: Hiçbir yabancı Türkçeyi o kadar güzel ve aksansız konuşamaz. Yani, Kuşçu Fransız olamaz!" (s.103)	Bilgiyi doğrulama
	Gülen Sakız Ağacı	"İnternetten araştırdım, orada rengârenk mercan kayalıkları varmış." (s.85)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.16 basamağında bulunan bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesi, bilgiyi doğrulama kodu ile verilmiştir. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesinde eleştirel düşünürler, bir konu hakkında makul bir sonuca varırken alternatif bilgi kaynaklarını kullanırlar ve bunu yaparken kanıtları da göz önünde bulundururlar. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kuşçu karakterinin Fransız turist kılığında bölgeye gelen Fransızlarla Fransızca konuşması, Kaan ve arkadaşlarının Kuşçu hakkında şüphelenmesine sebep olur. Tolga, Kuşçu'nun Fransız asıllı olabileceğini söyler ama Aylin kanıt olarak Kuşçu'nun konuştuğu aksansız İstanbul Türkçesini göz önünde bulundurur ve hiçbir yabancının bu denli kusursuz Türkçe konuşmasının mümkün olmadığını söyler. *"Ama Aylin şu noktada haklı: Hiçbir yabancı Türkçeyi o kadar güzel ve aksansız konuşamaz. Yani, Kuşçu Fransız olamaz!" (Çakman, 2012, s.103).*

Gülen Sakız Ağacı kitabında "Ada Bekçisi Aranıyor" adlı öyküde Arda'nın amcası sürekli iş değiştiren biridir. Bir gün eve geldiğinde Avustralya'da çok doğal ve harika bir adada iş bulduğunu söyler. Amcasının anlattıklarını dinleyen Arda bu dinlediklerinle

kalmaz; anlatılanların doğruluğunu anlamak için kendi de bir araştırma yapar. *"İnternetten araştırdım, orada rengârenk mercan kayalıkları varmış." (Çakman, 2013, s.85).* Böylece bilgi kaynağının güvenilirliğini sorgulamış olur.

Tablo 4.18

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.17 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.17 Derinlemesine sorgulama: kök veya önemli soruları gündeme getirme ve takip etme	Eyfel'i Kim Yedi?	O adamların da arabadan haberi vardı. Ancak aydınlanamayan sorular da vardı. O araba kime ulaştırılması gerekirken İda'nın eline geçmişti? Bu adamlar kimdi, kimin için çalışıyordu? Arabadan nasıl haberleri olmuştu? Nükleer silahları etkisiz hale getirilebilecek bir yöntem bulunmuş muydu? (s.78-79)	Sorgulama
	Gülen Sakız Ağacı	"Eve gidince babama sordum: Baba çocukluk ne demek?" (s.8) Ertürk ağabey, "Hayal edin. Mesela nasıl bir dünyada yaşamak isterdiniz?" diye sordu. (s.28) "Hava mis gibi kokuyor, derdi anneannem. Hep düşünürdüm hava kokar mı diye?" (s.35)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.17 basamağında bulunan derinlemesine sorgulama: kök veya önemli soruları gündeme getirme ve takip etme, sorgulama kodu ile verilmiştir. Derinlemesine sorgulama: kök veya önemli soruları gündeme getirme ve takip etmede eleştirel düşünürler, bir konuyu derinlemesine irdelemek için sık sık soru sorarlar. Öğrendikleri konu ile ilgili ayrıntıları irdeleyerek kendi anlayışlarına ulaşırlar. Bu basamağa dair Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 3 bulguya rastlanmıştır.

Eyfel'i Kim Yedi? kitabında BŞH'nin Sırrı adlı öyküde İda, mahalledeki antikacı dükkanından aldığı antika oyuncak araba yüzünden hayatında farklı maceralar yaşamaya başlar. Bu arabanın peşine düşen adamlar önce mahalleye gelir ve antikacıya arabayı kime sattığını sorarlar. Daha sonra arabayı alabilmek için İda ve ailesinin yaşadığı eve hırsız gibi girip arabayı bulmak için her yeri dağıtırlar. İşin ciddiyetini daha da iyi kavrayan İda ve arkadaşları bu olayı derinden sorgulamaya başlar. Bu adamların kim olduğunu, bu

arabanın onlar için ne ifade ettiğini ve neden bu kadar önemli olduğunu sorgularlar. Daha sonra BŞ'nin Barış Şekip adlı nükleer silahları etkisizleştirme projesinde çalışan bir bilim adamı olduğunu öğrenirler ama işin aslını anlamak için araştırma yapmaya bir yandan da devam ederler. *"O adamların da arabadan haberi vardı. Ancak aydınlanamayan sorular da vardı. O araba kime ulaştırılması gerekirken İda'nın eline geçmişti? Bu adamlar kimdi, kimin için çalışıyordu? Arabadan nasıl haberleri olmuştu? Nükleer silahları etkisiz hale getirilebilecek bir yöntem bulunmuş muydu?" (Sözbilir, 2013, s.78-79).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda, Türkçe öğretmeninin verdiği "Çocukluk nedir?" konulu ödevi yapabilmek için öncelikle çocukluk kavramını ve bunun ne anlam ifade ettiğini düşünür. Bu konuyu daha iyi anlayabilmek için ailesine ve çevresine sorar. *"Eve gidince babama sordum: Baba çocukluk ne demek?" (Çakman, 2013, s.8).*

Gülen Sakız Ağacı kitabında "Şişkoburun" adlı öyküde Arda, çocukluk kavramını anlamak için amcasının bir çocukluk anısını dinler. Amcası küçükken arkadaşları ile okulda sahnelemek için bir tiyatro gösterisi hazırlamaya karar verirler. Oyunu kendileri yazmak isterler ama hangi konuda yazacaklarına bir türlü karar veremezler. Arkadaşları ile Burak'ın abisi Ertürk abiden yardım isterler. Ertürk ağabey de onlara nasıl bir dünyada yaşamak istediklerini sorarak konuyu derinlemesine düşünmelerine yardımcı olur. *"Ertürk ağabey, 'Hayal edin. Mesela nasıl bir dünyada yaşamak isterdiniz?' diye sordu." (Çakman, 2013, s.28).* Bu soru, çocukları parasız bir dünyanın nasıl olacağı konusunda düşünmeye ve fikir üretmeye sevk eder.

Kekik ve Cimcime adlı öyküde Arda, anneannesiyle sohbet ederken anneannesinin "Hava mis gibi kokuyor." ifadesini sorgulamaya başlar. Bunun nasıl mümkün olabileceğini düşünür. *"Hava mis gibi kokuyor, derdi anneannem. Hep düşünürdüm hava kokar mı diye?" (Çakman, 2013, s.35).*

Tablo 4.19

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.18 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.18 Argümanları, yorumları, inançları veya teorileri analiz etme veya değerlendirme	Amber'in Zaman Kapsülü	Babam geçmiş zamana ait her şeyi benden gizlerdi. Geçmişi, eski anılarını sevmediği için böyle yaptığını düşünürdüm. Ama Ferda'nın fotoğrafını bulduğumda, babamın aslında geçmişi sevdiğine ve özlediğine inanmaya başladım. (s.47) Zaman, şaşırtıcı bir hızla geçiyordu. Acıydı, üzücüydü belki ama her şey geçmişte kalacak, kimse zamana direnemeyecekti. Tarih öğretmenimiz ne zaman derste sıkıldığımızı görse bize "Tarih, bize geçmiş zamanı anlatarak hayata dair sırlar verir," der. Sanırım şimdi ne demek istediğini anlıyorum. Geçmişte kalmış iyi ya da kötü pek çok şeyden ders alabilirdik. (s.136) Babam farkında olmadan, geçmişten kalan ne varsa saklayarak kendi zaman kapsülünü oluşturmuştu. (s.175)	Yorumlama
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Alaz'ın işi çok zordu. Dolayısıyla bizim de… Kural belliydi: Biriniz kaybederseniz hepiniz kaybedersiniz. (s.42) "Bence kaptan olamasan da o takımın bir oyuncusu olduğunu göstermen lazım. Yenseniz de yenilseniz de sen kaptan olsan da olmasan da o takım senin takımın." (s.74) Kim ne derse desin, adam çok cesurmuş doğrusu, dedi. Hem gençlerin hayatını kurtarmak hem de kendi elleriyle yaptığı heykel yıkmak cesaret ister." (s.87)	
	Gülen Sakız Ağacı	"Ne demek olacak oğlum, çocukluk demek rahatlık demek. Ooh ekmek elden su gölden! Ne ay başını nasıl getireceğim telaşı var, ne geçim derdi…" (s.8) "Babaanne sence çocukluk ne demek?" "Ne demek olacak, mini minicik bebe demek. (s.9) "Çocukluk demek rahatlık demek, yetişkinlerin sırtladıkları sorumlulukları yüklenmemiş olmak demek. Yediğiniz önünüzde, yemediğiniz ardınızda demek." (s.10) "Turistler gelirse yalnız mısır değil, püskülü bile para eder!" derdi muhtar. (s.104)	
	Kar Kurdu ve Canavar	"Annene canavar deme Zeynep, bak gerçek değilmiş." (s.65) Mizgin kalbindeki kuşa fısıldıyordu: "Artık uçabilirsin minik kuş, güvendeyim." (s.109)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.18 Argümanları, yorumları, inançları veya teorileri analiz etme veya değerlendirme	Selin Beni Terk Etti	İyi tanırım sokakları ve sokakların sakinlerini. O taş binalardaki armaların ne anlama geldiğini bilirim. Apartman süslemelerindeki çeşitliliğin, sahiplerinin zevkini ve zenginliğini yansıtırken yaşayış ve inanışlarına dair ipuçları verdiğini de bilirim mesela. (s.35)	Yorumlama
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Ama bunda gizlenecek ya da utanılacak bir şey yok ki. Ben de bazen böyle ağlarım. Ağlamak insanın içini serinletiyor.” (s.33) “Kim demiş kaybettiğimizi?” dedi. “Yalnızca vazgeçenler kaybeder!” (s.85)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.18 basamağında bulunan argümanları, yorumları, inançları veya teorileri analiz etme veya değerlendirme, yorumlama kodu ile verilmiştir. Argümanları, yorumları, inançları veya teorileri analiz etme veya değerlendirmede eleştirel düşünürler neyin doğru olduğuna karar verirken konunun güçlü ve zayıf yönlerini belirler. Konu ile ilgili yorum yaparken yorumun dayandığı varsayımları araştırır, alternatif yorumlar önerir ve değerlendirirler. Bu basamağa dair Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 3 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 3 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 4 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 2 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber'in babasının geçmişi gizlemesi, kızı geçmişe ait ona bir şey sorduğunda Amber'e net cevaplar vermemesi ve bazı şeyleri saklaması Amber açısından babasının geçmişi sevmediğini düşünmesine neden olur. Bir gün Amber, babasının odasında kilitli bir kutuda Ferda ile ilgili fotoğrafı ve mektubu sakladığını görünce bu düşüncesi değişir ve durumu farklı değerlendirir. Amber bulduğu bu kanıtlar doğrultusunda geçmişe ait bu eşyaları saklayan babasının artık geçmişe ve geçmişte yaşadıklarına özlem duyduğuna inanır. *"Babam geçmiş zamana ait her şeyi benden gizlerdi. Geçmişi, eski anılarını sevmediği için böyle yaptığını düşünürdüm. Ama Ferda'nın fotoğrafını bulduğumda, babamın aslında geçmişi sevdiğine ve özlediğine inanmaya başladım." (Gülü, 2014, s.47).*

Amber, insanın zaman kapsülü hazırlamasının temelinde geçmişte yaşadıklarını gelecek zamana ve nesillere taşıma isteğinin yattığını anlar. Ona göre bunun asıl sebebi insanın zamana karşı koyamamasıdır.

> *Zaman, şaşırtıcı bir hızla geçiyordu. Acıydı, üzücüydü belki ama her şey geçmişte kalacak, kimse zamana direnemeyecekti. Tarih öğretmenimiz ne zaman derste sıkıldığımızı görse bize 'Tarih, bize geçmiş zamanı anlatarak hayata dair sırlar verir, der. Sanırım şimdi ne demek istediğini anlıyorum. Geçmişte kalmış iyi ya da kötü pek çok şeyden ders alabilirdik. (Gülü, 2014, s.136).*

Amber babasının geçmişten hoşlanmamasına rağmen geçmişle ilgili her türlü anısını kilitli bir sandığa sakladığını görünce babasının da aslında farkında olmadan bir zaman kapsülü oluşturduğunu düşünür. *"Babam farkında olmadan, geçmişten kalan ne varsa saklayarak kendi zaman kapsülünü oluşturmuştu." (Gülü, 2014, s.175).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında beş parçaya ayrılmış bir masal şifreler halinde Ozan ve arkadaşlarının eline ulaşır. İlk şifre Alaz'ın evine gelir. Her şifre diğer şifrenin yerini gösterir. Şifreyi okuduklarında çözümledikleri mesaj mahalleden Arif amcayı işaret eder. Son derece aksi olan Arif amca kısa bir süre önce Alaz'a kızar. Alaz da ona nanik işareti yaparak Arif amcayı daha da kızdırır. Bunu duyan diğer çocuklar ikinci şifreyi Arif amcanın evinden almanın neredeyse imkânsız olduğunu düşünür. *"Alaz'ın işi çok zordu. Dolayısıyla bizim de… Kural belliydi: Biriniz kaybederseniz hepiniz kaybedersiniz." (Göçmen, 2012, s.42).*

Ozan'ın arkadaşları ile masalın şifrelerini bulmak için verdikleri mücadelenin yanında romanın bazı bölümlerinde aile ilişkilerine de yer verilir. Ozan'ın bir abisi vardır ve o da okulunda başarılı bir basketbol oyuncusu hatta takım kaptanıdır. Ozan, bir gün eve sinirli gelen abisinin artık takım kaptanı olmadığını öğrenir. Eve kızgın gelen abisinin, takım koçunun onu bencil bulması sebebiyle onu takım kaptanlığından almasına Ozan hak verir çünkü o da abisinin bencil olduğunu düşünmektedir. Abisi bu olayın ardından takımdan ayrılmak istediğini Ozan'a söyler. Ozan tüm yaşanılanlardan sonra abisinin takımdan ayrılması durumunda bireysel davranmasının yersiz olacağını, onun takıma emek verdiğini ve takımın parçası olduğunu hatırlatarak alternatif önerisini söyler. *"Bence kaptan olamasan da o takımın bir oyuncusu olduğunu göstermen lazım. Yenseniz de yenilseniz de sen kaptan olsan da olmasan da o takım senin takımın." (Göçmen, 2012, s.74).*

Beş parçaya ayrılan masalın her parçasını buldukça ve şifreleri birleştirdikçe masal ortaya çıkmaktadır. Masalda Zalimdar adında acımasız bir kral vardır. Büyük bir ustanın emek vererek yaptığı heykeli yıktırmak istemektedir. Ülkenin bazı gençleri buna karşı çıkmak ister ama Zalimdar tarafından ölümle tehdit edilirler. Bunun üzerine heykeli yapan usta Zalimdar'a bırakmadan kendi yaptığı heykeli yine kendi yıkar. Bu olayı değerlendiren çocuklar ustanın bu davranışını haklı bulurlar. *"Tosun, 'Kim ne derse desin, adam çok cesurmuş doğrusu,' dedi. Hem gençlerin hayatını kurtarmak hem de kendi elleriyle yaptığı heykeli yıkmak cesaret ister." (Göçmen, 2012, s.87).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda "Çocukluk nedir?" sorusuna cevap aramaktadır. Etrafındaki yetişkinlere aynı soruyu yönlendiren Arda çocukluk kavramını anlamlandırmaya çalışır. Arda'nın babaannesine yönlendirdiği bu soruyu babaannesi çocukluk kavramını bebeklik çağı olarak yorumlar. Bu yorumu yaparken kendi oğlunun bebeklik dönemini hatırlar ve dile getirir. *"Babaanne sence çocukluk ne demek? Ne demek olacak,*

mini minicik bebe demek." (Çakman, 2013, s.9). Arda, aynı soruyu babasına da yönlendirir. Babasının çocukluk yorumu, ailedeki baba faktörünün gözünden sosyolojik anlamda değerlendirilir. *"Ne demek olacak oğlum, çocukluk demek rahatlık demek. Ooh ekmek elden su gölden! Ne ay başını nasıl getireceğim telaşı var, ne geçim derdi…" (Çakman, 2013, s.8).* Arda babasından sonra soruyu bir de annesine sorar. Arda'nın annesinin cevabı da yine aile içindeki bir yetişkinin üstlendiği rol üzerinden verilerek değerlendirilir. *"Çocukluk demek rahatlık demek, yetişkinlerin sırtladıkları sorumlulukları yüklenmemiş olmak demek. Yediğiniz önünüzde, yemediğiniz ardınızda demek." (Çakman, 2013, s.10).*

Gülen Sakız Ağacı kitabında "Korkuluk Festivali" öyküsünde köylerine turist gelmesi için çareler arayan köy halkı bunu nasıl yapacaklarını düşünür, çareler arar. Tarlalarına mısır ekerek geçinen köy halkı, köylerine turist çekmeyi başardıklarında bunun olumlu sonuçlarına dair yorumlar yapar. Turistlerin gelmesi durumunda köy halkına yansıyacak ekonomik boyutlarını da değerlendirirler. *"Turistler gelirse yalnız mısır değil, püskülü bile para eder!" derdi muhtar." (Çakman, 2013, s.104).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin arkadaşı Zeynep'e evlerinde bir canavar olduğunu, bu canavarın zaman zaman çok öfkeli olduğunu ve etrafa zarar verdiğini söyler. Zeynep, Mizgin'in kullandığı bu canavar kelimesinin gerçeklik payını tam anlamayarak kendi evlerinde de bir canavar olduğunu, ara ara Zeynep'e sinirlendiğini, bağırdığını ama bazen gülebildiğini de ifade eder ve gülerek bu canavarın annesi olduğunu söyler. Mizgin'in kafası karışır çünkü onların evindeki canavarın insan olduğundan emin değildir. Bunun üzerine Zeynep'in annesinin, kendi evlerindeki gibi bir canavar olamayacağını değerlendirir. *"Annene canavar deme Zeynep, bak gerçek değilmiş." (Öztürk, 2013, s.65).* Romanın ilerleyen bölümlerinde Mizgin'in babası Birindar başta Mizgin olmak üzere ailesine verdiği zararı anlar ve tedavi olmaya karar verir. Kızının dünyasında yarattığı yıkımın ardından alkol tedavisi ve ardından da psikolojik tedaviye başlar. Birindar'ın bu kararlılığı Mizgin'in ruh dünyasına da olumlu etki eder. Mizgin, evlerine geceleri uğrayan canavarın artık gelmeyeceğini anlar ve sorunların bittiğine inanır. Eskisi gibi korkmasına gerek kalmadığına çünkü annesi ve kendisinin güvende olduğuna emin olur. *"Mizgin kalbindeki kuşa fısıldıyordu: Artık uçabilirsin minik kuş, güvendeyim." (Öztürk, 2013, s.109).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz, babasının bürosunun bulunduğu İstiklal Caddesi ve etrafını mimar olan babası sayesinde tanıdığını ifade eder. İstanbul'un tarihi yerlerinden olan bu sokaklar Deniz'in gözünden analiz edilir. *"İyi tanırım sokakları ve*

sokakların sakinlerini. O taş binalardaki armaların ne anlama geldiğini bilirim. Apartman süslemelerindeki çeşitliliğin, sahiplerinin zevkini ve zenginliğini yansıtırken yaşayış ve inanışlarına dair ipuçları verdiğini de bilirim mesela." (Debbağ, 2020, s.35).

Vur Patlasın Çal Oynasın romanında Şahap arkadaş çevresinde "ezik" tabiriyle akran zorbalığına uğrayan bir çocuktur. Yine arkadaşlarının ona "ezik" diye seslendiği ve onunla dalga geçtiği bir gün Şahap okul bahçesinde bir kenarda ağlar. Şahap'ı gören İpek, yanına gelerek onunla bu konuda konuşur. Ağlamasının utanılacak bir şey olmadığını, ağlamayı insanlara mahsus bir duygu olarak yorumlar. *"Ama bunda gizlenecek ya da utanılacak bir şey yok ki. Ben de bazen böyle ağlarım. Ağlamak insanın içini serinletiyor." (Göçmen, 2020, s.33).* Kitabın ilerleyen bölümlerinde okul orkestrası için yapılan müzik seçmelerinde İpek ve Şahap kurulacak olan orkestraya seçilmez. Bu yenilginin ardından bir de çok sevdikleri okulun güvenlik görevlisi Aytaç abinin işine son verilmesi İpek ve Şahap'ı çok üzer. Aldıkları bu yenilgi karşısında sürekli kaybettiklerini düşünürler. Aytaç abi ise bunu bir kaybediş olarak görmez; gerçek yenilgiyi vazgeçmek olarak yorumlar. *"Kim demiş kaybettiğimizi? dedi. Yalnızca vazgeçenler kaybeder!" (Göçmen, 2020, s.85).*

Tablo 4.20

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.19 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.19 Çözümleri üretme veya değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	"Hatta en güzel fotoğrafı seçip sahibini ödüllendirelim, ne dersin?" Öyle olunca nasıl seçeceğiz en güzel fotoğrafı?" "Çok basit" dedi Aylin. "Kimse kendi fotoğrafına puan vermeyecek." (s.41) "Yine öyle dostça davranmalı ve bizi Dalyan'a götürmesi için ısrar etmeliyiz. Daha önce de konuştuğumuz ancak bu şekilde çözebiliriz bu gizemi." (s.54) "Şimdi gidip anlatsak inanmaz, ama şu saatte şuradan kaçıracaklar dersek, inanmasalar bile en azından o saatte oraya gidip bir kontrol ederler. Biz de böylece bu kaçakçılığı önlemiş oluruz." (s.101)	Çözüm bulma
	Amber'in Zaman Kapsülü	"Hemen fotoğraf bulursan aynılarını kullanmak zorunda kalmayız diyo…" Sanırım ihtiyacım olan fotoğrafları nerede bulabileceğimi artık biliyordum. (s.10) Felaketlere dayanıklı yapılar yapmak gibi ya da insanları felaketlerle karşılaştıklarında neler yapabilecekleri konusunda bilinçlendirmek gibi önlemler almak da gerekirdi. (s.136)	
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	"Benim için bir kitap seçebilir misiniz? Ama asıl şaşırtmayı ben yapıyordum. Bana oynanan oyunu bozuyordum. Akılları sıra elime aldığım her kitaptan mesaj çıkacak ve ben de buna inanacaktım. Oysa şimdi kitabı ben değil, kütüphaneci seçecekti. Benim seçeceğim her kitabı arkadaşlarım bilebilirdi ama kütüphanecinin vereceği kitabı asla tahmin edemezlerdi. (s.13) Alaz, "Buldum!" diye bağırdı. "Şiir, teraziden söz ediyor. İki kefesi olan ve çokla azı ayıran şey terazidir." (s.53) "Odaya bugünkü son derste gireceğiz. Nasıl olsa fen öğretmeni raporlu. Yani bizim sınıfın dersi boş geçecek. Diğer bütün öğrencilerle öğretmenlerse derste olacak. Yani ortalıkta kimse bulunmayacak." (s.61)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.19 Çözümleri üretme veya değerlendirme	Eyfel'i Kim Yedi?	Aniden aklıma bir fikir geldi… Planımı kısaca anlattım. Öğle yemeklerinde lokantalar genellikle kalabalık olurdu. Biz de en kalabalık saati gözleyip oraya müşteri gibi gidecektik. Sonra garsonlardan sırayla bir şeyler istemeye başlayacaktık. İşte o koşuşturmada Tosun dikkat çekmeden dolabın kapağını açıp masalı alacaktı. (s.81-82) "Öneri Alaz'dan geldi: "Onu yarın hayvan barınağına götürürüz. Orada yardımcı olurlar. O zamana kadar da bizim evde saklayabiliriz." (s.109) Ada'nın aklına hiç de kötü sayılmayacak bir fikir geldi. Duvardaki şaman tasvirini indirip yerine annemin resimlerinden birini astık, bir diğerini de yan duvardaki seramik panonun yerine. (s.29) Defterime not aldım, yabancı diller üzerine çalışan bir dostuma soracaktım, o bilmese bile bilen bir arkadaşı çıkardı nasılsa. (s.50) "Hastanenin on beş metre doğusunda olabilir mi?" diyerek kesti sözünü. (s.67) "Bence her yeri iyice arayalım." (s.71)	Çözüm bulma
	Gülen Sakız Ağacı	Adnan, "Sen nasıl soracağını bilememişsin onlara… Bundan sonra sana bir şeyler anlatacağını umduğun her yetişkine, 'Bana çocukluğunda yaşadığın bir anıyı anlatır mısın?' diye sor." (s.10) Onu da Aylin söyledi: "Çok basit! Bir 'lanet hikâyesi' uydurup Aysel ablaya anlatacağız." (s.16) Bu böyle olmayacak! İyisi mi biz kendimiz bir oyun yazalım. (s.27) Sonunda buna da bir çözüm bulduk. Burak'ın abisinden yardım istemeye karar vermiştik. (s.28) Köyde ortaokul yoktu; kasaba da uzak olduğundan "Bizim yanımızda kalsın, Nevin'le birlikte giderler okula," demişti annem. (s.42) "Eskiyse buradaki şeyler de eski. Üstelik cebindeki parayla buradan değil vazo, on vazo bile alırsın." Amcamın dediği gibi çok da ucuza aldık. (s.58) "Ama Asaf'ı da bu halde burada bırakamayız!" dedi Sinan. "Siz Semiha'yla gidip yardım getirin. Ben burada bekleyeceğim." (s.74)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.19 Çözümleri üretme veya değerlendirme	Uzaylı Komşu	Ona da bir çözümü vardı sevgili öğretmenimin. “Hülya Hanım’ı uzun zamandır görmedim, çok özledim anneni. Yemeklerini alsın gelsin, birlikte yiyelim bu akşam, lütfen beni kırma,” dedi. (s.87-88)	Çözüm bulma
	Vur Patlasın Çal Oynasın	İpek’in gözleri yeniden parladı. “Müjdem şu, kendi orkestramızı kuruyoruz. Macera asıl şimdi başlıyor!” (s.86) “Yani onlar bizi okul orkestrasına almıyorlarsa, biz de kendi müzik orkestramızı kurarız.” (s.91)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.19 basamağında bulunan Çözümleri üretme veya değerlendirme, çözüm bulma kodu ile verilmiştir. Çözümleri üretme veya değerlendirmede eleştirel düşünürler problemi çözerken en iyi çözümü bulmak için ellerindeki her şeyi kullanırlar. Sorunları net, doğru ve adil bir şekilde formüle etmek için zaman ayırırlar. Eleştirel düşünürler aynı zamanda yaratıcı düşünür olarak en iyi çözümü üretirler. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 3 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 2 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 5 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 4 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 7 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 1, Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında ailesi ile İstanbul'dan Köyceğiz'e taşınan Kaan, Köyceğiz'in eşsiz doğal güzelliklerine hayran kalır. Bu güzellikleri İstanbul'daki arkadaşı Eren'le de paylaşmak ister. Yeni arkadaşlarıyla beraber Kuşçu'nun teknesiyle onları gezdirdiği Kaunos Antik Kenti ve Dalyan Kanalı çevresinin fotoğraflarını çekerler. Kaan, arkadaşına mektup yazarak göndereceği fotoğraflardan en güzelini seçmek isterken hangi fotoğrafın daha güzel olduğunu nasıl belirleyecekleri üzerine düşünürken çözüm Aylin'den gelir. *"Hatta en güzel fotoğrafı seçip sahibini ödüllendirelim, ne dersin? Öyle olunca nasıl seçeceğiz en güzel fotoğrafı? Çok basit, dedi Aylin. Kimse kendi fotoğrafına puan vermeyecek." (Çakman, 2012, s.41).* Romanın ilerleyen bölümlerinde Kuşçu'dan şüphelenen çocuklar bu şüphe üzerine onun kim olduğunu ve bölgede ne yapmaya çalıştığını çözmek isterler. Bunu yapmak için ondan şüphelendiklerini belli etmemeleri gerektiğini bilirler ama bunu nasıl saklamaları gerektiğine karar veremezler. Kerem, Kuşçu'nun kendilerinden kuşku duymaması için ona eskisi gibi davranmaları gerektiğini söyler. Kaan da Kerem'e katılarak aynı çözüm yolunu doğru bulur. *"Yine öyle dostça davranmalı ve bizi Dalyan'a götürmesi için ısrar etmeliyiz. Daha önce de konuştuğumuz gibi ancak bu şekilde çözebiliriz bu gizemi." (Çakman, 2012, s.54).* Kuşçu'yu Fransız turist kafilesi içinde Fransız kılığına girmiş olarak gören Kaan'ın Kuşçu ile ilgili şüpheleri artmaya başlar. Üstelik Kuşçu'nun Fransız kafilesinde gördüğü iki şüpheli adamın ardından gitmesi ile Kuşçu ve adamların bir bağlantısı olduğunu düşünür, arkadaşları ile gördüklerini paylaşır. Bunun üzerine polise haber vermenin iyi bir çözüm olacağını düşünürler fakat polisleri onların bu dediğine nasıl inandıracaklarını bilemezler. Bu konuya çözüm yine Kaan'dan gelir. *"Şimdi gidip anlatsak inanmaz, ama şu saatte şuradan kaçıracaklar dersek, inanmasalar bile en azından o saatte oraya gidip bir kontrol ederler. Biz de böylece bu kaçakçılığı önlemiş oluruz." (Çakman, 2012, s.101).*

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, babasının doğum günü için özel bir hediye vermeyi düşünür. Vereceği hediye, babasının hayatının tüm dönemlerini yansıtan fotoğraflarının saat kadranına yerleştirileceği bir saattir. Saati, yakın arkadaşı Tiktak'a yaptıracaktır. Tiktak, babasının yakın arkadaşı olan ve senelerdir saatçilikle uğraşan Erdal amcanın oğludur. Doğum gününe yetiştirmesi için Tiktak'a babasının fotoğraflarını verir ama Tiktak bu fotoğrafların yeterli olmadığını bu yüzden aynı fotoğrafları birden fazla kullanabileceğini söyler. Amber bunu kabul etmez ve daha fazla fotoğraf bulmak zorundadır. Sonunda çözümü yine düşünerek kendi bulur. Babasının çalışma odasında kilitli tuttuğu ve arada açarak içinden fotoğrafları çıkarıp baktığı gümüş kutu aklına gelir. *"Hemen fotoğraf bulursan aynılarını kullanmak zorunda kalmayız diyo… Sözünü bitirmesini beklemeden eve doğru koşmaya başladım. Sanırım ihtiyacım olan fotoğrafları nerede bulabileceğimi artık biliyordum." (Gülü, 2014, s.10).* Kitabın ilerleyen bölümlerinde insanların yaşanmışlıkları ve hatıralarını gelecek nesillere aktarmak için zaman kapsülleri hazırladıklarını öğrenen Amber, bununla ilgili bir araştırma yapar. Doğal afetler, savaşlar ve insanların neden olduğu felaketlerin insanları zaman kapsülü hazırlamaya ittiğini öğrenir. Amber, bu felaketler ve sonuçları ile ilgili çözüm yolunu üretir. *"Felaketlere dayanıklı yapılar yapmak gibi ya da insanları felaketlerle karşılaştıklarında neler yapabilecekleri konusunda bilinçlendirmek gibi önlemler almak da gerekirdi." (Gülü, 2014, s.136).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında kütüphaneye bir araştırma ödevi için giden Ozan'ın ilk seçtiği kitapta kendi adına ithafen yazılmış bir not bulması önce onu çok şaşırtır. Daha sonra seçtiği ikinci ve üçüncü kitapta da bu notların devam etmesi, birilerinin kendisine kötü bir şaka yaptığına inanmasına neden olur. Bu oyunu bozmak için aklına bir çözüm gelir.

> *Benim için bir kitap seçebilir misiniz ama asıl şaşırtmayı ben yapıyordum. Bana oynanan oyunu bozuyordum. Akılları sıra elime aldığım her kitaptan mesaj çıkacak ve ben de buna inanacaktım. Oysa şimdi kitabı ben değil, kütüphaneci seçecekti. Benim seçeceğim her kitabı arkadaşlarım bilebilirdi ama kütüphanecinin vereceği kitabı asla tahmin edemezlerdi (Göçmen, 2012, s.13).*

Kitabın ilerleyen bölümlerinde Ozan ve arkadaşları, beş parçaya bölünmüş bir masalın kendilerine gelen şifrelerini çözerek masalı tamamlamaya çalışırlar. Her parça sırayla bir kişiye gelir. Bir sabah Berkay'a şiir şeklinde gelen şifrenin ne anlatmaya çalıştığı üzerine düşünürlerken çözüm Alaz'dan gelir. "*Alaz, 'Buldum!' diye bağırdı. Şiir,*

teraziden söz ediyor. İki kefesi olan ve çokla azı ayıran şey terazidir." (Göçmen, 2012, s.53). Alaz'ın bu bulduğu çözüm şifrenin bir kısmıdır. Şifrede asıl anlatılanın terazi biblosunun bulunduğu odayı kastettiğini de Berkay söyler. Diğer arkadaşları bu odanın neresi olduğunu sorunca müdürün odası olduğunu ve masalın diğer parçasının bu odadaki terazinin yakınında olabileceğini ifade eder. Bunun üzerine müdürün odasına nasıl girebileceklerini düşünürken çözüm yine Berkay'dan gelir. *"Odaya bugünkü son derste gireceğiz. Nasıl olsa fen öğretmeni raporlu. Yani bizim sınıfın dersi boş geçecek. Diğer bütün öğrencilerle öğretmenlerse derste olacak. Yani ortalıkta kimse bulunmayacak." (Göçmen, 2012, s.61).* Berkay'dan sonra gelen diğer şifre ise Tosun'a gelir. Şifrenin mahalledeki köfteci dükkânında olduğunu anlayan çocuklar oradan şifreyi nasıl alacaklarını düşünürler. Çözüm Ozan'dan gelir.

> *Aniden aklıma bir fikir geldi… Planımı kısaca anlattım. Öğle yemeklerinde lokantalar genellikle kalabalık olurdu. Biz de en kalabalık saati gözleyip oraya müşteri gibi gidecektik. Sonra garsonlardan sırayla bir şeyler istemeye başlayacaktık. İşte o koşuşturmada Tosun dikkat çekmeden dolabın kapağını açıp masalı alacaktı (Göçmen, 2012, s.81-82).*

Kumru kendisine gelen şifreyi mahallede oturan Avcı Ziya'nın köpeğinin tasmasında bulur. Köpeğin yaralı olduğunu görünce dayanamaz ve onu da giderken yanlarına alır. Yaralı köpeği nasıl saklayabilecekleri üzerine düşünürlerken çözüm yolunu Alaz bulur. *"Öneri Alaz'dan geldi: Onu yarın hayvan barınağına götürürüz. Orada yardımcı olurlar. O zamana kadar da bizim evde saklayabiliriz." (Göçmen, 2012, s.109).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabı "Duvar Hırsızları" öyküsünde yazar ve ailesi yeni aldıkları evlerine taşınırlar. Evin eski sahiplerinden kalan ve üzerinde şaman tasvirleri bulunan bir tablo, aynı zamanda öykünün ve yaşanan olay örgüsünün merkezinde yer alır. Bir süre sonra ev halkı sırayla kısa bir süreliğine evde kaybolur ve ortaya çıktıklarında kendilerini tablonun önünde bulurlar. Bir gün eve gelen misafirlerden sanat tarihi okumuş Hande teyze, tablonun tarihi önemi ve değerinden bahseder. Tüm bunlar yaşanırken yazar ve Ada, evlerindeki bu değerli tablonun çalınmaması adına çözüm için bir plân yaparlar. Bu değerli tabloyu duvardan indirip yerine annelerinin bir tablosunu asarlar. Gerçekten de evlerine yakın bir zaman sonra hırsız girer ve annelerinin tablolarından birini çalar. Böylece tarihi tabloyu korumuş ve kurtarmış olurlar.

> *Ada'nın aklına hiç de kötü sayılmayacak bir fikir geldi. Ertesi gün okul çıkışında eski evimize gittik. Annemin atölyesindeki resimlerinden üçünü ve onları paketlemek için kullandığı kâğıtlardan birkaç yaprak alıp alt kata*

indik. Duvardaki şaman tasvirini indirip yerine annemin resimlerinden birini astık, bir diğerini de yan duvardaki seramik panonun yerine (Sözbilir, 2013, s.29).

Kitaptaki Yok Şeyler Dükkânı öyküsünde turist olarak gittiği Akdeniz kentinden beğendiği bir objeyi satın alan öykünün kahramanı, bu obje üzerinde yabancı dilde yazan ifadenin hangi dilde yazıldığını ve anlamını merak eder. Bu yazıyı defterine not eden kahraman, bir süre düşündükten sonra çözüm olarak üniversitenin yabancı diller bölümünde çalışan arkadaşına danışmayı uygun görür. *"Defterime not aldım, yabancı diller üzerine çalışan bir dostuma soracaktım, o bilmese bile bilen bir arkadaşı çıkardı nasılsa." (Sözbilir, 2013, s.50).*

BŞH'nin Sırrı adlı öyküde İda'nın mahalledeki antikacıdan aldığı arabanın peşine birtakım adamlar düşer. Arabanın altında yazan BŞH-2 ve bir saat çemberi gibi çizilmiş, içinde 12 rakamının yerinde K, 3 rakamının yerinde ucunda yıldız olan bir okun çizili olması İda, arkadaşı Özgür ve kardeşi Arya'nın bunun ne olabileceği üzerine düşünmelerine neden olur. Arya'nın yaptığı yorum aynı zamanda sembolün doğru çözümüdür. *"Arya, 'Hastanenin on beş metre doğusunda olabilir mi?' diyerek kesti sözünü." (Sözbilir, 2013, s.67).* Arya'nın dediği doğru çıkar ve aradıkları şey hastanenin 15 metre ilerisinde bir barakadadır. İçeriye girdiklerinde İda, Özgür ve Arya ne aradıklarını bilmez ama ne yapmaları gerektiğine dair çözüm yine Arya'dan gelir. *"Bence her yeri iyice arayalım." (Sözbilir, 2013, s.71).* İçeriyi aradıklarında bir dolap içinde yıldız sembolünü bulurlar.

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda, öğretmeninin "Çocukluk nedir?" konulu verdiği ödevi yapabilmek için etrafında bulunan yetişkinlere bu soruyu sorar ama aldığı cevaplar karşısında bunları nasıl toparlayacağını bilemez, kafası karışır. Bunun üzerine çözüm, servis şoförü Adnan amcadan gelir. *"Adnan amca dedi ki: Sen nasıl soracağını bilememişsin onlara… Bak ne yap biliyor musun? Bundan sonra sana bir şeyler anlatacağını umduğun her yetişkine, 'Bana çocukluğunda yaşadığın bir anıyı anlatır mısın?' diye sor." (Çakman, 2013, s.10).*

Arda'nın ödevi için etrafındaki yetişkinlerin anılarının anlatıldığı kitapta komşusu Şevket amcanın bir anısında mahallelerindeki son kalan sakız ağaçlarının kesilmemesi için çareler aradığı anlatılır. Şevket amca ve arkadaşları, büyüklerin neyden korkabileceklerini düşünürken ilk çözüm Şevket amcadan gelir. Büyüklerin lanetten korktuklarını dile getiren Şevket amcanın bu fikrini destekleyen başka bir çözüm de arkadaşı Aylin

tarafından dile getirilir. *"Onu da Aylin söyledi: Çok basit! Bir 'lanet hikâyesi' uydurup Aysel ablaya anlatacağız." (Çakman, 2013, s.16).*

Arda'nın amcasının çocukluk anısının anlatıldığı bölümde amcası, okulda arkadaşları ile bir tiyatro sahneleyecekleri ama oynayacakları oyunun içeriğini okul müdürünün beğenmemesi üzerine çözüm olarak kendi oyunlarını yazma fikri ile bu sorunu hallettiklerini anlatır. *"Bu böyle olmayacak! İyisi mi biz kendimiz bir oyun yazalım. İyi de ne anlardık ki biz tiyatro eseri yazmaktan? Sonunda buna da bir çözüm bulduk. Burak'ın abisinden yardım istemeye karar vermiştik." (Çakman, 2013, s.28).*

Arda'nın annesi Nevin Hanım'ın çocukluk anısının anlatıldığı bölümde Nevin Hanım ve ailesi, yaz tatilinde Nevin Hanım'ın dayısının köyüne giderler. Dayısının torunu Gülay'ın ortaokula gitmesi gerekirken yaşadıkları köyde ortaokul olmaması sebebi ile okul sorunu gündeme gelir ve bu soruna çözüm aile büyüklerinden Nevin Hanım'ın annesinden gelir. *"Köyde ortaokul yoktu; kasaba da uzak olduğundan 'Bizim yanımızda kalsın, Nevin'le birlikte giderler okula,' demişti annem." (Çakman, 2013, s.42).*

Arda'nın annesi antikaya düşkün biridir. Anneler Günü için annesine antika bir hediye almak isteyen Arda, antika eşya fiyatlarının yüksek olması problemi ile karşı karşıya kalır. Ne yapacağını bilemezken çözüm amcasından gelir. *"Amcam beni bitpazarına götürmüştü. 'Eskiyse buradaki şeyler de eski. Üstelik cebindeki parayla buradan değil vazo, on vazo bile alırsın.' Amcamın dediği gibi çok da ucuza aldık." (Çakman, 2013, s.58).*

Arda'nın babasının çocukluk anısının anlatıldığı bölümde okula yeni gelen arkadaşları Sinan'ı, diğer arkadaşları Asaf ve Semiha ile önceleri aralarına kabul etmedikleri anlatılır. Bir gün sınıf olarak ormana gittikleri izci kampında ormanda gruplar halinde bir görev için dağıldıklarında arkadaşları Asaf yaralanır. Asaf'ın bu sorununa çözüm arkadaşı Sinan'dan gelir. *"Ama Asaf'ı da bu halde burada bırakamayız! dedi Sinan. Siz Semiha'yla gidip yardım getirin. Ben burada bekleyeceğim." (Çakman, 2013, s.74).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Bayan Pi'nin öğrencisi Nihat, yurt dışına gitmeden önceki son gecesinde öğretmeni Bayan Pi'yi ziyaret eder. Bayan Pi ondan biraz daha kalmasını rica ettiğinde annesini son gecesinde yalnız bırakamayacağını söyler. Bayan Pi, bu duruma çözüm bulur. *"Ona da bir çözümü vardı sevgili öğretmenimin. Hülya Hanım'ı uzun zamandır görmedim, çok özledim anneni. Yemeklerini alsın gelsin, birlikte yiyelim bu akşam, lütfen beni kırma, dedi." (Dikici, 2013, s.87-88).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında kurulacak okul orkestrası için seçmelere katılan Şahap ve İpek gruba seçilemez. Şahap bu duruma çok üzülürken İpek ise

bir çözüm önerisi ile gelir. *"Müjdem şu, kendi orkestramızı kuruyoruz. Macera asıl şimdi başlıyor! (Göçmen, 2020, s.86). Yani onlar bizi okul orkestrasına almıyorlarsa, biz de kendi müzik orkestramızı kurarız" (Göçmen, 2020, s.91).*

Tablo 4.21

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.20 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.20 Eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	…Yalnız ben değil, evdeki herkes şaşırdı posta kutusunda, üzerinde benim adımın yazılı olduğu bir zarf görünce. Babam, "Bu devirde bir arkadaşından mektup almak doğrusu şaşılacak şey. (s.39) Hatta dışarıda keşfedilecek onca şey dururken bilgisayarın başına oturup saatlerce oyun oynamanın zaman kaybı olacağını bile düşünüyordu. Geldiğinden beri çok değişmişti ve bundan oldukça memnundu. (s.40) "Sizce Kuşçu şu gizemli iki adam konusunda biraz garip bir tavır sergilemedi mi? Sanki adamlardan şüphelenmemize bozulmuş gibi bir hali vardı." (s.44) "Tolga dedi ki: Gördünüz mü? Senin söylediğin şeyi duymazlıktan geldi." (s.87)	Eylemi değerlendirme
	Amber'in Zaman Kapsülü	Ferda'yı bir başkasıyla karıştırdığını düşünmüştüm. Ama babamın yaşadığı şaşkınlık ve üzüntü bu kelimenin Ferda'yı bulmam için bir ipucu olduğunu gösteriyordu. (s.73) Babama o an hak verdim. Geçmişi hatırlatan her şeyi saklayarak acı ve üzücü hatıraları benden uzak tutmaya çalışıyordu. (s.155) Yalan söylemiştim, hırçınlaşmıştım; bencil ve kaprisli küçük bir kız çocuğu gibi davranıyor, babamın arkasından işler çeviriyordum. (s.181) Meral Hanım dikkatle bana bakıyordu. Babamın anlattıklarından sonra o da benim için endişelenmiş olmalıydı. (s.115)	
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	"Onu kendine örnek alacağına bir de kızıyorsun." Az önce ne demiştim ben, işte karşılaştırma faslı başladı bile. Onlar yapınca iyi, ben yapınca kötü! (s.35) Ama en azından çevresinde başkalarının da yaşadığını, hatta bir kardeşi olduğunu fark etmeye başlamıştı. Bu, onun için hiç de fena olmayan bir gelişmeydi! (s.75) "Çalışanların köfteleri tatmalarına bile izin yokmuş. Hırsızmış gibi davranılmak insanların nasıl zoruna gidiyordu anlatamam." (s.84-85)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.20 Eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme	Eyfel'i Kim Yedi?	Bizim tablodan bu denli etkilenmemizden rahatsızdılar; bunu anlayabiliyordum, ama onu duvardan neden kaldırmadıklarını anlamıyordum. (s.23) Asık suratlı, huysuz İda gitmiş, yerine neşeli, coşkulu, bambaşka bir İda gelmişti. (s.57) Sabahları huysuz olan o değilmiş gibi ertesi sabah kahvaltıda yine neşe saçıyordu. (s.59) Konuşurken insanlarla göz göze gelmeye çekinen dünyanın en utangaç insanlarından biri olan ben, bambaşka biri gibi davranıyordum. (s.85)	Eylemi değerlendirme
	Gülen Sakız Ağacı	Günden güne azalıyordu ağaçlar. Yerlerine koca koca çirkin binalar dikiliyordu. (s.12) "Anlaşılan yakında son sakız ağacımızı da kesip yerine bina yapacaklar!" "O güzelim koruyu yok ederken bize mi sordular?" (s.14) "Bir türlü anlamıyorum onu," der babam, "üç kuruş emekli maaşıyla geçineceğim diye boşu boşuna uğraşıyor. Oysa ne müteahhitler istiyor onun bahçesini." (s.11) "Ah şu büyükler! Babam nasıl yaptıysa çocukluk anısını anlatırken bile işi nasihat vermeye getirmişti doğrusu! (s.68) Babama da hep "Taze ekmek gibi kokuyor," der. Ama büyüdükçe anladım ki halam sevdiklerini hep sevdiği şeylere benzetir. (s.77) "Unutmayın, izci yardımseverdir çocuklar! Sinan da bunu hepimize kanıtladı." (s.75) "Kimse ciddiye almadığı gibi babamın söylediklerini, bir de arkasından böyle alay ediyorlardı. (s.94) "Zavallı Necmi Bey! Anlaşılan hiç yaramamış emeklilik ona…Boş kaldığından olacak, biraz oynatmış anlaşılan! İyisi mi ben emekli olmayayım." (s.96)	
	Kar Kurdu ve Canavar	Kahvenin sahibi, kızını okula göndermiyor, çırak olarak yanında çalıştırıyordu. (s.36) Ne kadar kızarsa kızsın yapamadı. İnsan babasını seçemez sonuçta. (s.39) Canının acısından çok, Civan'a vurduğu için pişmanlık duyuyor, o anı tekrar tekrar yaşıyordu. Bir canavara dönüşüyordu. (s.58) "Seni evimizde istemiyorum, git artık!" dedi öksürerek. "Sevmeyi bilmiyorsun!" (s.69) Ona kalırsa Aksak Birindar, kar kurdunu takıntı haline getirmişti ve onları terk edip gitmişti. Annesi de bunu bir türlü kabullenemiyordu. (s.74)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.20 Eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme	Selin Beni Terk Etti	Sonra ne olduysa, geceleri eve daha geç gelir oldu, daha sinirli, sabırsız ve yorgundu. Birindar, Mizgin küçükken saçlarını okşayarak severdi kızını. Büyüdükçe sevgisi azaldı, onunla hep komşunun çocuğu ile konuşur gibi konuşur oldu. (s.76) Evimize misafir geleceği zamanlar annem, annem olmaktan çıkardı. (s.11) Büyürken anlıyorum ki, annem küçük kardeşim Zeynep için de aynı şeyleri yapıyor. Masallar, hikâyeler okuyor. Hiç yazısı olmayan resimli kitaplar alıyor ona. (s.14) Gülüşmeler. "Ay çok şeker! Utangaçmış…" demeler. Annem bana muzipçe bakıyor. Bu durumdan epey keyif aldığını anlıyorum. (s.19) Görünürde annemle aralarında hiçbir sorun yok. Konuşabiliyorlar, hem de hiç tartışmadan. (s.21) Babamdan öğrendiklerim aynı zamanda okulda fazlasıyla işime yarıyordu. Okulda herkesin oynamak istediği, güldüğü kişiydim ben. (s.29) Öğretmenimin mutlu olduğunu görebiliyordum ama çok önemli bir şey daha vardı; ben de çok mutlu olmuştum. (s.52) Babam benim kahramanımdır. Şimdiye kadar her isteğimi karşıladı diyemem. Hatta birçoğunu yapmadı bile. Yine de bu, onun harika bir insan olmasını engellemiyor. (s.73)	Eylemi değerlendirme
	Uzaylı Komşu	Evimizi yıkmak, yerine yenisini yapmak için yapmadıkları kalmadı. Boşuna… Yıktırmam da yıktırmam!.. dedi (s.10) Kabaydılar, gerçekten çok kabaydılar. (s.12) "Hırsız gibi girdik kadının bahçesine, çok ayıp bu yaptığımız," diyen Bediş, hızla uzaklaştı Hasan'ın yanından. (s.36) Herkesin zayıf bir noktası var, hassas yerinden vurulmuştu. (s.105) Yanılmışım, onu neşelendireceğine üzdü bu yaptığım şey. Sonra gülmeye başladı. (s.67)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Dünyada, hangi aklı başında anne baba, çocuğuna Şahap adını koyardı ki? (s.9) Onu da anlıyordum aslında. Bu sınıfta yapılan şakalara gülmek zorunda. Ya gülecek ya ezilecek! (s.13)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.20 Eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme	Vur Patlasın Çal Oynasın	"Ama resmen zorbalık bu!" Demişti babam, kızgınlıkla. "O da anaokuluna gitmiyor ya, kocaman çocuk! İdareye şikâyet etseymiş canım." (s.15) Çiğdem Hanım anlattığı konuyla ilgili bize mutlaka sorular soruyor. Verilen yanıtlar saçma olsa bile alay etmiyor, dünyanın en ilginç şeyini duyuyormuş gibi merakla dinliyor. (s.17) "Tabii Berkay'ın şu anda yaptığının empati ile hiç ama hiç ilgisi olmadığını söylemeliyim. Hatta fazlasıyla antipatik!" (s.19) İpek, Pelin'e ters ters bakıp, "Yalnız çok antipatik bir duyuru oldu bu!" dedi. (s.22) "Ben, senin bir bozuk plak olduğunu sanmıştım! İki haftadır seni izliyorum; hep aynı laflar, aynı tafralar. Bir de kendi söylediğine kendin gülüyorsun hep." (s.25) Sanki cesaret iksiri bulup içmiş gibi konuşmuştu. Adı İpek olabilirdi ama sözleri, hiç de adı gibi yumuşak değildi. (s.27) Berkay, aklına geldikçe yine benimle uğraşıyor. Emir de bazen arkamdan, "Fıstıkçı Şahap!" diye bağırıp deli deli gülüyor. (s.29) "Adın her söylendiğinde yüzün gözün seğirmeye başlıyor. Sanki dünyanın en kötü şeyini duymuşsun gibi bakıyorsun." (s.38) "Hadi Şahap!" diyordu ama bakışlarından 'hadi ezik' dediği okunabiliyordu. (s.57) "Dümbeleği çala çala yoruldu bileklerim," kısmına geldiğimde salon coşkudan yıkılıyordu. (s.81) Şermin Hanım ile müdürün tepkisinden ürküp kuliste bir köşeye büzülmüştüm. Ama bu kadar tepki göstermek de çok fazlaydı artık. (s.103) Eskiden benim olduğum yerde şimdi Berkay vardı, onun olduğu yerde de babası. Babası tarafından sürüklenirken Berkay'ın gözlerindeki korkuyu görmüştüm; bunu ilk kez yaşamıyordu. Tamam, o da bana çok çektirmişti zamanında. Ama nedense şimdi Berkay'ın başına gelenlere sevinmek gelmiyordu içimden. (s.104)	Eylemi değerlendirme

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.20 basamağında bulunan eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme, eylemi değerlendirme kodu ile verilmiştir. Eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirmede eleştirel düşünürler, kendilerinin ve başkalarının davranışlarını değerlendirirken kullandıkları kriterlerin bilincindedirler. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 4 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 4 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde 3 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 4 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 8 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 6 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 7 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 5 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası adlı eserde 14 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kaan, ailesi ile İstanbul'dan Köyceğiz'e taşınmadan önce normalde bilgisayar oyunlarına çok düşkün biridir. Vaktinin çoğunu bilgisayar karşısında geçiren Kaan'ın Köyceğiz'e taşındıktan sonra bilgisayar oyunlarından uzaklaşmasını babası da fark eder. Bunun yanında İstanbul'daki arkadaşı Eren ile mektuplaşması babasını daha da şaşırtır. Kaan'ın Köyceğiz'e taşınmadan öncesi ve sonrasındaki davranış ve tutumlarındaki bu değişimi değerlendirir. *"Yalnız ben değil, evdeki herkes şaşırdı posta kutusunda, üzerinde benim adımın yazılı olduğu bir zarf görünce. Babam, 'Bu devirde bir arkadaşından mektup almak doğrusu şaşılacak şey.' dedi" (Çakman, 2012, s.39).* Babasının yanında Kaan da bu durumun farkındadır. Yeni ortamının onda ve eylemlerinde yarattığı değişiklikten o da memnundur. *"Hatta dışarıda keşfedilecek onca şey dururken bilgisayarın başına oturup saatlerce oyun oynamanın zaman kaybı olacağını bile düşünüyordu. Geldiğinden beri çok değişmişti ve bundan oldukça memnundu." (Çakman, 2012, s.40).*

Kaan ve arkadaşları Kuşçu'nun teknesi ile yaptıkları çevre gezintisinde çektikleri tüm fotoğraflarda ya kale yakınlarında ya da sığla ağaçlarının yanında çıkan tuhaf görünümlü iki adamın görüntüsünden şüphelenir ve adamlar hakkında aralarında yorum yapmaya başlarlar. Kuşçu'nun bu yorumlara katılmaması ve değişik bir tavır sergilemesini de ayrıca değerlendirirler. *"Sizce Kuşçu şu gizemli iki adam konusunda biraz garip bir tavır sergilemedi mi? Sanki adamlardan şüphelenmemize bozulmuş gibi bir hali vardı." (Çakman, 2012, s.44).* Kaan ve arkadaşları bu olayın ardından karettalarla ilgili başka şüpheli bir olayı aralarında tartışırlar. İztuzu plajına yumurtlamak için gelen karettalardan biri gece tam yumurtalarını bırakacakken bunu yapmadan aniden denize geri döner. Kaplumbağaları inceleyen araştırma merkezi tarafından da şaşkınlıkla karşılanan bu olayın sebepleri tartışılır. Kaplumbağaların gece onları rahatsız etmiş olabilecek insanlardan

kaçtığı düşünülür. Bu olayı Kuşçu'nun yanında tartışan Kaan ve arkadaşlarının ona bakarak konuştukları halde Kuşçu'nun onları duymazdan gelen tavırlarını kendi aralarında değerlendirirler. *"Tolga dedi ki: Gördünüz mü? Senin söylediğin şeyi duymazlıktan geldi." (Çakman, 2012, s.87).*

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, uzaktaki akrabaları olan büyük teyzeye gitmek istediğini babasına söyler ve beraber giderler. Amber'in amacı Ferda'nın fotoğrafını büyük teyzeye göstermektir. Fotoğrafı gösterdiğinde büyük teyzenin "Benim minik Kordelyam…" cümlesini tekrarlamasına anlam veremeyen Amber, bunu duyan babasının yüzünde gördüğü şaşkınlıktan sonra babasının bu tavrını Ferda ile ilişkilendirerek değerlendirir. *"Büyük teyzenin, Ferda'yı bir başkasıyla karıştırdığını düşünmüştüm. Ama babamın yaşadığı şaşkınlık ve üzüntü bu kelimenin Ferda'yı bulmam için bir ipucu olduğunu gösteriyordu." (Gülü, 2014, s.73).*

Amber'in romanın ilerleyen bölümlerinde annesini kaybettiği zaman yanından ayırmadığı bez bebeği babasının dolabında bulması, Amber'e tekrar çocukluğunu ve annesiz kalışını hatırlatır. Amber, yıllardır geçmişi kendisinden saklayan babasının bu tavrını o zaman daha iyi anlar çünkü geçmişe ait bazı eşyaların ona acıyı ve hüznü çağrıştırdığını fark eder. Babasının bu eylemini onu üzüntülerden uzak tutmak olarak değerlendirir. *"Babama o an hak verdim. Geçmişi hatırlatan her şeyi saklayarak acı ve üzücü hatıraları benden uzak tutmaya çalışıyordu." (Gülü, 2014, s.155).* Geçmişiyle ilgili öğrenmek istediği şeyleri araştırırken bunu babasından saklaması, zaman zaman babasına yalan söylemesi Amber'i rahatsız eder ve kendi eylemlerini de eleştirmesine sebep olur. *"Yalan söylemiştim, hırçınlaşmıştım; bencil ve kaprisli küçük bir kız çocuğu gibi davranıyor, babamın arkasından işler çeviriyordum." (Gülü, 2014, s.181).* Amber'in geçmişini araştırırken sergilediği tuhaf tavırlar babasının onun hakkında endişelenmesine sebep olur. Bu sebeple Amber'i psikolojik destek alması için psikoloğa götürür. Babasının doktorla konuşmasının ardından Amber doktorun kendisine karşı tavırlarını değerlendirir. *"Meral Hanım dikkatle bana bakıyordu. Babamın anlattıklarından sonra o da benim için endişelenmiş olmalıydı." (Gülü, 2014, s.115).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında Ozan'ın okuldaki Türkçe öğretmeni, Ozan ve arkadaşlarına verdiği bir ödevi internetten olduğu gibi indirdikleri için ödevi yeniden yapmak üzere onları kütüphaneye yönlendirir. Ozan bu konuyu arkadaşlarıyla konuşurken abisi onları duyar ve Ozan'ın anne ve babasına durumu anlatır. Abisinin bu tavrına çok kızan Ozan abisine tepki gösterir. Bu tepkisi ve tavrı annesi tarafından olumsuz değerlendirilir. *"Onu kendine örnek alacağına bir de kızıyorsun." Az önce ne*

demiştim ben, işte karşılaştırma faslı başladı bile. Onlar yapınca iyi, ben yapınca kötü!" (Göçmen, 2012, s.35). Romanın ilerleyen bölümlerinde abisinin okul takımındaki kaptanlık görevinden alınmasını abisiyle beraber değerlendiren Ozan'ın abisi ile arasında olumlu bir diyalog geçer. Abisi ile konuşurken onun duygu ve düşüncelerini anlayan tavrı Ozan'ın abisinin de hoşuna gider ve kardeşine olan tutum ve davranışları değişir. Bu durum Ozan tarafından değerlendirilir. *"Bu çocuk kaptan olma sevdasından asla vazgeçmeyecekti. Ama en azından çevresinde başkalarının da yaşadığını, hatta bir kardeşi olduğunu fark etmeye başlamıştı. Bu, onun için hiç de fena olmayan bir gelişmeydi!" (Göçmen, 2012, s.75).*

Ozan ve arkadaşları, bir masalın beş parçaya bölünmüş şifrelerini her seferinde farklı bir mekânda bulmaktadırlar. Bu mekânlardan biri de mahalledeki lokantadır. Lokanta sahibinin çalışanlarına karşı eylemleri Ozan ve arkadaşları tarafından değerlendirilir. *"Çalışanların köfteleri tatmalarına bile izin yokmuş. Hırsızmış gibi davranılmak insanların nasıl zoruna gidiyordu anlatamam." (Göçmen, 2012, s.84-85).*

Eyfel'i Kim Yedi kitabı Duvar Hırsızları öyküsünde yazar ve kardeşi Ada'nın yeni taşındıkları evlerinde üzerinde Şaman tasvirlerinin bulunduğu, duvarda asılı olan tablonun gizemli bir güç barındırdığına inanmaları aileleri tarafından hoş karşılanmaz. Yazar ailesinin bu hoşnutsuzluğuna karşın tabloyu duvardan kaldırmamalarına da anlam veremez, eleştirir. *"Bizim tablodan bu denli etkilenmemizden rahatsızdılar; bunu anlayabiliyordum, ama onu duvardan neden kaldırmadıklarını anlamıyordum." (Sözbilir, 2013, s.23).*

BŞH'nin Sırrı öyküsünde İda, antikacıda görüp beğendiği oyuncak arabanın aynısının gerçeğini rüyasında görür. Arabanın içinde Atatürk vardır ve İda'yı arabaya bindirir. Onunla sohbet eder, daha sonra İda'yı okula bırakır. Alarmın sesiyle rüyadan uyanan İda, bunu gerçekte yaşamış gibi keyiflenir. Günlerdir hiç olmadığı kadar mutlu olan İda'nın neşesi hareketlerine ve tavırlarına da yansır. Bu değişimi ailesi de fark eder ve olumlu anlamda değerlendirir. *"Asık suratlı, huysuz İda gitmiş, yerine neşeli, coşkulu, bambaşka bir İda gelmişti." (Sözbilir, 2013, s.57).* Antikacıda beğendiği arabayı parası yetmediği için ayırtan ve daha sonra alacağını söyleyen İda, annesine durumu anlatınca annesi bir kereye mahsus harçlığına zam yapacağını söyler. Bunu duyan İda'nın yaşadığı sevinç, hareket ve tavırlarına da yansır. *"Sabahları huysuz olan o değilmiş gibi ertesi sabah kahvaltıda yine neşe saçıyordu." (Sözbilir, 2013, s.59).*

Bir Martı öyküsünde yazarın evinin duvarında kertenkele görmesi ile yaşanan olaylar ve ondan kurtulma macerası anlatılır. Yazar için her şey kertenkeleyi gördüğü o

günden sonra değişmiştir. Yazar ondan kurtulmak istedikçe kertenkele adeta evin misafiri olmuştur. Öykünün ilerleyen safhalarında yazarın kertenkele ile olan mücadelesi ironik bir şekilde ele alınır. Evdeki kertenkelenin sürekli gözünün önünde olmasından sıkılan yazarın bir gün arkadaşı ile bir kafede otururken gömleğinin cebinden çıkan kertenkelenin kuyruğu yüzünden herkesin gözü önünde gömleğini çıkarması, yeni gömlek almak için mağazaya gönderdiği arkadaşının erkek gömleği bulamayıp pembe taşlı bir kadın gömleği ile dönmesiyle öyküde anlatılan mizahi unsurların ön plana çıktığı görülür. Bu gömleği herkesin şaşkın bakışlarına aldırmadan giyen yazar, bundan öncesi ve sonrası ile ilgili davranışlarını yine kendi değerlendirir. *"Konuşurken insanlarla göz göze gelmeye çekinen dünyanın en utangaç insanlarından biri olan ben, bambaşka biri gibi davranıyordum." (Sözbilir, 2013, s.85).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda'nın etrafındaki yetişkinlerin çocukluk anısını dinlediği bölümlerde Şevket amcanın çocukluk anısında, mahallede kalan son ağaçlık alan ile etrafında inşa edilen çarpık kentleşme ele alınır ve değerlendirilir. *"Günden güne azalıyordu ağaçlar. Yerlerine koca koca çirkin binalar dikiliyordu." (Çakman, 2013, s.12).* Çevredeki son kalan ağaçlık alanlara giren inşaat şirketleri de eleştirilir. *"Anlaşılan yakında son sakız ağacımızı da kesip yerine bina yapacaklar! O güzelim koruyu yok ederken bize mi sordular?" (Çakman, 2013, s.14).* Şevket amcanın yetişkinliğinde oturduğu ve bahçesinde sakız ağaçları olan arsayı müteahhitlerin fazla para karşılığında almak istemesine rağmen burayı satmayan Şevket amcanın bakış açısı ve karşıt bakış açıları da ele alınır ve değerlendirilir. *"Bir türlü anlamıyorum onu, der babam, üç kuruş emekli maaşıyla geçineceğim diye boşu boşuna uğraşıyor. Oysa ne müteahhitler istiyor onun bahçesini." (Çakman, 2013, s.11).*

Arda'nın babasının anlattığı çocukluk anısında ise büyüklerin herhangi bir konuda konuşurken bile yetişkin olarak konuyu öğütlere bağlaması ele alınır ve değerlendirilir. *"Ah şu büyükler! Babam nasıl yaptıysa çocukluk anısını anlatırken bile işi nasihat vermeye getirmişti doğrusu!" (Çakman, 2013, s.68).* Yine aynı anıda babasının çocukken sınıflarına yeni gelen arkadaşı Sinan ele alınır. Okulla gittikleri bir izci kampında Sinan'ın arkadaşları ile olan dayanışması ve onlar zor durumda iken yardım etmesi öğretmenleri tarafından dile getirilir ve yorumlanır. *"Evet, zamanında gelmedi ama zor durumda olan bir arkadaşını o halde bırakmadı. Unutmayın, izci yardımseverdir çocuklar! Sinan da bunu hepimize kanıtladı." (Çakman, 2013, s.75).*

Arda'nın halasının çocukluk anısında Mefaret halası ve onun sevdikleri ile olan üslubu Arda tarafından değerlendirilir. *"Babama da hep 'Taze ekmek gibi kokuyor,' der.*

Ama büyüdükçe anladım ki halam sevdiklerini hep sevdiği şeylere benzetir." (Çakman, 2013, s.77).

Martılar Ağlamasın öyküsünde Arda'nın üst kat komşusu Erdem ağabeyin bir çocukluk anısına yer verilir. Ekolojik sistem, doğa bilinci ve doğal kaynakların dikkatli kullanılması temalarının ön plana çıktığı öyküde, Erdem ağabey küçükken babasının doğal kaynak kullanımında aşırı hassas biri olması sebebi ile bu özelliğinin etrafındaki insanlar tarafından alay konusu olduğunu dile getirir. Bu durumu o zamanlar çocuk Erdem olarak farklı değerlendirdiğini de yansıtır. *"Kimse ciddiye almadığı gibi babamın söylediklerini, bir de arkasından böyle alay ediyorlardı." (Çakman, 2013, s.94).* Aynı anıda babası Arda'yı üst katta oturan Erdem ağabeye gönderir. Üst kattan gelen yüksek sesli müziğin onun dairesinden geldiğini düşünür. Arda yukarı kata çıktığında müziğin Erdem ağabeyden değil emekli Necmi amcadan geldiğini söyleyince Arda'nın babası, yeni emekli olan Necmi amcanın bu tutumunu değerlendirir. *"Zavallı Necmi Bey! Anlaşılan hiç yaramamış emeklilik ona…" (Çakman, 2013, s.96).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin'in yaşadığı Kars'ın bir köyünde kız çocuklarının eğitim hakkının ellerinden alınması, kahveci karakteri üzerinden değerlendirilir. *"Kahvenin sahibi, kızını okula göndermiyor, çırak olarak yanında çalıştırıyordu." (Öztürk, 2020, s.36).*

Mizgin, babasının evde olduğu bir gün canavar meselesini açar ve onunla konuşmaları gerektiğini söyler. Mizgin söylediklerine tepki gösterip kızan babasından korkmaz ve annesine zarar vermeye devam ederse köy halkına canavarın annesine zarar verdiğini fakat babasının annesini korumadığını diyeceğini söyler. Babasının eylemleri ve tavırları Mizgin'in gözünden değerlendirilir. Aynı zamanda bu korkusuz tutumu da annesinde şaşkınlık yaratır. *"Ne kadar kızarsa kızsın yapamadı. İnsan babasını seçemez sonuçta." (Öztürk, 2020, s.39).* Mizgin bu canavar meselesini bir gün sınıfta Zeynep'le konuşurken sınıf arkadaşı Civan konuşmalarını duyar ve Mizgin'in canavarı olduğunu sınıfa söyleyerek onunla dalga geçer. Bunun üzerine çok sinirlenen Mizgin, Civan'a vurur fakat sonra yaptığı bu davranıştan pişman olur. Evlerine gelen canavar nasıl annesine zarar veriyorsa yaptığı bu davranışla kendisini canavara benzetir. *"Canının acısından çok, Civan'a vurduğu için pişmanlık duyuyor, o anı tekrar tekrar yaşıyordu. Bir canavara dönüşüyordu." (Öztürk, 2020, s.58).*

Mizgin'in ateşler içinde hasta yatağında yattığı bir gece babasını hayal meyal yanında görmesi ve ona canavar hitabı ile baba-kız arasındaki diyalog canavar-Mizgin arasındaki diyalog olarak verilir. Mizgin'in babasına canavar olarak seslenişi ve ona karşı

takındığı tutum bu diyalogda kendini gösterir. *"Seni evimizde istemiyorum, git artık! dedi öksürerek. Sevmeyi bilmiyorsun!" (Öztürk, 2020, s.69).* Birindar gündüzleri eve gelmeyip gece geç saatte geldiğinden evde az vakit geçirir. Mizgin babasını o kadar az görüyordur ki neredeyse siluetini unuttuğunu düşünür ve Mizgin bu durumu hem kendi hem de annesi açısından değerlendirir. *"Ona kalırsa Aksak Birindar, kar kurdunu takıntı haline getirmişti ve onları terk edip gitmişti. Annesi de bunu bir türlü kabullenemiyordu." (Öztürk, 2020, s.74).* Mizgin babasının bu durumunu ve onlarla olan iletişiminin zamanla değiştiğini de dile getirir ve değerlendirir. *"Sonra ne olduysa, geceleri eve daha geç gelir oldu, daha sinirli, sabırsız ve yorgundu. Birindar, Mizgin küçükken saçlarını okşayarak severdi kızını. Büyüdükçe sevgisi azaldı, onunla hep komşunun çocuğu ile konuşur gibi konuşur oldu." (Öztürk, 2020, s.76).*

Selin Beni Terk Etti romanında Denizin büyüme ve gelişme dönemine tanıklık edilir. Bu süreç içinde Deniz kendini ve yakın çevresindekileri daha dikkatli gözlemler ve analiz eder. Romanda annesinin özellikle eve misafir geldiği zamanlardaki eylemlerini değerlendirir. *"Evimize misafir geleceği zamanlar annem, annem olmaktan çıkardı." (Debbağ, 2020, s.11).* Evlerine yine misafir geldiği günlerden birinde misafirlerin Deniz'e olan yaklaşımı ve annesinin tutumunu değerlendirdiği görülür. *"Gülüşmeler. 'Ay çok şeker! Utangaçmış…' demeler. Annem bana muzipçe bakıyor. Bu durumdan epey keyif aldığını anlıyorum." (Debbağ, 2020, s.19).* Deniz annesinin kitap sevgisi ve okuma alışkanlığını değerlendirirken kendilerine de kitap sevgisi aşıladığını düşünür. *"Büyürken anlıyorum ki, annem küçük kardeşim Zeynep için de aynı şeyleri yapıyor. Masallar, hikâyeler okuyor. Hiç yazısı olmayan resimli kitaplar alıyor ona." (Debbağ, 2020, s.14).* Romanın ilerleyen bölümlerinde Deniz büyüyüp olgunlaşırken tek değişim kendi üzerinde gerçekleşmez; aynı zamanda Deniz'in aile hayatında da bazı değişimler söz konusudur. Deniz'in anne ve babası ayrılmaya karar verir. Bu olay Deniz'in gözünden değerlendirilir. *"Görünürde annemle aralarında hiçbir sorun yok. Konuşabiliyorlar, hem de hiç tartışmadan." (Debbağ, 2020, s.21).* Deniz etrafındakileri değerlendirirken aynı zamanda kendinin ve sosyal çevresinin de değerlendirmesini yapar. *"Babamdan öğrendiklerim aynı zamanda okulda fazlasıyla işime yarıyordu. Okulda herkesin oynamak istediği, güldüğü kişiydim ben." (Debbağ, 2020, s.29).* Deniz okulda sevilen bir öğrenci ve arkadaş olduğunu kendi değerlendirmeleriyle yer yer hissettirir. Deniz'in olgunlaşma sürecinde hayatındaki sevdiği insanlara ve onların iç dünyalarına daha dikkatli bakmayı denemesi bu olgunlaşmanın da bir göstergesi olarak romanda sunulur. Bir gün ilkokul öğretmeni için yaptığı resmin öğretmeninde yarattığı mutluluğu ve bunun kendinde hissettirdiklerini

değerlendirir. *"Öğretmenimin mutlu olduğunu görebiliyordum ama çok önemli bir şey daha vardı; ben de çok mutlu olmuştum." (Debbağ, 2020, s.52).* Deniz'in babasını ve babası ile olan ilişkisini değerlendirdiği bölümde baba-oğul ilişkilerini analiz ettiği görülür. *"Babam benim kahramanımdır. Şimdiye kadar her isteğimi karşıladı diyemem. Hatta birçoğunu yapmadı bile. Şu telefon meselesini biliyorsunuz. Birçok arkadaşımın telefonu varken benim hâlâ yok. Yine de bu, onun harika bir insan olmasını engellemiyor." (Debbağ, 2020, s.73).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Bayan Pimpirik'in bahçeli evini satın almak isteyen inşaat şirketine karşı tavır, tutum ve eylemleri değerlendirilir. *"Evimizi yıkmak, yerine yenisini yapmak için yapmadıkları kalmadı. Boşuna…Yıktırmam da yıktırmam!.. dedi." (Dikici, 2013, s.10). İnşaat şirketinin aldığı ret cevabı karşısındaki tutumları da analiz edilir. "Kabaydılar, gerçekten çok kabaydılar." (Dikici, 2013, s.12).* Bayan Pi'ye karşı ön yargılı olan mahallenin çocuklarından Bediş, Bayan Pi'nin bahçesine izinsiz girme eylemlerini değerlendirir. *"Hırsız gibi girdik kadının bahçesine, çok ayıp bu yaptığımız, diyen Bediş, hızla uzaklaştı Hasan'ın yanından." (Dikici, 2013, s.36).* Pi'nin hassas kişiliği ve duygusal yönü kedisinin ağzından dile getirilir. Bulduğu aile albümüne bakarken hissettikleri ve eylemleri kedisinin gözünden aktarılır. *"Tüh! Yanılmışım, onu neşelendireceğine üzdü bu yaptığım şey. Sonra gülmeye başladı." (Dikici, 2013, s.67).* Bayan Pi'nin naifliği ve insanları kırmayan yapısı kapısına gelen satıcı bir kadına tutumlarıyla da değerlendirilir. Kadın elektrik süpürgesi yanında saç maşası da hediye edeceğini söyler. *"Herkesin zayıf bir noktası var, hassas yerinden vurulmuştu." (Dikici, 2013, s.105).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında Şahap arkadaşlarının ismiyle sürekli alay etmesinden bu ismi ona koyan ailesini sorumlu tutar. Bu ismi bir çocuğa koymalarını eleştirir. *"Dünyada, hangi aklı başında anne baba, çocuğuna Şahap adını koyardı ki?" (Göçmen, 2020, s.9).* Şahap, sınıf arkadaşları kendisiyle dalga geçerken içlerinden Can adlı arkadaşının aslında kötü biri olmadığını ama diğer çocuklar ona gülerken ister istemez Can'ın da bu gruba katılma zorunluluğunu anladığını ifade eder ve Can'ın davranışlarını değerlendirir. *"Onu da anlıyordum aslında. Bu sınıfta yapılan şakalara gülmek zorunda. Ya gülecek ya ezilecek!" (Göçmen, 2020, s.13).*

Şahap'ın anne ve babası, üst kat komşularının oğlunun okulda uğradığı akran zorbalığı nedeniyle okulu bırakacağını duyarlar. Kendi oğullarının da aynı zorbalığa uğradığından habersiz bu davranış ve eylemleri değerlendirirler. *"Ama resmen zorbalık bu! demişti babam, kızgınlıkla. O da anaokuluna gitmiyor ya, kocaman çocuk! İdareye şikâyet*

etseymiş canım." (Göçmen, 2020, s.15). Okulun sosyal bilgiler öğretmeni Çiğdem Hanım'ın öğrencilere olan tutum ve davranışları Şahap'ın gözünden değerlendirilir. *"Çiğdem Hanım anlattığı konuyla ilgili bize mutlaka sorular soruyor. Verilen yanıtlar saçma olsa bile alay etmiyor, dünyanın en ilginç şeyini duyuyormuş gibi merakla dinliyor." (Göçmen, 2020, s.17).* Çiğdem Hanım'ın öğrencilere olan adil yaklaşımını, sınıfta kendi başından geçen bir örnekle de vurgular. Şahap öğretmeninin sorduğu bir soruyu örnek vererek cevaplar ama Berkay her zamanki gibi dalga geçerek arkadaşını yargılar. Bunun üzerine Berkay'ın takındığı bu tavır Çiğdem Hanım tarafından değerlendirilir. *"Tabii Berkay'ın şu anda yaptığının empati ile hiç ama hiç ilgisi olmadığını söylemeliyim. Hatta fazlasıyla antipatik!" (Göçmen, 2020, s.19).*

Şahap ve arkadaşları Çiğdem Hanım'ın dersindeyken bir gün sınıfa okul müdürü gelir ve okullarında bir orkestra kurulacağını duyurur. Okul müdürünün duyuruyu yapmadan önce sınıfın kapısını çalmadan içeri pat diye girmesi, öğretmenin yüzüne bakmadan öğrencilere duyuru yapması İpek tarafından değerlendirilir. *"İpek, Pelin'e ters ters bakıp, 'Yalnız çok antipatik bir duyuru oldu bu!' dedi." (Göçmen, 2020, s.22).* Sınıf içinde Şahap'ın yanında İpek'e de akran zorbalığı yapan Berkay ve diğer çocuklara karşı İpek, onların bu olumsuz davranışlarını Şahap gibi görmezden gelerek bir köşeye çekilmez. İpek kendisiyle alay etmeye kalkanlara aynı sertlikte cevap verir. Bu eylemlerinden birini de Berkay'a karşı gösterir. Berkay'ın kendini tanıması için dışarıdan nasıl göründüğünü değerlendirir. *"Ben, senin bir bozuk plak olduğunu sanmıştım! İki haftadır seni izliyorum; hep aynı laflar, aynı tafralar. Bir de kendi söylediğine kendin gülüyorsun hep." (Göçmen, 2020, s.25).* İpek'in bu korkusuz ve kendinden emin cevap verişi Şahap'ı da şaşırtır. Şahap'ın gözünden İpek'in eylemleri değerlendirilir. *"Sanki cesaret iksiri bulup içmiş gibi konuşmuştu. Adı İpek olabilirdi ama sözleri, hiç de adı gibi yumuşak değildi." (Göçmen, 2020, s.27).* Sınıfta kendisiyle alay eden arkadaşlarına Şahap; İpek gibi karşılık veremez, sadece arkadaşlarının bu eylemlerini sessizce değerlendirir. *"Berkay, aklına geldikçe yine benimle uğraşıyor. Emir de bazen arkamdan, "Fıstıkçı Şahap!" diye bağırıp deli deli gülüyor." (Göçmen, 2020, s.29).*

Şahap ve İpek arkadaşlıkları ilerledikçe birbirlerini daha yakından tanımaya başlarlar. İpek, Şahap'ın adını sevmediğini hatta adı söylendiğinde verdiği tepkilerin eylemlerine yansıdığını ifade eder. *"Adın her söylendiğinde yüzün gözün seğirmeye başlıyor. Sanki dünyanın en kötü şeyini duymuşsun gibi bakıyorsun." (Göçmen, 2020, s.38).* Orkestra seçimleri başladığında Berkay'ın öğretmenin yanında Şahap'a olan davranış ve

eylemleriyle duygu ve düşüncelerinin tutarsızlığı Şahap tarafından dile getirilerek değerlendirilir. *"'Hadi Şahap' diyordu ama bakışlarından 'hadi ezik' dediği okunabiliyordu." (Göçmen, 2020, s.57).*

Orkestra seçimlerinde sıra Şahap'a gelir ve Şahap darbukası ile gösterisini sunar. Şahap'ın performansı etraftakilerin tepkilerinden anlaşılır ve değerlendirilir. *"Dümbeleği çala çala yoruldu bileklerim, kısmına geldiğimde salon coşkudan yıkılıyordu." (Göçmen, 2020, s.81).* Seçimlerde sıra Berkay ve arkadaşlarına geldiğinde grup olarak şaşırır ve iyi çalamazlar. Berkay bateri çalarken arkadaşlarına uyum sağlayamaz ve bir süre sonra ritmi tamamen kaçırır. Sahneyi, diğer okul takımlarından duyulan yuh sesleri ile terk ederler. Aynı zamanda Berkay'ın babası olan okul müdürünün Berkay'a gösterdiği tepki Şahap'ın gözünden değerlendirilir. *"Şermin Hanım ile müdürün tepkisinden ürküp kuliste bir köşeye büzülmüştüm. Ama bu kadar tepki göstermek de çok fazlaydı artık." (Göçmen, 2020, s.103).* Berkay'ın Şahap'a karşı her türlü olumsuz tavırlarına rağmen Şahap yine de Berkay'ın bu tepkiyi hak etmediğini düşünür. *"Eskiden benim olduğum yerde şimdi Berkay vardı, onun olduğu yerde de babası. Babası tarafından sürüklenirken Berkay'ın gözlerindeki korkuyu görmüştüm; bunu ilk kez yaşamıyordu. Tamam, o da bana çok çektirmişti zamanında. Ama nedense şimdi Berkay'ın başına gelenlere sevinmek gelmiyordu içimden." (Göçmen, 2020, s.104).*

Tablo 4.22

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.21 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.21 Eleştirel Okuma: metinleri açıklama veya eleştirme	Amber'in Zaman Kapsülü	Arabanın yeşiliyle aynı ton olan kâğıtta "Geçmişin izi geçmişte! Geçmiş, bir yaşlı teyze. Bazen unutur, bir anda hatırlar" yazıyordu. (s.39) "İlk olarak 'geçmişin izi geçmişte' üzerine düşünelim." "Bunda düşünecek bir şey yok ki, her şey çok açık; geçmişin izini, geçmişte sür demek istemiş notu gönderen," dedi. (s.52) Eve gidip Meral Hanım'dan öğrendiğim yeni bilgiyi düşünmek istiyordum. Ferda'nın "Adında saklı geçmiş/ve zaman kapsülü de" cümleleriyle ne demek istediğini biraz olsun anlamıştım. (s.118)	Metni analiz etme

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.21 Eleştirel Okuma: metinleri açıklama veya eleştirme	Kar Kurdu ve Canavar	Doğruca Mizgin'in odasına koştular. Çalışma masasına yaklaştılar. "Canavarın kim olduğunu biliyoruz! Söyle ona bizi bulsun!" (s.92)	Metni analiz etme
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	"İnsanoğlu çeşit çeşit beş parmağın beşi bir mi? Hepsinin yanıtı işte karşımızdaydı. Bir elin beş parmağı vardı. Ama beş parmak bir değildi. Alaz da aynı şeyleri düşünmüş gibi mırıldandı: "Beş parmağın beşi tıpkı insanlar gibi…" (s.119)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.21 basamağında bulunan eleştirel okuma: metinleri açıklama veya eleştirme, metni analiz etme kodu ile verilmiştir. Eleştirel okuma: metinleri açıklama veya eleştirmede eleştirel düşünürler metinleri dikkatli bir şekilde okurlar. Okurken anlamını ve imalarını merak ederler. Bu basamağa dair Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 3 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 1 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, Ferda'yı ve kim olduğunu araştırırken bir anda yabancı bir kadın eline not tutuşturur. *"Arabanın yeşiliyle aynı ton olan kâğıtta 'Geçmişin izi geçmişte! Geçmiş, bir yaşlı teyze. Bazen unutur, bir anda hatırlar' yazıyordu." (Gülü, 2014, s.39).* Elindeki notu dikkatli bir şekilde okuyan Amber, bu nota bir anlam vermeye çalışır. Bu dizeleri arkadaşı Tiktak ile açıklamaya ve çözümlemeye çalışırlar. *"İlk olarak 'geçmişin izi geçmişte' üzerine düşünelim. Bir süre düşündükten sonra, 'Bunda düşünecek bir şey yok ki, her şey çok açık; geçmişin izini, geçmişte sür demek istemiş notu gönderen,' dedi." (Gülü, 2014, s.52).*

Amber'in babası, bir süre sonra Amber'in kendisinde şüphe uyandıran tavırlarından dolayı onu Psikolog Meral Hanım'a yönlendirir. Meral Hanım ile yaptığı seanslardan birinde amber taşlarının doğal zaman kapsülleri olduğunu öğrendiğinde Amber çok şaşırır ve o an Ferda'nın daha önce yazdığı mektuptaki dizeleri hatırlar. Öğrendiği bilgi ile bu dizelerde anlatılmak isteneni yorumlar. *"Eve gidip Meral Hanım'dan öğrendiğim yeni bilgiyi düşünmek istiyordum. Ferda'nın 'Adında saklı geçmiş/ve zaman kapsülü de' cümleleriyle ne demek istediğini biraz olsun anlamıştım." (Gülü, 2014, s.118).*

Kar Kurdu ve Canavar adlı romanda Mizgin ailesine zarar veren canavarın sonunda babası olduğunu anlar. Daha önce arkadaşı Zeynep ile gittikleri kurt ve yavrularının yaşadığı sığınağa gitmeden önce babasına kendi odasındaki aynanın üzerine bir not bırakır. *"Canavarın kim olduğunu biliyoruz! Söyle ona bizi bulsun!" (Öztürk, 2020, s.92).* Eve gelince kızı Mizgin'i göremeyen Birindar kızının odasına girer ve notu görür. Notu gördüğünde eleştirel okumanın özelliklerini yansıtan Birindar notta verilmek istenen imayı anlar ve bir kez daha yaptıklarından dolayı pişman olur.

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı romanda Ozan ve arkadaşları kendilerine gelen bulmacaların şifrelerini çözdükten sonra en sonunda karşılarına çıkan metni yorumlarken eleştirel okuma yaparak metni analiz ederler. *"İnsanoğlu çeşit çeşit beş parmağın beşi bir mi?" (Göçmen, 2012, s.119).* Okudukları bu metnin ne ima ettiğini irdeleyen roman karakterleri daha sonra bunun insanlara verilmiş bir mesaj olduğunu anlarlar. Birbirlerinin dış görünüşlerindeki farklılığın tüm insanlar için geçerli olduğunu, kimsenin kimseye benzemediği gerçeğini böylece anlamış olurlar.

Tablo 4.23

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.22 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.22 Eleştirel dinleme: sessiz diyalog sanatı	Vur Patlasın Çal Oynasın	Evet, hiç unutmayacağım öğretmenim. Ama o harflerin yalnızca sert ünsüz olduğunu sanıyorsunuz ya… (s.11) Ama sahnenin görkemine baktıkça içimden cılız bir ses, 'Neden olmasın' diye fısıldıyordu. (s.98)	Değerlendirme

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.22 basamağında bulunan eleştirel dinleme: sessiz diyalog sanatı, değerlendirme kodu ile verilmiştir. Eleştirel dinleme: sessiz diyalog sanatında eleştirel düşünürler dinlemenin pasif değil aktif olarak yapıldığının farkındadırlar. Dinlediklerini kendi içinde de düşünmeye ve sorgulamaya devam ederler. Bu basamağa dair Vur Patlasın Çal Oynasın adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında Şahap ve arkadaşları Türkçe dersinde sert sessizleri öğrenirken öğretmen tahtaya "Fıstıkçı Şahap" yazar. Bu ünsüzlerin sert sessiz olduğunu söylerken Şahap'ın isminden dolayı bunu unutmayacaklarını dile

getirir. Şahap konuyu dinlerken aynı zamanda bu ifadenin ona verdiği utancı sessiz düşünür ve sorgular. *"Evet, hiç unutmayacağım öğretmenim. Ama o harflerin yalnızca sert ünsüz olduğunu sanıyorsunuz ya…" (Göçmen, 2020, s.11).*

Şahap, İpek, Can ve Ceren okul orkestrasına seçilemez ama seçilen arkadaşları Berkay, Sude, Pelin, Elif, Emir ve Mert'i izlemek için okullar arası müzik yarışmasının yapılacağı spor salonuna giderler. Can ve Ceren salonun büyüklüğü ve kalabalıklığı karşısında heyecanlanır ve bir gün onların da burada konser verebileceklerini söylerler. Bunun üzerine Şahap sessiz diyalog içinde fikir yürütür. *"Ama sahnenin görkemine baktıkça içimden cılız bir ses, 'Neden olmasın' diye fısıldıyordu." (Göçmen, 2020, s.98).*

Tablo 4.24

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.24 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.24 Sokratik tartışma uygulaması: inançları, teorileri veya bakış açılarını açıklığa kavuşturmak veya sorgulamak	Almarpa'nın Gizemi	"Gördüğünüzü biliyorum. Ama kafamı kurcalayan şey şu: Nasıl oluyor da bu dört farklı gözün çektiği fotoğraflarda, şu iki adam hep aynı yerde duruyor." (s.43) "Ama nedense, o gün Kuşçu telefon edince hemen izin verdin. Sana ne söyledi de hemen ikna oldun?" (s.47) "Peki ama Kuşçu tıpkı bir köpek gibi ağaçları koklayıp, dibini eşeleyerek ne arıyordu ki şu tuğla ağacı mı mıdır nedir, onun dibinde?" (s.80) Yüzyıllar öncesinde acaba neler yaşandı buralarda? Bu güzelim topraklar ne yaşamlar ne yaşanmışlıklar barındırıyor kim bilir" (s.93)	Sorgulama
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Alaz, Kumru, Berkay! Acaba onlar da bu mesaj nedeniyle mi buraya gelmişlerdi? (s.25) "Korkmuyorsan işte meydan, derken ne demek istiyor acaba? "Bir terazi ne kadar tehlikeli bir yerde olabilir ki?" (s.55) "Bir dakika, üzümü aldık diyelim. Peki, masal nerede?" (s.94) İyi de ödülümüz neredeydi? Hani, neredeydi dünyanın en büyük sırrı? (s.112)	
	Eyfel'i Kim Yedi?	Bir süre sonra annem ortaya çıktığında, boynunun ağrısından, tutukluktan eser yoktu. Bu iyi bir şey miydi, kötü bir şey mi? Buna neden tablo muydu; bu tablo kalmalı mıydı, kalkmalı mı? (s.25) Cadılara inanacak yaşı çoktan geçmiştim, ama yaşadıklarımı nereye koyacaktım? (s.34) Aile hatırası olduğunu söylemeleri inandırıcı gelmemişti, koleksiyoncu tipi de yoktu: ne işi olurdu bu adamların o arabayla? (s.60) Hiçbir şeyin çalınmamış olması şaşırtıcıydı; öyleyse niye kapıyı kırıp girmişler, evi niye birbirine katmışlardı? (s.63) Afişte, "Oyuncular: Gölge" yazmasını bir tür şaka gibi yorumlamıştım. Yanılmış olabilir miydim? (s.101)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.24 Sokratik tartışma uygulaması: inançları, teorileri veya bakış açılarını açıklığa kavuşturmak veya sorgulamak	Gülen Sakız Ağacı	Ama ben mi hızlı büyüyordum yoksa her şey çabucak mı değişiyordu bilmem, günden güne azalıyordu ağaçlar. (s.12) "O halde düşünün bakalım… Böyle bir dünya nasıl olurdu?" (s.28) "Baba, kargalar gerçekten korkar mı korkuluktan?" diye sordum. (s.43)	Sorgulama
	Selin Beni Terk Etti	İnsan hiç sıkılır mı sevmekten, bilmiyorum. Hem sıkılacak kadar niye seversin ki? (s.9) "Aynı zamanda senin de annen öğretmen, bütün o gevezelere hem tahammül edip hem de onları sevmesi gerçekten mümkün mü?" (s.22)	
	Uzaylı Komşu	Pi, eve kimse gelmediği için mi temizlik yapıyordu, kimse gelmesin diye mi? Yapacak bir işi olmadığı için mi, yapacak çok işi olduğu için mi? (s.27) Etrafta ne çok çiçek var. Hiçbirinin kökü yok ama, havada öylece sallanıyorlar. Peki, bunlar nasıl böyle canlı kalabiliyor? Su yok, toprak yok… (s.41) Düşündüm de ben Pi'yi hiç tanımıyormuşum. Peki, nasıl tanırsın ki birini? Bir albümle mi? (s.69) Pi'nin yardımıma ihtiyacı olabilir, dokuz canımdan birini verebilirim ona, arkadaşlık bugünler için değil mi? (s.93)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Peki, biriyle dalga geçmek de zorbalık sayılır mı acaba? (s.15) "Empati nedir çocuklar?" (s.17) "İyi de Aytaç abiyle felsefenin ne alakası var "Güvenlik görevlileri felsefeci olamaz mı yani?" diye sordu. (s.36)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.24 basamağında bulunan Sokratik tartışma uygulaması: inançları, teorileri veya bakış açılarını açıklığa kavuşturma veya sorgulama, sorgulama kodu ile verilmiştir. Sokratik tartışma uygulaması: inançları, teorileri veya bakış açılarını açıklığa kavuşturma veya sorgulamada eleştirel düşünürler; olayları ya da kavramları derinlemesine sorgularlar. Başkalarının konu hakkında ne düşündüğünü öğrenmek ve kendi bakış açılarını geliştirmek için çeşitli sorgulama tekniklerini kullanırlar. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 4 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 4 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 5 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 3 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 2 bulguya, Uzaylı komşu adlı eserde 4 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın orkestrası adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kaan, Tolga, Kerem ve Aylin Kuşçu'nun teknesiyle Kaunos Antik Kenti ve civarını gezerken harabeleri ve kral mezarlıklarını fotoğraf çekerler. Daha sonra fotoğrafları incelerken Aylin dördünün de farklı açılardan fotoğraf çekmesine rağmen fotoğraflardaki adamların hep aynı yerde olmasını sorgular. *"Gördüğünüzü biliyorum. Ama kafamı kurcalayan şey şu: Nasıl oluyor da bu dört farklı gözün çektiği fotoğraflarda, şu iki adam hep aynı yerde duruyor." (Çakman, 2012, s.43).* Kaan ailesiyle Köyceğiz'e taşındığından beri yeni dostlar edinir: Tolga, Kerem, Aylin ve Kuşçu. Kaan'ın Kaunos Antik Kenti'ne Kuşçu ile gittiği gün Kaan babasının Kuşçu'yu fazla tanımamasına rağmen onunla gitmesine izin vermesine şaşırır ve bunun nasıl olduğunu sorgular. *"Ama nedense, o gün Kuşçu telefon edince hemen izin verdin. Sana ne söyledi de hemen ikna oldun?" (Çakman, 2012, s.47).* Kuşçu ile gittikleri gezide Kuşçu bir ara tekneyi kıyıya bağlayıp Kaan ve arkadaşlarının teknede kalmasını, kendisinin döneceğini söyler. Kuşçu'nun hareketlerinden şüphelenen Kaan ve diğerleri Kuşçu'nun ileride bir sığla ağacının dibine eğildiğini, gövdesini incelediğini ve kokladığını görür. Onun bu hareketlerini merak eden Kaan ve arkadaşları ne yapmaya çalıştığını sorgularlar. *"Peki ama Kuşçu tıpkı bir köpek gibi ağaçları koklayıp, dibini eşeleyerek ne arıyordu ki şu tuğla ağacı mı mıdır nedir, onun dibinde?" (Çakman, 2012, s.80).* Kaan ve ailesi romanın ilerleyen bölümlerinde hep beraber Dalyan'a gezmeye giderler. Kaan'ın annesi Işıl Hanım antik kentin kalıntılarına bakarak geçmiş-bugün bağlantısını düşünerek geçmişten günümüze bu bölgede yaşananları merak ederek sorgular. *"Yüzyıllar öncesinde acaba neler yaşandı buralarda? Bu güzelim topraklar ne yaşamlar ne yaşanmışlıklar barındırıyor kim bilir." (Çakman, 2012, s.93).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında Ozan kütüphanede eline aldığı kitabın içinde kendi adına yazılmış notta buluşma günü ve saatini okur. Parktaki heykelin önünde 5 kişi olacaktır. Parka gittiğinde sınıfında arkadaşlarını görünce önce şaşırır, sonra şüphelenmeye başlar ve bu durumu sorgular. *"Alaz, Kumru, Berkay! Acaba onlar da bu mesaj nedeniyle mi buraya gelmişlerdi?" (Göçmen, 2012, s.25).* Ozan ve arkadaşları kendilerine sırayla gelen şifreleri çözmek için kendi aralarında her bir şifrenin anlamını sorgularlar. Bazen kendilerine gelen şifrenin dizelerini okuyarak üzerine yeniden düşünürler, acaba bununla ne demek istiyor anlayışıyla farklı bakış açılarını yakalamaya çalışırlar. *"Korkmuyorsan işte meydan, derken ne demek istiyor acaba? Bir terazi ne kadar tehlikeli bir yerde olabilir ki?" (Göçmen, 2012, s.55). "Bir dakika, üzümü aldık diyelim. Peki, masal nerede?" (Göçmen, 2012, s.94).* Romanın sonunda masalı tamamladıklarını düşündüklerinde masaldaki ödülü sorgularlar. *"İyi de ödülümüz neredeydi? Hani, neredeydi dünyanın en büyük sırrı?" (Göçmen, 2012, s.112).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabında "Duvar Hırsızları" öyküsünde yazar yeni evlerindeki esrarengiz tablo ile kısa süreliğine evin içinden kaybolan kişilerin ilişkisini sorgular. *"Bir süre sonra annem ortaya çıktığında, boynunun ağrısından, tutukluktan eser yoktu. Bu iyi bir şey miydi, kötü bir şey mi? Buna neden tablo muydu; bu tablo kalmalı mıydı, kalkmalı mı?" (Sözbilir, 2013, s.25).*

"Kimim Ben?" adlı öyküde yazar; turist olarak gittiği bir Akdeniz kentinde nereye gitse onu takip eden kırmızı saçlı, şapkalı birinin adeta cadı kılığında sürekli kendisini takip etmesinden sıkılır ve yaşadığı tuhaflıkları sorgular. *"Cadılara inanacak yaşı çoktan geçmiştim, ama yaşadıklarımı nereye koyacaktım?" (Sözbilir, 2013, s.34).*

BŞH'nin Sırrı adlı öyküde İda'nın mahalledeki antikacı Halil amcanın dükkânından aldığı eski oyuncak antika arabanın peşine bazı adamlar düşer. Arabanın aile yadigârı olduğunu ancak yanlışlıkla satıldığını bu nedenle tekrar geri almak istediklerini söylerler. Halil amca bu adamların kim olduğunu, ne istediklerini sorgular. *"Aile hatırası olduğunu söylemeleri inandırıcı gelmemişti, koleksiyoncu tipi de yoktu: ne işi olurdu bu adamların o arabayla." (Sözbilir, 2013, s.60).* Kısa bir süre sonra İda'nın evine hırsız girer. Çalınan bir eşya olmaması herkese garip gelir. İda ve Özgür bu olayı sorgular. *"Hiçbir şeyin çalınmamış olması şaşırtıcıydı; öyleyse niye kapıyı kırıp girmişler, evi niye birbirine katmışlardı?" (Sözbilir, 2013, s.63).*

Aynalar Kenti ya da Bir Gölge Hikâyesi öyküsünde yazar izlediği bir oyunun oyuncular açıklamasında gölge yazısını, sahnede oyuncu yerine sadece gölge görünmesiyle tamamlanan oyunun gerçekliğini sorgular. *"Afişte, 'Oyuncular: Gölge' yazmasını bir tür şaka gibi yorumlamıştım. Yanılmış olabilir miydim?" (Sözbilir, 2013, s.101).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Şevket amcanın çocukluk anısında yaşadığı çevredeki değişikliğin sebebini sorguladığı görülür. *"Ama ben mi hızlı büyüyordum yoksa her şey çabucak mı değişiyordu bilmem, günden güne azalıyordu ağaçlar." (Çakman, 2013, s.12).* Arda'nın amcasının çocukluk anısında paranın olmadığı dünyanın nasıl olabileceği sorgulanır. *"O halde düşünün bakalım… Böyle bir dünya nasıl olurdu?" (Çakman, 2013, s.28).* Arda'nın annesi Nevin Hanım'ın çocukluk anısında Nevin Hanım çocukken gittiği dayısının köyünde tarlalarda kargalar için konulmuş korkulukları görünce bunların gerçekten işe yarayıp yaramadığını sorgular. *"Baba kargalar gerçekten korkar mı korkuluktan, diye sordum." (Çakman, 2013, s.43).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz, Selin'in ondan ayrılma sebebini sorgular. *"İnsan hiç sıkılır mı sevmekten, bilmiyorum. Hem sıkılacak kadar niye seversin ki?" (Debbağ, 2020, s.9).* Deniz, etrafındaki herkesi ve kendisini sorguladığı dönemlerde annesinin diğer öğrencileri her şeye rağmen sevmesini sorgular ve bunu Ceren'le paylaşır. *"Aynı zamanda senin de annen öğretmen, bütün o gevezelere hem tahammül edip hem de onları sevmesi gerçekten mümkün mü?" (Debbağ, 2020, s.22).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Bayan Pi'nin sadece kendi değil yaptığı eylemler de sorgulanır. *"Pi, eve kimse gelmediği için mi temizlik yapıyordu, kimse gelmesin diye mi? Yapacak bir işi olmadığı için mi, yapacak çok işi olduğu için mi?" (Dikici, 2013, s.27).* Emekli bir müzik öğretmeni olan Bayan Pi, çok güzel piyano çalar. Evinin önünde onu dinleyen Ceren, Bayan Pi ile ilgili daha önce hissettiği ön yargılı her şeyi o an daha normalleştirmeye başlar, çevrede gördüklerini sorgular. *"Etrafta ne çok çiçek var. Peki, bunlar nasıl böyle canlı kalabiliyor? Su yok, toprak yok…" (Dikici, 2013, s.41).* Yazarın Bayan Pi üzerinden insanların nasıl tanınacağını sorguladığı görülür. *"Düşündüm de ben Pi'yi hiç tanımıyormuşum. Peki, nasıl tanırsın ki birini? Bir albümle mi?" (Dikici, 2013, s.69).* Başka bir bölümde Bayan Pi üzerinden dostluğun zor zamanlarda gösterilmesi gerektiği vurgusu sorgulanır. *"Pi'nin yardımıma ihtiyacı olabilir, dokuz canımdan birini verebilirim ona, arkadaşlık bugünler için değil mi?" (Dikici, 2013, s.93).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında arkadaşları tarafından akran zorbalığına maruz kalan Şahap'ın zorbalığı sorguladığı görülür. *"Peki, biriyle dalga geçmek de zorbalık sayılır mı acaba?" (Göçmen, 2020, s.15).* Bir gün sosyal bilgiler öğretmeni,

Şahap ve arkadaşlarına empati konusunu işlemeden önce empati kavramının ne anlama geldiğini sorar. *"Empati nedir çocuklar?" (Göçmen, 2020, s.17).*

Şahap, bir gün okul çıkışı İpek'le konuşurken okulun güvenlik görevlisinin aslında felsefeci olduğunu duyar ve çok şaşırır. İpek'le konuşurken bu durumu sorgular. *"İyi de Aytaç abiyle felsefenin ne alakası var? Güvenlik görevlileri felsefeci olamaz mı yani? diye sordu." (Göçmen, 2020, s.36).*

Tablo 4.25

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.25 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.25 Diyalojik akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırma	Gülen Sakız Ağacı	"Hala, çiçekler hiç konuşur mu?" Konuşur tabii! Ama ben duymuyorum onların sesini. Sen nasıl duyuyorsun ki? Sanır mısın herkes diliyle konuşur. Bunlar da yaprağıyla, dalıyla konuşuyor işte… Duydum duydum hala! Ben de duydum onları… (s.107)	Bakış açılarını keşfetme

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.25 basamağında bulunan diyalojik akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırma, bakış açılarını keşfetme kodu ile verilmiştir. Diyalojik akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırmada eleştirel düşünürler, kavramları ve sorunları derinlemesine düşünerek farklı bakış açıları ve fikirleri keşfederler. Eleştirel düşünürler karşılıklı verimli bir diyaloğu eleştirel düşüne becerileri ile birleştirirler. Bu basamağa dair Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda ile halasının diyaloğunda Arda'nın halasının bakış açısını anlayarak konuya dair fikir geliştirdiği görülür. *"Hala, çiçekler hiç konuşur mu? Konuşur tabii! Ama ben duymuyorum onların sesini. Sen nasıl duyuyorsun ki? Sanır mısın herkes diliyle konuşur. Bunlar da yaprağıyla, dalıyla konuşuyor işte… Duydum duydum hala! Ben de duydum onları…" (Çakman, 2013, s.107).*

Tablo 4.26

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler B.26 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
B.26 Diyalektik olarak akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri değerlendirme	Almarpanın Gizemi	"İşte böyle çocuklar, gerçek özlemleri yalnız mektuplar taşır," dedi. O zaman bu öyküyü benim için anlatmış olabileceğini düşündüm ve aklıma sana mektup yazmak geldi. Eminim mektup yazmak kadar almak da güzeldir. (s.25) "Ayaklı Göl mü?" diye sordu. "Evet! Bir ayağı denizde bu gölün," dedi Aylin gülerek. Aylin haklı, dedi Kuşçu. "Köyceğiz gölü denizle şimdi gittiğimiz Dalyan Kanalı vasıtasıyla birleşiyor." (s.31)	Perspektif kazanma
	Eyfel'i Kim Yedi?	Filmlerdeki gibi içinde değerli bir şey, bir hazine haritası falan olmasın sakın!" dedi. Bunu der demez ikisinin de içine bir kuşku düştü." (s.62) Şekli görür görmez Arya elini yıldızın üzerine koyup, "Burada bir şey var," dedi. İda "Yıldız" dedi. "Arya. "Yani peşinde oldukları her neyse yıldızın olduğu yerde olabilir (s.67) Bu sırada barakanın yıldız biçimindeki kapı tokmağı çekti dikkatini. Bu rastlantı olamaz, dedi Arya. Demek yıldız işareti barakaya karşılık geliyormuş, dedi Özgür. (s.69)	
	Gülen Sakız Ağacı	"Sana beş ev verseler de sakın satma burayı Şevket amca!" dedim. "Merak etme Arda, gülen sakız ağaçlarını beş değil, on eve bile değişmem!" (s.17)	
	Kar Kurdu ve Canavar	"Senin canavar…" dedi. Ben benimki gibi sanmıştım, gerçek bir insan olabileceğini düşünemedim. (s.57) İnsan ait olduğu yeri, yuvasını, sevdiklerini unutursa boşlukta savrulur. Kars'ın büyükleri der ki: "Bir adam sevmeyi ve merhamet etmeyi bilirse insandır. Güçsüzü ezen bir adam sadece korkaktır." (s.91)	
	Selin Beni Terk Etti	O gerçekten çok akıllıydı. Bana söylediklerini düşünmeye başladım. (s.24)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler makro becerilerin B.26 basamağında bulunan diyalektik olarak akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri değerlendirme perspektif kazanma

kodu ile verilmiştir. Diyalektik olarak akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri değerlendirmede eleştirel düşünürler karşıt görüşlerin güçlü ve zayıf yönlerini keşfetmek için diyalojik düşünme yöntemini kullanırlar. Eleştirel düşünürler farklı bakış açılarını muhakeme gücünü kullanarak sadece keşfetmekle kalmaz; aynı zamanda konunun zayıf ve güçlü yönlerine dair değerlendirmeler de yapar. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 2 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 3 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 2 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kuşçu'nun mektupların gerçek özlemleri taşıdığını söyleyince Kaan çok özlediği arkadaşına mektup yazmaya karar verir. *"İşte böyle çocuklar, gerçek özlemleri yalnız mektuplar taşır, dedi O zaman bu öyküyü benim için anlatmış olabileceğini düşündüm ve aklıma sana mektup yazmak geldi." (Çakman, 2012, s.25).* Kuşçu ve çocukların çevreyi gezdiği günlerden birinde Aylin'in Köyceğiz Gölü için "Ayaklı Göl" demesini Kuşçu değerlendirerek bunun kanıtını diğer çocuklara açıklar. *"Ayaklı Göl mü, diye sordu. Evet! Bir ayağı denizde bu gölün, dedi Aylin gülerek. Aylin haklı, dedi Kuşçu. Köyceğiz gölü denizle şimdi gittiğimiz Dalyan Kanalı vasıtasıyla birleşiyor." (Çakman, 2012, s.31).*

"Eyfel'i Kim Yedi?" kitabında BŞH'nin Sırrı adlı öyküde bazı adamlar İda'nın antikacıdan aldığı oyuncak arabanın peşine düşer. Bunun üzerine İda'nın arkadaşı Özgür konuya farklı bir bakış açısı sunar. İda, Özgür'ün yorumuna hak vererek akıl yürütür. *"Filmlerdeki gibi içinde değerli bir şey, bir hazine haritası falan olmasın sakın! dedi. Bunu der demez ikisinin de içine bir kuşku düştü." (Sözbilir, 2013, s.62).* Aradan zaman geçtikten sonra arabanın farklı bir değeri olduğunu anladıklarında arabayı incelerken altındaki sembolleri görürler. İda ve Özgür, bunların tam olarak ne olduğuna anlam veremez. İda'nın kardeşi Arya sembolün yıldız olduğunu söyler ve Arya'nın bu yorumuna İda ve Özgür de hak verir. *"Şekli görür görmez Arya elini yıldızın üzerine koyup, 'Burada bir şey var,' dedi. İda 'Yıldız' dedi. Arya, yani peşinde oldukları her neyse yıldızın olduğu yerde olabilir." (Sözbilir, 2013, s.67). "Bu sırada barakanın yıldız biçimindeki kapı tokmağı çekti dikkatini. Bu rastlantı olamaz, dedi Arya. Demek yıldız işareti barakaya karşılık geliyormuş, dedi Özgür." (Sözbilir, 2013, s.69).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Şevket amca, çocukluk anısında mahallelerinde kalan son sakız ağaçlarının nasıl kesildiğini anlatır. Arda bunun üzerine Şevket amcanın şu an evinin bulunduğu ağaçlık araziyi değerinin çok üzerinde para da verseler satmaması gerektiğini söyler. Ağacın değerini ve önemini vurgulayan Arda'nın bu yorumuna Şevket

amca da katılır. *"Sana beş ev verseler de sakın satma burayı Şevket amca, dedim. Merak etme Arda, gülen sakız ağaçlarını beş değil, on eve bile değişmem!" (Çakman, 2013, s.17).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin, Zeynep'e evlerine gelen canavarın annesine zarar verdini söyler. Zeynep de evlerinde bir canavar olduğunu ve onun annesi olduğunu ifade eder. Mizgin canavarın bir insan olabileceğini bunu duyana dek düşünmediği için düşüncesinin zayıf yönünü o an keşfeder. *"Senin canavar, dedi. Ben benimki gibi sanmıştım, gerçek bir insan olabileceğini düşünemedim." (Öztürk, 2020, s.57).* Birindar, Mizgin'in ona canavar demesine kahrolur. Yaşadığı yöredeki büyüklerin söylediği bir sözü hatırlar ve bu sözün haklılığını kendi eylemleriyle ilişkilendirerek anlamlandırır. *"İnsan ait olduğu yeri, yuvasını, sevdiklerini unutursa boşlukta savrulur. Kars'ın büyükleri der ki: Bir adam sevmeyi ve merhamet etmeyi bilirse insandır. Güçsüzü ezen bir adam sadece korkaktır." (Öztürk, 2020, s.91).*

Selin Beni Terk Etti romanında Ceren, Deniz ile yaptığı sohbetlerde çoğu zaman onun hayatı ve sevdikleri üzerine derinlemesine düşünmesi ve bakış açısı geliştirmesine yardımcı olur. Deniz, Ceren'le sohbet ettiği bir gün annesinin hem geveze öğrencilerine tahammül edip hem de aynı anda onları sevebilmesinin nasıl mümkün olduğunu sorgular. Ceren de Deniz'in asıl bilmek istediğinin bu olmadığını, Deniz'in kendi hayatında asıl sevdiği insanları sorgulamasını sağlar. Deniz, bunu düşününce Ceren'e ve bakış açısına hak verir. *"O gerçekten çok akıllıydı. Bana söylediklerini düşünmeye başladım." (Debbağ, 2020, s.24).*

Aşağıdaki tablo 4.27'de bilişsel stratejilerin makro beceriler basamağının alt kategorilerine ait frekans tablosuna yer verilmiştir. Bu tabloda kitaplardan elde edilen toplam 197 adet bilişsel strateji-makro beceriler yer almaktadır. Bunlar eserlerdeki kullanılma sıklığına göre tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.27

Eleştirel Düşünme Becerileri Bilişsel Stratejiler-Makro Becerilere Ait Frekans Dağılımı

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler		Frekans
B.10 Genellemeleri inceleme ve aşırı basitleştirmelerden kaçınma	Almarpa'nın Gizemi	1
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	1
	Eyfel'i Kim Yedi?	1
	Vur Patlasın Çal Oynasın	1
	Toplam	**4**
B.11 Benzer durumları karşılaştırma: İçgörüleri yeni bağlamlara aktarma	Amber'in Zaman Kapsülü	1
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	1
	Eyfel'i Kim Yedi?	1
	Kar Kurdu ve Canavar	2
	Selin Beni Terk Etti	1
	Uzaylı Komşu	2
	Vur Patlasın Çal Oynasın	1
	Toplam	**9**
B.12 Kişinin bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya inançları açıklığa kavuşturma	Almarpa'nın Gizemi	2
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	2
	Gülen Sakız Ağacı	3
	Kar Kurdu ve Canavar	1
	Selin Beni Terk Etti	3
	Uzaylı Komşu	2
	Vur Patlasın Çal Oynasın	4
	Toplam	**17**

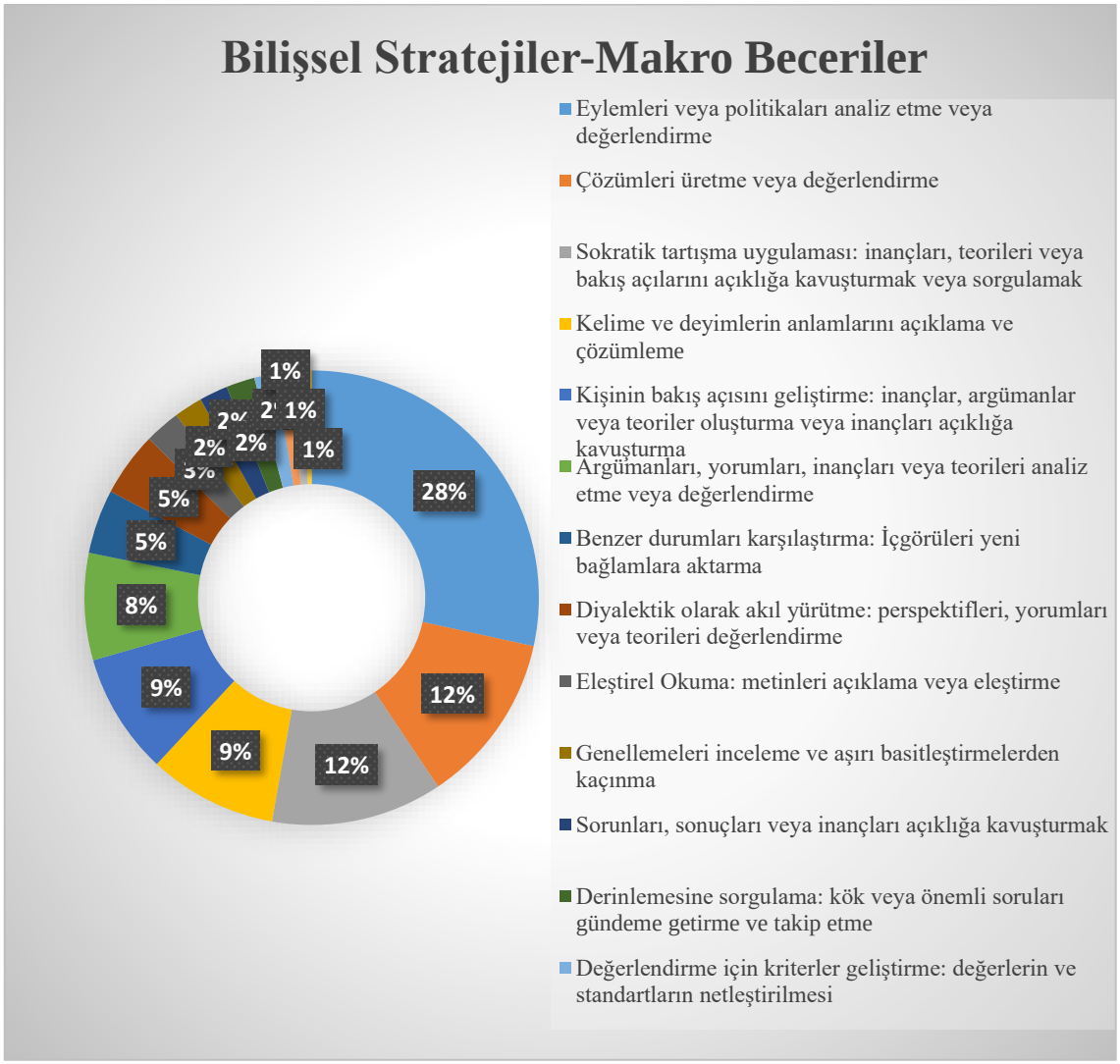
Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler		Frekans
B.13 Sorunları, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturmak	Gülen Sakız Ağacı	1
	Kar Kurdu ve Canavar	2
	Selin Beni Terk Etti	1
	Toplam	**4**
B.14 Kelime ve deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümleme	Almarpa'nın Gizemi	3
	Amber’in Zaman Kapsülü	4
	Eyfel’i Kim Yedi?	4
	Gülen Sakız Ağacı	2
	Selin Beni Terk Etti	1
	Vur Patlasın Çal Oynasın	4
	Toplam	**18**
B.15 Değerlendirme için kriterler geliştirme: değerlerin ve standartların netleştirilmesi	Uzaylı Komşu	3
	Toplam	**3**
B.16 Bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesi	Almarpa'nın Gizemi	1
	Gülen Sakız Ağacı	1
	Toplam	**2**
B.17 Derinlemesine sorgulama: kök veya önemli soruları gündeme getirme ve takip etme	Eyfel’i Kim Yedi?	1
	Gülen Sakız Ağacı	3
	Toplam	**4**
B.18 Argümanları, yorumları, inançları veya teorileri analiz etme veya değerlendirme	Amber’in Zaman Kapsülü	3
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	3
	Gülen Sakız Ağacı	4
	Kar Kurdu ve Canavar	2
	Selin Beni Terk Etti	1
	Vur Patlasın Çal Oynasın	2
	Toplam	**15**

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler		Frekans
B.19 Çözümleri üretme veya değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	3
	Amber’in Zaman Kapsülü	2
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	5
	Eyfel’i Kim Yedi?	4
	Gülen Sakız Ağacı	7
	Uzaylı Komşu	1
	Vur Patlasın Çal Oynasın	2
	Toplam	**24**
B.20 Eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	4
	Amber’in Zaman Kapsülü	5
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	3
	Eyfel’i Kim Yedi?	4
	Gülen Sakız Ağacı	8
	Kar Kurdu ve Canavar	6
	Selin Beni Terk Etti	**7**
	Uzaylı Komşu	5
	Vur Patlasın Çal Oynasın	14
	Toplam	**56**
B.21 Eleştirel Okuma: metinleri açıklama veya eleştirme	Amber’in Zaman Kapsülü	3
	Kar Kurdu ve Canavar	1
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	1
	Toplam	**5**
B.22 Eleştirel dinleme: sessiz diyalog sanatı	Vur Patlasın Çal Oynasın	2
	Toplam	**2**

Bilişsel Stratejiler-Makro Beceriler		Frekans
B.24 Sokratik tartışma uygulaması: inançları, teorileri veya bakış açılarını açıklığa kavuşturmak veya sorgulamak	Almarpa'nın Gizemi	4
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	4
	Eyfel'i Kim Yedi?	5
	Gülen Sakız Ağacı	3
	Selin Beni Terk Etti	2
	Uzaylı Komşu	4
	Vur Patlasın Çal Oynasın	2
	Toplam	**24**
B.25 Diyalojik akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırma	Gülen Sakız Ağacı	1
	Toplam	**1**
B.26 Diyalektik olarak akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	2
	Eyfel'i Kim Yedi?	3
	Gülen Sakız Ağacı	1
	Kar Kurdu ve Canavar	2
	Selin Beni Terk Etti	1
	Toplam	**9**
	Genel Toplam	**197**

Şekil 4.3

Kitaplarda Bilişsel Stratejiler-Makro Becerilere Ait Kullanılma Oranları

İncelenen eserlerdeki bilişsel strateji basamakları makro becerilerin en sık kullanılandan en az kullanılana doğru sıralanışı yukarıdaki gibidir. En sık kullanılan basamağın %28 oranı ile eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme becerisi olduğu görülür. Bu beceriyi ikinci olarak %12 oranı ile çözümleri üretme veya değerlendirme becerisi izler. Bu beceriyi yine aynı oranla (%12) Sokratik tartışma uygulaması: inançları, teorileri veya bakış açılarını açıklığa kavuşturma veya sorgulama takip eder. Daha sonra bu becerileri kullanılma sıklığına göre sırası ile %9 oranı ile kelime ve deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümleme, %9 oranı ile kişinin bakış açısını geliştirme: inançlar, argümanlar veya teoriler oluşturma veya inançları açıklığa kavuşturma, %8 oranı ile argümanları, yorumları, inançları veya teorileri analiz etme veya değerlendirme, %5 oranı ile benzer durumları karşılaştırma: içgörüleri yeni bağlamlara aktarma

becerisi ile diyalektik olarak akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırma becerisi, %3 oranı ile eleştirel okuma: metinleri açıklama veya eleştirme, %2 oranı ile genellemeleri inceleme ve aşırı basitleştirmelerden kaçınma, %2 oranı ile sorunları, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturma, %2 oranı ile derinlemesine sorgulama: kök veya önemli soruları gündeme getirme ve takip etme, %2 oranı ile değerlendirme için kriterler geliştirme: değerlerin ve standartların netleştirilmesi, %1 oranı ile bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesi, %1 oranı ile eleştirel dinleme: sessiz diyalog sanatı, %1 oranı ile diyalojik akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırma becerisi izler.

Bilişsel stratejiler makro becerilerden en sık kullanılan becerinin eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme olduğu görülür. Bu becerinin sık kullanılmasında roman ve öykülerdeki karakterlerin sık sık eyleme yönelik yorum ve değerlendirme yaptığı söylenebilir. Olay ağırlıklı bölümlerde karakterlerin daha fazla değerlendirme yaptığı görülür. Eylem değerlendirmesi ile karakterlerin problem çözmede çözüm yoluna başvurmaları, çözüm üretme ve değerlendirme becerisini öne çıkarır. Bunun yanında karakterlerin çoğu kez sorgulama yoluyla konu üzerinde düşünmeleri ve düşündürmeleri, eleştirel düşünme becerilerinin en temel basamaklarından Sokratik sorgulamayı kullandıklarını gösterir.

En az kullanılan becerilere bakıldığında bilgi kaynaklarının güvenilirliğinin değerlendirilmesi, eleştirel dinleme: sessiz diyalog sanatı ve diyalojik akıl yürütme: perspektifleri, yorumları veya teorileri karşılaştırma olduğu görülür. Bu becerilere daha az rastlanmasının sebebi bu becerilerin eserlerde karakterler üzerinden daha az yansıtılması olabilir.

4.3. Bilişsel Stratejiler Mikro Becerilere Ait Bulgular

Bu bölümde araştırmaya konu olan 6 roman ve 3 öykü olmak üzere toplam 9 adet ödüllü çocuk eserinden elde edilen veriler, eleştirel düşünme boyutunun bilişsel stratejiler mikro beceriler basamağında bulunan 9 madde doğrultusunda bu maddeleri ne ölçüde içerdiğine göre incelenmiş ve tespit edilen bulgular tablo halinde gösterilmiştir. İnceleme sonunda elde edilen bulgular, eleştirel düşünmenin bilişsel stratejiler mikro beceriler basamağına göre yorumlanmış olup bulguların betimsel analizleri sunulmuştur. Analizleri yapılan bulguların eserlerdeki kullanılma sıklığına göre frekans tablosuna yer verilmiş ve veriler dağılım grafiği gösterilmiştir.

Tablo 4.28

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.27 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.27 İdealleri gerçek uygulama ile karşılaştırma	Gülen Sakız Ağacı	"Herkes kumbarasındaki tüm parayı getirsin. Paralarımızı birleştirip ağacın olduğu yeri satın alalım." (s.14) "Oğlum, hiç yeter mi buna bizim paramız?" (s.15) Türbede bir evliya yatarmış. Bu yüzden bu ağaca zarar vermemek lazımmış. Ağaca zarar vermeye çalışanlar, hele hele kesmeye kalkanlar lanetlenir; başlarına hep kötü şeyler gelirmiş… (s.16) Kim kesmeye çalışırsa taş kesilirmiş o anda! Ama günler sonra geldi işçiler ve mahallelinin söylediklerine aldırmadan kesiverdiler ağacımızı. (s.17)	Fikirlerle yaşantıları karşılaştırma
	Uzaylı Komşu	"Başım dönüyor…" Döner tabi, kötü düştün." Şaşkınlıkla çevresine bakındı. Palyaço neredeydi? Lunapark nereye gitmişti? "Kısa bir baygınlık geçirdin." (s.23-24) Eğer kedi, komşu teyzenin kedisi değilse, Hasan bir daha ona cadı demeyecekti. (s.54) "Evet Hasan," diye devam etti Ceren, "yanıldığını kabul et; o, komşu teyzenin kedisi değildi." (s.55)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Onun bana yaptığını ben ona yapmayacaktım. Can ile bizimle oynaması için birkaç kere çağırdık ama gelmek istemedi. (s.107)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.27 basamağında bulunan idealleri gerçek uygulama ile karşılaştırma, fikirlerle yaşantıları karşılaştırma kodu ile verilmiştir. İdealleri gerçek uygulama ile karşılaştırmada eleştirel düşünürler, gerçekleri fikirler ile karıştırmaz. Her fikrin gerçekte doğru olmayacağını bilir. Bu basamağa dair Gülen Sakız Ağacı eserinde 4 bulguya, Uzaylı Komşu eserinde 3 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın eserinde 1 bulguya rastlanmıştır.

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Şevket amcanın çocukluk anısının anlatıldığı bölümde mahallelerinde son kalan sakız ağaçlarının kesilmemesi için Şevket amca ve arkadaşları fikir üretmeye ve bir çözüm yolu bulmaya çalışırlar. İlk fikir Şevket amcanın arkadaşı Erol'dan gelir ancak bu fikrin gerçekte uygulanamayacağına karar verirler. *"Herkes kumbarasındaki tüm parayı getirsin. Paralarımızı birleştirip ağacın olduğu yeri satın alalım" (Çakman, 2013, s.14). "Oğlum, hiç yeter mi buna bizim paramız?" (Çakman,*

2013, s.15). Bu fikri ve gerçekleri karşılaştıran Şevket amca ve arkadaşları yeni fikirler üretmeye ve çareler aramaya devam ederler. Ağacın kesilmemesi için bir lanet hikâyesi uydurmayı düşünürler. Aradan zaman geçtikten sonra bazı yetişkinler bu lanet hikâyesine inansa da inşaat firması çalışanlarının inanmadığı ve ağaçları kestiklerine şahit olurlar. *"Türbede bir evliya yatarmış. Bu yüzden bu ağaca zarar vermemek lazımmış. Ağaca zarar vermeye çalışanlar, hele hele kesmeye kalkanlar lanetlenir; başlarına hep kötü şeyler gelirmiş…" (Çakman, 2013, s.16). "Kim kesmeye çalışırsa taş kesilirmiş o anda! Ama günler sonra geldi işçiler ve mahallelinin söylediklerine aldırmadan kesiverdiler ağacımızı." (Çakman, 2013, s.17).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Hasan bir gün arkadaşları ile Bayan Pi'nin arkasına takılır. Bayan Pi arkasına döndüğünde arkadaşları kaçar ama Hasan kaçamaz ve heyecandan düşüp bayılır. Bu esnada kendisinin lunaparkta Bayan Pi ile döndüğünü düşünür. Ayılınca bu düşüncesinde yanıldığını anlar. *"Başım dönüyor… Döner tabi, kötü düştün. Şaşkınlıkla çevresine bakındı. Palyaço neredeydi? Lunapark nereye gitmişti? Kısa bir baygınlık geçirdin." (Dikici, 2013, s.23-24).* Hasan, Bayan Pi'ye karşı o kadar ön yargılıdır ki Bayan Pi'yi olağanüstü güçleri olan bir cadı olarak görür. Mahallede bir ara evlerden yemek çalan kedinin de yine Bayan Pi'nin kedisi olduğu fikrini öne sürer. Kısa bir süre sonra gerçek ortaya çıkar ve Bayan Pi'nin kedisi olmadığı anlaşılır. *"Eğer kedi, komşu teyzenin kedisi değilse, Hasan bir daha ona cadı demeyecekti." (Dikici, 2013, s.54). "Evet Hasan, diye devam etti Ceren. Yanıldığını kabul et; o, komşu teyzenin kedisi değildi." (Dikici, 2013, s.55).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında Şahap, Berkay'ın arkadaşları ile müzik yarışması sonucu yaşadığı başarısızlık ve bunun onda yarattığı olumsuz etkileri fark eder. Berkay'ın yıllardır Şahap'a kötü davranmasına, onun duygularıyla alay etmesine karşın Şahap, aynı tutum içine girmeyi doğru bulmaz. Berkay'ın bu durumunda yanında olması gerektiği fikrine inanır ama bu fikrin gerçekte işe yaramadığını görür. *"Onun bana yaptığını ben ona yapmayacaktım. Can ile bizimle oynaması için birkaç kere çağırdık ama gelmek istemedi." (Göçmen,2020, s.107).*

Tablo 4.29

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.28 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.28 Tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanma	Almarpa'nın Gizemi	Onlar mektubu bulamadan insanoğlu neler neler buldu. Ev telefonu, cep telefonu, internet, intranet derken mektuplar unutuldu. İşte böyle çocuklar! Şimdi artık sanal oldu özlemler. (s.22)	Çıkarım yapma
	Amber'in Zaman Kapsülü	Amber taşları, geçmiş zamanı saklıyor; işte bu beni çok etkiliyor. "Bu yüzden amber taşlarına 'doğal zaman kapsülü' diyorlar ya…" deyince oturduğum yerde sıçradım. 'Zaman kapsülü' demişti Meral Hanım. (s.117)	
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Hem masalın sonu "… sırrımı cesur çocuklar buluyor" diye bitiyordu. Biz de masalın hepsini bulursak ödül olarak dünyanın en büyük sırrını öğrenmeyecek miydik? Ve işte masal tamamlanmıştı. Evet, kesinlikle masaldaki çocuklar bizdik. (s.111) Tosun'u bu kez sarsarak, "Akrostiş" diye bağırdı. "Bulmacalardaki şiirler akrostişle yazılmış." (s.116)	
	Eyfel'i Kim Yedi?	Ta ki öğretmenin "akıl süzgecinden…" dediğini işitinceye dek. İlgisini çekmişti, daha önce duymuştu, az çok ne demek olduğunu kestirebiliyordu, ama öğretmeninin bunu niçin söylediğini merak etti (s.57)	
	Gülen Sakız Ağacı	"Hayır, bozuk değil. Müzik çalmaması onun bozuk olduğu anlamına gelmez. Bu, şarkısı olmayan bir müzik kutusu. Sen ona istediğin her şarkıyı söyletebilirsin." (s.20) "Hangi pankartla demeye kalmadan kalemi ve kartonu eline alıp beş dakikada hazırladığı pankartın üzerine "MARTILAR AĞLAMASIN" yazdı. (s.96)	
	Kar Kurdu ve Canavar	Zeynep, evdeki canavarın daha az sinirlendiğini, daha az bağırdığını, hatta arada gülmeyi başarabildiğini anlattı. "Ama iyileşip iyileşmediğinden henüz emin olamayız," diye ekledi. (s.53) "Senin canavar …" dedi. "Annen…" "Evet söylemiştim." "Ben benimki gibi sanmıştım, gerçek bir insan olabileceğini düşünemedim." (s.57)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
	Kar Kurdu ve Canavar	"Ağlarken omuzları sarsılıyor, ellerindeki mor çiçekler bir bir dökülüyordu. Mizgin'in kendisinde gördüğü şeyi artık o da görebiliyordu. (s.93) "Acıtmak istememiştim." "Neden acıtıyorsun?" "Isınmak için geceleri canavar suyu içiyorum." "Sarhoş edenlerden mi?" dedi korkuyla. "Sarhoş edenlerden." (s.77) Diğerine, KAHVECİNİN KIZI DA OKUSUN! yazdı. Öbürüne, KADINA ŞİDDETE HAYIR! yazdı. Bir diğerine de HAYVANLAR CANAVAR DEĞİLDİR! yazdı. (s.83) "Kızının sesi hep kulaklarındaydı. "Senin evin yok mu canavar?" (s.90) Birindar'ın ellerinde hiç mor çiçek kalmamıştı. Rehber Birindar'ın gözlerinden görebilseydi, yerlerin çiçek bahçesine dönüştüğünü fark edebilecekti. (s.94)	
C.28 Tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanma	Selin Beni Terk Etti	Fakat annem, laboratuvar öğretmenim gibi "Hiçbir şeye dokunmayın!" diyorsa; "Payı paydasından büyük diyorum, hâlâ anlamadın mı?" diye söylenen matematik öğretmenime benziyorsa; işte o zaman işin içinden çıkamıyordum. Merakım dallanıp budaklanıyordu. (s.19) Şimdi 'kübik' benim elimdedir. Alternatif yollar, çözüm önerileri… Anneme haksızlık yapmak istemem, çoğu zaman birlikte düşünürüz ama yine de ne zaman bir 'hımm' duysam telaşlanırım. (s.23) Eğer bir konuda beni ikna etmesine gerek yoksa 'tatlım' değil, Deniz derdi. Bu, daha baştan benim kaybettiğim anlamına gelirdi. (s.32) Babam gibi pek çok mimarın bu 'yıkmak' sözcüğünden hiç hoşlanmadıklarını biliyordum. Bir yapının yıkımı sanırım onları fazlasıyla rahatsız ediyordu. (s.39) Bu yüzden 'korumak' sözcüğünün mimarlar için daha değerli ve tercih edilen bir sözcük olduğunu ayrıntılarıyla anlatmıştı (s.39-40)	Çıkarım yapma
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Aslında bizimle dalga geçmelerinin nedeni, ismimiz ya da saçımızın rengi değil, bunu biliyorum. Çünkü diğer sınıflarda da 'ezik' diye dalga geçilen başka çocuklar var. (s.14) Canlıların Sınıflanması bana bakıyordu. Sonra, onların altına tahtadaki şemada olmayan yeni başlıklar ekledim: Zorbalar, Ezikler, Seyirciler. (s.16)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.28 basamağında bulunan tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanma, çıkarım yapma kodu ile verilmiştir. Tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanmada eleştirel düşünürler; düşünmeyi daha nitelikli hale getirmek için anahtar kelimeleri, varsayım, çıkarım, bakış açısı, kanıt, ölçüt ve çelişkileri ayırt ederler. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 1 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 1 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 2 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 2 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 7 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 5 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında yelkovan kuşlarının efsanesinin anlatıldığı bölümde insanoğlunun eskiden özlemlerini mektupla ilettiği ama artık mektubun yerini yine insanoğlunun bulduğu teknolojinin aldığı dile getirilir. Artık günümüzde özlemlerin bile sanal olması, geçmiş-şimdi arasındaki değişimi 'sanal özlem' anahtar kelimesi üzerinden düşündürür. *"Onlar mektubu bulamadan insanoğlu neler neler buldu. Ev telefonu, cep telefonu, internet, intranet derken mektuplar unutuldu. Şimdi artık sanal oldu özlemler." (Çakman, 2012, s.22).*

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, zaman kapsülü kavramı üzerine araştırma yaparken psikoloğu ile görüştüğü bir gün Meral Hanım'ın amber taşlarının "doğal zaman kapsülü" olduğunu söylemesi, Amber'in zaman kapsüllerini ve annesinin adını neden özellikle Amber koyduğunu anlamasını sağlar. *"Amber taşları, geçmiş zamanı saklıyor; işte bu beni çok etkiliyor. Bu yüzden amber taşlarına doğal zaman kapsülü diyorlar ya… deyince oturduğum yerde sıçradım. 'Zaman kapsülü' demişti Meral Hanım." (Gülü, 2014, s.117).*

Bilmeceniz İzinde Maceranın Peşinde romanında Ozan ve arkadaşları kendilerine gelen şifrelerdeki anahtar kelimelerden yola çıkarak eleştirel düşünür özelliklerini gösterir ve bir sonuca ulaşırlar. *"Hem masalın sonu '... sırrımı cesur çocuklar buluyor' diye bitiyordu. Biz de masalın hepsini bulursak ödül olarak dünyanın en büyük sırrını öğrenmeyecek miydik? Ve işte masal tamamlanmıştı. Evet, kesinlikle masaldaki çocuklar bizdik." (Göçmen, 2012, s.111). "Ama Alaz'ın pes edeceği yoktu. Tosun'u bu kez sarsarak, 'Akrostiş' diye bağırdı. "Bulmacalardaki şiirler akrostişle yazılmış." (Göçmen, 2012, s.116).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabı BŞH'nin Sırrı öyküsünde İda, okulda dersteyken öğretmeninin söylediği "akıl süzgeci" kelimesini duyar duymaz birkaç gün önce gördüğü rüyasını düşünürken yeniden gerçeklere odaklanır. *"Ta ki öğretmenin 'akıl süzgecinden…' dediğini işitinceye dek. İlgisini çekmişti, daha önce duymuştu, az çok ne demek olduğunu kestirebiliyordu, ama öğretmeninin bunu niçin söylediğini merak etti." (Sözbilir, 2013, s.57).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Şarkısı Olmayan Müzik Kutusu adlı hikâyede Kemal amcanın çocukken dedesinin ona aldığı müzik kutusu anlatılır. Hediyeyi alan Kemal amca kutudan müzik gelmeyince onun bozuk olduğunu dedesine söyler. Dedesi ise burada bozuk kavramına bambaşka bir bakış açısı sunar. *"Hayır, bozuk değil. Müzik çalmaması onun bozuk olduğu anlamına gelmez. Bu, şarkısı olmayan bir müzik kutusu. Sen ona istediğin her şarkıyı söyletebilirsin." (Çakman, 2013, s.20).*

Martılar Ağlamasın adlı hikâyede Arda'nın üst kat komşusu Erdem ağabeyin anısı anlatılır. Erdem ağabey bir gün okul çıkışında petrol yüklü bir geminin denizin üzerine döktüğü petrole bulaşan ve çırpınan bir martıyı görünce onu kurtarmak ister. Yaşadığı o olayı Arda ile de paylaşır. "Martılar Ağlamasın" adlı hazırladığı pankart, aynı zamanda çevre bilinci ve canlıların yaşam hakkı üzerinde düşündürür. *"Hangi pankartla demeye kalmadan kalemi ve kartonu eline alıp beş dakikada hazırladığı pankartın üzerine "MARTILAR AĞLAMASIN yazdı." (Çakman, 2013, s.96).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin, arkadaşı Zeynep'e evlerine canavar geldiğinden ve annesini üzdüğünden bahsederken Zeynep de kendi evlerinde bir canavarın varlığından bahseder. Zeynep'in canavar konusundaki bakış açısı ve çıkarımları Mizgin'inkinden farklıdır. Zeynep annesi hakkında bu kavramı kullanırken son zamanlarda yine ona dair çıkarımlarda bulunur. *"Zeynep, evdeki canavarın daha az sinirlendiğini, daha az bağırdığını, hatta arada gülmeyi başarabildiğini anlattı. Ama iyileşip iyileşmediğinden henüz emin olamayız, diye ekledi." (Öztürk, 2020, s.53).* Mizgin bunun üzerine günlerdir düşündüğü canavarın aslında ilk defa bir insan olma ihtimalini de düşünür. *"Senin canavar … dedi. Annen… Evet söylemiştim. Ben benimki gibi sanmıştım, gerçek bir insan olabileceğini düşünemedim." (Öztürk, 2020, s.57).*

Mizgin'in babası Birindar bir gün eve geldiğinde Mizgin'i evde bulamaz ve onun kendisi ile ilgili yazdığı notu bulur. Bunun üzerine okulun rehber öğretmeni ile görüşmeye gittiğinde Mizgin'in kendisini neden canavar olarak gördüğünü anlar ve ailesine verdiği zararın farkına varır. *"Ağlarken omuzları sarsılıyor, ellerindeki mor çiçekler bir bir dökülüyordu." (Öztürk, 2020, s.93).*

Mizgin'in babasıyla geçen bir diyaloğunda babasının alkol problemi olduğu "canavar suyu" kavramı ile verilir. *"Acıtmak istememiştim. Neden acıtıyorsun? Isınmak için geceleri canavar suyu içiyorum. Sarhoş edenlerden mi? dedi korkuyla. Sarhoş edenlerden." (Öztürk, 2020, s.77).*

Mizgin arkadaşı Zeynep'le kurdun yavrularının bulunduğu sığınağı keşfeder ve birkaç kez burada kalır. Yine sığınağa gideceği günlerden birinde evindeki resim defterinden kopardığı yapraklara kız çocuklarının eğitim hakkı, kadına şiddet ve hayvan haklarına dair eleştirel kelime dağarcığı kullanarak sosyal mesaj niteliğinde yazı yazar. *"Diğerine, KAHVECİNİN KIZI DA OKUSUN! yazdı. Öbürüne, KADINA ŞİDDETE HAYIR! yazdı. Bir diğerine de HAYVANLAR CANAVAR DEĞİLDİR! yazdı." (Öztürk, 2020, s.83).* Mizgin sığınağa gittikten sonra eve gelen Birindar, birkaç gün önce kızının ona söylediklerini düşünerek ailesine verdiği zararı düşündü. *"Kızının sesi hep kulaklarındaydı. Son birkaç gündür hep onu düşünüyordu. Senin evin yok mu canavar?" (Öztürk, 2020, s.90).* Birindar tedavi görmeyi kabul edip Mizgin'in rehber öğretmenine görüşmeye gider. Birindar'ın eşine gösterdiği şiddet, yazar tarafından romanda Birindar'ın ellerindeki mor çiçeklerle ilişkilendirilir. Birindar'ın rehber öğretmenle görüşmesinden sonra ruhunda gösterdiği iyileşmeyi yazar, Birindar'ın ellerindeki mor çiçeklerin etrafa saçılması olarak ifade eder. *"Birindar'ın ellerinde hiç mor çiçek kalmamıştı. Rehber Birindar'ın gözlerinden görebilseydi, yerlerin çiçek bahçesine dönüştüğünü fark edebilecekti." (Öztürk, 2020, s.94).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz, annesinin özellikleri üzerine düşünürken etrafındaki diğer öğretmenlerinin kullandığı cümleler üzerinden o kişilere benzeyen yönleriyle annesini ele alır.

> *Fakat annem, laboratuvar öğretmenim gibi "Hiçbir şeye dokunmayın!" diyorsa; Payı paydasından büyük diyorum, hâlâ anlamadın mı? diye söylenen matematik öğretmenime benziyorsa; hatta bütün tarih bilgisini kronolojik sırayla ezberlettiren sıkıcı sosyal bilgiler öğretmenimse; işte o zaman işin içinden çıkamıyordum. Merakım dallanıp budaklanıyordu. (Debbağ, 2020, s.19).*

Deniz annesiyle beraber bir konuyu düşündüklerinde kübik kelimesini kullanarak aynı kübik gibi enine boyuna düşündüklerini ifade eder. *"Şimdi 'kübik' benim elimdedir. Çevir ve renkleri doğru sırala. Alternatif yollar, çözüm önerileri… Anneme haksızlık yapmak istemem, çoğu zaman birlikte düşünürüz ama yine de ne zaman bir 'hımm' duysam*

telaşlanırım." (Debbağ, 2020, s.23). Annesinin kararlı yanı ve bir konuda görüş bildireceğinde özellikle kullandığı kelimelere dikkat etmesi, Deniz'in bunlar üzerine düşündüğünü ve bazı özel kelimelere dikkat ettiğini gösterir. *"Eğer bir konuda beni ikna etmesine gerek yoksa 'tatlım' değil, Deniz derdi. Bu, daha baştan benim kaybettiğim anlamına gelirdi." (Debbağ, 2020, s.32).*

Babası mimar olan Deniz, babasının mesleği ile ilgili belirli kelimelerin tam olarak ne ifade ettiğini açıklar ve bunları düşünür. *"Babam gibi pek çok mimarın bu 'yıkmak' sözcüğünden hiç hoşlanmadıklarını biliyordum. Bir yapının yıkımı sanırım onları fazlasıyla rahatsız ediyordu. Bu yüzden 'korumak' sözcüğünün mimarlar için daha değerli ve tercih edilen bir sözcük olduğunu ayrıntılarıyla anlatmıştı." (Debbağ, 2020, s.39-40).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında Şahap uğradığı akran zorbalığını "ezik" kelimesi üzerinden açıklar. *"Aslında bizimle dalga geçmelerinin nedeni, ismimiz ya da saçımızın rengi değil, bunu biliyorum. Çünkü diğer sınıflarda da 'ezik' diye dalga geçilen başka çocuklar var." (Göçmen, 2020, s.14).*

Canlıların Sınıflanması bana bakıyordu. Sonra, onların altına tahtadaki şemada olmayan yeni başlıklar ekledim: Zorbalar, Ezikler, Seyirciler. (Göçmen, 2020, s.16).

Tablo 4.30

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.29 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.29 Önemli benzerlikleri ve farklılıkları belirtme	Almarpa'nın Gizemi	"Bizim zamanımızda köyden şehre göçerlerdi iş için. Anlaşılan şimdi her şey tersine tersine döndü!" (s.15) Okulda da neredeyse herkes onu dostça karşılamıştı. Oysa eski okulunda durum hiç de böyle olmazdı. (s.16) "Hımm, bu bir Nil kaplumbağası. İkisi çok benzediği için karıştırılır hep. Bunlar sürekli burada yaşar. Karettalar ise yalnız bu aylarda gelir Dalyan'a…" (s.61)	Karşılaştırma
	Eyfel'i Kim Yedi?	Beni hayrete düşüren şey, bu büyük benzerlikti. Bu yazı Roma dönemi tabletlerinde yaygın olarak kullanılan bir şeydi belki de. Ne var ki yazarın adıyla benim rumuzumun da aynı olması bütün bunlara eklenince bu kadarı da fazla demekten alıkoyamadım kendimi. (s.10)	
	Gülen Sakız Ağacı	"Baba çocukluk ne demek?" "Ne demek olacak oğlum, çocukluk demek rahatlık demek. Ooh ekmek elden su gölden! Ne ay başını nasıl getireceğim telaşı var, ne geçim derdi…" "Ama öyle deme baba, biz de rahat değiliz. Okula gidiyoruz, bir sürü ödev yapıyoruz." (s.8) Bu dükkân diğer hediyelik eşya dükkanlarından biraz farklıydı. Buradaki eşyaların neredeyse hepsi müzikle ilgiliydi. (s.18) Amcamla babam birbirinden çok farklıdır. Amcam, babamın tam aksine, ciddi şeyleri pek sevmez. (s.24) Ne olur ne olmaz, düşürürüm diye kesesini iple kıyafetine bağlar. Ben ona gizli kese derim. Çünkü tıpkı ablamın matruşkaları gibi kese içinde kese, kese içinde kese vardır. (s.78) "Babaannemde cevap dünden hazır: Nasıl Emine diye kedi adı oluyorsa Şakir diye de korkuluk adı olur." (s.103)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.29 Önemli benzerlikleri ve farklılıkları belirtme	Kar Kurdu ve Canavar	Kurdun çocuklarını beslemesini, onlarla oynamasını, yaramazlık yaptıklarında hırlayarak onları terbiye etmesini izledi. Çocuklarına kızdığında canavara dönüşmüyordu. Karşısında, sevgiden başka şeyi paylaşmayan bir aile duruyordu. Sığınak gerçekten büyülüydü ve hiçbir canavar içeri giremiyordu. (s.103)	Karşılaştırma
	Selin Beni Terk Etti	Hem oralarda gördüğüm kitaplar, kitapçı raflarındaki hiçbir kitaba da benzemezdi. Kapakları, ciltleri farklıydı; kokuları da öyle. (s.13) İnsan kendisine benzeyeni sevmiyor, sanırım. Şöyle ki, annem ve babamı ele alalım. Annem, çok düzenli, heyecanlı ve aşırı korumacıdır. Babamınsa tam tersi olduğunu söylemeliyim. Yani benzerlikleri yok denecek kadar az. (s.20) Babam, o sinemanın neden yıkılmaması gerektiğini gerekçeleriyle anlatmış, "Nasıl ki Roma'daki opera binası yıkılamazsa bu sinema da yıkılmamalı," demişti. Çünkü bu gibi yapılar, artık bir mimari eserdi ve mimari eserler tüm insanlığındı. Bu yüzden korunmalıydı. (s.39)	
	Uzaylı Komşu	Bayan Pimpirik'in çıkarttığı ağlama sesi ve saçları gibi, görüntüsü de biraz tuhaf. Diğer insanlara pek benzemiyor; çok zayıf ve çok uzun, özellikle de bacakları. (s.8) Pi görmesin… Eyvah! Gördü. Derken, Pi gülümsedi çocuğa. "Önemli değil, sonra temizlerim," dedi. Sonra dedi! İnanabiliyor musunuz? Şimdiye çoktan koşup elinde bezle orayı kırk kez silmesi gerekiyordu. Sonra dedi. Bayan Pimpirik, dedi… (s.91)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.29 basamağında bulunan önemli benzerlikleri ve farklılıkları belirtme karşılaştırma kodu ile verilmiştir. Önemli benzerlikleri ve farklılıkları belirtmede eleştirel düşünürler bir kavramın benzerlerini ve farklı olanlarını birbirinden ayırt eder. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 3 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 5 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 1 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 3 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kaan'ın babasının şehirden köye taşınacaklarını Kaan'ın dedesine söylemesi üzerine dedesi bu durumu eski ve yeni dönem kavramı içinde karşılaştırır. "Bizim zamanımızda köyden şehre göçerlerdi iş için. Anlaşılan şimdi her şey tersine tersine döndü!" (Çakman, 2012, s.15).

Kaan Köyceğiz'e taşındıklarında buradaki arkadaş ortamı ile geldiği yerdeki arkadaş ortamını karşılaştırır. *"Okulda da neredeyse herkes onu dostça karşılamıştı. Oysa eski okulunda durum hiç de böyle olmazdı." (Çakman, 2012, s.16).* Romanda Kaan'ın kıyıda gördüğü kaplumbağayı karetta sanması üzerine Dalyan'a yılın belirli dönemlerinde yumurtlamak için gelen karettalar ve Nil kaplumbağaları arasındaki fark Kuşçu tarafından Kaan'a açıklanır. *"Hımm, bu bir Nil kaplumbağası. İkisi çok benzediği için karıştırılır hep. Bunlar sürekli burada yaşar. Karettalar ise yalnız bu aylarda gelir Dalyan'a…" (Çakman, 2012, s.61).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabı "Duvar Hırsızları" öyküsünde yazar, yaşadığı gerçeklikle daha önce okuduğu aynı isimdeki öykünün benzerliğine dikkat çeker. Yazarın büyükbabasının evinde Roma döneminden kalma ve üzerinde not bulunan bir tablet vardır Yazarın okuduğu "Duvar Hırsızları" öyküsünde de üzerindeki aynı yazılı notla bu tabletten bahsetmesi onu hem şaşırtır hem etkiler. Mistik ögelerle zenginleştirilmiş "Duvar Hırsızları" hikâyesinin yazarının kullandığı rumuz ile bu hikâyeyi ikinciye kaleme alan yazarın aynı rumuzu kullanması, hikâyenin içeriği ve yaşanılan olay örgüsünün benzerliği yazar tarafından dile getirilir. *"Beni hayrete düşüren şey, bu büyük benzerlikti. Bu yazı Roma dönemi tabletlerinde yaygın olarak kullanılan bir şeydi belki de. Ne var ki yazarın adıyla benim rumuzumun da aynı olması bütün bunlara eklenince bu kadarı da fazla demekten alıkoyamadım kendimi." (Sözbilir, 2013, s.10).*

Gülen Sakız Ağacı adlı öyküde Arda babasına "Çocukluk nedir?" diye sorduğunda babası çocukluğun yetişkinlikten farkını ortaya koyar. *"Baba çocukluk ne demek? Ne demek olacak oğlum, çocukluk demek rahatlık demek. Ooh ekmek elden su gölden! Ne*

ay başını nasıl getireceğim telaşı var, ne geçim derdi. Ama öyle deme baba, biz de rahat değiliz. Okula gidiyoruz, bir sürü ödev yapıyoruz." (Çakman, 2013, s.8).

Oyuncakçı Kemal amcanın anlattığı çocukluk anısında dedesinin ona hediye almak için gittiği dükkânın diğer dükkânlardan farkı belirtilir. *"Bu dükkân diğer hediyelik eşya dükkânlarından biraz farklıydı. Buradaki eşyaların neredeyse hepsi müzikle ilgiliydi." (Çakman, 2013, s.18).* Arda'nın gözünden babası ve amcasının kişilik olarak birbirinden farkının anlatıldığı bölümde yine eleştirel bir bakış açısıyla bu fark sunulur. *"Amcamla babam birbirinden çok farklıdır. Amcam, babamın tam aksine, ciddi şeyleri pek sevmez." (Çakman, 2013, s.24).*

Arda köyden gelen Mefaret halasını anlatırken parasını saklama şeklini benzetme yoluyla verir. *"Ne olur ne olmaz, düşürürüm diye kesesini iple kıyafetine bağlar. Ben ona gizli kese derim. Çünkü tıpkı ablamın matruşkaları gibi kese içinde kese, kese içinde kese vardır." (Çakman, 2013, s.78).* Okullar kapandıktan sonra Arda ve ailesi Mefaret halasının yaşadığı köye giderler. Orada gezerlerken tarlada gördükleri korkuluğa isim bulan Arda'nın babaannesine oğlu güler ve korkuluğa isim koyulamayacağını söyler. Bunun üzerine Arda'nın babaannesi de onların hayvanlara koydukları isimleri hatırlatır. *"Babaannemde cevap dünden hazır: Nasıl Emine diye kedi adı oluyorsa Şakir diye de korkuluk adı olur." (Çakman, 2013, s.103).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin, kurt ve yavrularının bir aile olarak sığınaktaki davranışlarını izlediğinde kendi ailesi ile karşılaştırır. Canavarın ailesine verdiği zarar ile kurdun sığınakta yavrularına gösterdiği sevgi Mizgin için tam bir tezat oluşturur. *"Kurdun çocuklarını beslemesini, onlarla oynamasını, yaramazlık yaptıklarında hırlayarak onları terbiye etmesini izledi. Çocuklarına kızdığında canavara dönüşmüyordu. Karşısında, sevgiden başka şeyi paylaşmayan bir aile duruyordu. Sığınak gerçekten büyülüydü ve hiçbir canavar içeri giremiyordu." (Öztürk, 2020, s.103).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz'in annesi kitaplara aşırı düşkündür hatta kitap almak için İstanbul'un sahaflarını ara ara dolaşır. Deniz bir gün annesiyle gittiği sahaf dükkânını diğer kitapçılarla karşılaştırır ve buranın farkını dile getirir. *"Hem oralarda gördüğüm kitaplar, kitapçı raflarındaki hiçbir kitaba da benzemezdi. Kapakları, ciltleri farklıydı; kokuları da öyle." (Debbağ, 2020, s.13).* Deniz başka bir bölümde de annesi ve babasının farklılıklarını belirtir. *"İnsan kendisine benzeyeni sevmiyor, sanırım. Şöyle ki, annem ve babamı ele alalım. Annem, çok düzenli, heyecanlı ve aşırı korumacıdır. Babamınsa tam tersi olduğunu söylemeliyim. Yani benzerlikleri yok denecek kadar az."*

(Debbağ, 2020, s.20). Romanın ilerleyen bölümlerinde babası mimar olan Deniz, İstanbul'un tarihi yerlerinin önemini yurt dışındaki tarihi yerlerle kıyaslar. Roma'daki opera binası ile Taksim'deki tarihi sinemanın önem bakımından birbiri ile olan tarihi benzerliğine dikkat çeker. *"Babam, o sinemanın neden yıkılmaması gerektiğini gerekçeleriyle anlatmış, nasıl ki Roma'daki opera binası yıkılamazsa bu sinema da yıkılmamalı, demişti. Çünkü bu gibi yapılar, artık bir mimari eserdi ve mimari eserler tüm insanlığındı. Bu yüzden korunmalıydı." (Debbağ, 2020, s.39).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Bayan Pimpirik'in diğer insanlardan farklı görüntüsünün davranışlarında da görüldüğü dile getirilir. *"Bayan Pimpirik'in çıkarttığı ağlama sesi ve saçları gibi, görüntüsü de biraz tuhaf. Diğer insanlara pek benzemiyor; çok zayıf ve çok uzun, özellikle de bacakları." (Dikici, 2013, s.8).* Fiziksel farkının yanında karakterindeki farklılık ve titizlik de vurgulanır. *"Pi görmesin… Eyvah! Gördü. Derken, Pi gülümsedi çocuğa. Önemli değil, sonra temizlerim, dedi. Sonra dedi! İnanabiliyor musunuz? Şimdiye çoktan koşup elinde bezle orayı kırk kez silmesi gerekiyordu. Sonra dedi. Bayan Pimpirik, dedi…" (Dikici, 2013, s.91).*

Tablo 4.31

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.30 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.30 Varsayımları inceleme veya değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	O akşam Kaan'ın kulağı telefondaydı. Kuşçu'nun, babasını ne zaman arayacağını düşünüyordu: 'Ne diyecek ki babama? Efendim benim adım Kuşçu, izin verirseniz arkadaşlarıyla birlikte sizin oğlanı eski teknemle Dalyan'a götüreceğim mi diyecek? Kesin babam buna izin vermez, hatta Kuşçu'nun deli falan olduğunu düşünür.' (s.28) "Bakın, bu fotoğrafta elinde bir şey var şu adamın," dedi Aylin. "Kim bilir belki de bir haritadır bu!" dedi Aylin. Belki kral mezarlarındaki hazineyi bulup kaçıracaklardır." (s.43) "Bu kez yalnız Kaan değil, Aylin de şüphelenmişti. Kaan oradan ayrılırken, Fark ettin mi, düpedüz bize yalan söyledi. Belki de dün onu izlediğimizden şüphelendi. Bugün şu gömüyü çıkaracak olması sakın!" dedi. (s.81) Kaan'ın aklına yeni bir şey gelmişti: "Belki de bir taşla iki kuş vuracaklardır. Hem buradan antik bir kalıntı, hazine falan kaçıracaklar, hem de aynı anda kaplumbağa… Neden olmasın!" (s.100)	Varsayımları değerlendirme
	Amber'in Zaman Kapsülü	Babam, belki bu odaya izinsiz gireceğime kızacaktı ama doğum günü hediyesinin ne kadar güzel olduğunu görünce beni affederdi. (s.15) Gecenin ilerleyen saatlerine kadar düşündüm. Sanırım İspanyol kadın ne bir deli ne de şakacı bir turistti. Kadın bir çabayla bana Türkçe bir not vermişti. Bir mesajdı bu! İspanyol kadın belki de mesajı getiren bir elçiydi. (s.43) Ferda'nın, onun evinde yaşıyor olabileceğini de düşünmüştüm. Belki de bizi Ferda karşılayacaktı! En çok bu fikir heyecanlandırıyordu beni. Babam, kendini çalışma odasına kapatıp özlemle baktığı resimdeki kızı karşısında görebilirdi. (s.60)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.30 Varsayımları inceleme veya değerlendirme	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Evet, bu mesajı abim bırakmış olabilirdi. Macera kitaplarını sevdiğimi bildiği için bu bölüme gelip elime alacağımı tahmin ettiği ilk kitabın arasına koymuş olmalıydı. (s.11) Okuduğum ilk mesajı herhangi birisi kitabın arasına koymuş olabilirdi. (s.17) Berkay'ın planı basitti: Müdürün odasına elimizi kolumuzu sallayarak girecek, Adalet Terazi'sinin yanındaki masalı alacak ve yine rahatça çıkıp gidecektik. Görünüşte her şey tereyağından kıl çeker gibi kolay olacaktı. (s.61) Az sonra başıma gelecekleri hayal edebiliyordum. Müdür, beni yanına çağıracak ve sözlü yapacaktı. Ben, soruları bilemeyecek ve okul tarihinde verilmiş en büyük cezaya çarptırılacaktım. (s.67) O insanlar bütün gün köfte kokularının içinde çalışıyorlar. Canları nasıl çekiyordur kim bilir! (s.85)	Varsayımları değerlendirme
	Eyfel'i Kim Yedi?	Tablonun ya da tabletin çalınıp çalınmayacağını bilemezdik, ama böyle bir şey olursa en azından şaman tasvirini alamayacaklardı. Annemin tabloları çalınırsa nasıl bir tepki vereceğini kestiremesek de en azından şaman tasvirini kurtardığımız için bizi bağışlayacağını umuyorduk. (s.30) "Araba değerli olmayabilir, ama ya içinde değerli bir şey gizliyse?" (s.63) Yurt dışı bağlantılı çalışıyor olabilecekleri, yurt dışına kaçabilecekleri düşünülerek robot resimleri havalimanlarındaki, gümrük kapılarındaki tüm personele dağıtıldı. (s.79) Birden aklıma gelen düşünceyle daha da gerildim; aynı otelde kalıyor olabilirdik pekâlâ. Büyük olasılıkla aynı tur şirketiyle gelmiştik ve eğer öyleyse kuşkusuz aynı otelde kalacaktık. (s.94)	
	Gülen Sakız Ağacı	"Paranın olmadığı bir dünya hiç fena olmazdı," diye atıldım hemen. Haftaya Anneler Günü. Anneme Asaf amcanın dükkânından şöyle antika bir şey alsam kim bilir ne çok sevinir. (s.56) "Boş ver! dedi Sinan. Hem benim yerimde olsan sen de aynı şeyi yapardın. Ben, Asaf'ın öyle yapmayacağını biliyordum. Eminim Asaf da bunun bilincindeydi." (s.74)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.30 Varsayımları inceleme veya değerlendirme	Kar Kurdu ve Canavar	Öte yandan, Zeynep de arkadaşı için çok endişeleniyordu. Onu çok sevdiği için üstüne gitmemeye çalışıyor fakat gerçek bir canavardan bahsediyor olması ihtimali de korkmasına neden oluyordu. (s.65)	Varsayımları değerlendirme
	Selin Beni Terk Etti	Bazen bu çabası çok komik olsa da bir gün bütün bu dinlediklerini uzun uzun anlatacak ve ilk zeplinin adını şaşırmadan söyleyecek diye aklımdan geçiriyor, korkuyorum. (s.14) "Stadı yıkarlar, yerine de bir alışveriş merkezi kondururlar, bak görürsünüz," diyorlardı. Yine de bazen stadı yıkıp yerine kocaman bir alışveriş merkezi yaptıklarını hayal ediyordum. Stat yıkılacak ve sonra o sesler bir daha duyulmaz olacaktı. Her şey bir anda silinecekti. (s.71)	
	Uzaylı Komşu	"Uyanıkken rüya görmek derler buna. Belki de pencerenin başında uyudun, bir yerlerin açık kaldı da kâbus gördün. Kim bilir!" (s.33) Giysi odasında duran kocaman bir sandık var. Sihirli bir sandığa benziyor. İnsana mutluluk veriyorsa, Pi'yi gülümsetiyorsa sihirlidir tabii ki… (s.65)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Aytaç abi güldü, "Sihir diye bir şey yok çocuklar. Her şey el çabukluğuyla yapılan bir göz yanılması aslında." (s.65) "Ceren, 'Belli mi olur, belki ileride biz de böyle büyük bir yerde konser veririz,' dedi. 'Kendimi sahnede, binlerce kişiye gitar çalarken hayal edebiliyorum,' diyerek ona katıldı Can." (s.97-98)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.30 basamağında bulunan varsayımları inceleme ve değerlendirme, varsayımları değerlendirme kodu ile verilmiştir. Varsayımları inceleme ve değerlendirmede eleştirel düşünürler hem kendi varsayımlarını hem de başkalarının varsayımlarını sorgular. Alternatif varsayımları dikkate alırlar. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 4 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 3 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 5 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 4 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 2 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 1 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 2 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 2 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kuşçu'nun teknesiyle Dalyan'a gidecek olan Kaan, Kuşçu'nun babasını araması durumundaki varsayımları değerlendirir.

> *O akşam Kaan'ın kulağı telefondaydı. Kuşçu'nun, babasını ne zaman arayacağını düşünüyordu: 'Ne diyecek ki babama? Efendim benim adım Kuşçu, izin verirseniz arkadaşlarıyla birlikte sizin oğlanı eski teknemle Dalyan'a götüreceğim mi diyecek? Kesin babam buna izin vermez, hatta Kuşçu'nun deli falan olduğunu düşünür. (Çakman, 2012, s.28).*

Dalyan'a giden Kaan ve arkadaşları teknede fotoğraf çekerler ve çektikleri fotoğraflarda şüpheli gördüğü adamların elindekinin ne olduğuna dair varsayımlarda bulunurlar. *"Bu kez yalnız Kaan değil, Aylin de şüphelenmişti. Kaan oradan ayrılırken, 'Fark ettin mi, düpedüz bize yalan söyledi. Belki de dün onu izlediğimizden şüphelendi. Bugün şu gömüyü çıkaracak olması sakın!' dedi." (Çakman, 2012, s.81). "Kaan'ın aklına yeni bir şey gelmişti: Belki de bir taşla iki kuş vuracaklardır. Hem buradan antik bir kalıntı, hazine falan kaçıracaklar, hem de aynı anda kaplumbağa… Neden olmasın!" (Çakman, 2012, s.100).*

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, Ferda'nın izini sürerken eline not tutuşturan İspanyol kadının ne yapmayı amaçladığına dair varsayımda bulunur. *"Gecenin ilerleyen saatlerine kadar düşündüm. Sanırım İspanyol kadın ne bir deli ne de şakacı bir turistti. Kadın bir çabayla bana Türkçe bir not vermişti. Bir mesajdı bu! İspanyol kadın belki de mesajı getiren bir elçiydi." (Gülü, 2014, s.43).* Amber, uzaktan akrabaları olan büyük teyzeye giderken Ferda'nın orada yaşayabileceği varsayımı üzerine düşünür. *"Ferda'nın, onun evinde yaşıyor olabileceğini de düşünmüştüm. Belki de bizi Ferda karşılayacaktı! En çok bu fikir heyecanlandırıyordu beni. Babam, kendini çalışma odasına kapatıp özlemle baktığı resimdeki kızı karşısında görebilirdi." (Gülü, 2014, s.60).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında Ozan, kütüphaneye gittiğinde eline aldığı kitabın içindeki not ile ilgili varsayımda bulunur. *"Evet, bu mesajı abim bırakmış olabilirdi. Macera kitaplarını sevdiğimi bildiği için bu bölüme gelip elime alacağımı tahmin ettiği ilk kitabın arasına koymuş olmalıydı." (Göçmen, 2012, s.11).* İlk mesajdan sonra başka kitapları aldığında onların da içinden mesaj çıkması Ozan'ın varsayımlarının devamını getirmesine neden olur. *"Okuduğum ilk mesajı herhangi birisi kitabın arasına koymuş olabilirdi." (Göçmen, 2012, s.17).* Ozan ve arkadaşları kendilerine gelen şifrelerle ilgili notları her seferinde farklı yerlerde bulurlar. Bunlardan biri de okul müdürünün odasıdır. Odaya girmeden önce olması muhtemel varsayımları değerlendirirler. *"Berkay'ın planı basitti: Müdürün odasına elimizi kolumuzu sallayarak girecek, Adalet Terazi'sinin yanındaki masalı alacak ve yine rahatça çıkıp gidecektik. Görünüşte her şey tereyağından kıl çeker gibi kolay olacaktı." (Göçmen, 2012, s.61).* Müdürün odasından sorunsuz bir şekilde çıkan Ozan ve arkadaşları sınıfa girdiklerinde müdürü görürler. Müdür onları sorguya çekerken Ozan başına gelebilecek varsayımlar üzerinde düşünür. *"Az sonra başıma gelecekleri hayal edebiliyordum. Müdür, beni yanına çağıracak ve sözlü yapacaktı. Ben, soruları bilemeyecek ve okul tarihinde verilmiş en büyük cezaya çarptırılacaktım." (Göçmen, 2012, s.67).* Ozan ve arkadaşlarının şifredeki mesajı bulmak için gittikleri yerlerden biri de mahalledeki lokantadır. Sahibinin aşırı cimri olduğu ve lokanta çalışanlarının pişen köftelerden bir tane bile tadamamasını Ozan ve arkadaşlar onlar açısından yorumlarlar. *"O insanlar bütün gün köfte kokularının içinde çalışıyorlar. Canları nasıl çekiyordur kim bilir!" (Göçmen, 2012, s.85).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabı Duvar Hırsızları öyküsünde yazar, yeni taşındıkları evde değerli olduğunu düşündükleri duvardaki tabloyu hırsızlardan korumak için yaptıkları plânın sonrasına dair varsayımda bulunur. *"Tablonun ya da tabletin çalınıp çalınmayacağını bilemezdik, ama böyle bir şey olursa en azından şaman tasvirini alamayacaklardı. Annemin tabloları çalınırsa nasıl bir tepki vereceğini kestiremesek de en azından şaman tasvirini kurtardığımız için bizi bağışlayacağını umuyorduk." (Sözbilir, 2013, s.30).*

BŞH'nin Sırrı adlı öyküde İda aldığı antika arabanın peşine düşen adamlardan dolayı arkadaşı Özgür'le arabanın içinde değerli olabilecek başka bir şeyin varlığı varsayımında bulunur. *"Araba değerli olmayabilir, ama ya içinde değerli bir şey gizliyse?" (Sözbilir, 2013, s.63).* Hikâyenin sonlarına doğru polisler İda ve arkadaşlarını kaçıran bu adamların peşine düşer ve adamların yurt dışı ile bağlantısı olabileceği varsayımıyla ön-

lem alırlar. *"Yurt dışı bağlantılı çalışıyor olabilecekleri, yurt dışına kaçabilecekleri düşünülerek robot resimleri havalimanlarındaki, gümrük kapılarındaki tüm personele dağıtıldı." (Sözbilir, 2013, s.79).*

Eyfel'i Kim Yedi? adlı öyküde yazarın Fransa'ya giderken bindiği uçakta "üçburun" olarak adlandırdığı kişilerden duyduğu rahatsızlık anlatılır. Yazarın bu kişilerle aynı tur şirketiyle geldiğini anladığında hotellerinin de aynı olabileceği varsayımını sorgular. *"Birden aklıma gelen düşünceyle daha da gerildim; aynı otelde kalıyor olabilirdik pekâlâ. Büyük olasılıkla aynı tur şirketiyle gelmiştik ve eğer öyleyse kuşkusuz aynı otelde kalacaktık." (Sözbilir, 2013, s.94).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda, annesinin antikaya olan merakını bildiğinden Anneler Günü için annesine antika bir hediye alması durumunda onun çok sevineceği ihtimalini değerlendirir. *"Paranın olmadığı bir dünya hiç fena olmazdı," diye atıldım hemen. Haftaya Anneler Günü. Anneme Asaf amcanın dükkânından şöyle antika bir şey alsam kim bilir ne çok sevinir." (Çakman, 2013, s.56).* Arda'nın babasının çocukluk anısının anlatıldığı bölümde Arda'nın babası, sınıfa yeni gelen arkadaşları Sinan ve diğer arkadaşları ile izci kampı için ormana gider. Kampta bacağından yaralanan Asaf'la Sinan ilgilenir, dışarıdan yardım gelene kadar başından ayrılmaz. Sinan'dan hiç hoşlanmayan Asaf'ın da aynı durumda Sinan'a yardım edeceği varsayımında bulunan Sinan'ın bu görüşüne Arda'nın babası katılmaz. *"Boş ver! dedi Sinan. Hem benim yerimde olsan sen de aynı şeyi yapardın. Ben, Asaf'ın öyle yapmayacağını biliyordum. Eminim Asaf da bunun bilincindeydi." (Çakman, 2013, s.74).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Zeynep, Mizgin'in bahsettiği canavar meselesinin gerçek olma varsayımını değerlendirir. *"Öte yandan, Zeynep de arkadaşı için çok endişeleniyordu. Onu çok sevdiği için üstüne gitmemeye çalışıyor fakat gerçek bir canavardan bahsediyor olması ihtimali de korkmasına neden oluyordu." (Öztürk, 2020, s.65).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz, annesinin kitap merakını küçüklüğünden beri kendine aşıladığı gibi küçük kardeşi Zeynep'e de aynı şekilde işlediğini anlatır. Çocukluğundan beri annesinden türlü hikâyeler, masallar dinleyen kardeşinin bir gün tüm bu anlatılanları şaşırmadan bir kerede söyleyeceği varsayımında bulunur. *"Bazen bu çabası çok komik olsa da bir gün bütün bu dinlediklerini uzun uzun anlatacak ve ilk zeplinin adını şaşırmadan söyleyecek diye aklımdan geçiriyor, korkuyorum." (Debbağ, 2020, s.14).* Deniz'in değerlendirdiği başka bir varsayım da İstanbul'daki tarihi sinemadır. İstanbul'daki bu tarihi sinema binasının yıkılıp yerine AVM yapılma durumunu değerlen-

dirir. *"Stadı yıkarlar, yerine de bir alışveriş merkezi kondururlar, bak görürsünüz, diyorlardı. Yine de bazen stadı yıkıp yerine kocaman bir alışveriş merkezi yaptıklarını hayal ediyordum. Stat yıkılacak ve sonra o sesler bir daha duyulmaz olacaktı. Her şey bir anda silinecekti." (Debbağ, 2020, s.71).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Hasan, Bayan Pi ile ilgili öyle büyük ön yargıya sahiptir ki onun bir cadı olduğunu iddia edecek kadar gerçek dışı bir varsayımda bulunur. Bunun üzerine Bediş, Hasan'ın bu varsayımını başka bir varsayımla yorumlar. Bediş, Hasan'ın gördüğü bir kâbusun etkisinde kaldığı varsayımıyla bu durumu değerlendirir. *"Uyanıkken rüya görmek derler buna. Belki de pencerenin başında uyudun, bir yerlerin açık kaldı da kâbus gördün. Kim bilir!" (Dikici, 2013, s.33).*

Bayan Pi'nin ruhsal portresi zaman zaman kedisi Pamuk'un bakış açısından okura sunulur. Bayan Pi'nin odasındaki sandığı her açışında mutlu olması, Pamuk'un bu sandığı farklı bir varsayımla değerlendirmesine sebep olur. Sandığı sihirli olarak varsayması aslında Bayan Pi'de yarattığı mutluluk sebebi iledir. *"Giysi odasında duran kocaman bir sandık var. Sihirli bir sandığa benziyor. İnsana mutluluk veriyorsa, Pi'yi gülümsetiyorsa sihirlidir tabii ki…" (Dikici, 2013, s.65).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında Aytaç abinin Şahap ve İpek'e yaptığı sihirbazlık numarasına şaşıran çocuklar onun bir an sihirbaz olduğunu düşünür fakat o gerçekte sihir denilen varsayımın olamayacağını ifade eder. *"Aytaç abi güldü, 'Sihir diye bir şey yok çocuklar. Her şey el çabukluğuyla yapılan bir göz yanılması aslında." (Göçmen, 2020, s.65).* Romanda başka bir varsayım da İpek, Şahap, Ceren ve Can'ın okullar arası müzik yarışmasının yapılacağı salonu görüp etkilenmeleri ve bir gün kendilerinin de böyle bir yerde konser verme ihtimalini değerlendirmeleridir. *"Ceren, 'Belli mi olur, belki ileride biz de böyle büyük bir yerde konser veririz,' dedi. 'Kendimi sahnede, binlerce kişiye gitar çalarken hayal edebiliyorum,' diyerek ona katıldı Can." (Göçmen, 2020, s.97-98).*

Tablo 4.32

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.31 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.31 İlgili ve alakasız gerçekleri ayırt etme	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Bulmacalı oyunlar, macera, gizem ve tuhaf kurallar… insanın bu saçmalıklara inanması için saf olması gerekiyordu. (s.8)	Mantık yürütme

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.31 İlgili ve alakasız gerçekleri ayırt etme	Eyfel'i Kim Yedi?	Bulunduğum bu Akdeniz kentinden, kilometrelerce uzaktaki, yıllar önce gittiğim, kuzeydeki o masal kenti görmem olanaksızdı. (s.49) "Bütün bunlar bir yanılsamadan başka ne olabilirdi ki?" (s.95)	Mantık yürütme
	Gülen Sakız Ağacı	"Koskoca çocuklar meyve sebze kılığında mı dolaşacaksınız devlet büyüklerinin karşısında?" Burak, "Yoo öğretmenim, sadece oyunun adı öyle. Aslında insanların arasında geçiyor oyun..." (s.27) "Ama öğretmenim, göktaşı olağanüstü bir şey ve üstelik ışın yayıyor; yağmur ise sıradan bir şey, hep yağar durur." (s.29)	
	Kar Kurdu ve Canavar	"Sence, başka çocukların evinde de var mıdır?" Hem hani canavarlara inanıyordun?" (s.33) "Mizgin'im sana kaç kere söyleyeceğim, canavar diye bir şey yok evimizde." (s.40)	
	Uzaylı Komşu	"O kadın bir cadı." "Saçmalama Hasan ya! Buluşalım deyince ben de önemli bir şey söyleyeceksin sandım." (s.29) "Robin Hood diyorsun yani!" dedi Savaş. "Kızım, masallarda olur o dediğin şey, biz gerçeğin peşindeyiz." (s.47) "Ama…" dedi Savaş, "bu ayak izi değil ki! Bu bir pati izi!" (s.50) "Cadının önce mahalleye, sonra da şehre kıtlık getireceğini düşünüyordu Hasan. Bir kadın ve bir kedi mi yapacak tüm bunları?" dedi Bediş. Kahkaha atarak konuşmasına devam etti. "Ha! Ha! Ha! Güleyim bari…" (s.53)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.31 basamağında bulunan ilgili ve alakasız gerçekleri ayırt etme, mantık yürütme kodu ile verilmiştir. İlgili ve alakasız gerçekleri ayırt etmede eleştirel düşünürler, bir konu ile ilgili olan ve olmayan gerçekler arasındaki ayırımın farkındadırlar. Bu basamağa dair Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 1 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 2 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 2 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 2 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 4 bulguya rastlanmıştır.

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında Ozan'ın kütüphaneden seçtiği kitabın içinde bulduğu not ve bununla ilgili gizem yine Ozan tarafından eleştirilir. *"Bulmacalı oyunlar, macera, gizem ve tuhaf kurallar… insanın bu saçmalıklara inanması için saf olması gerekiyordu." (Göçmen, 2012, s.8).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabı "Yok Şeyler Dükkânı" öyküsünde yazar turist olarak gittiği bir Akdeniz kentinde değişik objeler satan bir dükkâna girer. Dükkânda gördüğü bir gözlüğü taktığında yıllar önce gittiği bir şehri, o şehrin sokaklarını ve orada karşılaştığı birini görür. Bunun mümkün olamayacağını eleştirir. *"Bulunduğum bu Akdeniz kentinden, kilometrelerce uzaktaki, yıllar önce gittiğim, kuzeydeki o masal kenti görmem olanaksızdı." (Sözbilir, 2013, s.49).*

Eyfel'i Kim Yedi? öyküsünde yazar, Fransa'ya gitmek için bindiği uçakta bulunan üç burun olarak adlandırdığı kişilerin garip görüntüsü ve anormal yemek yiyişlerinden oldukça rahatsız olur. Şehre vardığında hoteline yerleşir ve Paris'in tarihi yerlerini gezer. Ertesi gün hotelde herkesin şaşkınlıkla konuştuğu konu Eyfel Kulesi'nin ayaklarından birinin eksik olduğu ile ilgilidir. Bu haberin hemen ardından yazar, uçakta rahatsız olduğu kişilerden birini karşısındaki masada otururken görür. Gördüğü kişinin sol bacak ayak bileğinin Eyfel Kulesi'nin metal ayaklarından biri gibi olduğunu dile getiren yazar, bunun mümkün olamayacağını yine kendisi dile getirir. *"Bütün bunlar bir yanılsamadan başka ne olabilirdi ki?" (Sözbilir, 2013, s.95).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda'nın amcasının çocukluk anısında okulda arkadaşları ile hazırladıkları bir tiyatro oyununun hikayesi anlatılır. "Gülen Ayva Ağlayan Nar" adlı oyunun ismini duyan okul müdürü, çocukların sahnede meyve sebze kılığında dolaşacağını zannederek buna itiraz eder. Amcasının arkadaşı Burak; gerçekte meyve sebze kılığında dolaşmayacaklarını, bunun sadece bir oyun ismi olduğu gerçeğini anlatmaya çalışır. *"Koskoca çocuklar meyve sebze kılığında mı dolaşacaksınız devlet büyüklerinin karşısında? Burak: Yoo öğretmenim, sadece oyunun adı öyle. Aslında insanların arasında geçiyor oyun." (Çakman, 2013, s.27).* Müdürün oyunu beğenmemesi üzerine amcası ve arkadaşları kendileri bir oyun yazar. Müdür bu sefer de oyunun konusunu beğenmez. Parasız dünyanın nasıl olacağı konulu oyunda kasabaya düşen göktaşı ile kasaba halkı parayı unutur. Müdür, göktaşı yerine çocuklardan bunu yağmur olarak değiştirmesini istediğinde amcası bunun oyunun konusuyla ilgisiz olduğunu anlatmaya çalışır. *"Ama öğretmenim, göktaşı olağanüstü bir şey ve üstelik ışın yayıyor; yağmur ise sıradan bir şey, hep yağar durur." (Çakman, 2013, s.29).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin'in arkadaşı Zeynep'e evlerinde canavar olduğunu söylemesi üzerine Zeynep, bunun gerçek olmayacağının bilincinde olduğundan arkadaşına kendi evinde de olduğu yönünde bir şaka yapar. *"Sence, başka çocukların evinde de var mıdır? Hem hani canavarlara inanıyordun?" (Öztürk, 2020, s.33).* Mizgin'in aklına takılan ve evlerine gelen bu canavarı annesine söylediğinde de aldığı cevap bunun gerçek olamayacağıdır. *"Mizgin'im sana kaç kere söyleyeceğim, canavar diye bir şey yok evimizde." (Öztürk, 2020, s.40).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Bayan Pi'nin farklı görüntüsünden dolayı etrafındakilerin ona karşı ön yargılı tavırları o kadar fazladır ki mahallenin çocuklarından Hasan, Bayan Pi'nin cadı olacağını bile düşünür. Arkadaşları Hasan'ın bu fikrinin gerçek olamayacağını ayırt eder. *"O kadın bir cadı. Saçmalama Hasan ya! Buluşalım deyince ben de önemli bir şey söyleyeceksin sandım." (Dikici, 2013, s.29).* Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde mahalledeki hırsızlık olayında hırsızı Robin Hood'a benzeten Ceren'in bu fikrini konuyla ilgisiz bulan Savaş bunun gerçek olamayacağını söyler. *"Robin Hood diyorsun yani! dedi Savaş. Kızım, masallarda olur o dediğin şey, biz gerçeğin peşindeyiz." (Dikici, 2013, s.47).* Mahalledeki hırsızlık olaylarının devam etmesi, mahallelinin hırsızı yakalama çabasını da arttırır. Son hırsızlık olayında un serili tezgâhta pati izleri olması, hırsızın olayın başından beri bir insan değil bir kedi olduğunu mahallelinin ayırt etmesini sağlar. *"Ama… dedi Savaş, bu ayak izi değil ki! Bu bir pati izi!" (Dikici, 2013, s.50).* Bayan Pi'nin cadı olduğunu düşünen Savaş'ın Bayan Pi hakkındaki görüşleri Bediş tarafından gerçek dışı bulunur. *"Cadının önce mahalleye, sonra da şehre kıtlık getireceğini düşünüyordu Hasan. Bir kadın ve bir kedi mi yapacak tüm bunları? dedi Bediş. Kahkaha atarak konuşmasına devam etti. Ha! Ha! Ha! Güleyim bari…" (Dikici, 2013, s.53).*

Tablo 4.33

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.32 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.32 Makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar Yapma	Almarpa'nın Gizemi	Türkçeci dedi ki: "Çocuklar, bence siz de artık şu cep telefonu illetini biraz olsun azaltın. Valla geçen gün üst sınıflardan bir öğrencimi gördüm sokakta. Kızcağız karşıdan karşıya geçerken bile hipnotize edilmiş gibi tık tık mesaj yazıyordu. Bir şey değil, ezilecek diye korktum. (s.40) "Pekâlâ arkeologların henüz çıkaramadığı veya hiç bilmediği gizli bir hazine falan olabilir." (s.44) "Ama bence onunla sen konuşmalısın baba," dedi. 'Bu olursa, ne zaman istesem Kuşçu'nun yanına gidebilirim ve böylece onun hakkında pek çok şey öğrenirim,' diye düşünüyordu. (s.75) "Bilmem, ama normal bir şey yapmadığı kesin!" (s.79)	Makul çıkarım
	Amber'in Zaman Kapsülü	Türkçe öğretmenimiz, ödev olarak uzakta olan bir akrabamızı tanıtmamızı istedi. Ödevim, aileme dair merakımı giderebileceğim bir fırsat olabilirdi. (s.12) Mektup benim doğumumdan sonra yazılmıştı. Ferda ailesinden uzakta yaşayan, birilerini üzmüş olan ama bulunduğu yerde mutlu bir kızdı. Zamanın gücüne inanıyordu. Mektubu bulana kadar hayatımızda Ferda diye biri olmadığına göre, onun zamana olan inancı boşa çıkmıştı. (s.26) Okulun kapısında, Ferda'yı yani geçmişi bulmak için tüm umutlar tükendi sanmış, her şey bitti diye geçirmiştim içimden. Ama asıl macera şimdi başlıyordu. (s.39) Dünyada yaşanan kötü olayları, gelecek yıllarda değiştiremezdik. İyi-kötü yaşanmışlıklarla dolu geçmiş, değiştirilemez olsa da ders alınabilirdi. Bu yüzden, yapılan her zaman kapsülü, gelecek nesiller için bulunmaz birer kaynak, hayata yön veren bir hazine olabilirdi. (s.135)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.32 Makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar Yapma	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Alaz, “Biz buraya bir mesajı okuyarak geldik. Demek ki oyunun ne olduğu da yine bir mesajla gelecek.” (s.30) “İki kefesi olan, çokla azı ayıran, nasihati içinde olan şey adalet terazisidir. Tabi bu, yalnızca bir simge. Bulmacanın gösterdiği şey de zaten bir biblo. Masalın ikinci bölümü o biblonun yanında olmalı.” (s.56) “Bence öldürmemiştir,” dedim. Herkes dönüp, “Nerden biliyorsun?” der gibi bakınca açıkladım: “Çünkü o zaman masal biter. Biz daha masalın ikinci bölümünü okuduk.” (s.69) Berkay, “Tosun her gün önünden geçiyormuş,” dedi, “Yani okulla ev arasında bir yer olmalı.” (s.78) Evet ya! Şiirde ne diyordu: ‘Yarım ekmek arasına, köfteleri dizdirirsin.’ Demek ki şiir, bir köfteci dükkânını işaret ediyordu. (s.78) Okur okumaz anlamıştık. Bu bir köpek olmalıydı. Canı acıyan, ölümün eşiğinde olan bir köpek hem de. (s.104)	Makul çıkarım
	Eyfel’i Kim Yedi?	Ben bu küçük tablonun değersiz olduğu için bırakılmış olabileceğini düşünüyordum. (s.15) Ada hep böyleydi, bir şey yapacakken, başka şeylere takılır kalırdı. Sıkılmıştım; su içmek bu kadar da uzun sürmezdi ya, yine başka şeylere takılıp kalmış olmalıydı. (s.19) Bu sırada annem bize bakıp mutfaktaki kurabiye tabağını ve limonatalarımızı alıp bahçeye çıkmamızı söyledi. Anlamıştım, bu tuhaflıktan söz edecekti, bizim duymamızı istemiyordu. (s.22) Pasaportum bir çöp kutusunda bulunmuştu, Kırmızı Cadı’nın işi olduğundan hiç kuşkum yoktu. (s.41) Bu durum kafalarını karıştırdı. Yalnızca İda ve Özgür bir şeyden emindi; tüm bu olanlar araba içindi. (s.63)	

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.32 Makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar Yapma	Gülen Sakız Ağacı	Burak, "Paranın olmadığı bir dünya, seyyar satıcıya göre değildi!" dedi. Para yok diye dünyanın sonu gelmedi ya! Parasız da bal gibi döner durur bu dünya!" (s.32) Gülay pek konuşmuyordu. Anlaşılan burada günlerim bayağı sıkıcı geçecek, diye düşünüyor, eve döneceğimiz günü iple çekiyordum. (s.45) "O yüzden zincirledin kendini köprüye değil mi Erdem ağabey? "Tabii, petrol yüklü gemiler Boğaz'dan geçmesin diye zincirledik," dedi ateş saçan gözleriyle. (s.96)	Makul çıkarım
	Kar Kurdu ve Canavar	Sonunda bir heykel gibi kıpırdamadan durdu. İki ihtimal vardı ya saldıracaktı ya da 'eh bu insancıkla mı uğraşayım, en iyisi yürüyüp gideyim' diyecekti. (s.47)	
	Selin Beni Terk Etti	Merdivenleri inerken hâlâ oyunu sürdürüp gülüşüyorlardı. Onları göremiyordum ama çıkardıkları gürültüye bakılırsa sanırım dans etmeye çalışıyorlardı. (s.91)	
	Uzaylı Komşu	Ne bileyim farklı işte, acaba bu yüzden mi hiç arkadaşı yok diye düşünüyorum bazen, oysa onu tanısalar… (s.8) Sanırım bu bir fotoğraf albümü. Kapağı, rengi solmuş siyah bir kumaşla kaplanmış, üzeri nakışlarla işlenmişti kumaşın. (s.66) "Evet, evet! dedi Ceren. Bunu hiç düşünmedik, demek ki hırsız bir kediymiş!" (s.50)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Arkasını dönüp gitmeden önce Aytaç abinin gözlerinin de buğulandığını gördüm. İpek, "Beterin beteri varmış dedikleri bu olsa gerek!" (s.85) İyi görünüyordu Aytaç abi. Ama yalnızca kıyafeti değişmişti; gülerek bakan gözlerinin içinde her zamanki gibi sürprizli pırıltılar dolaşıyordu. (s.113) Pazarcı teyze, "Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar," dedi. "Senin domatesler bittiyse sıra benim limonlarda." Sanki biraz da onun tezgâhı için şarkı söylememizi istiyordu. (s.116)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.32 basamağında bulunan makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapma, makul çıkarım kodu ile verilmiştir. Makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapmada eleştirel düşünürler, gerçeklerin ne anlama geldiğini görmek için gerçeklerin ötesine bakarlar. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 4 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 4 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 6 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 5 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 3 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 1 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 3 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın adlı eserde 3 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kaan'ın arkadaşı Eren'e yazdığı mektup, Türkçe öğretmeni tarafından çok beğenilir ve bunun üzerine diğer çocukların cep telefonu ile fazla meşgul olmalarını yorumlar.

> *Türkçeci dedi ki: Çocuklar, bence siz de artık şu cep telefonu illetini biraz olsun azaltın. Valla geçen gün üst sınıflardan bir öğrencimi gördüm sokakta. Kızcağız karşıdan karşıya geçerken bile hipnotize edilmiş gibi tık tık mesaj yazıyordu. Bir şey değil, ezilecek diye korktum. (Çakman, 2012, s.40).*

Kuşçu'nun teknesi ile Dalyan'da gezintiye çıkan çocuklar, etrafta fotoğraf çekerlerken bölgede şüpheli gördükleri adamların elinde haritaya benzer bir şey görürler. Bu haritanın bir hazine haritası olacağını söyleyen Aylin'e itiraz eden Tolga, bölgedeki tüm hazinelerin arkeologlar tarafından çıkarılmış olabileceğini söyler. Bu konudaki makul yorum yine Aylin'den gelir. *"Pekâlâ arkeologların henüz çıkaramadığı veya hiç bilmediği gizli bir hazine falan olabilir." (Çakman, 2012, s.44).* Kuşçu Kaan'ın babası İlhan Bey'e bazen gübre getirir. Bundan dolayı memnun olan İlhan Bey, Kaan'a boş zamanlarında Kuşçu'nun teknesinde çalışabileceğini ifade eder. Buna çok sevinen Kaan, teknede çalışması ve sonrasına dair olası tahminlerde bulunur. *"Ama bence onunla sen konuşmalısın baba, dedi. Bu olursa, ne zaman istesem Kuşçu'nun yanına gidebilirim ve böylece onun hakkında pek çok şey öğrenirim, diye düşünüyordu." (Çakman, 2012, s.75).* Romanın ilerleyen bölümlerinde bir gün Kuşçu'yu takip eden çocuklar, onun sığla ağaçlarının dibine eğilerek kokladığını ve gövdesine çizikler attığını görünce ne yaptığına dair tahminde bulunurlar. *"Bilmem, ama normal bir şey yapmadığı kesin!" (Çakman, 2012, s.79).*

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, Türkçe öğretmeninin verdiği ödevin, ailesi ile ilgili bilgi öğrenmek için bir fırsat olabileceği tahmininde bulunur. *"Türkçe öğretmenimiz, ödev olarak uzakta olan bir akrabamızı tanıtmamızı istedi. Ödevim, aileme*

dair merakımı giderebileceğim bir fırsat olabilirdi." (Gülü, 2014, s.12). Amber, babasının çalışma odasında bulduğu mektubun Ferda ismiyle yazıldığını görür. Ferda'nın kim olduğu ve yazdıklarına bakarak tahminde bulunur. *"Mektup benim doğumumdan sonra yazılmıştı. Ferda ailesinden uzakta yaşayan, birilerini üzmüş olan ama bulunduğu yerde mutlu bir kızdı. Zamanın gücüne inanıyordu. Mektubu bulana kadar hayatımızda Ferda diye biri olmadığına göre, onun zamana olan inancı boşa çıkmıştı." (Gülü, 2014, s.12).* Ferda ile ilgili araştırmalar yapmaya başlayan Amber'in tam ümidi kesilmişken yabancı bir kadının okul kapısında Amber'e verdiği not, onun bu maceranın yeni başladığına dair çıkarım yapmasını sağlar. *"Okulun kapısında, Ferda'yı yani geçmişi bulmak için tüm umutlar tükendi sanmış, her şey bitti diye geçirmiştim içimden. Ama asıl macera şimdi başlıyordu." (Gülü, 2014, s.39).* Amber, romanın sonlarına doğru annesinin kendisine bıraktığı zaman kapsülünü görünce bununla ilgili yorum yapar. *"Dünyada yaşanan kötü olayları, gelecek yıllarda değiştiremezdik. İyi-kötü yaşanmışlıklarla dolu geçmiş, değiştirilemez olsa da ders alınabilirdi. Bu yüzden, yapılan her zaman kapsülü, gelecek nesiller için bulunmaz birer kaynak, hayata yön veren bir hazine olabilirdi." (Gülü, 2014, s.135).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında beş arkadaşa bir masalın beş parçaya bölünmüş kısımları şifreler ile gelir. Her gelen şifre masalın bir sonraki bölümünü nerede bulacaklarını ifade eder. Şifreleri çözmek için karakterlerin şifreler üzerine sık sık tahminlerde ve çıkarımlarda bulundukları görülür. Farklı sayfalardan alınan bu alıntılar şu şekildedir: *"Alaz, biz buraya bir mesajı okuyarak geldik. Demek ki oyunun ne olduğu da yine bir mesajla gelecek." (Göçmen, 2012, s.30). "İki kefesi olan, çokla azı ayıran, nasihati içinde olan şey adalet terazisidir. Tabi bu, yalnızca bir simge. Bulmacanın gösterdiği şey de zaten bir biblo. Masalın ikinci bölümü o biblonun yanında olmalı." (Göçmen, 2012, s.56). "Bence öldürmemiştir, dedim. Herkes dönüp, Nerden biliyorsun? der gibi bakınca açıkladım: Çünkü o zaman masal biter. Biz daha masalın ikinci bölümünü okuduk." (Göçmen, 2012, s.69). "Berkay, Tosun her gün önünden geçiyormuş, dedi, yani okulla ev arasında bir yer olmalı." (Göçmen, 2012, s.78). "Evet ya! Şiirde ne diyordu: Yarım ekmek arasına, köfteleri dizdirirsin. Demek ki şiir, bir köfteci dükkânını işaret ediyordu." (Göçmen, 2012, s.78). "Okur okumaz anlamıştık. Bu bir köpek olmalıydı. Canı acıyan, ölümün eşiğinde olan bir köpek hem de." (Göçmen, 2012, s.104).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabı "Duvar Hırsızları" öyküsünde yazar yeni taşındıkları evlerinde duvarda bulunan tabloya dair kendisinin ve annesinin çıkarımlarına yer verir. *"Ben bu küçük tablonun değersiz olduğu için bırakılmış olabileceğini düşünüyordum." (Sözbilir, 2013, s.15).* Esrarengiz olan bu tablonun karşısına geçen evde bir süreliğine

kayboluyordu. Yazar kardeşi Ada'nın evin içinde bir süreliğine kaybolmasıyla ilgili çıkarımda bulunur. *"Ada hep böyleydi, bir şey yapacakken, başka şeylere takılır kalırdı. Sıkılmıştım; su içmek bu kadar da uzun sürmezdi ya, yine başka şeylere takılıp kalmış olmalıydı." (Sözbilir, 2013, s.19).* Ev halkının tablo ile ilgili şüpheleri artarken yazar, annesinin bu tuhaflığın farkına vardığını anlar ve bu konuda bir yorum yapar. *"Bu sırada annem bize bakıp mutfaktaki kurabiye tabağını ve limonatalarımızı alıp bahçeye çıkmamızı söyledi. Anlamıştım, bu tuhaflıktan söz edecekti, bizim duymamızı istemiyordu." (Sözbilir, 2013, s.22).*

"Kimim Ben?" adlı öyküde yazar, turist olarak gittiği bir şehirde olmadık tuhaflıklar yaşar. Üstelik bunu yaşarken nereye baksa karşısında kırmızı saçlı bir cadı gördüğünü ifade eder. Başına gelen tuhaflıklardan biri de pasaportunu kaybetmesidir. Yaşadıklarına bir türlü anlam veremeyen yazar, bu olayın da her yerde karşısına çıkan ve peşini bırakmayan kırmızı saçlı kadınla ilgisi olduğu tahmininde bulunur. *"Pasaportum bir çöp kutusunda bulunmuştu, Kırmızı Cadı'nın işi olduğundan hiç kuşkum yoktu." (Sözbilir, 2013, s.41).*

BŞH'nin Sırrı adlı öyküde İda, mahalledeki antikacıdan aldığı oyuncak araba alır ve bundan sonra hayatında farklı bir macera başlar. Arabayı aldıktan kısa bir süre sonra mahalledeki antikacı dükkânına arabayı soran şüpheli adamlar mahallede belirir. Bu olayın üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra İda ve ailesinin yaşadığı eve hırsız girer. Üstelik evden hiçbir eşya alınmaz ama etraf darmadağınıktır. Tüm bunların ardından İda ve Özgür'ün yaşananlara dair bir çıkarımları vardır. *"Bu durum kafalarını karıştırdı. Yalnızca İda ve Özgür bir şeyden emindi; tüm bu olanlar araba içindi." (Sözbilir, 2013, s.63).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda'nın amcasının çocukluk anısında amcası ve arkadaşları okul sahnesinde bir tiyatro oyunu oynarlar. Oyunun bir bölümünü unutan arkadaşları, diyaloğu konuya uygun çıkarımlarla devam ettirerek doğaçlama oynarlar. Parasız bir dünyanın nasıl olacağına dair yorumlarını oyun esnasında dile getirirler. *"Burak, paranın olmadığı bir dünya, seyyar satıcıya göre değildi! dedi. Para yok diye dünyanın sonu gelmedi ya! Parasız da bal gibi döner durur bu dünya!" (Çakman, 2013, s.32).* Arda'nın annesi Nevin Hanım'ın çocukluk anısında Nevin Hanım, çocukken ailesi ile köyde yaşayan dayısına gider. Nevin Hanım'la o zaman aynı yaşlarda olan dayısının torunu Gülay; sessiz, konuşmayan bir kızdır. Gülay'ın bu halini gören Nevin Hanım'ın Gülay ve köye dair yorumlarına bu bölümde yer verilir. *"Gülay pek konuşmuyordu. Anlaşılan burada günlerim bayağı sıkıcı geçecek, diye düşünüyor, eve döneceğimiz günü iple*

çekiyordum." (Çakman, 2013, s.45). Arda'nın üst kat komşusu Erdem ağabeyin çocukluk anısında Arda, Erdem ağabeyin çevre bilinci ve hayvanları koruma ile ilgili mücadelesini dinler. Bunun üzerine Erdem ağabeyin o günlerde gösterdiği eylemlere dair yorum yapar. *"O yüzden zincirledin kendini köprüye değil mi Erdem ağabey? Tabii, petrol yüklü gemiler Boğaz'dan geçmesin diye zincirledik, dedi ateş saçan gözleriyle." (Çakman, 2013, s.96).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında kurtla karşılaşan Mizgin, kurdun hareketlerine ve tepkilerine bakarak kendisine saldırıp saldırmayacağına dair yorumda bulunur. *"Sonunda bir heykel gibi kıpırdamadan durdu. İki ihtimal vardı ya saldıracaktı ya da 'ehh bu insancıkla mı uğraşayım, en iyisi yürüyüp gideyim diyecekti." (Öztürk, 2020, s.47).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz, bir gün evlerine gelen Ceren ve Selin'in hareketlerinden çıkardığı gürültüyü dikkate alarak yorum yapar. *"Merdivenleri inerken hâlâ oyunu sürdürüp gülüşüyorlardı. Onları göremiyordum ama çıkardıkları gürültüye bakılırsa sanırım dans etmeye çalışıyorlardı." (Debbağ, 2020, s.91).*

Uzaylı Komşu öyküsünde yazar, Bayan Pi'yi tanıtırken ara ara onunla ilgili yorumlar yapar. *"Ne bileyim farklı işte, acaba bu yüzden mi hiç arkadaşı yok diye düşünüyorum bazen, oysa onu tanısalar…" (Dikici, 2013, s.8).* Zaman zaman anlatılanlar ironik bir şekilde ele alınır; bazen Bayan Pi ile ilgili izlenim ve çıkarımlar kedisi tarafından dile getirilerek okura hissettirilir. *"Sanırım bu bir fotoğraf albümü. Kapağı, rengi solmuş siyah bir kumaşla kaplanmış, üzeri nakışlarla işlenmişti kumaşın." (Dikici, 2013, s.66).* Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde mahalledeki evlerde olan hırsızlık olayında hırsızın bir insan olduğunu düşünen karakterler, son hırsızlık olayında un serpilmiş tezgahtaki izlere baktığında hırsızın kedi olduğu çıkarımında bulunur. *"Evet, evet! dedi Ceren. Bunu hiç düşünmedik, demek ki hırsız bir kediymiş!" (Dikici, 2013, s.50).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında okul orkestrasına seçilemeyen Şahap, İpek ve arkadaşları, ardından Aytaç abinin okuldaki işine son verildiğini öğrendiklerinde yaşanılanların ardından çıkarımda bulunurlar. *"Arkasını dönüp gitmeden önce Aytaç abinin gözlerinin de buğulandığını gördüm. İpek, beterin beteri varmış dedikleri bu olsa gerek!" (Göçmen, 2020, s.85).* Aytaç Abi karakteri okuldaki işine son verildikten sonra pazarcılık yapmaya başlar. Onun yanına giden Şahap ve İpek, Aytaç abinin durumu ile ilgili de yorumda bulunurlar. *"İyi görünüyordu Aytaç abi. Ama yalnızca kıyafeti değişmişti; gülerek bakan gözlerinin içinde her zamanki gibi sürprizli pırıltılar dolaşıyordu." (Göçmen, 2020, s.113).* Aytaç abi pazarda tezgahındaki domatesleri satarken onu ziyarete giden Şahap ve İpek, orada açık hava konseri verirler. Etraftakilerin ilgisini çeken

çocuklar ve neşeli halleri sayesinde ürünler daha hızlı tükenir. Bunu gören komşu tezgâhın sahibi teyzenin söylediklerini, İpek ve Şahap onun ürünleri için de konseri devam ettirmeleri gerektiği şeklinde yorumlar. *"Pazarcı teyze, 'Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar, dedi.' 'Senin domatesler bittiyse sıra benim limonlarda.' Sanki biraz da onun tezgâhı için şarkı söylememizi istiyordu." (Göçmen, 2020, s.116).*

Tablo 4.34

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.33 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.33 Kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	Aylin, "Ben size başından beri demiştim Kuşçu masum diye!" "İyi de tüm ipuçları onun kaçakçılardan biri olduğunu gösteriyordu. Demek o kılık değiştirmesi falan, hep o adamları yakalatmak içinmiş." (s.129)	Kanıtlara göre yorumlama
	Eyfel'i Kim Yedi?	Bütün bunların üzerine, annemi Hande teyze aradı. Tablonun, düşündüğü gibi, bir şaman tasviri olduğunu söylemiş; bu tablodan dünyanın çeşitli köşelerinde yalnızca birkaç tane bulunduğunu, bizdekinin de bunlardan biri olabileceğini… (s.25) Evimizin duvarında Roma dönemine ait bir tablet bulunduğunu öğrendiğimizde çok şaşırdık elbette, ne var ki asıl şaşkınlığı benim sözünü ettiğim harflerin tablette yazılı olduğunu duyduğumuzda yaşadık. Bu bilgiler müze kayıtlarında yer alıyormuş, ama benim bundan gerçekten haberim yoktu. (s.28)	
	Gülen Sakız Ağacı	Ben ilkokul son sınıfa geldiğimde mahallemizde yalnızca bir tanecik sakız ağacı kalmıştı. Oyun yerimiz orasıydı artık. (s.14) "Kim gelmiş? dedi babam peşinden." "Penguen!!!" "Oğlum doğru düzgün cevap versene!" Tam bu sırada kardeşim Bora'yla birlikte içeriye kocaman bir penguen girdi." (s.21-22)	
	Kar Kurdu ve Canavar	Tek bir gözünden tek bir damla yaş aktı. Mizgin, canavarların, sadece bir gözüyle ve sadece tek bir damla ile ağlamayı başarabildiğine o an karar verdi. (s.51)	
	Selin Beni Terk Etti	Sürekli benim hayatımda çok büyük değişiklikler olmayacağını söylemişlerdi. Gerçekten hayatımda çok büyük değişiklikler olmamıştı. (s.30)	
	Uzaylı Komşu	"'Yurt dışında katıldığım yarışmada birinci olduktan sonra La Scala Operası'nda sahneye çıkmam için teklif aldım.' 'İyi bir opera sanatçısı olacağını, başaracağını biliyordum.'" (s.85)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Türkü bitince ayağa kalkıp sahneyi selamlarken, kendimden çok emindim. Orkestraya kesin seçileceğimi düşündüm… ama erken sevinmiştim. Yanıldığımı öğrenmem uzun sürmedi. (s.81)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.33 basamağında bulunan kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirme, kanıtlara göre yorumlama kodu ile verilmiştir. Kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirmede eleştirel düşünürler, bir sonuca varırken konu ile ilgili kanıtları ve düşündüklerini ayrıntılı incelerler. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 1 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 2 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 2 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 1 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 1 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın adlı eserde 1 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kaan ve arkadaşları başlangıçta Kuşçu'ya karşı şüpheli yaklaşırlar. Onun kaçakçı olduğunu bile düşünürler. Kaan ve arkadaşları iddia ettikleri gibi Kuşçu'nun kaçakçı olmadığını kesin olarak polisten öğrenirler. Polis memuru Kuşçu'nun bölgedeki kaçakçıların yakalanması için uğraştığını söyledikten sonra Kaan ve diğerleri Kuşçu'nun masum olduğuna inanır. *"Aylin, 'Ben size başından beri demiştim Kuşçu masum diye!' İyi de tüm ipuçları onun kaçakçılardan biri olduğunu gösteriyordu. Demek o kılık değiştirmesi falan, hep o adamları yakalatmak içinmiş." (Çakman, 2012, s.129).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabı "Duvar Hırsızları" öyküsünde yazarın annesi, yeni taşındıkları evlerinde duvarda asılı bulunan tablo ile ilgili araştırma yapmak ister. Tablonun değerli olduğunu düşünen yazarın annesi bununla ilgili kesin kanıt bulmak amacıyla sanat tarihi okuyan arkadaşından bu konuda yardım ister. Yapılan araştırmalar sonucunda tablonun değeri ortaya çıkar. Bunun yanında evlerinde Roma döneminden kalma bir tablet olduğu da anlaşılır. "Bütün bunların üzerine, annemi Hande teyze aradı. Tablonun, düşündüğü gibi, bir şaman tasviri olduğunu söylemiş; bu tablodan dünyanın çeşitli köşelerinde yalnızca birkaç tane bulunduğunu, bizdekinin de bunlardan biri olabileceğini…" (Sözbilir, 2013, s.25). *"Evimizin duvarında Roma dönemine ait bir tablet bulunduğunu öğrendiğimizde çok şaşırdık elbette, ne var ki asıl şaşkınlığı benim sözünü ettiğim harflerin tablette yazılı olduğunu duyduğumuzda yaşadık. Bu bilgiler müze kayıtlarında yer alıyormuş, ama benim bundan gerçekten haberim yoktu." (Sözbilir, 2013, s.28).*

Gülen sakız Ağacı öyküsünde Şevket amcanın çocukluk anısının anlatıldığı bölümde, Şevket amca çocukken mahalledeki sakız ağaçlarının bulunduğu arsanın zamanla değişimini kalan son sakız ağacı ile değerlendirir. *"Ben ilkokul son sınıfa geldiğimde mahallemizde yalnızca bir tanecik sakız ağacı kalmıştı. Oyun yerimiz orasıydı artık." (Çakman, 2013, s.14).* Arda ve ailesi bir gün evde otururken kapı zili çalar ve kardeşi Bora içeri gelenin penguen olduğunu dile getirir. Bora'nın bu dediğine inanmayan ev halkı,

içeri giren pengueni görünce şaşırır. *"Kim gelmiş? dedi babam peşinden. 'Penguen!!!' 'Oğlum doğru düzgün cevap versene!' Tam bu sırada kardeşim Bora'yla birlikte içeriye kocaman bir penguen girdi." (Çakman, 2013, s.21-22).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin, canavar olarak tanımladığı ve ağlayabileceğine inanmadığı babasının gözünden akan yaşı görünce buna inanır. *"Tek bir gözünden tek bir damla yaş aktı. Mizgin, canavarların, sadece bir gözüyle ve sadece tek bir damla ile ağlamayı başarabildiğine o an karar verdi." (Öztürk, 2020, s.51).*

Selin Beni Terk Etti romanında annesi ve babası ayrılma kararı alan Deniz, bundan sonra hayatının nasıl olacağını sorgular. Anne ve babası ona hayatında büyük değişiklikler olmayacağını söylerler. Deniz bunu yaşadıkları ile görür. *"Sürekli benim hayatımda çok büyük değişiklikler olmayacağını söylemişlerdi. Gerçekten hayatımda çok büyük değişiklikler olmamıştı." (Debbağ, 2020, s.30).*

Uzaylı Komşu öyküsünde emekli bir müzik öğretmeni olan Bayan Pi, öğrencisi Nihat'ın yeteneğine ve iyi bir opera sanatçısı olacağına inanır. Bir gün Nihat, yurt dışından gerçekten de bir teklif alır ve bunu Bayan Pi'ye söyler. *"Yurt dışında katıldığım yarışmada birinci olduktan sonra La Scala Operası'nda sahneye çıkmam için teklif aldım. İyi bir opera sanatçısı olacağını, başaracağını biliyordum." (Dikici, 2013, s.85).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında okul orkestrası seçimleri için sahneye çıkan Şahap, sahneden inerken orkestraya seçileceğinden emindir. Darbuka gösterisini sunarken sahnede iyi performans gösterdiğini düşünen Şahap, sonuçlar açıklandığında düşündüğü gibi olmadığını anlar. *"Türkü bitince ayağa kalkıp sahneyi selamlarken, kendimden çok emindim. Orkestraya kesin seçileceğimi düşündüm… ama erken sevinmiştim. Yanıldığımı öğrenmem uzun sürmedi." (Göçmen, 2020, s.81).*

Tablo 4.35

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.34 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.34 Çelişkileri Tanıma	Almarpa'nın Gizemi	Demek o gün bize yalan söyledi, diye düşündü Kaan. Kaunos'a gittiklerinde, sizin sayenizde ben de görüyorum buraları, demişti. Oysa şimdi Sıtkı amcanın söylediğine göre her hafta gidiyordu oraya… (s.53) "Düşünsenize, kumsalda çok nadir rastlanan bir olay oluyor. Değil bizler, buralılar bile ağzı açık, bu olayı izliyor; ama Kuşçu ortalıkta yok. Sizce de garip değil mi bu?" (s.65) "Garip olan bu zaten. Çünkü benim bildiğim Kuşçu bu kamarayı hiç kilitlemez" (s.66) Kuşçu niye keçi sakal takıp kılık değiştirmişti ki? Üstelik Fransız turistlerin arasında ne arıyordu? 'Bu kadarı da çok fazla!' kuşçu hakkındaki gizem derinleşiyor, kuşku üzerine kuşku birikiyordu Kaan'ın zihninde. (s.94)	Çelişkileri fark etme
	Amber'in Zaman Kapsülü	Yıllardır benden ailemizi saklamıştı ama kendisi geçmişin sırlarıyla yaşamaya devam etmişti. (s.112) Bayan Disip, "Yerine, yaşına, saçına uygun giyinmeli bir bayan…" derdi hep. Oysa kendisi söylediğinin tersini yapardı. (s.121)	
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	Şu büyüklerin mantık yürütmesine hayranım doğrusu! İşlerine gelince başkalarını örnek gösterirler, işlerine gelmediğinde de "Başkalarından sana ne!" derler. (s.35)	
	Eyfel'i Kim Yedi?	Evin içinde turlayıp duruyordum, taçta yazılanlar doğruysa kurbağam bir süreliğine gitmişti ve dönecekti. Bu akıl almaz şeylere nasıl inandığıma da şaşmıyor değildim doğrusu. (s.51)	
	Kar Kurdu ve Canavar	Tavuk suyuna çorba yapıp başucunda biten annesini görünce sinirden gülmeye başladı. Bu ona ikiyüzlülük gibi gelmişti. İnsanlar tavuk yerken sorun yoktu ama kurda gelince düşman oluyordu. (s.68)	
	Selin Beni Terk Etti	Şehir dışındaki okul gezilerine bile binbir güçlükle gidiyordum. Oysa istedikleri zaman kontrolün bende olduğunu söyleyebiliyorlardı. (s.64-65)	
	Uzaylı Komşu	"Biz, Şenyüzler İnşaat Şirketi temsilcileriyiz," dedi kadın, abartılı bir gülüşle. Her an kahkaha atmaya, otuz iki dişini ve küçük dilini göstermeye hevesli, sevimli (!) bir yüzle. (s.10) Adam sürdürdü konuşmayı, yüzündeki sahte gülümsemeyle: "Siz ne istiyorsanız, nasıl istiyorsanız …" (s.11)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	Git demiştim ama onun gitmesini gerçekten istemiyordum. (s.31) "Müzik aletleri daha yeni alındı. Sadece öğretmeniniz yanınızdayken kullanabilirsiniz. Onun dışında, bakmak serbest ama dokunmak yasak "Dokunmadan nasıl çalacağız?" diye fısıltıyla sordum. (s.51)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.34 basamağında bulunan çelişkileri tanıma, çelişkileri fark etme kodu ile verilmiştir. Çelişkileri tanımada eleştirel düşünürler, özellikle karşıt argümanların veya görüşlerin birbiri ile çeliştiği noktaları ve çelişkileri destekleyen inançları birbirinden ayırt edebilir, bunların analizine odaklanabilirler. Bu basamağa dair Almarpa'nın Gizemi adlı eserde 4 bulguya, Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 2 bulguya, Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde adlı eserde 1 bulguya, Eyfel'i Kim Yedi? adlı eserde 1 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 1 bulguya, Selin Beni Terk Etti adlı eserde 1 bulguya, Uzaylı Komşu adlı eserde 2 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın adlı eserde 2 bulguya rastlanmıştır.

Almarpa'nın Gizemi romanında Kaan, Kuşçu'nun onlara Kaunos ile ilgili söylediği çelişkili ifadeleri fark eder ve bunun analizini yapar. *"Demek o gün bize yalan söyledi,' diye düşündü Kaan. Kaunos'a gittiklerinde, sizin sayenizde ben de görüyorum buraları," demişti. Oysa şimdi Sıtkı amcanın söylediğine göre her hafta gidiyordu oraya…" (Çakman, 2012, s.53).*

Kuşçu ile ilgili başka çelişkili durumları da fark eden Kaan, bunları arkadaşları ile paylaşır. Doğa ve çevre ile ilgili hiçbir ayrıntıyı kaçırmayan Kuşçu, karettalar ile ilgili nadir rastlanan bir olayda ortalıkta yoktur. *"Düşünsenize, kumsalda çok nadir rastlanan bir olay oluyor. Değil bizler, buralılar bile ağzı açık, bu olayı izliyor; ama Kuşçu ortalıkta yok. Sizce de garip değil mi bu?" (Çakman, 2012, s.65).* Kuşçu'nun her zamankinden farklı tavır tutumlarını da bir çelişki olarak yorumlayan Kaan bunları da dile getirir. *"Garip olan bu zaten. Çünkü benim bildiğim Kuşçu bu kamarayı hiç kilitlemez." (Çakman, 2012, s.66).* Kuşçu'yu kılık değiştirmiş bir şekilde turistlerin arasında gören Kaan'ın onunla ilgili bu çelişkileri giderek artar. *"Kuşçu niye keçi sakal takıp kılık değiştirmişti ki? Üstelik Fransız turistlerin arasında ne arıyordu? 'Bu kadarı da çok fazla!' kuşçu hakkındaki gizem derinleşiyor, kuşku üzerine kuşku birikiyordu Kaan'ın zihninde." (Çakman, 2012, s.94).*

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, babasının kendisine bahsetmediği geçmişe bağlı kalmasını bir çelişki olarak ifade eder ve yorumlar. *"Yıllardır benden ailemizi saklamıştı ama kendisi geçmişin sırlarıyla yaşamaya devam etmişti." (Gülü, 2014, s.112).* Amber, babasının kendisi için görevlendirdiği ve Bayan Disiplin olarak adlandırdığı öğretmeninin söyledikleri ve yaptıkları arasındaki çelişkiyi yorumlar. *"Bayan Disip, 'Yerine, yaşına, saçına uygun giyinmeli bir bayan…' derdi hep. Oysa kendisi söylediğinin tersini yapardı." (Gülü, 2014, s.121).*

Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde romanında Ozan, ailesinin kendisine verdiği nasihatlerden yola çıkarak aslında yetişkinlerin çelişkili gördüğü yanlarını eleştirir. *"Şu büyüklerin mantık yürütmesine hayranım doğrusu! İşlerine gelince başkalarını örnek gösterirler, işlerine gelmediğinde de 'Başkalarından sana ne!' derler." (Göçmen, 2012, s.35).*

Eyfel'i Kim Yedi? kitabı Yok Şeyler Dükkânı adlı öyküde yazar, kendisi ile ilgili çelişkiyi dile getirir. Gerçek ve kurgu kavramlarını karıştırdığının farkına varır ve buna olan inancını sorgular ve eleştirir. *"Evin içinde turlayıp duruyordum, taçta yazılanlar doğruysa kurbağam bir süreliğine gitmişti ve dönecekti. Bu akıl almaz şeylere nasıl inandığıma da şaşmıyor değildim doğrusu." (Sözbilir, 2013, s.51).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin, kışın köye inip tavukları yiyen kurdun peşine düşen köylüleri eleştirir. Kurdun çetin kış şartlarında karnını doyurmak için tavuk yemesini bir suç olarak gören köylülerin, insanın tavuk yemesini olağan gören bakış açısını çelişkili bulur ve bunu sorgular. *"Tavuk suyuna çorba yapıp başucunda biten annesini görünce sinirden gülmeye başladı. Bu ona ikiyüzlülük gibi gelmişti. İnsanlar tavuk yerken sorun yoktu ama kurda gelince düşman oluyordu." (Öztürk, 2020, s.68).*

Selin Beni Terk Etti romanında Deniz, ailesinin ona koyduğu kurallar ile ilgili çelişkileri dile getirir. *"Şehir dışındaki okul gezilerine bile binbir güçlükle gidiyordum. Oysa istedikleri zaman kontrolün bende olduğunu söyleyebiliyorlardı." (Debbağ, 2020, s.64-65).*

Uzaylı Komşu öyküsünde Bayan Pi'nin evini almak isteyen inşaat şirketi çalışanlarının çelişkili tutum ve tavırları ele alınır. *"Biz, Şenyüzler İnşaat Şirketi temsilcileriyiz, dedi kadın, abartılı bir gülüşle. Her an kahkaha atmaya, otuz iki dişini ve küçük dilini göstermeye hevesli, sevimli (!) bir yüzle. Adam sürdürdü konuşmayı, yüzündeki sahte gülümsemeyle: Siz ne istiyorsanız, nasıl istiyorsanız…" (Dikici, 2013, s.11).*

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında Şahap, sınıftaki arkadaşlarının zorbalığı karşısında yalnız kalmak ister. Ona destek olmak isteyen İpek'e karşı tutum ve tavırlarındaki çelişkinin kendi de farkındadır. *"Git demiştim ama onun gitmesini gerçekten istemiyordum." (Göçmen, 2020, s.31).*

Okul Müdürü bir gün Şahap ve arkadaşları dersteyken sınıfa girer. Okullarında bir orkestra grubunun kurulacağını ve bu grubun okullar arası yapılacak bir yarışmada okullarını temsil edeceğini söyler. Bunun üzerine okula aldıkları enstrümanlar hakkında bilgi verirken söyledikleri anlattıklarıyla çelişir. *"Müzik aletleri daha yeni alındı. Sadece öğ-*

retmeniniz yanınızdayken kullanabilirsiniz. Onun dışında, bakmak serbest ama dokunmak yasak. 'Dokunmadan nasıl çalacağız?' diye fısıltıyla sordum." (Göçmen, 2020, s.51).

Tablo 4.36

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler C.35 Boyutu

E/D Boyutu	Eserler	Alıntı	Kod
C.35 Uygulamaları ve sonuçları keşfetme	Amber'in Zaman Kapsülü	Günlerce babamın beni arkadaşlarımdan niye korumak istediğini düşünmüştüm. Ancak babamın bu huyu yüzünden arkadaşlarım benimle okul dışında görüşmez olmuşlardı. (s.42)	Neden-sonuç ilişkisi kurma
	Gülen Sakız Ağacı	Bir ödevin beni bu kadar mutlu edeceği hiç aklıma gelmezdi. Ne zevkliymiş büyüklerin çocukluk anılarını dinlemek. (s.60) Koltukta oturup bana çocuk gözleriyle bakarken çektim onu… (s.76) Tam da onun söylediği şeyler olmaya başlamıştı. Üstelik yalnızca göller kurumakla, ormanlar yok olmakla kalmıyor, buzullar da eriyordu. İşte çevre gönüllüsü olmaya karar verişimin öyküsüdür bu. (s.96)	
	Kar Kurdu ve Canavar	Elindeki izleri, pişmanlıklarını, kötülükleri yıkayıp atmak istiyordu. Gözlerinin altında uykusuzluktan morluklar vardı. Mizgin haklıydı, bir insandan çok bir canavarı andırıyordu. (s.90) Ocaklı köyünde, birisi size lakap taktı mı yandınız demektir. O lakap, onu, çocuklarını, torunlarını ve torunlarının torunlarını sülale boyu etkiler. Yüzyıl geçse unutulmaz. (s.84)	
	Vur Patlasın Çal Oynasın	"Herkes kahkahalarla bana gülerken gözlerimin dolduğunu hissettim. (s.8) "Aynadaki Şahap sırıttı. Sanki 'Adınla tanıştığına göre artık kendinle barışabilirsin,' diye karşılık verdi. (s.44) "Berkay sahnede nasıl çuvalladı ama…" "Duyanlar söyledi, babası o gece çok kızmış." (s.107) O günden sonra müdür bir süre odasına kapandı. Berkay ise artık popüler değil, herkesin arkasından alay ettiği biriydi. (s.107)	

Not. Eleştirel Düşünme (E/D)

Bilişsel stratejiler mikro becerilerin C.35 basamağında bulunan uygulamaları ve sonuçları keşfetme, neden-sonuç ilişkisi kurma kodu ile verilmiştir. Uygulamaları ve sonuçları keşfetmede eleştirel düşünürler, bir şeyin neden olduğunu kabul ederken bunun sonucunu da keşfederler. Bu basamağa dair Amber'in Zaman Kapsülü adlı eserde 1 bulguya, Gülen Sakız Ağacı adlı eserde 3 bulguya, Kar Kurdu ve Canavar adlı eserde 2 bulguya, Vur Patlasın Çal Oynasın adlı eserde 4 bulguya rastlanmıştı

Amber'in Zaman Kapsülü romanında Amber, arkadaşları ile okul dışında vakit geçirmesini pek istemeyen babasının bu davranışı yüzünden arkadaşlarının okul dışında kendisiyle görüşmedikleri sonucuna varır. *"Ancak babamın bu huyu yüzünden arkadaşlarım benimle okul dışında görüşmez olmuşlardı." (Gülü, 2014, s.42).*

Gülen Sakız Ağacı öyküsünde Arda, ödevi için etrafındaki yetişkinlerin çocukluk anılarını dinler ve bunun eğlenceli olduğu sonucuna varır. Her anıda farklı bir deneyimi hissetmek ona farklı bakış açıları kazandırırken bir yandan da Arda'yı mutlu eder. *"Bir ödevin beni bu kadar mutlu edeceği hiç aklıma gelmezdi. Ne zevkliymiş büyüklerin çocukluk anılarını dinlemek." (Çakman, 2013, s.60).* Arda, babasının çocukluk anısını dinlerken babasının o günleri hatırlamasının sonucu olarak yüzüne çocuk ifadesinin oturduğunu fark eder. *"Koltukta oturup bana çocuk gözleriyle bakarken çektim onu…" (Çakman, 2013, s.76).* Arda'nın dinlediği çocukluk anılarından biri de üst kat komşusu Erdem ağabeyin anısıdır. Erdem ağabeyin babası, çevre ve doğal kaynakların kullanımı konusunda oldukça hassas biridir ve oğluna da bu konuda öğütler verir. Erdem ağabey, büyüdüğünde babasının çevre ve doğal kaynaklar konusundaki uyarılarının birer birer gerçekleştiğini görünce o da bu konuda hassaslaşır ve bu yüzden çevre gönüllüsü olduğunu söyler. *"Tam da onun söylediği şeyler olmaya başlamıştı. Üstelik yalnızca göller kurumakla, ormanlar yok olmakla kalmıyor, buzullar da eriyordu. İşte çevre gönüllüsü olmaya karar verişimin öyküsüdür bu." (Çakman, 2013, s.96).*

Kar Kurdu ve Canavar romanında Mizgin'in babası Birindar, kızının onu canavar olarak adlandırmasının nedenini kendine olan öz saygısını yitirmesinden kaynaklandığını anlar ve ona hak verir. *"Elindeki izleri, pişmanlıklarını, kötülükleri yıkayıp atmak istiyordu. Gözlerinin altında uykusuzluktan morluklar vardı. Mizgin haklıydı, bir insandan çok bir canavarı andırıyordu." (Öztürk, 2020, s.90).*

Mizgin ve ailesi Kars'ın Ocaklı köyünde yaşar. Bu küçük çevrede yaşayan insanlar, aynı zamanda yörenin kültürel özelliklerini de iyi bilir. Bir kişiye takılacak olan lakabın sonucu olarak tüm aile kuşaklar boyu bu isimle anılır. *"Ocaklı köyünde, birisi size*

lakap taktı mı yandınız demektir. O lakap, onu, çocuklarını, torunlarını ve torunlarının torunlarını sülale boyu etkiler. Yüzyıl geçse unutulmaz." (Öztürk, 2020, s.84).

Vur Patlasın Çal Oynasın Orkestrası romanında arkadaşları tarafından "ezik" diye zorbalığa uğrayan Şahap, onun ismiyle dalga geçmelerinin sonucu olarak kendini kötü hisseder. *"Herkes kahkahalarla bana gülerken gözlerimin dolduğunu hissettim." (Göçmen, 2020, s.8).* İsminin anlamını arkadaşı İpek söyleyene kadar araştırmamış olan Şahap, anlamını öğrendikten sonra isminin güzel bir anlam taşıdığını anlar ve kendini o andan itibaren mutlu hisseder. *"Aynadaki Şahap sırıttı. Sanki 'Adınla tanıştığına göre artık kendinle barışabilirsin,' diye karşılık verdi." (Göçmen, 2020, s.44).*

Okulun orkestra grubuna seçilenler arasında okul müdürünün oğlu Berkay da vardır. Berkay ve arkadaşları okullar arası yapılan müzik yarışmasında sahnede kötü bir performans sergileyerek seyircilerin yuhalama sesleriyle sahneyi terk ederler. Bu olay ertesi gün okulda dilden dile anlatılır. O zamana kadar herkesle dalga geçen Berkay, bu yaşanılanların sonucu olarak ilk kez utangaç bir tavırla bir köşeye siner. *"Berkay sahnede nasıl çuvalladı ama… Duyanlar söyledi, babası o gece çok kızmış." (Göçmen, 2020, s.107).* Berkay'ın babası olan okul müdürü de bu olay nedeni ile odasına kapanır. *"O günden sonra müdür bir süre odasına kapandı. Berkay ise artık popüler değil, herkesin arkasından alay ettiği biriydi." (Göçmen, 2020, s.107).*

Aşağıdaki tablo 4.37'de bilişsel stratejiler mikro beceriler basamağının alt kategorilerine ait frekans tablosuna yer verilmiştir. Bu tabloda kitaplardan elde edilen toplam 143 adet bilişsel strateji-mikro beceriler içeriği yer almaktadır.

Tablo 4.37

Eleştirel Düşünme Becerileri Bilişsel Stratejiler-Mikro Becerilere Ait Frekans Dağılımı

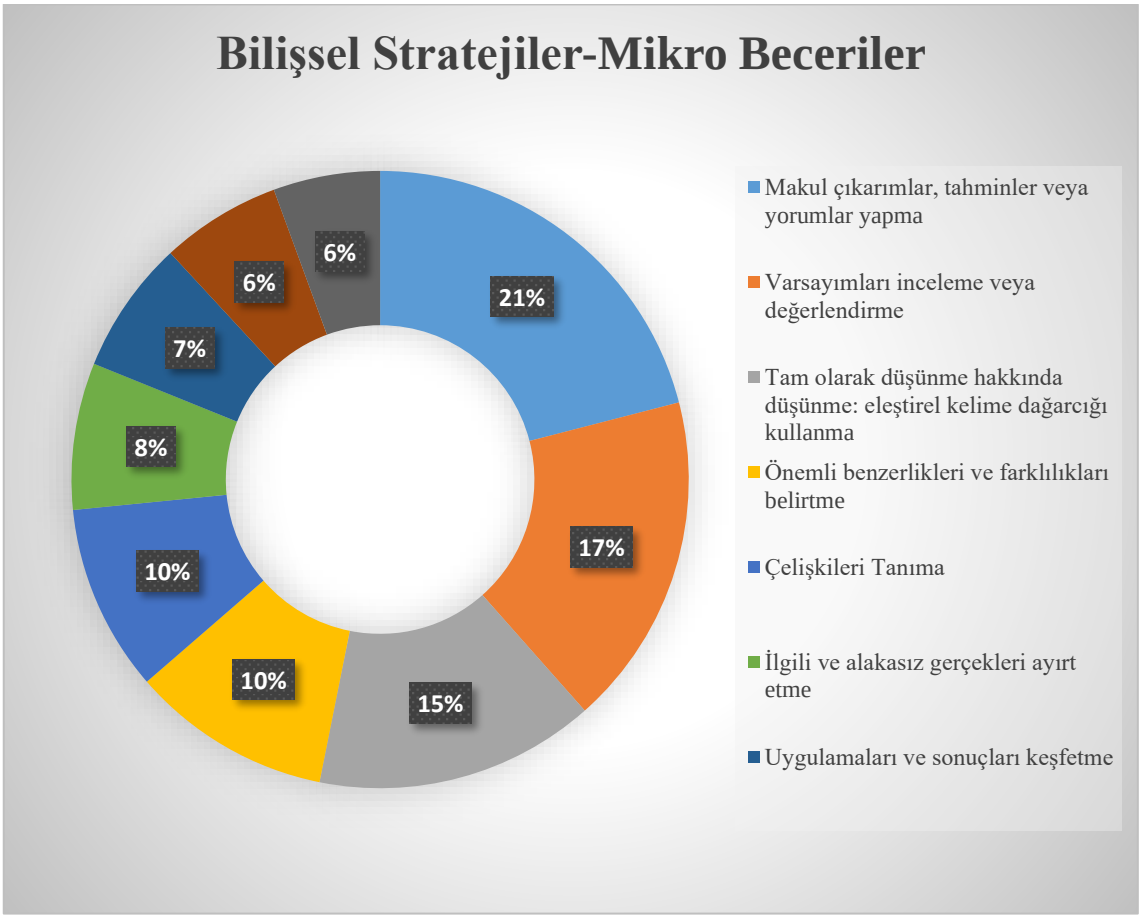
Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler		Frekans
C.27 İdealleri gerçek uygulama ile karşılaştırma	Gülen Sakız Ağacı	4
	Uzaylı Komşu	3
	Vur Patlasın Çal Oynasın	1
	Toplam	**8**
C.28 Tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanma	Almarpa'nın Gizemi	1
	Amber'in Zaman Kapsülü	1
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	2
	Eyfel'i Kim Yedi?	1
	Gülen Sakız Ağacı	2
	Kar Kurdu ve Canavar	7
	Selin Beni Terk Etti	5
	Vur Patlasın Çal Oynasın	2
	Toplam	**21**
C.29 Önemli benzerlikleri ve farklılıkları belirtme	Almarpa'nın Gizemi	3
	Eyfel'i Kim Yedi?	1
	Gülen Sakız Ağacı	5
	Kar Kurdu ve Canavar	1
	Selin Beni Terk Etti	3
	Uzaylı Komşu	2
	Toplam	**15**

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler		Frekans
C.30 Varsayımları inceleme veya değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	4
	Amber’in Zaman Kapsülü	3
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	5
	Eyfel’i Kim Yedi?	4
	Gülen Sakız Ağacı	2
	Kar Kurdu ve Canavar	1
	Selin Beni Terk Etti	2
	Uzaylı Komşu	2
	Vur Patlasın Çal Oynasın	2
	Toplam	**25**
C.31 İlgili ve alakasız gerçekleri ayırt etme	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	1
	Eyfel’i Kim Yedi?	2
	Gülen Sakız Ağacı	2
	Kar Kurdu ve Canavar	2
	Uzaylı Komşu	4
	Toplam	**11**
C.32 Makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapma	Almarpa'nın Gizemi	4
	Amber’in Zaman Kapsülü	4
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	6
	Eyfel’i Kim Yedi?	5
	Gülen Sakız Ağacı	3
	Kar Kurdu ve Canavar	1
	Selin Beni Terk Etti	1
	Uzaylı Komşu	3
	Vur Patlasın Çal Oynasın	3
	Toplam	**30**

Bilişsel Stratejiler-Mikro Beceriler		Frekans
C.33 Kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirme	Almarpa'nın Gizemi	1
	Eyfel'i Kim Yedi?	2
	Gülen Sakız Ağacı	2
	Kar Kurdu ve Canavar	1
	Selin Beni Terk Etti	1
	Uzaylı Komşu	1
	Vur Patlasın Çal Oynasın	1
	Toplam	**9**
C.34 Çelişkileri Tanıma	Almarpa'nın Gizemi	4
	Amber'in Zaman Kapsülü	2
	Bilmecenin İzinde Maceranın Peşinde	1
	Eyfel'i Kim Yedi?	1
	Kar Kurdu ve Canavar	1
	Selin Beni Terk Etti	1
	Uzaylı Komşu	2
	Vur Patlasın Çal Oynasın	2
	Toplam	**14**
C.35 Uygulamaları ve sonuçları keşfetme	Amber'in Zaman Kapsülü	1
	Gülen Sakız Ağacı	3
	Kar Kurdu ve Canavar	2
	Vur Patlasın Çal Oynasın	4
	Toplam	**10**
	Genel Toplam	**143**

Şekil 4.4

Kitaplarda Bilişsel Stratejiler-Mikro Becerilere Ait Kullanılma Oranları

İncelenen eserlerdeki bilişsel strateji basamakları mikro becerilerin en sık kullanılandan en az kullanılana doğru sıralanışı yukarıdaki gibidir. En sık kullanılan basamağın %21 oranı ile makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapma becerisi olduğu görülür. Bu beceriyi ikinci olarak varsayımları inceleme veya değerlendirme basamağı izler. Daha sonra bu becerileri %15 oranı ile tam olarak düşünme hakkında düşünme: eleştirel kelime dağarcığı kullanma, %10 oranı ile önemli benzerlikleri ve farklılıkları belirtme, %10 oranı ile çelişkileri tanıma, %8 oranı ile ilgili ve alakasız gerçekleri ayırt etme, %7 oranı ile uygulamaları ve sonuçları keşfetme, %6 oranı ile kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirme ve yine %6 oranı ile idealleri gerçek uygulama ile karşılaştırma becerisi izler.

Bilişsel stratejiler mikro becerilerden en sık kullanılan becerinin makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapma becerisi olduğu görülür. Bu becerinin sık kullanılmasında eserlerdeki karakterlerin içinde bulundukları durumlar üzerine sıkça çıkarım

yaptığı söylenebilir. Karakterlerin olay, durum ve kişilerle ilgili tahmin yürütme becerilerini kullanarak değerlendirmeler yaptığı söylenebilir. Bu çıkarım ve tahminlerin, birbiri ile ilişkili olarak varsayımları değerlendirme ve düşünme becerilerini de ön plana çıkardığı görülür. En az kullanılan becerilere bakıldığında ise uygulamaları ve sonuçları keşfetme, kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirme ve idealleri gerçek uygulama ile karşılaştırma becerileri olduğu görülür.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde tezde edinilen sonuç ve tartışmalar ortaya koyularak eleştirel düşünme yeteneğinin kullanılması ve geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuç

Araştırmaya konu olan eserler, eleştirel düşünmenin 35 boyutunu içeren duyuşsal stratejiler, bilişsel stratejiler makro ve mikro becerilere göre incelenmiş olup bu basamaklardan en sık ve en az kullanılanlar tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerde duyuşsal stratejilerin en çok duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme basamağına rastlanılmıştır. Bu basamaktan sonra en sık kullanılan basamaklar sırasıyla entelektüel azim geliştirme, entelektüel cesaret geliştirme ve akla güven geliştirmedir. Duyuşsal stratejilerin en az rastlanılan basamağı ise adil düşünür olmadır. Bu basamaktan sonra diğer az kullanılan basamaklar entelektüel tevazu geliştirme ve yargıyı askıya alma ile benmerkezciliğe veya toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştirmedir.

İncelenen 9 kitap içerisinde bilişsel stratejiler makro becerilerin en çok eylemleri veya politikaları analiz etme veya değerlendirme basamağına rastlanılmıştır. Bu basamaktan sonra en sık kullanılan diğer basamaklar sırasıyla çözümleri üretme veya değerlendirme, Sokratik tartışma uygulaması, kelime ve deyimlerin anlamlarını açıklama ve çözümlemedir. En az rastlanan basamaklar ise sorunları, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturma; derinlemesine sorgulama ve değerlendirme için kriterler geliştirmedir. Kitaplarda bilişsel stratejiler makro becerilerin sadece disiplinler arası bağlantı kurma basamağına rastlanmamıştır. Bu beceriye eserlerde rastlanmaması bu eserlerin bu beceriyi içermeyeceği anlamına gelmemekle birlikte araştırmacı tarafından somut olarak ölçülememesinden kaynaklanmaktadır. Bunun dışında eserler, eleştirel düşünmenin diğer boyutlarını içermektedir.

İncelenen eserlerde bilişsel stratejiler mikro becerilerin en çok makul çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapma basamağına rastlanılmıştır. Bu basamaktan sonra en sık kullanılan diğer basamaklar sırasıyla varsayımları inceleme veya değerlendirme, tam ola-

rak düşünme hakkında düşünme, önemli benzerlik ve farkları belirtme ve çelişkileri tanımadır. En az rastlanan basamaklar ise ilgili ve alakasız gerçekleri ayırt etme ile uygulamaları ve sonuçları keşfetme basamağıdır.

Araştırma sonunda en fazla bilişsel stratejiler makro becerilerin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu becerilerin incelenen kitaplarda sıklıkla kullanıldığı görülür. Bu stratejileri bilişsel stratejiler mikro beceriler ve duyuşsal stratejiler izlemektedir.

5.2. Tartışma

Makro beceriler, düşünme sürecinde örgütleme ile ilgili becerilerdir (Akınoğlu, 2003). Bu örgütleme becerileri görüş geliştirme, öğrenileni transfer etme, ölçütlere göre değerlendirme yapma, çözüm üretme, eylem ve politikaları analiz etme, bilgi kaynaklarını araştırarak değerlendirme, Sokratik sorgulama, eleştirel okuma ve dinleme, disiplinler arası bağlantı kurma, diyalektik düşünme, farklı fikirleri karşılaştırma, inançları ya da görüşleri analiz etme, genellemeden kaçınma, kelimelerin ne anlam ifade ettiğini analiz etme, derinlemesine düşünme ile ilgilidir. Bu becerilerin 21.yy. bireylerine kazandırılması beklenen bilişsel beceriler ile örtüştüğü söylenebilir. (Gelen, 2017)'ye göre uluslararası platformda kabul gören, çeşitli kurumlar tarafından desteklenen 21.yy. becerileri çerçevesinde oluşturulmuş bu beceriler; 21.yy. program ve öğretimlerinin içermesi gerekenleri de açıklamaktadır. Eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri içinde açıklanan bu becerilere bakıldığında etkili akıl yürütme; argüman, iddia ve inançları analiz etme ve değerlendirme, görüş ve bilgiler arasında ilişki kurma, analizlere dayalı yorum yapma, farklı bakış açılarını içeren sorular sorma, çözüm üretme gibi makro becerileri destekleyen düşünme becerileri olduğu görülür. Bilişsel makro becerilerin 21.yy. becerileri ile ilişkisi göz önüne alındığında incelenen eserlerin bireylere 21.yy. becerilerini kazandırmada etkili olabilecek eserler olduğu sonucuna varılmaktadır.

İncelenen eserlerde karakterlerin üst düzey düşünme basamaklarından olan ve değerlendirme basamağına giren eylemleri veya politikaları değerlendirmeyi sık kullanması, eserlerin eleştirel düşünme becerilerini desteklediğini göstermektedir. Alan yazında çocuk ve gençlik kitapları üzerine benzer bir çalışma yapan Kanmaz (2019) da incelediği eserlerde en fazla bu basamağa rastlamıştır. Kanmaz (2019)'ın elde ettiği bu bulgular ile araştırmanın bulguları örtüşmektedir.

Duyuşsal stratejiler, bağımsız düşünebilme gücü ile ilgili stratejilerdir. (Akınoğlu, 2003). Bu stratejiler daha çok bireylerin tutum ve eğilimlerini ortaya koyan stratejilerdir. Eleştirel düşünme özerk bir düşünme olduğundan bireyin kendi kendine düşünmesini

ifade etmektedir. Bu bağımsız düşünme sürecinde bireyin duygu ve düşünceleri arasındaki bağlantıyı kurma, tarafsız düşünme özelliği gösterme, sorgulama, düşünme azmi gösterme, yargıyı geciktirme, akla güven duyma, benmerkezciliğe veya toplummerkezciliğe ilişkin içgörü geliştirme becerileri ile ilgilidir. Eserlerde en fazla duyguların altında yatan düşünceleri ve düşüncelerin altında yatan duyguları keşfetme basamağına rastlanılma sebebinin, eserlerde işlenen temalar çerçevesinde olayların gerçek yaşamla ilişkilendirildiğinde karakterlerin yaşadıkları durum ve olaylar karşısında daha fazla yorum yapmaları, duygu ve düşüncelerini okura daha sık hissettirmeleri olduğu söylenebilir. Alan yazında Canbaz (2021)'ın yaptığı benzer çalışmada da eleştirel düşünmenin duyuşsal stratejilerinde en fazla bu basamağa rastlanmıştır. Öte yandan eleştirel düşünmenin boyutlarına göre incelenen eserlerde bu boyutların içerdiği basamaklara; olay örgüsü, karakterler ve onların olaylar karşısında yansıttıkları tutum ve tavırlar üzerinden ulaşılmaya çalışılmıştır. Eserlerdeki karakterlerin genel olarak tartışmaya açık, problem çözme odaklı, sorgulayıcı, olayları analiz edebilen tutum ve tavır sergiledikleri belirlenmiştir.

Bilişsel stratejiler mikro beceriler düşünmenin anlamlandırma boyutu ile ilgilidir. Bu beceriler düşünme becerilerinin temelini oluşturmaktadır (Akınoğlu, 2003). Bütün-parça ilişkisi içinde bakıldığında bunların bütün içindeki parçaları ortaya koyma becerileri olduğu görülür. Bu beceriler fikir ile gerçeği birbirinden ayırt etme, önemli benzerlik ve farklılıkları belirleme, varsayımları inceleme ve değerlendirme, ilgili ve ilgisiz olguları birbirinden ayırt etme, makul çıkarım ve yorumlarda bulunma, kanıt ve iddia edilen olguları değerlendirme, uygulama ve sonuçları keşfetme, tam olarak düşünme ve çelişkileri fark etme ile ilgilidir. İncelenen eserlerde mikro becerilerin tüm boyutlarına dair bulgulara rastlanmıştır. Düşünmenin temelini oluşturan mikro becerilerin makro becerilere göre daha az kullanılmasının sebebi, okurların üst düzey düşünme becerilerini desteklemek amacıyla makro becerilere daha fazla yer verildiği söylenebilir.

Alan yazında eleştirel düşünme boyutuna göre incelenen çalışmalarda da bilişsel makro becerilerin daha sık kullanıldığını destekleyen çalışmalar mevcuttur (Canbaz, 2021). Çocuklar için yazılmış felsefe kitap serisi olan Çıtır Çıtır Felsefe serisi ile ilgili yapılan çalışmada da makro becerilerin mikro becerilere göre daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Bu bulgu, araştırmanın sonuçlarına göre mikro becerilerden daha fazla kullanılan makro beceriler bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmaya konu olan ödüllü çocuk eserlerinin eleştirel düşünme becerilerine pek çok açıdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İncelenen kitapların hem çocukların geli-

şim özellikleri hem de işlenen konu ve temalar itibariyle okuma zevki uyandırması açısından çocuk edebiyatı eserlerinde olması gereken özellikleri taşıdığı görülmüştür. İncelenen kitaplar, eleştirel düşünme stratejilerinin bilişsel ve duyuşsal basamaklarının çoğunu içermekte olup, bu kitapların öğretmenler tarafından sorulacak uygun sorularla öğrencilere sorgulayıcı, demokratik ve tartışmaya uygun sınıf ortamı yaratması konusunda kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Alan yazında benzer çalışmaları görmek mümkündür. Tekşan (2013), nitelikli çocuk eserlerinin Türkçe dersinde eleştirel düşünme becerilerini kazandırmada etkili olduğunu savunmaktadır. Yapmış olduğu çalışmada Ömer Seyfettin'in hikâyelerini inceleyerek farklı metinlerin öğrencilere farklı bakış açıları kazandıracağını ortaya koymuştur. Bu metinler üzerinden yapılacak karşılaştırma, muhakeme, sorgulama gibi yöntemlerin eleştirel düşünme becerileri ediniminde etkili olduğunu söylemektedir.

Mete (2021), ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ile okuma alışkanlıkları üzerine bir araştırma yapmıştır. İncelediği araştırmasında ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri ile okuma alışkanlıkları arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Okuma alışkanlığının artmasıyla eleştirel düşünme becerilerinin de arttığını dile getirmektedir.

Karatay (2015), eleştirel düşünme ve okuma alışkanlığı becerilerinin geliştirilmesi için edebiyat halkası kitap eleştirisi modeli adlı çalışmasında öğrencilerin eleştirel okuma ve düşünme becerilerinin gelişmesi için sınıf ortamında edebi eserlerin vazgeçilmez birer araç olacağını belirtmektedir. Önerilen bu edebiyat halkası modelinin temelinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin yanında iş birlikçi öğrenme becerilerinin de gelişeceğini belirtmektedir. Öğrencilerin okudukları kitaplar sayesinde bilgi ve deneyimlerini, yorumlarını, düşüncelerini paylaşmaları ve tartışmaları; onların aynı zamanda bağımsız düşünebilmelerini, sorunları fark edebilmelerini ve bu sorunlara farklı çözümler üretebilme edinimini sağlayacağını belirtmektedir. Edebiyat halkasında kitapla ilgili konuşulacak konular; kitabın dil ve anlatım biçimi, kitabın kahramanları, kitapta işlenen konu ve temalar, anlatım planı ve kurgu, ileti ve ana fikir, sonuç olarak örneklendirilmiştir. Bu tartışma ortamında okudukları esere dair yapacakları analiz, değerlendirme ve çıkarımlar eleştirel düşünmenin de temel prensiplerinden olduğu için eleştirel düşünme becerilerinin tartışma yöntemi ile dolaylı yoldan edinilmesini de sağlamaktadır. Bu araştırma da sınıf ortamında çocuk edebiyatı eserlerinin öğrencilere eleştirel düşünme becerilerini kazandırmada etkili olacağını destekler niteliktedir.

Başoğlu ve Mutlu (2011)'ya göre ilköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin eleştirel düşünme eğitimine uygunluğunun araştırıldığı çalışmada eleştirel düşünmenin özgür bir ortamda gelişen özgün bir düşünme biçimi olduğu belirtilmiştir. Yapılan araştırmada 6,7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin özellikle 7. sınıf düzeyinde diğer sınıflara göre daha zayıf kaldığı belirtilmiştir. Aynı zamanda 6 ve 8. sınıf ders kitaplarında daha çok kanıta dayalı metinler yer alırken 7. sınıf kitaplarında bazı metinlerde çelişki bulunması, çalışmanın Türkçe dersinin düşünme becerilerini geliştirebilmesi için ders kitapları ile yetinmemek gerektiğini de ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu durum da öğrencileri nitelikli metinlerle buluşturmak adına çocuk kitaplarından yararlanmanın önemini desteklemektedir.

Yaralı (2020)'ya göre çocukların günlük yaşamda çeşitli araçlar vasıtası ile karşılaştıkları doğrudan bilginin eleştirel analizini doğru yapabilmeleri için eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek ve desteklemek önemlidir. Bunun için okuma, yazma, dinleme ve konuşmaya yönelik iletişim becerilerini desteklemek; onların düşüncenin her boyutunu farklı yönleriyle karşılaştırmalarını sağlamak, farklı bakış açılarına farklı çözümler getirmelerine ve problem çözme becerilerine katkıda bulunmak düşünme dünyalarını zenginleştirecek ve özgür düşünmenin yolunu açacaktır. Eleştirel düşünme becerisi zamana bağlı olarak gelişebilen bir kazanımdır. Burada önemli olan okullarda eğitim-öğretim aşamasında çocuğun ilgi ve merak duyduğu alanları keşfetmek ve bu alanlara yönelik duygu ve düşüncelerini dile getirebilmelerini sağlamaktır. Bu nedenle çocuklar arasındaki iletişimi sağlarken onları düşünmeye sevk edici açık uçlu sorular sormak, bir problemin farklı çözüm yollarını istemek, grup çalışmaları yaptırmak gibi bakış açılarını zenginleştirici etkinlikler olaylara çok yönlü bakmalarına da katkı sağlar. Özellikle çocukların soyut düşünmelerinin daha çok geliştiği ortaokul döneminde yaş seviyelerine uygun olarak tartışmaya açık metinler konu üzerindeki muhakeme güçlerini de zenginleştirecektir. Bu görüş, çocukların özellikle uzun soluklu bir eser üzerinde konuşma ve tartışmaları açısından çocuk kitaplarını değerli kılmaktadır.

5.3. Öneriler

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Eleştirel düşünen bireyler yetiştirmenin en önemli şartı; bireylere fikirlerini çekinmeden dile getirecekleri, sorgulayacakları, farklı bakış açılarını tartışabilecekleri demokratik eleştirel bir ortam hazırlamaktır. Bunun öğrenciler açısından uygulanabileceği en elverişli ortam okuldur. Türkçe dersi öğrencilerin okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirebilecekleri bir ders olarak eleştirel düşünme ortamını sağlayabilecek niteliktedir. Bu çalışmada incelenen çocuk kitapları gibi öğrencileri çocuk edebiyatından nitelikli farklı eserler ile tanıştırmak hem okuma alışkanlıklarını kazanmaları bakımından hem de okuduklarını sorgulamaları açısından değerlidir. Bu nedenle ödül almış başka çocuk edebiyatı eserleri üzerinden benzer çalışmalar yapılarak alan yazına katkı sağlanabilir. Bu eserlerde eleştirel düşünme bağlamında hangi boyutlara ağırlık verildiği ortaya konulabilir ve bu sonuçlar paylaşılabilir. Aynı eserler işlenen tema, karakterler ve olay örgüsü açısından eleştirel düşünme bağlamında incelenebilir. Eleştirel düşünme boyutları açısından Türkçe öğretim programına katkısı ortaya konabilir.

Eserlerin içerdiği temalar ile Türkçe dersi öğretim programındaki temalar ilişkilendirilerek tema sonu önerilebilecek kaynaklar olabilmesi açısından değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılabilir. Bunun gibi çalışmaların çoğalması gerek öğrencilere gerek velilere kaynak kitap seçiminde örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Yıl içerisinde işlenen Türkçe dersi öğretim programındaki temalar göz önünde bulundurularak çocuk kitapları seçilebilir; öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini desteklemek amacıyla bu kitaplar ile ilgili etkinlikler hazırlanabilir.

Eleştirel düşünmenin eğitim-öğretimde öğretilebilirliği açısından en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin öncelikle bunu derslerde kullanabilmesi kendilerinin de bu bakış açısına hâkim olmalarına bağlıdır. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencileri nitelikli çocuk eserleri ile buluşturabilmeleri için çocuk edebiyatı eserleri üzerine araştırmalar yapmaları desteklenebilir. Öğrencilerin düşüncelerini özgür bir ortamda sunmaları eleştirel düşünmeyi destekleyen önemli bir unsurdur. Öğretmenler; sınıf içinde demokratik bir ortam oluşturmalı, öğrencilerin eleştirel bir bakış açısıyla kitapları tartışmalarına ve farklı fikirlere hoşgörü ile yaklaşmalarına rehberlik etmelidir.

Millî Eğitim Bakanlığına Yönelik Öneriler

MEB'in her kademe için okullarda öğretim programında kullanılan kitaplarında yer alan metinler incelenerek bu metinlerde duyuşsal ve bilişsel makro becerilere hitap eden metinlere daha çok ağırlık verilmelidir. Bu becerilerin ağırlıklı olmadığı metinler tespit edilerek bunların yeni metinler ile güncelleştirilmesi sağlanabilir.

Öğrencilerin eleştirel düşünme bakış açısını kazanmaları açısından seçmeli eleştirel düşünme dersleri ve bu derslerde kullanılabilecek örnek metin ve etkinlikler içeren kaynak kitaplar hazırlanabilir.

MEB hizmet içi çalışmalar yoluyla öğretmenlere eleştirel düşünme ve öğretimi ile ilgili seminer çalışmaları düzenleyebilir. Eleştirel düşünmenin pratikte sınıflarda uygulanması için yaş düzeylerine uygun etkinlik sayfaları olan kaynak kitaplar çoğaltılabilir.

KAYNAKÇA

Akınoğlu, O. (2003). Bir eğitim değeri olarak eleştirel düşünme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 7-26. https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29198/312589.

Akkaş, Ç. N. (2021). Eleştirel Düşünme Nedir? Ne Değildir? E. K. Memiş ve A. Kaçar (Ed.), *Eleştirel ve Analitik Düşünme* (1. Baskı) içinde (s. 45-66). Ankara: Pegem Akademi.

Aktan, B. (2020). Erken çocukluk dönemi yayımlarında bulunması gereken özellikler. H. Güleç (Ed.), *Erken çocukluk dönemi edebiyatı* (1. Baskı) içinde (s.139-152). Ankara: Pegem Akademi.

Alabaş, R. (2019). *Cumhuriyet ve çocuk* (1. Baskı). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Arastaman, G., Fidan, İ. Ö., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37- 75. https://dergipark.org.tr/en/pub/yyuefd/issue/40566/491262.

Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Aşkaroğlu, V. (2020). Yazar ve edebiyatın işlevi ve ideolojik/toplumsal rolü üzerine kuramsal bir tartışma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, *1*(47), 198-221. https://doi.org/10.17498/kdeniz.749572.

Aybek, B. (2007). Eleştirel Düşünmenin Öğretiminde Öğretmenin Rolü. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 7(2). 36-41.

Aybek, B. (2015). Düşünme ve Eleştirel Düşünme. B. Duman (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (4.baskı) içinde (s.387-415). Ankara: Anı Yayıncılık.

Aybek, B., & Yolcu, E. (2018). İlkokul ve ortaokullarda görevli öğretmenlerin eleştirel düşünmeye ilişkin farkındalıkları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 567-573. doi: 10.5961/jhes.2018.297.

Aybek, B., & Destegüloğlu, B. (2021). Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Bulunan Karakterlerin Eleştirel düşünme özellikleri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(4), 1551-1565. https://dergipark.org.tr/en/pub/teke/issue/67281/1049591.

Aydın, A., & Pehlivan, M. B. (2019). *Eleştirel Düşünme Sosyal Bilimler ve İletişim Perspektifi*. İstanbul: Der Yayınevi.

Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-14. https://dergipark.org.tr/en/pub/aeusbed/issue/30008/290583.

Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Başoğlu, N., & Mutlu, B. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin eleştirel düşünme eğitimine uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 983-998. https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/48698/619576.

Batur, Z., Ulutaş, M., & Beyret, T. N. (2019). 2018 LGS Türkçe sorularının Pisa okuma becerileri hedefleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, Temel Eğitim*, 595-615. https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/51765/674356.

Beers, S. Z. (2011). 21st Century Skills: Preparing students for their Future. https://cosee.umaine.edu./files/coseeos/21st_century_skills.pdf.

Boyacı, Ş. D. B., & Özer, M. G. (2019). Öğrenmenin geleceği: 21. yüzyıl becerileri perspektifiyle Türkçe dersi öğretim programları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International, 9*(2), 708-738. doi: 10.18039/ajesi.578170.

Bozer, E. N., & Kurnaz, A. (2016). Uyuyan zihinleri uyandırma: Sokratik sorgulama. *Eğitim Bilimlerinden Yansımalar*, 153-166. https://www.researchgate.net/publication/316105350.

Bülbül, M., Türkoğlu, S., & Küzeci, D. (2015). Edebiyat ve toplumsal işlevi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 2-11. https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunikkefd/issue/2787/37488.

Canbaz, B. (2021). *Çıtır çıtır felsefe kitap serisinin eleştirel düşünme becerileri açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

Canbulat, A. N. K., & Yüce, S. (2016). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre çocuğu merkeze almak ve ilgilenmek. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 136-161. https://doi.org/10.24315/trkefd.366700.

Cansoy, R. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21. yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7*(4), 3112-3134. https://doi.org/10.15869/itobiad.494286.

Costa, A. L. (1985). *Developing minds: A resource book for teaching thinking*. (1st ed.). Association for Supervision and Curriculum Development, 225 N. Washington St., Alexandria, VA 22314, 30-33.

Cotton, K. (1991). Teaching thinking skills. Northwest Regional Educational Laboratory, School Improvement Research Series. http://www.nwrel.org/scpd/sirs/6/cu11.html.

Çalışkan, M. (2019). Eleştirel Düşünmenin Öğretimi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 114-134. https://dergipark.org.tr/en/pub/nevsosbilen/issue/46568/544108.

Çiftçi, F. (2013). Çocuk edebiyatında yaş gruplarına göre kitaplar ve özellikleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*(1), 125-137. https://dergipark.org.tr/en/pub/anemon/issue/1835/22367.

Demirel, Ö. (2017). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 169-171.

Dewey, J. (1997). *How We Think*. Boston: D.C. Health & Co Publishers. https://pure.mpg.de/ rest/items/item_2316308/ component/file_2316307/content.

Doğan, Ö. (2021). Büyüme ve Gelişme. E. N. Metin. (Ed.). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi*. (4. Baskı) içinde (s.3-5). Ankara: Pegem Akademi.

Doğanay, A. (2021). Üst Düzey Düşünme Becerilerinin Öğretimi. A. Doğanay (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (13.Baskı) içinde (s. 327- 384). Ankara: Pegem Akademi.

Duman, B. (2011). Öğretim İlke ve Yöntemleri. G. Ocak (Ed.) *Eğitimde çağdaş yaklaşımlar*. (s.337-441), Ankara: Pegem Akademi.

Duman, B. (2020). Eğitimde Çağdaş Yaklaşımlar. G. Ocak (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (12. Baskı) içinde (463-487). Ankara: Pegem Akademi.

Duran, E. (2013). Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Eleştirel Okuma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 351-365. https://jasstudies.com/files/jass_makaleler/1736870875_20duranerol_T-351-365.pdf.

Duran. E. (2021). Kavramsal Olarak Çocuk Edebiyatı. A. Şahin (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (1.baskı) içinde (s. 4). Ankara: Pegem Akademi.

Durhan, G. (2021). Eleştirel Düşünme: Bir Sokratik Sorgulama Metodolojisi. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (15), 86-97. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1421699.

Durukan, E., & Maden, S. (2010). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 25-34. https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/4770/65625.

Eğmir, E. (2018). *Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretimi: Ortaokul Öğrencileri İçin Bir Program Tasarısı*. Ankara: Pegem Akademi.

Eğmir, E. (2020). *Eleştirel düşünme becerisi öğretimi: Ortaokul öğrencileri için bir program tasarısı* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Enginün, İ. (2006). Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(1), 213-222. https://dergipark.org.tr/en/pub/uefad/issue/16683/173366.

Ennis, R. H. (1996). Critical thinking dispositions: Their nature and assessability. Informal logic, 18(2). https://doi.org/10.22329/il.v18i2.2378.

Erdem, A. R., & Yazıcıoğlu, A. (2015). Öğretmen adaylarının problem çözme becerileri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişki. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 27-41. https://www.acarindex.com/pdfler/acarindex-3818-3642.pdf.

Ersoy, E., & Başer, N. (2011). İlköğretim ikinci kademede eleştirel düşünmenin yeri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-10. https://dergipark.org.tr/en/pub/aduefebder/issue/33886/375210.

Facione, P. A., Sanchez, C. A., & Facione, N. C. (1994). *Are college students disposed to think? Millbrae*, CA: California Academic Press.

Facione, P. A., Sanchez, C. A., Facione, N. C., & Gainen, J. (1995). The disposition toward critical thinking. *The Journal of General Education*, 44(1), 1-25. https://www.jstor.org/stable/27797240.

Facione, P.A. (2011). Critical Thinking: What it is and why it counts. Insight assessments, 2007 (1). (s. 1-23).

Fisher, A. (2011). *Critical thinking: An introduction*. Cambridge university press.

Gelen, İ. (2017). P21-Program ve Öğretimde 21. Yüzyıl Beceri Çerçeveleri (ABD Uygulamaları). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 15-29. https://dergipark.org.tr/en/pub/jier/issue/33877/348852.

Gencer, S. A., & Boran, H. G. (2022). Üst Düzey Düşünme Becerileri Öğretimi. S. Dal ve M. Köse (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (1. Baskı) içinde (417-421). Ankara: Anı Yayıncılık.

Glatthorn, A.A., & Baron, J. (1991). What is thinking? Deciding on Definition. A. L.Costa (Ed.), *Developing Minds A Resource Book For Teaching Thinking*, 63-67.

Güleç, Ç. H. (2020). Türkiye'de ve Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi. H. Güleç (Ed.), *Erken çocukluk dönemi edebiyatı* (1. Baskı) içinde (s. 10-12). Ankara: Pegem Akademi.

Gündoğdu, H. (2009). Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Düşünme Öğretimine Dair Bazı Yanılgılar. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 57-74. https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874647.pdf.

Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (32), 127-146. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16973/177364.

Güneş, F. (2021). Düşünme Nedir? Nasıl Öğretilir? E.K. Memiş ve A. Kaçar (Ed.), *Eleştirel ve Analitik Düşünme*. (1.Baskı) içinde (s. 1-25). Ankara: Pegem Akademi.

Halpern, D. F. (1999). Teaching for critical thinking: Helping college students develop the skills and dispositions of a critical thinker. New directions for teaching and learning, 1999(80), 69-74. https://doi.org/10.1002/tl.8005.

Hasançebi, Y. F. (2021). Eleştirel Düşünmenin Eğitim Açısından Önemi. E.K. Memiş ve A. Kaçar (Ed.), *Eleştirel ve Analitik Düşünme*. (1.Baskı) içinde (99-100). Ankara: Pegem Akademi.

Huitt, W. (1998). Critical thinking: An overview. *Educational psychology interactive, 3*(6), 34-50. http://www.edpsycinteractive.org/topics/cognition/ critthnk.html.

İşeri, A. (2019). Uluslararası PISA Yeterlikleri ve Türkiye Öğretim Programları Kazanımları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15 (2), (392-418). doi: 10.17860/mersinefd.537194.

Kadızade, D. E., & Sakar, C. (2021). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocuk edebiyatı. Ş. Demirel ve S. Seven (Ed.), *Çağdaş çocuk edebiyatı* (1. Baskı) içinde (s.58-67). Ankara: Pegem Akademi.

Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (1. baskı) içinde (s.77-117). Ankara: Grafiker Yayınları.

Karatay, H. (2015). Eleştirel düşünme ve okuma alışkanlığı becerilerinin geliştirilmesi için edebiyat halkası: kitap eleştirisi modeli. *Millî Eğitim Dergisi*, 45(208), 6-17. https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/36142/406083.

Kargı, E. (2016). Kültürel tarihsel kuram çerçevesinde erken çocuklukta bilişsel gelişim ve öğrenme deneyimi. E. Kargı (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim* (2. Baskı) içinde (s.9-10). Ankara: Pegem Akademi.

Kaya, M. (2021). Çocuk edebiyatı eserlerinin taşıması gereken nitelikler. M. Tunagür ve M. N. Kardaş (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (1. Baskı) içinde (s.117-138). Ankara: Pegem Akademi.

Kestel, M., & Şahin, M. (2018). Eğitimde Eleştirel Düşünme. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 40-48. http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/05.muharrem _kestel.pdf.

Kıralp, Ş. S. F. (2021). Eleştirel Düşünme. S. Çelenk (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (4.Baskı) içinde (s. 275-290). Ankara: Pegem Akademi.

Korkmaz, Ö. (2009). Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Eğilim ve Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 1-13. https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59520/855964.

Korkmaz, Ö., & Yeşil, R. (2009). Öğretim Kademelerine Göre Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 19-28. https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59518/855936.

Koyuncuoğlu, A. (2021). Çocuk Edebiyatının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi. *Spor, Eğitim ve Çocuk*. 1 (1), 1-16. doi: 10.5505/sec.2021.25743.

Kökçü, Y. (2021). Çocuk kitaplarının biçim ve içerik özellikleri. Ş. Demirel ve S. Seven (Ed.), *Çağdaş çocuk edebiyatı* (1. Baskı) içinde (s.72-84). Ankara: Pegem Akademi.

Köksal, N., & Çöğmen, S. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme ve İletişim Becerileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(14), 278-296. doi:10.9779/PUJE.2018.218.

Kutlu, Ö., Yıldırım, Ö., Bilican, S., & Kumandaş, H. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlamada Başarılı Olup-Olmama Durumlarının Kestirilmesinde Etkili Olan Değişkenlerin İncelenmesi, *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, C.2, S.1, 132-139. https://dergipark.org.tr/en/pub/epod/issue/5806/77235.

Marzano, R., Brandt, R., Hughes, C., Jones, B., Presselsen, B., Rankin, S., & Suhor, C. (1988). Dimensions of thinking: A framework for curriculum and instruction. The Association for Supervision and Curriculum Development. 125 N. West Street Alexandria, Virginia 22314-2798 (703) 549-9110, 16-18. https:// iles.eric.ed.gov/fulltext/ED294222.pdf.

MEB, (2019). Pisa 2018 Türkiye Ön Raporu. https://pisa.meb.gov.tr adresinden erişildi.

MEB, 2020. Türkçe Dersi Öğretim Programı. müfredat.meb.gov.tr adresinden erişildi.

Meriç, C. (1980), *Kırk Ambar*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Merriam, S. B. (2009). Qualitative research: A guide to design and implementation. San Francisco: Jossey-Bass.

Mete, G. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 9(2), (s.492-509). doi: 10.16916/aded.887592.

Miller, J. H. (2002). *On Literature*. (1st ed.). London: Routledge. On Literature | Hillis Miller | Taylor & Francis eBooks, Reference Wor (taylorfrancis.com) adresinden erişildi.

Murawski, L. M. (2014). Critical Thinking in te Classroom and Beyond. *Journal of Learning in Higher Education*, 10(1), 25-30. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1143316.pdf.

Neydim, N. (2003). *Çocuk edebiyatı* (1. baskı). İstanbul: Bu Yayınevi.

Norris, S. P. (1992). Testing fort he disposition to think critically. *Informal Logic*, 14(2).

OECD, (2008). 21st Century Skills: How can you prepare students for the new Global Economy? https://www.oecd.org/site/educeri21st/40756908.pdf.

Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk Edebiyatı: Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle* (10. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Öncü, T. (2018). Lev S. Vygotsky'nin Gelişim Kuramı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *39*(1-2), 227-236. https:// dergipark.org.tr/en/download/article-file/2153190.

Özdemir, S. M. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Çeşitli Etkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3). https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26123/275185.

Özden, Y. (2021). *Öğrenme ve Öğretme* (14.Baskı). Ankara: Pegem Akademi. 139-140.

Özensoy, A. (2011). Eleştirel Okumaya Göre Düzenlenmiş Sosyal Bilgiler Dersinin Eleştirel Düşünme Becerisine Etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 1325. https://dergipark.org.tr/en/pub/mersinefd/issue/17378/181438.

Özkan, U. B. (2019). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları İçin Doküman İnceleme Yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi. (3-7).

Öztürk, H., & Tağa, T. (2019). Dünya ve Türk Çocuk Edebiyatı Tarihine Genel Bir Bakış. E. Akın (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi* (1. Baskı) içinde (s.15-37). Ankara: Anı Yayıncılık.

Paul, R., & Elder, L. (1988). *Critical thinking*. Kennedy Recordings. 1-25.

Paul, R. (1990). Critical Thinking Handbook: 4th-6th Grades. A Guide for Remodelling Lesson Plans in Language Arts, Social Studies, and Science. Center for Critical Thinking and Moral Critique, Sonoma State University, Rohnert Park, CA 94928. https:// eric.ed.gov/?id=ED325804.

Paul, R., Binker, A. J., A., Jensen, K., & Kreklau, H. (1990). *Critical Thinking Handbook: 4th-6th Grades*. A Guide for Remodelling Lesson Plans in Language Arts, Social Studies, and Science. Center for Critical Thinking and Moral Critique, Sonoma State University, Rohnert Park, CA 94928. https:// files.eric.ed.gov/fulltext/ED325804.pdf.

Paul, R. W. A. J. A. Binker, Jensen, K., & Kreklau, H. (1990). Critical thinking: What, why, and how. A. J. A. Binker, (Ed.), *Critical thinking: What every person needs to survive in a rapidly changing world* (s.1-25). Center for Critical Thinking and Moral Critique, Sonoma State University, Rohnert Park, CA 94928.

Payam, M. M. (2021). Düşünme becerileri: kritik düşünme ve öğretimi. *Akademik Platform*, 209-309. https://www.researchgate.net/publication/348199456.

Perkins, D. N., Jay, E., & Tishman, S. (1993). Beyond abilities: A dispositional theory of thinking. *Merrill-Palmer Quarterly*, 39: 1-21. https://www.jstor.org/stable/23087298.

Pilten, G. (2021). Çocuk kitaplarında bulunması gereken nitelikler. A. Şahin (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (1. Baskı) içinde (s.118-125). Ankara: Pegem Akademi.

Sarid, A. (2012). Systematic thinking on dialogical education. *Educational Philosophy and Theory*, 44(9), 926-941. https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2011.00757.x.

Schafersman, S.D. (1991). An Introduction to Critical Thinking,

Sears, A., & Parsons, J. (1991). Toward Critical Thinking as an Ethic. *Theory and Research in Social Education*, 19 (1), 45-46. https://doi.org/10.1080/00933104.1991.10505627.

Seferoğlu, S. S., & Akbıyık, C. (2006). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30), 193-200. https://www.researchgate.net/publication/285015412.

Sever, S. (2006, Ekim). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır? II. Ulusal çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu-gelişmeler, sorunlar ve çözüm önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*. S. Sever vd. (Yay. Haz.).

Sevim, M. (2021). Düşünme Teknikleri. F. Dursun ve A. Aykan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (1.Baskı) içinde (s.237-259). Ankara: Pegem Akademi.

Sönmez, V. (2019). *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (10.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, (2021). Eleştirel Düşünme Öğretimi. K. E. Memiş ve A. Kaçar (Ed.), *Eleştirel ve analitik düşünme* (1. Baskı) içinde (116-130). Ankara: Pegem Akademi.

Şahin, A. (2021). Çocuk Edebiyatının Gelişimi. A. Şahin, (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (1. Baskı) içinde (63-95). Ankara: Pegem Akademi.

Şahinel, S. (2007). *Eleştirel Düşünme*. Ankara, Pegem Yayıncılık, 2.Baskı.

Şenşekerci, E., & Bilgin, A. (2008). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(14), 15-43. https://dergipark.org.tr/en/pub/sosbilder/issue/23093/246714.

Şirin, M. R., (2000). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı. (3. Baskı). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış- Çocuk Edebiyatı Nedir Ne Değildir?* (2. Baskı) Ankara: Kök Yayıncılık. 21-39.

Şirin, M. R. (2013). Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatı. *Türk Dili Dergisi*, *104*(734), 45-56. https:// tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2013/02/20130211.pdf.

Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi. Türk Dili Dergisi, CX (780), 12-31. https:// www.tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3_Mustafa%20Ruhi%20ŞİRİN%20_%20Edebiyat%20ve%20Çocuk%20Edebiyatı%20Edebiyatın%20Amacı%20ve%20İşlevi.pdf.

TDK, (2005). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (10.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tekşan, K. (2013). Türkçe öğretiminde eleştirel düşünmeyi geliştirme bakımından Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin yeri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(2), 55-74. https://doi.org/10.16916/aded.16008.

Temizyürek, F., Şahbaz, N. K., & Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Tunagür, M., & Kardaş, N. (2021). Tarihi Seyir İçerisinde Çocuk ve Çocuk Edebiyatı. M. Tunagür ve N. Kardaş (Ed.), *Çocuk Edebiyatı* (1. Baskı) içinde (s.1-22). Ankara: Pegem Akademi.

Tutaş, N. (2006). Critical thinking through literature. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(1), 93-108. https://dergipark.org.tr/en/pub/dtcfdergisi/issue/66773/1044239.

Ünlüer, E. (2020). Kitapların Çocuğun Gelişimindeki Yeri ve Çocuklar İçin Kitap Seçimi. H.Ç. Güleç (Ed.), *Erken çocukluk dönemi edebiyatı* (1. Baskı) içinde (s.35-37). Ankara: Pegem Akademi.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind and society: The development of higher mental process. *Harvard University Press*, US.

Yaralı, K. T. (2020). Gelişimsel Açıdan Eleştirel Düşünme ve Çocuklarda Eleştirel Düşünmenin Desteklenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 454-479. https://doi.org/10.9779/pauefd.536546.

Yazçayır, N. (2016). Düşünme Temelli Öğrenme Modelleri. Y. Budak (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (2.Baskı) içinde (s. 191-254). Ankara: Pegem Akademi.

Yeşilyurt, E. (2021). Eleştirel Düşünme ve Öğretimi: tüm boyut ve ögelerine kavramsal bir bakış. *Journal of International Social Research*, 14(77), 815-829. https://www.researchgate.net/profile/Etem-Yesilyurt/publication/352568575.

Yıldırım, Ö. (2012). *Okuduğunu Anlama Başarısıyla İlişkili Faktörlerin Aşamalı Doğrusal Modellemeyle Belirlenmesi (PISA 2009 Hollanda, Kore ve Türkiye Karşılaştırması)* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, K. (2021). *Eleştirel ve Analitik Düşünme* (4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Wadsworth, B. J. (2015). *Piaget'nin bilişsel ve duyuşsal gelişim kuramı*. (1. Baskı). Z. Selçuk, (Çev. Ed.) içinde (s.26-27). Ankara: Pegem Akademi.

Wagner, R. K. (1997). Intelligence, Training and Employment. *American Psychologist*, 52 (10), 1059. https://doi.org/10.1037/0003-066X.52.10.1059.

EKLER

Ek Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
EK 1	Çalışma Grubu Kapsamında Kullanılan Kitaplar	238
EK 2	Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutunun Çalışmada Kullanımı ile İlgili Alınan İzin	239

EK-1

Çalışma Grubu Kapsamında Kullanılan Kitaplar

Sertbarut, M. (2020). Tuna'nın büyülü gemisi (18.baskı). Ankara: TUDEM.

Gülü, F. (2021). Amber'in zaman kapsülü (15.baskı). Ankara: TUDEM.

Çakman, A. K. (2021). Gülen sakız ağacı (19.baskı). Ankara: TUDEM.

Debbağ, F. (2020). Selin beni terk etti (1.baskı). Ankara: TUDEM.

Öztürk, G. (2020). Kar kurdu ve canavar (1.baskı). Ankara: TUDEM.

Göçmen, E. D. (2021). Bilmecenin izinde maceranın peşinde. Ankara: TUDEM.

Dikici, İ. (2020). Uzaylı komşu. Ankara: TUDEM.

Göçmen, E. D. (2021). Vur patlasın çal oynasın (3.baskı). Ankara: TUDEM.

Sözbilir, Ö. (2013). Eyfel'i kim yedi? (1.baskı). Ankara: TUDEM.

Çakman, A. K. (2021). Almarpa'nın gizemi (21.baskı). Ankara: TUDEM.

EK-2

Eleştirel Düşünmenin 35 Boyutunun Çalışmada Kullanımı ile İlgili Alınan İzin

Foundation for Critical Thinking
POB 196, Tomales, CA 94971 ph: 707-878-9100 fax: 707-878-9111 cct@criticalthinking.org

Permission Request/Agreement
(To use copyrighted materials)

If you would like permission to use our work, please complete the form below and submit it to us at cct@criticalthinking.org.

The purpose of the Foundation for Critical Thinking is to advance fairminded critical thinking in human societies across the world and in every part of human life. We hope that our work is always used in keeping with this philosophy.

Because we understand that critical thinking must be conceptualized deeply if it is to be transformative, we recommend that more, not less, material on critical thinking be used in teaching and learning. Therefore, for instance, using one or two pages from one of our thinker guides in a class is not recommended. Rather we suggest that students be encouraged to purchase the complete guide for use in their classes and their lives.

We are also concerned that our work not be taken out of context and (perhaps inadvertently) misapplied. Again, we are fundamentally concerned with advancing a fairminded conception of critical thinking - *strong-sense critical thinking*, rather than weak-sense critical thinking (a phenomenon already too common in human life). In other words, we do not support our work being used to foster critical thinking without concern for the rights and needs of all people and other sentient creatures across the globe.

If you would like to modify our work in any way, please submit attachments that precisely show these modifications. In general we suggest that our theoretical work be used as is, rather than be reworded or reworked. We of course invite high quality contextualizations of critical thinking in all domains.

For printed works, please submit all pages connected to our work that you would like to use. This includes images from our books and guides.

Should our copyrighted material be used to aid any form of academic research, permission approval is contingent upon the Foundation receiving a copy of the final research findings, as well as links to any articles arising

out of the research. The FCT reserves the right to post research findings on its website, in relevant FCT publications, etc., and to use the findings in any way it so chooses.

We recognize our obligations under this agreement:

1. We request permission to use the following materials:
   Strategy List: 35 Dimensions of Critical Thought
2. We will use these materials only in the following ways:
   I investigate and interpret 10 of the award-winning children's books (Turkish) in terms of critical thinking skills for my thesis project by using the strategy list (35 Dimensions of Critical Thought) as a scale/frame of the study.
3. The number of students, readers, viewers, listeners, or users who will have access to the materials:
   My thesis will be stored in the Eskisehir Osmangazi University's database and can be accessed from the National Thesis Center website by all the people who wants to read it.
   (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp)
4. We will cite the Foundation for Critical Thinking (FCT), authors, and the Foundation for Critical Thinking Website at www.criticalthinking.org on every page in which copyrighted materials are used. The materials will be referenced in the following way, subject to modification by the FCT. (Please use a standard academic style for referencing our work, such as APA):
   APA 7
5. We agree to email, fax, or send by regular mail (whichever is most appropriate) a copy of the finished material (as it will appear) to the Foundation prior to publication.
6. Length of time needed:
   2-3 Months to finish my project.

Signed Approval of Copyright Charge: _____ Date: _____
Signature must accompany a signed purchase order, if paying by PO.

Other requirements for use of this material (if applicable): Please share a copy of results when they are available.

Thank you!

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı SOYADI : Meral ÖNCÜ

Doğum Yeri* :

Doğum Tarihi* :

Orcid Numarası :

Eğitim Durumu

Yabancı Dil

Mesleki Geçmiş

Görev	**Kurum**	**Çalışma Tarihleri**

İletişim

E-posta adresi: